

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**EVDE YAŞAYAN YAŞLI BİREYLERİN YERİNDE YAŞLANMA
DENEYİMLERİ VE SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİ:
ANKARA İLİ ÖRNEĞİ**

Gülay SEZGİN

Yüksek Lisans

Ankara, 2023

EVDE YAŞAYAN YAŞLI BİREYLERİN YERİNDE YAŞLANMA DENEYİMLERİ
VE SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Gülay SEZGİN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Gülay SEZGİN tarafından hazırlanan “Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanma Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Ankara İli Örneği” başlıklı bu çalışma, 15.06.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ (Başkan)

Doç. Dr. Türken ÇAĞLAR (Danışman)

Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren altı ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

15/06/2023

Gülay SEZGİN

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Türken ÇAĞLAR** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gülay SEZGİN

TEŞEKKÜR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Y.O.'dan mezuniyetimin üzerinden 35 yıl geçtikten sonra yaptığım bu çalışma benim için her açıdan çok kıymetlidir. Bu anlamda bu tez çalışma sürecimde benim yanımda olan ve katkı veren çok sayıda kişiyi anmak isterim.

Bu tez çalışmama en içten düşünceleri ile katılan ve yaşam deneyimlerini anlatan bilge katılımcılarına teşekkür etmek isterim. Bu çalışma ile ortaya çıkan sonuçlar dikkate alınarak yaşlılık alanında sosyal politikaların planlanması ve uygulamaya konulması, var olan hizmetlerin kalitesinin artırılması, bireysel farklılıklar gözetilerek alternatif hizmet modellerinin oluşturulması ve isteyenlerin yerinde yaşlanmalarına destek verilmesi en büyük temennimdir.

Tez sürecimde her zaman yanımda olan ve beni “ne kaldı ki, siz yaparsınız” cümleleri ile her zaman yüreklendiren, yaşlılık alanındaki bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, danışmanlığı ile nitel araştırma sürecimi kolaylaştıran, öğretici ve naif kişiliği ile örnek aldığım tez danışmanım sevgili hocam Doç. Dr. Türken ÇAĞLAR'a şükranlarımı sunarım.

Tez savunma sınavıma katılarak çalışmamı değerlendirme sürecinde gösterdikleri rehberlik, bilgi ve deneyimleri ile kattıkları zenginlik için Prof. Dr. Kasım KARATAŞ'a ve Doç.Dr. Melahat DEMİRBİLEK'e teşekkür etmek isterim.

Tez çalışma sürecim devam ederken tanıştığım Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Öğretim Üyesi Prof. Dr. İlknur YÜKSEL KAPTANOĞLU'na nitel araştırmanın derinlikleri ile tanıştırdığı ve zorluklarına rağmen sevdirdiği için müteşekkirim.

Lisansüstü eğitim sürecinde tanıştığım ve bir daha izini kaybetmediğim, tez sürecimde her sorumu içtenlikle cevaplayan, görüşleri ile ışık tutan genç meslektaşım Derya AKKURT'a, teknik destek veren diğer genç meslektaşım, aynı zamanda komşum Büşra ŞENOL'a, katılımcılara ulaşmamda çaba gösteren meslektaşım ve çeyrek asırdır arkadaşım İrem COŞANSU YALAZAN'a en içten teşekkürlerimi iletirim.

Lisansüstü eğitimim boyunca özel yaşamımdaki sağlık sorunları; 2020 ve 2022 yıllarında olmak üzere ailecek iki kez Covid-19 hastalığı geçirmemiz, annemin Covid-19 süreci nedeniyle hastanede yatarak tedavi olması ve ayrıca annemin başka bir sağlık sorunu nedeni ile yoğun bakım süreci yaşaması ve Türkiye’ de yaşayan herkes gibi beni de ruhsal anlamda derinden etkileyen 11 ilimizi kapsayan 6 Şubat 2023 depremi sonrası bu çalışmamı bitiriyor olmam ayrıca önemlidir.

Bu nedenle her zaman her yaşta eğitim sevdami bilen, bu çalışmamda bana sabır ve anlayış gösteren, eğitim hayatımda her zaman yanımda, arkamda ihtiyacım nerede ise orada duran ve desteklerini yürekten hissettiğim annem ve ablama canı gönülden teşekkür ederim. Sosyal hizmet disiplini ile yolumun kesişmesini sağlayan sevgili babam, mesleğimin 35.yılında yüksek lisans eğitimimi tamamlarken seni rahmetle anıyorum.

Gülay SEZGİN

ÖZET

SEZGİN, Gülay. *Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanma Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Ankara İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2023.

Araştırmanın temel problemi, Ankara ili örneğinde evde yaşayan 65+ yaş grubu yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimlerinin, yaşadıkları zorlukların ortaya konulması ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesidir. Araştırmanın amacı, evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin destek ve bakım ihtiyaçları ile ilgili yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmak ve yerinde yaşlanma kapsamında bu sorunların giderilmesine ilişkin sosyal hizmet gereksinimlerini belirlemektir. Araştırmada evde yaşayan yaşlı bireylerin deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimleri ekolojik sistem yaklaşımı bağlamında ele alınmıştır. Nitel araştırma deseni ile yapılan çalışmada fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Ankara ilinde yaşayan 16 kadın ve 14 erkek toplam 30 yaşlı bireye kartopu örneklem yoluyla ulaşılmış; yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Veriler tematik analize tabi tutulmuş; “yerinde yaşlanma deneyimleri” ile “yerinde yaşlanma destek sistemleri ve sosyal hizmet gereksinimleri” isimli iki tema altında sunulmuştur. Araştırma bulgularına göre, yaşlı bireyler alışkın oldukları evlerinde mümkün olduğunca uzun süre yaşamak istemektedirler. Evde yaşama tercihlerini, evin fiziksel koşullarının uygunluğu, çevredeki mekânların ulaşılabilirliği, iletişim ve ulaşım imkânları, sosyokültürel aktivitelere katılım, teknoloji kullanma becerisi ile evine yüklediği anlam belirlemektedir. Ayrıca, yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına ilişkin enformel ve formel destek sistemlerinin çeşitliği ve kalitesi evde yaşama tercihlerini belirleyen diğer unsurlardır. Yaşlı bireyler kamu kurumları tarafından verilen hizmetlere güven duymakta, yerinde yaşlanmaya ilişkin evde sağlık ve bakım hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Yaşlı bireyler sosyal destek ve evde bakım hizmetlerini mahalle bazında açılacak gündüzlü merkezlerden almak istemektedirler. Araştırmada evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimleri sosyal hizmet disiplini bakış açısı ile sosyokültürel ve ekonomik boyutlarıyla ele alınmıştır. Yaşlı bireylerin özellikleri, ihtiyaçları ve tercihleri dikkate alınarak alternatif hizmet modellerine ilişkin sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanması için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yaşlı Bireyler, Yerinde Yaşlanma, Sosyal Hizmet

ABSTRACT

SEZGİN, Gülay. *The Experiences of Aging in Place and Social Service Needs of Elderly People Living at Home: The Case of Ankara Province*. Master Thesis. Ankara, 2023.

The main problem of the study is to reveal the experiences of aging in place of individuals in the 65+ age group living at home, their difficulties, and to determine their social service needs in the example of Ankara province. The study aims to reveal the problems experienced by older people living at home regarding their support and care needs and to determine the social service needs related to the elimination of these problems within the scope of aging in place. The experiences and social service needs of elderly people living at home were discussed in the context of the ecological system approach. The study was conducted with a qualitative research design and used the phenomenological approach. A total of 30 elderly people, 16 women and 14 men, living in Ankara province were reached through snowball sampling and semi-structured in-depth interviews were conducted. The data were subjected to thematic analysis under two themes called as "aging in place experiences" and "aging in place support systems and social service needs". According to the research findings, elderly people want to live in their accustomed homes for as long as possible. The preferences of living at home are determined by the suitability of the physical conditions of the house, the accessibility of the surrounding places, the communication and transportation facilities, the participation in sociocultural activities, the ability to use technology, and the meaning they refer to the home. Other factors include diversity and quality of informal and formal support systems. Elderly people trust the services provided by public institutions and benefit from home health and care related to aging in place. Elderly people want to receive social support and home care services from day centers to be opened on a neighborhood basis. In the study, the aging in place experiences and social service needs of elderly people living at home were discussed with sociocultural and economic dimensions from the perspective of social work discipline. Recommendations were made for developing and implementing social policies on alternative service models, considering elderly people's characteristics, needs and preferences.

Keywords: Elderly People, Aging in Place, Social Work

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER	4
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
1.5. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI	7
1.6. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI	7
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. YAŞLILIK TANIMLARI	9
2.1.1. Yaşlılık	9
2.1.2. Yaşlanma	10
2.2. YAŞLANMANIN BOYUTLARI	11
2.2.1. Kronolojik Yaşlanma.....	11
2.2.2. Fiziksel/Biyolojik Yaşlanma	12
2.2.3. Psikolojik Yaşlanma	12
2.2.4. Sosyal Yaşlanma	13
2.3. YERİNDE YAŞLANMA	15
2.3.1. Dünyada ve Türkiye’de Yerde Yaşlanma Kavramı	15
2.3.2. Yerde Yaşlanmanın Amacı ve Önemi.....	19
2.3.3. Evin Anlamı	20
2.4. YERİNDE YAŞLANMANIN UNSURLARI	21
2.4.1. Sosyal ve Fiziksel Çevre (ev/konut, ev ortamı, evin dışı, mahalle, semt) 21	
2.4.1.1. Yaşanılan Ev/Konut ve Ev Ortamı ile İlgili Unsurlar.....	23

2.4.1.2. Yaşanılan Çevre ile İlgili Unsurlar	25
2.4.2. Psikososyal ve Fiziksel Bakım (evde bakım, evde sağlık, vb.).....	27
2.4.2.1. Formel Destekler (kamu, özel ve sivil sektör hizmetleri).....	29
2.4.2.2. Enformel Destekler (aile üyeleri, komşular, arkadaşlar ve esnaflar vb.)	35
3.4.2.3. Gündüzlü Yaşlı Merkezleri ve Yerinde Yaşlanma Açısından Önemi.....	38
2.4.3. Teknoloji Kullanımı	42
2.4.3.1. Evde Teknolojik Destekler	43
2.4.3.2. Evde Teledestek Uygulamaları	46
2.5. AKTİF YAŞLANMA	49
2.5.1. Aktif Yaşlanma Yaklaşımı	49
2.5.2. Aktif Yaşlanma Yaklaşımı Bağlamında Sosyal Aktivitelere Katılım.....	54
2.5.3. Aktif Yaşlanma Yaklaşımı Bağlamında Yerinde Yaşlanma	56
2.6. EKOLOJİK/EKOSİSTEM YAKLAŞIMI.....	58
2.6.1. Ekolojik/Ekosistem Yaklaşımı	58
2.6.2. Ekolojik/Ekosistem Yaklaşımına Sosyal Hizmet Bakış Açısı	61
2.6.3. Ekolojik/Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Yerinde Yaşlanma.....	64
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	67
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	67
3.2. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARI	68
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	72
3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	74
3.5. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI	77
3.6. ETİK KONULAR	79
3.7. SÜRE VE OLANAKLAR.....	80
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	81
4.1. EVDE YAŞAYAN YAŞLI BİREYLERİN “YERİNDE YAŞLANMA DENEYİMLERİ”NE İLİŞKİN ANALİZ.....	82
4.1.1. Konut ve Sosyal Çevre	82
4.1.1.1. Yaşanılan Evin Fiziksel Koşulları	82
4.1.1.2. Yaşanılan Yerde Mekânların İhtiyaçları Karşılama Durumu	87
4.1.1.3. Yaşanılan Yerde İletişim	95
4.1.1.4. Yaşanılan Yerde Ulaşım	103
4.1.2. Aktif Yaşlanma.....	108

4.1.2.1. Sosyokültürel Aktivitelere Katılım.....	109
4.1.2.2. Derneklere/Vakıflara Üyelik ve Faaliyetlerine Katılım.....	116
4.1.2.3. Kendi Kararlarını Alabilme	119
4.1.3. Teknoloji Kullanımı	122
4.1.3.1. Teknolojik Aletlerin Kullanımı ve Öğrenme Durumu	122
4.1.3.2. Teknolojik Aletlerin Evde Yaşamaya Etkisi	129
4.1.4. Yerinde Yaşlanma Algısı	131
4.1.4.1. Evin Anlamı.....	131
4.1.4.2. Aynı Evde Yaşlanma	134
4.1.4.3. Yerinde Yaşlanmaya İlişkin Duygu ve Düşünceler.....	137
4.2. EVDE YAŞAYAN YAŞLI BİREYLERİN “YERİNDE YAŞLANMA DESTEK SİSTEMLERİ VE SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİ”NE İLİŞKİN ANALİZ	141
4.2.1. Destek Sistemleri.....	141
4.2.1.1. Evde Bağımsız Yaşama, İhtiyaçların Karşılama Durumu ve Enformel Destekler.....	141
4.2.1.2. Yaşanılan Yerde Formel Destekler ve Memnuniyet Durumu ..	160
4.2.1.3. Yaşanılan Yerde Gündüzlü Merkezler ve Yararlanma Durumu	169
4.2.1.4. Evde Teledestek Uygulamaları.....	177
4.2.2. Sosyal Hizmet Gereksinimleri.....	180
4.2.2.1. Uygulamada Olmayan İhtiyaç Hissedilen Hizmetler	180
4.2.2.2. Evde Yaşamayı Destekleyici İhtiyaç Hissedilen Hizmetler	183
4.2.2.3. Destekleyici Hizmetlerin Verilmesi Halinde Evde Yaşama Durumu	192
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	197
KAYNAKÇA	212
EK 1. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	232
EK 2. SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	233
EK 3.YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.....	235
EK 4. ORJİNALLİK RAPORU	238
EK 5. ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	240

KISALTMALAR DİZİNİ

AARP	: Amerikan Emekliler Derneği(American Association of Retired Persons)
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
DSÖ/WHO	: Dünya Sağlık Örgütü / World Health Organization
GEBAM	: Geriatrik Bilimler Uygulama ve Araştırma Merkezi
SABEV	: Sosyal Hizmetler Araştırma, Belgeleme ve Eğitim Vakfı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YADES	: Yaşlı Destek Programı
YÖK	: Yüksek Öğrenim Kurumu

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler.....	70
Tablo 2. Temalar ve Alt Temalar	79

GİRİŞ

Dünya nüfusu, sağlık hizmetleri ve teknolojik gelişmeler ile birlikte yaşam beklentisinin artması, doğum oranlarının düşmesi gibi unsurların etkisiyle yaşlanmaktadır. Türkiye'nin nüfusu da demografik değişim ve dönüşüm sürecinde yaşlanmaktadır (ASHB, 2016). Dünya ülkeleri paralelinde Türkiye'de de yaşlı nüfus oranı artma eğilimi içerisinde. Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], (2023) verilerine göre; 2017 yılında %8,5 olan yaşlı nüfus oranı 2022 yılında %9,9'a yükselmiştir. Geleceğe yönelik yapılmış olan öngörüler yaşlı nüfus oranının giderek artacağı ve yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı yönündedir. Kalkınma Bakanlığı (2014) raporuna göre; nüfusun yaşlanması, toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun payının artması şeklinde tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler, yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisinde payının %7 ile %10 arasında olan ülkeleri yaşlı nüfus, %10 üzerinde olan ülkeleri çok yaşlı nüfus olarak nitelendirmektedir. Türkiye artmakta olan yaşlı profili ile yaşlı nüfus tanımına uyan ülkeler arasında yerini almıştır.

Toplumsal yapıda olagelen değişim ve dönüşümler sonucunda geçmişe kıyasla geleneksel ilişkiler zayıflamış ya da ortadan kalkmıştır. Yaşlılar yaşamını ailesinin desteği ile sürdürebilmekte iken iş ve yaşam koşullarında olagelen değişimler, yaşlıların yaşamını ailesinin sosyal desteği ile sürdürmesini zorlaştırmıştır. Bu süreçte yaşlının bakımı ya da yaşadığı ortamda yaşamını sürdürebilmesi ile ilgili bazı sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Ailesi olmayan yaşlılar için de benzer sorunlar gündeme gelmiştir. Söz konusu sorunlara bir çözüm üretmek amacıyla bu süreçte aile bakımına alternatif olarak öncelikle kurum bakımının, sonrasında ise evde bakım ve diğer modellerin ortaya çıktığı görülmektedir. Kuruluş bakım modelinin evde bakım modeline kıyasla nispeten daha maliyetli olması, yaşlı nüfus oranı yüksek olan ülkelerin evde bakım modeline yönelmesinde etkili olmuştur. Bunun yanı sıra, kurum bakımı modelinde toplu yaşam alanlarında yaşamının yaşlı bireyi mutlu etmemesi ve yaşlı bireyin kendi alışageldiği çevre ve evde yaşamaya devam etmek istemesi de evde bakım modelinin tercih edilmesindeki bir diğer neden olmuştur.

Türkiye’de evde sağlık hizmetleri ve bazı belediyelerin sunduğu evde bakım hizmetleri kapsamlı ve birbiriyle entegre bir sistemde verilmediğinden etkin olamamaktadır. Evde yaşayan yaşlılar destek ve bakıma ihtiyaç duyduklarında etkin bir alternatif bir hizmet modeli olmadığı için kuruluş bakımına gitmek durumunda kalmaktadırlar. Ancak, yaşlı bireyler uzun yıllar yaşadıkları ve alışkın oldukları çevreden ayrılmak istememektedirler. Çünkü evde yaşayan yaşlılar aidiyet, güven duyma ve bağımsızlık vb. duygu ve düşünceler ile uzun süre alışkın oldukları ortamda yaşamaya devam etmek istemektedirler. Bu nedenle yaşlı bireylerin içinde buldukları durumu anlamaya çalışırken, onları çevreleri ile birlikte değerlendirmek önem taşımaktadır. Sosyal hizmet açısından da “çevresi içinde birey” anlayışı önem kazanmaktadır. “Çevresi içinde birey” ifadesi ise sosyal hizmetin önemli yaklaşımlardan biri olan ekolojik sistem yaklaşımının temelini oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın amacı evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin destek ve bakım ihtiyacı ile ilgili yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmak ve yerinde yaşlanma kapsamında bu sorunların giderilmesine ilişkin sosyal hizmet gereksinimlerini belirlemektir. Bu kapsamda araştırmada yaşlı bireyleri kendi çevrelerinde anlamak ve değerlendirmek için evde yaşayan yaşlı bireylerin deneyim ve gereksinimleri ekolojik sistem yaklaşımı bağlamında ele alınmıştır. Ekolojik sistem yaklaşımına göre; insanlar arasındaki etkileşim, ihtiyaç ve sorunların bütününde sistemik bir yapı vardır. Bir kişinin bireysel gibi görünen sorunu etkileşimde bulunduğu her yapıyı etkiler. Birey, aile, komşu ve arkadaş sistemi yanı sıra politik, dini ve ekonomik sistemler ile ilişki halindedir. Bu sistemlerdeki herhangi bir değişim diğerlerini etkilemektedir. Tuncay (2020, s.39)’a göre ekolojik sistem yaklaşımında insan sistemlerini anlamanın ve müdahale etmenin en etkili yöntemi bütüncül bir bakış açısı ile birbiriyle bağlantılı müdahaleler planlamaktır.

Yerinde yaşlanma kavramı yaşlanmayla birlikte değişen ihtiyaçların karşılanmasına yönelik gerekli destek hizmetlerini sağlamak için bireyin mevcut yaşadığı yerden başka bir yere taşınma gerekliliğinin olmaması anlamına gelmektedir (Pastalan, 2012, s.8’den akt. Korkut ve Dikmen, 2020, s.95). Yerinde yaşlanma ile yaşlıların yaşlanmaya bağlı ihtiyaçlarının bazı destek hizmetleri ile karşılanarak, aynı ortamda yaşamına devam etmesine fırsat verildiği anlaşılmaktadır.

Wiles vd. (2012, s.357)'a göre yaşlı bireyler yaşlandıkları yeri tercih etmek isterler. Çünkü yerinde yaşlanma yaşlı bireylere yaşadığı ev ve topluluklarla ilgili olarak bir bağlanma ve bağlantı duygusu ile güvenlik ve aşinalık sağlar. Ayrıca, yaşlı bireyler bağımsızlık ve özerkliğin yanı sıra yaşadığı yerlerdeki sevecen ilişkiler ve roller yoluyla bir kimlik duygusu geliştirir. Özer Baş (2021, ss.53-54)'a göre yerinde yaşlanmanın hem bireyin özerk, bağımsız yaşayabilmesi ile birlikte psikolojik ve sosyal anlamda olumlu sonuçları ortaya çıkmakta, hem de toplum ve devlet açısından ekonomik anlamda olumlu katkı sağladığı görülmektedir. Özer Baş, toplum yaşamı açısından da yaşlının kurumsal bir ortamda izole edilmemesini de yerinde yaşlanmanın diğer olumlu bir özelliği olarak belirtmektedir.

Bu araştırmada evinde ya da bir başkasının evinde yaşamını sürdüren, çevresi içinde yaşlı birey ele alınmaktadır. Evde yaşayan ve yerinde yaşlanan yaşlının yaşamını sürdürebilmesi için bazı ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak yaşlının günlük yaşamda yerine getirmekte zorlandığı durumların belirlenmesi gerekmektedir. Yaşlılar birincil olarak aileleri ile daha sonra komşular, arkadaşları ile ilişkide bulunmaktadır. Ayrıca, yaşlıların ikincil olarak ilişkide buldukları sistemde mevcut kamu kurum ve kuruluşlardan aldıkları hizmetler de söz konusudur. Türkiye'de hizmet sağlayan resmi sistemler açısından evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasına ilişkin çalışmalar yeterli düzeyde yapılamamakta ve hizmet modelleri sınırlı kalmaktadır. Yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasına ilişkin gündüzlü hizmetler süreklilik arz etmemektedir. Evde bakım hizmet modeli de sağlık ve sosyal desteği kapsayarak entegre bir şekilde verilememektedir. Bu nedenle yerinde yaşlanmayı tercih eden yaşlı bireyler için geliştirilecek uygun hizmet modellerini kapsayacak sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasına ilişkin sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının eksikliği ortadadır. Bu araştırmada yaşlı bireylerin bakış açısı ile yerinde yaşlanma deneyimleri öğrenilerek, sosyal hizmet gereksinimlerine dikkat çekilmiştir.

1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Türkiye’de yaşlı nüfusun yıldan yıla artmakta olduğu bilinmektedir. Artan nüfus ile birlikte yaşlıların ihtiyaçları ve bakım konusu önemli bir sorun haline gelmiştir. Yaşlılar genellikle uzun yıllar yaşadığı ve alışkın olduğu çevrede, bu çevrenin ona verdiği aidiyet, güven duygusu ve sosyal destek sistemleri ile birlikte yaşamak istemektedirler. Bu bağlamda yaşlılara kendi gereksinim ve tercihlerine uygun alternatif hizmet modellerinin sunulması önemlidir. Sosyal hizmet açısından da yaşlının tercih edebileceği alternatif bakım modellerinin bulunması yaşlıyı özgürleştiren bir durumdur. Bunun için de konut düzenlemeleri, ulaşım, evde bakım, evde sağlık, psikososyal ve ekonomik destek gibi birçok unsurları içeren hizmet sunumu ile yaşlının evinde yaşaması sağlanmalıdır.

Ayrıca, yapılmış olan araştırmalar ile (Korkut ve Dikmen, 2020); evde yaşayan yaşlıların öznel mutluluklarının kurumda yaşayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğüt vd. (2017, s.526)’nin iki huzurevinde (Burdur ve Isparta/Eğirdir) yaptıkları araştırma sonucu yaşlıların yaşadıkları ortamdan memnun oldukları ancak, eşleriyle, çocuklarıyla, kendi evlerinde ve yaşadıkları semtte yaşamayı özledikleri ortaya konulmuştur. Bu araştırma ile yaşlıların alışkın oldukları ev ortamında daha az sorun ile yaşayabilmelerini sağlamak için gerekli destekler sağlanmalı ve bu konu ile alakalı birçok çalışma yapılmalı sonucuna varılmıştır. Ayrıca, söz konusu araştırmada huzurevinde ve aile ortamında yaşayan yaşlıların algıladıkları aile desteği ve yaşam doyumlarının bazı sosyodemografik özelliklerden, yaşlıların akraba, arkadaş ve çocuklarıyla olan olumlu ilişkilerinden, hastalık durumlarından etkilendiği saptanmış, yaşlıların algıladıkları aile desteğinin yaşam doyumunu etkilediği sonucuna varılmıştır.

Günümüzde dünyada özellikle yaşlı nüfusu hızla artan Avrupa ülkelerinde yaşlının evinde destek hizmetleri ile daha uzun süre kalmasına ilişkin hizmetlerin yürütüldüğü görülmektedir. Türkiye’de başlatılan gündüzlü hizmetlerin sürekliliği sağlanamamıştır.

Artık, bu hizmetlerin etkinliği ve yaşlının evinde daha uzun süre kalmasının sağlanması ve kurum bakımına giden sürecin yavaşlatılmasının önemi anlaşılmıştır.

Türkiye’de literatüre bakıldığında; yaşlının yerinde yaşlanmasına araştırmaların sınırlı olduğu görölmektedir. Yerinde yaşlanmanın unsurları arasında sayılan konut düzenlemeleri, ulaşım, evde bakım, evde sağlık, psikososyal ve ekonomik destek sistemlerine olan ihtiyacı ayrı ayrı ele alan araştırmalara rastlanılmıştır. Ancak, Türkiye’de konuyu tüm unsurları ile birlikte bir bütün halinde inceleyen araştırmaların yok denecek kadar az olduğu görölmüştür.

Araştırmada yaşlı bireylerin evde destek hizmetleri ile yaşadığı ortamda daha uzun süre kalmasının sağlanması “çevresi içinde birey” görüşünü temel alan ekolojik sistem kuramı bağlamında ele alınmıştır. Yaşlı bireyler ile yapılan bu araştırmada yerinde yaşlanmaya ilişkin zorlukları, bu zorluklar ile nasıl mücadele ettiklerinin kendi deneyimleri doğrultusunda öğrenilmesi, sosyal hizmet gereksinimlerini dolayısıyla çözüm önerilerini belirleme noktasında önemli olmuştur. Araştırmanın temel problemi, Ankara ilinde evde yaşayan 65+ yaş grubu yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimlerinin, yaşadıkları zorlukların ortaya konulması ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi ihtiyacıdır.

1.2. ARAşTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı; evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin destek ve bakım ihtiyacı ile ilgili yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmak ve yerinde yaşlanma kapsamında bu sorunların giderilmesine ilişkin sosyal hizmet gereksinimlerini belirlemektir. Araştırmada evde yaşayan yaşlı bireylerin deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimleri ekolojik sistem yaklaşımı ile anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu temel amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar aşağıda belirtilmiştir.

- Yaşlı bireylerin sosyodemografik özellikleri (yaş, cinsiyet, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği, sosyal güvencesi, gelir durumu, çocuk sayısı, kiminle yaşadığı, yakın mesafede yaşayan çocuklar/akrabalar, aynı evde yaşama süresi vb.) nelerdir?

- Evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya ilişkin düşünceleri nelerdir? (Yerinde yaşlanmayı nasıl algılamaktadırlar)
- Evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya ilişkin sorunlarına (zorluklarına) ilişkin deneyimleri nelerdir?
- Evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin (varsa) destek sistemleri, bu sistemleri ve destek sistemlerinden yararlanma durumlarına ilişkin deneyimleri nelerdir?
- Yaşlı bireylerin evde yaşamalarını (yerinde yaşlanmayı) destekleyici sosyal hizmet gereksinimleri nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü yaşlı bireyler ihtiyaç duymaları halinde yaşadıkları ortamda desteklenerek yaşamlarını sürdürmek istemektedirler. Kendi tercihi doğrultusunda evinde kalmak isteyen yaşlının bu süreçte fiziksel ve zihinsel gerilemeleri nedeniyle bazı zorluklar ile karşılaşması muhtemeldir. Yaşlıların kendi anlatıları üzerinden bu zorluklara ilişkin yaşam deneyimlerini ve ihtiyaç duydukları sosyal hizmet gereksinimlerini ifade etmeleri önemlidir. Bu bilgilerin ekolojik sistem kuramı bakış açısı ile değerlendirilmesi ve geliştirilecek bütünleşik hizmet modelleri ile yaşlının psikososyal ve ekonomik destek sistemlerinden yararlanarak daha uzun süre evinde, alışıık olduğu ortamda bağımsız ve güvenli bir şekilde kalması olanaklı olabilecektir.

Bu araştırma ile yerinde yaşlanmak isteyen yaşlı bireylere yönelik alternatif hizmet modellerinin oluşturulması ve bunlar arasında bir tercih yapabileceği konusunda farkındalık geliştirilmek istenilmektedir. Ayrıca, bu araştırmanın yerinde yaşlanma konusunda yapılacak çalışmalar için bir kaynak niteliği taşıyarak, uygulamacılara ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmada Ankara ilinde ikamet eden 65+yaş grubunda evde yaşayan yaşlı bireyler ile yüz yüze görüşmeler yapılarak veriler toplanılmıştır. Araştırmanın nitel bir çalışma olması ve yaşlı bireylerin özellikleri (işitme, görme gibi bazı yetilerinde kayıplar) nedeni ile verilerin yüz yüze görüşme ile toplanması daha sağlıklı olmuştur. Ancak, Covid-19 pandemi sürecinin az da olsa devam etmesi, yaşlı bireylerin hastalık risk grubunda olması nedeni ile görüşmelerde mesafe ve hijyen kurallarına azami dikkat edilmiştir. Görüşmelerin katılımcıların evlerinin balkon, bahçe gibi açık alanlarında yapılmasına, mümkün olmayan durumlarda mesafenin korunmasına ya da maske kullanılmasına dikkat edilmiştir.

Araştırma kentsel anlamda Ankara ilinin farklı sosyokültürel ve ekonomik yapıdaki üç ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma bölgesel farklılığı olan diğer illerde ve kırsalda yaşayan yaşlı bireylerin deneyimleri ile sosyal hizmet gereksinimlerini yansıtmamaktadır. Bu nedenle farklı bölgelerdeki kentsel ve kırsalda yaşayan yaşlı bireyler ile yapılacak araştırmalarla farklı deneyimler ve gereksinimler ortaya konulabilecektir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

- Evde yaşayan yerinde yaşlanan yaşlı bireyler alışkın oldukları çevrede yaşamını sürdürmek istemektedirler.
- Evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya ilişkin sosyal hizmet gereksinimleri bulunmaktadır.

1.6. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Evde Yaşayan Yaşlı Birey: Araştırma kapsamına alınan, Ankara ilinde, 65+yaş grubunda, evde ya da bir başkasının evinde yaşayan (kendi evinde yalnız, eşi/eşi ve çocukları/akrabaları ile, sadece çocukları/akrabaları ile, çocukları/akrabalarının evinde yaşayan) yaşlı bireyi ifade etmektedir.

Yerinde Yaşlanma: Araştırma kapsamındaki Ankara ilinde, 65+yaş grubunda ve evde yaşayan yaşlı bireyin, psikososyal ve ekonomik desteklerle yaşadığı çevrede yaşamını sürdürebilmesini ifade etmektedir.

Yerinde Yaşlanma Deneyimleri: Araştırma kapsamına alınan, Ankara ilinde ve 65+yaş grubunda evde yaşayan yaşlı bireyin, yaşadığı çevrede yaşamını sürdürebilmesine ilişkin deneyimlerini ifade etmektedir.

Yerinde Yaşlanmaya İlişkin Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Araştırma kapsamındaki Ankara ilinde, 65+yaş grubunda ve evde yaşayan yaşlı bireyin yaşadığı çevrede yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan sosyal hizmet gereksinimlerini (konut düzenlemeleri, ulaşım, evde bakım, evde sağlık, psikososyal ve ekonomik destekleri vb.) ifade etmektedir.

2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. YAŞLILIK TANIMLARI

2.1.1. Yaşlılık

Yaşlılık doğumdan itibaren başlayan, fiziksel ve sosyal çevrelerde devam eden ve ölünceye kadar devam eden bir süreç olarak tanımlanır. Ayrıca, yaşlılığın kaç yaşında başladığı görece ve toplumsal tasarımlara dayanan bir kavramdır. Toplumsal tasarım ise belli bir toplumun yaşlılık olgusundan algıladığı şeylere yüklediği anlam demektir (Tufan, 2016, s.18).

Eyüboğlu (2021, s.7)'na göre yaşlılık dönemi çok boyutlu ve yönlü bir süreci içermekte: bu süreçte bireylerin fiziksel özellikleri ile psikolojik durumlarında, ekonomik alanda ve sosyal yaşantılarında birçok değişiklikler meydana gelmektedir. Gençtan (1981, s.108)'a göre yaşlılık durağan ve değişmez bir yaşam dönemi değildir. Tam aksine, yaşlılık çeşitli güçlerin etkileşimini ifade eder. Bu güçlerin temelinde yaşamın tüm evrelerinin zorluklarına rağmen varoluşunu sürdürebilmiş bir bilgelik ve iç görü vardır. Eyüboğlu yaşlılık döneminde birçok alanda meydana gelen değişikliklere dikkati çekerken, Gençtan yaşamın tüm evrelerinden başarı ile geçen yaşlı bireyin donanımına vurgu yapmaktadır.

Türk Dil Kurumu [TDK], (2023) güncel Türkçe sözlüğünde; yaşlılık, yaşlı olma durumu olarak tanımlanmaktadır.

Yaşlılık kronolojik temele dayansa da yaş, topluma ve döneme göre değişebilmektedir. Aynı dönemde bile yaşlılığın başlangıç yaşı konusunda farklı kabuller bulunmaktadır (Ceylan, 2021 s.21). Birleşmiş Milletler yaşlılığın başlangıcını 60 yaş olarak kabul ederken, Dünya Sağlık Örgütü [DSÖ] 65 yaş ve üzeri kişileri yaşlı olarak kabul etmektedir. Giderek yaşlanan Avrupa ülkelerinde; 65 yaş ve üstü “yaşlı”, 85 yaş ve üstü “çok yaşlı” olarak sınıflandırılmıştır (European Union, 2019, ss.8-9). Ancak, aynı yaşta olan kişiler fizyolojik ve psikolojik özellikler bakımından farklılaşabilmektedir. Genetik,

yaşanılan toplumsal şartlar, cinsiyet, bireysel yaşam özellikleri ve ekonomik durum yaşlılığı etkilemektedir (Ceylan, 2021, s.21). Bu kapsamda yaşlılığın kişisel ve toplumsal özelliklere göre farklılaşabildiği ve göreceli bir kavram olduğu görülmektedir. Yaşlılığın sınırı kabul edilen 65 yaşında çok yaşlı görünen yaşlılar olabildiği gibi 80 yaşında dinçliğini kaybetmemiş, yaşından daha genç gösteren yaşlılar olabilmektedir. WHO (2017) sağlık söz konusu olduğunda tipik bir yaşlı tanımı olmadığını belirtmiştir. Biyolojik yaşlanma, kronolojik yaşlanma paralelinde olmamakta; 80 yaşındaki bazı bireyler 20 yaşındaki birçok kişiye benzer fiziksel ve zihinsel kapasitelere sahip olabilmekte, çok daha genç yaşlarda fiziksel ve zihinsel kapasitelerde düşüş yaşayan bireyler de olabilmektedir.

Yaşlılık, takvim yaşına göre kronolojik yaşlanma, vücuttaki değişimlere göre biyolojik yaşlanma, zihinsel faaliyetlerdeki değişimlere göre psikolojik yaşlanma ve toplumsal rol ve statülerdeki değişime göre sosyolojik yaşlanma olarak sınıflandırılmaktadır (Ceylan, 2021, s.21). Yaşlılığın yaşa, fiziksel ve zihinsel değişimler ile rol ve statü kaybına göre farklı sınıflarda ele alındığı görülmektedir.

2.1.2. Yaşlanma

Yaşlanma, içsel ve dışsal faktörler tarafından belirlenen bir yaşam süren yavaş ve hareketli bir süreçtir (Rodriquez-Rodriquez ve Sanchez-Gonzalez, 2016, s.11'den akt. Kalinkara, 2019, s.468). Yaşlanma her canlıda görülen, canlıların tüm işlevlerinde azalma ile birlikte devam eden ve herkesi ilgilendiren bir süreçtir. Organizmanın molekül, hücre, doku, organ ve sistemler düzeyinde zamanla ortaya çıkan yapısal ve fonksiyonel değişikliklerin tamamıdır (Kalinkara, 2021, s.111). Yaşlanma belli bir başlangıç ya da bitiş anı olmayan yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Ayrıca, yaşlanmanın adölesan döneminden sonra organlarda bilinmeyen bir anda başladığı düşünülmekte, organlarda olan değişiklikler vücut fonksiyonlarını etkilememekle birlikte daha çok organların yedek kapasitelerini azaltmaktadır (Kalinkara, 2021, s.104)

Tufan (2001, s.39)'a göre *“yaşlanma, sosyal, psikolojik ve ekonomik unsurların iç içe geçtiği bir mekanizmanın karmaşık yapısının yarattığı bir gelişmedir.”* Uyanık (2017,

s.70)'a göre yaşlılık ile yaşlanma kavramları farklı anlamlara sahiptir. Yaşlılık, daha çok bir durumu, bir olguyu ve toplumda belli bir yaşın üzerinde olan bireyleri tanımlar. Yaşlanma ise biyolojik olduğu kadar toplumsal boyutları da olan bir durumdur. Uyanık'ın belirttiği gibi yaşlanma, yaş alma konusunda doğuştan itibaren başlayan bir süreç olarak, insan yaşamında ölümden önceki dönemi ifade etmektedir. Bu kapsamda, yaşlılık, bedenin performansının sona ereceği en yakın dönemi içerir.

Yaşlanma doğumdan itibaren başlayan, yaşam boyu devam eden fiziksel, zihinsel, psikolojik ve toplumsal değişimlerle birlikte ölümden önceki döneme kadar giden bir süreci ifade etmektedir.

2.2. YAŞLANMANIN BOYUTLARI

Yaşlı bireylerin kronolojik, fiziksel/biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerine göre yaşlılığın dört farklı boyutu üzerinde durulmaktadır. Bu boyutlar aşağıda ele alınmaktadır.

2.2.1. Kronolojik Yaşlanma

Kronolojik yaşlanma geçen zamana bağlı olarak bir yıllık zaman dilimleri esas alınarak yapılan bir tanımlamadır (Güler, 1998, s.105). Doğum yaşı ya da takvim yaşı olarak da ifade edilir (Kalınkara, 2021, s.8). Kronolojik yaşlılık bir ölçüt olmakla birlikte yaşlılık tanımları içinde en az ele alınmaktadır. Kronolojik yaş tek başına ele alındığında diğer faktörlerin yaşa etkisi üzerinde durulmaktadır (Aközer vd., 2011, s.119). Bir insanın yaşı ile yaşlılığının belirlenmesi mümkün olmadığı ve doğum tarihinin sadece bir etiket olduğu belirtilmektedir (Tufan, 2001, s.38).

Bu kapsamda doğumda yaşam beklentisi 50 yılın altında kalan ülkelerde 60 veya 65 yaşın yaşlılık başlangıcında bir ölçüt olarak kabul edilemeyeceği açıktır. Bu nedenle yaşlılık sadece yaşın ilerlemesi değil, yaşın ilerlemesinden farklı bir anlam taşımaktadır (Ceylan,

2021, s.22). Yaşlılık tanımlarında bireyler ve toplumlar arasındaki yaşlanma farklılıklarını göz önüne almak gerekmektedir.

2.2.2. Fiziksel/Biyolojik Yaşlanma

Fiziksel yaşlanma organlar açısından fonksiyon azalması, dokularda yıpranma ve tahribatın artması ile birlikte vücudun yapısal ve işlevsel olarak değişimidir (Kalıncara, 2021, s.8). Yaşlanmanın bir kısmını oluşturan biyolojik yaşlanmada; dış görünüşte yaşlanma belirtileri (saç ağarması, deri kırışması, kas gücünde zayıflama vb.) psikolojik, sosyal ve bilişsel işlevlerdeki değişikliklerden önce görülmektedir (Kalıncara, 2011, s.102). Bireylerin saçları beyazlaşmış ve bazı organlarının işleyişinde yaşa bağlı bazı problemler ortaya çıkmaya başlamışsa, fiziksel yaşlanmaya göre bireyler yaşlanmaktadır (Gönüllü Taşkesen, 2017, s.9). Fonksiyonel yaş tanımlarında fiziksel görünüş, hareketlilik, dayanıklılık, koordinasyon ve zihinsel kapasite gibi gözlenebilir bireysel özellikler kullanılmaktadır (Altan ve Şişman, 2003, s.7).

Bireyin sağlık durumu, sosyal çevre, yaşadıkları dönem ve mekâna göre yaşlıların fizyolojik kayıpları da birbirinden farklılık göstermektedir (Kalıncara, 2021, s.8). Yine de fiziksel sorunlar yaşlı bireyleri çok zorladığından biyolojik yaşlanma hakkında daha çok konuşulmaktadır (Aközer vd., 2011, s.119). Yaşlılık döneminde fiziksel değişiklikler çoğunlukla psikolojik, sosyal ve bilişsel işlevlerdeki değişikliklerden önce görülmekte ve fiziksel olarak yaşlanma kaçınılmaz bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

2.2.3. Psikolojik Yaşlanma

Aközer vd. (2011, s.119) psikolojik yaşı, kişinin kendi yaşına ilişkin duygusu ya da algılaması olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, sosyal ve fiziksel zorluklar ve ekonomik faktörler bireyleri yıpratarak, daha yaşlı hissetmesine neden olmaktadır. Kalıncara (2021, s.105)'e göre psikolojik yaşlanma, yaşın ilerlemesi ile birlikte bireyin algılama, öğrenme, problem çözme gibi bellek gücü ile kişilik kazanma alanlarında uyum sağlama kapasitesindeki değişimlerdir. Buna göre yaşın ilerlemesi ile bireylerde meydana gelen

değişimler şu şekilde ifade edilmiştir: Yaşlılık dönemine kendini hazırlayamayan birey emekli olması ile birlikte bir çöküntüye uğrayabilir. Yetersizlik duygusu ve başkalarına yük olma korkusu ile yaşamaya başlar. Ayrıca, yaşlı birey kendini düşünme ve gelecek endişesi içindedir. Öğrenme yeteneğinde azalma ve hareketlerinde yavaşlama olabilir. Zihinsel yeteneklerindeki değişim yanı sıra kişiliğinde de değişiklikler başlar. Yaşlı birey yeni durum ve düşünceleri kabul etmede zorlanabilir. Çevreye ve yeni ilişkilere karşı seçici olduğu için genç nesille aralarındaki uzaklık artmaya başlar. Söz konusu ifadeler dikkate alındığında, yaşlı bireylerin emeklilikle gelen toplumdaki rol ve statü kaybı, zihinsel değişiklikler vb. yaşaması, yaşlının daha çok içine kapanmasına neden olabilmektedir. Böylelikle bu durum yeni ilişkiler kurmada seçici davranan yaşlıların genç nesille arasında mesafe oluşmasında bir temel teşkil edebilmektedir.

Kalınkara (2021, ss.105-106) yaşlılıkta geçmişin daha çok sorgulandığını, birey geçmişte istek ve hayallerini yerine getirebilmişse ve doyum sağlayabilmişse yaşlılık dönemine daha kolay uyum sağlayabildiğini belirtmiştir. Ayrıca, yaşlılık döneminde kişi daha önce yapamadığı etkinlikleri yapmaya başlar. Burada da ifade edildiği gibi, bireylerin sağlıklı bir yapıya sahip olması ve ruhen yaşlılığa hazırlanması yaşlılık döneminde ruh sağlığı açısından önem taşımaktadır. Bunun aksine yaşlılıkta uyumun zorlaşması halinde yaşlı birey mücadeleyi bırakır ve kendi köşesine çekilir. Özetle, yaşlılarla sakin bir ortamda bireyselliğine, kültürüne ve mahremiyetine özen göstererek sıcak ve destekleyici bir ilişki içinde olmak yaşlının ruh sağlığı açısından önemlidir.

Yaşlılık dönemi ile gelen zihinsel kayıpları ve kişisel değişiklikleri karşılama biçimi bireyden bireye farklılık göstermektedir. Geçmiş yaşantısında doyuma ulaşan bireyler yaşlılık döneminde de daha önce isteyip de yapamadığı etkinlikleri yapmaya başlar. Ancak, yaşlı bireyler değişikliklere uyum sağlamakta zorlanınca gayret göstermeyi bırakabilmektedir.

2.2.4. Sosyal Yaşlanma

Sosyal yaşlılık kültürel ve toplumsal özelliklere göre toplumdan topluma farklılaşabilen bir tanımlamadır (Güler, 1998, s.105). Sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve

demografik değişimlerle birlikte yaşıllık olgusu farklı bir anlam kazanmıştır (Koşar, 1996, s.1). Yaşıllık kavramının insani yönünü en çok sosyal yaşlanma tanımlamaktadır (Ceylan, 2021, s.26). Sosyal yaşlanma, insanın toplum içinde varlığını sürdürme niteliğine dikkat çekmektedir (Gönüllü Taşkesen, 2017, s.11). Sosyal yaşlanma, bireyin toplumda çalışma ve sosyal yaşamında gücünün ve yeteneğinin azalması, bireyin toplumsal rol, statü ve beklentilerinin değişmesidir (Kalınkara, 2021, s.9).

Modern anlamda yaşıllık aktif çalışma yaşamından ayrılarak sosyal güvenlik kapsamında yaşlanmaya başlanıldığı dönemi ifade etmektedir (Güler, 1998, s.105). Özellikle de çalışan kişiler açısından toplumsal rollerde birtakım kayıplar yaşanabilmektedir. Emeklilik hayatı ile birlikte birey aktif çalışma yaşamından uzaklaşmakta, ekonomik ve sosyal kayıplarda iyileştirme olmadığı sürece yaşam kalitesi de düşmektedir (Ceylan, 2021, s.28).

Toplumun yaşlılara olumsuz bakması durumunda da rol kayıpları yaşanmaktadır. Bu durum bireyin yaşıllığı daha erken hissetmesine ve hayattan çekilmesine neden olmaktadır (Aközer vd., 2011, s.119). Yaşlı bireylerin bu sürece uyum sağlayabilmesi, yeni rolleri ve statülerine alışabilmelerinde birçok unsur belirleyici olmaktadır. Bireyin sağlık ve ekonomik durumu, eğitimi, inançları, yaşamı ve kültürü de bu sürece uyumunu etkilemektedir (Ceylan, 2021, s.28). Yaşlı bireylerin yaşantılarındaki sosyal kayıplara (rol ve statü) uyumu çok değişik faktörlere bağlı da olsa, yaşıllık dönemine adaptasyonunu kolaylaştırmaktadır.

Gönüllü Taşkesen (2017, s.12) sosyal yaşlanmanın, sadece yaşlı insanları tanımlayan bir kavram olmadığını belirtmiştir. Toplumun değer yargılarına göre bir yaş grubuna yönelik yüklenen anlama ilişkin beklenen davranışların aynı olması durumudur. Sosyal yaşlanmada bireylerin hangi özelliklerine göre toplumun o bireyi yaşlı olarak nitelediği ya da bireylerin davranış kalıplarına göre yaşlarının nasıl algılandığı söz konusudur.

Toplumda emekli olan bireylerin yaşlı olması beklentisi bulunmaktadır. Bu yüzden emekli olan ve genç görünen birine hiç emekli gibi olmadığı ifade edilmektedir. Bazen de yaşlı bireyler ücretsiz kartları nedeni ile ulaşım araçlarından bedava yararlanan, mesai

başlangıç ve bitiş saatlerinde otobüsleri kalabalık eden kişiler olarak da görülebilmektedir.

Karataş ve Duyan (2008, s.1076) bireylerin nasıl yaşlandıklarının, sağlıklı bir yaşlılık dönemine girdiklerinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Yaşlılık dönemi etkisi olan önceki dönemler ile birlikte ele alınmalıdır. Ayrıca, yaşamın bir döneminde yapılması gereken rolleri ve sorumlulukları yerine getirmede başarılı olma bir sonraki döneme geçişi kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle yetişkinlikten itibaren fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik olarak yaşlılığa hazırlanmalıdır.

2.3. YERİNDE YAŞLANMA

2.3.1. Dünyada ve Türkiye’de Yerinde Yaşlanma Kavramı

Dünyada gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfus giderek artmaktadır (Kalınkara, 2019, s.467). 65 +yaş grubundaki nüfus, 2017 yılında 6 milyon 895 bin iken son beş yılda %22,6 artarak 2022 yılında 8 milyon 451 bin olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2017 yılında %8,5 iken, 2022 yılında %9,9’a yükselmiştir. *“Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %10,0’u geçmesi nüfusun yaşlanmasının bir göstergesidir. Türkiye’de yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfusa göre daha yüksek bir hız ile artış göstermiştir”* (TÜİK, 2023).

Yaşlılar hızlı toplumsal değişimlerden yararlandığı gibi bu değişim sürecinde sorunlar da yaşamışlardır. Sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği artmış ve tıptaki gelişmeler bireylerin daha uzun yaşamalarını sağlayacak şekilde gelişmiştir. Yaşlı bireyler daha uzun süre yaşarken yaşa bağlı saygınlıkları da azalmıştır (Little, 2016). Yaşlı sayısının artması ve yaşlı nüfus içinde yaş ortalamasının yükselmesi ile birlikte tedbirler almak ve buna ilişkin özel düzenlemeler yapmak gerekli olmuştur. Yaşla birlikte azalan kaynaklar yaşlıların buldukları yerde yalnız yaşamalarını zorlaştırmış ve destek ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Kalınkara, 2019, s.467). Yaşla nüfusun içinde yaş ortalamasının da artması ile birlikte toplumda yalnız başına yaşayan yaşlıların sayısı artmıştır. Bu yaşlı bireyler fiziksel gerilemeleri ile birlikte ekonomik yetersizlikler de duymaya başlamışlardır. Yalnız başına

yaşayan yaşlılar sosyal ve ekonomik destekler almadan yaşamlarını sürdüremez duruma gelmişlerdir.

Günümüzde birçok araştırma yaşın ilerlemesini ve yaşam kalitesinin artmasını çevresel faktörlerin etkilediğini ortaya çıkarmıştır (Fetter, Olivos, Gutierrez ve Michan, 2012'den akt. Kalıncara, 2019, s.468). Yerinde yaşlanma, yaşlı ve yerleşim yeri arasındaki uygun programları ve uyumun korunmasına yardımcı olan politikaları kapsamaktadır (Pynoos,1990'dan akt. Black, 2008, s.80).

Golant (2003)'e göre, yaşlanma, insanı ve çevreyi içeren bir süreç olarak sürekli bir etkileşim halindedir. Lawton ve Nahemow (1973) tarafından birey ve çevre etkileşimi "yaşlanmanın ekolojik modeli" olarak tanımlanmıştır. Bu modele göre; birey çevrenin isteklerini karşılama yeteneğine sahip, çevre de bireyin kapasitesine uyacak şekilde ayarlandığında başarılı bir etkileşim oluşur. Bunun tam tersi olduğunda uyumsuz bir ilişki söz konusudur. Bu uyumsuzluk ev içi ve dışı çevre ve yardımcı teknolojiler ile adapte edilerek giderilebilir (Lawton ve Nahemow, 1973'den akt. Kalıncara, 2019, s.470). Yaşlanan toplumlarda ev içi düzenlemeleri, mahallelerin yeniden şekillendirilmesi, teknolojik unsurlar ile yenilikçi konutlar çözüm olarak görülmektedir (Wahl ve Oswald, 2010, s.121).

Lawton ve Nahemow (1973)'un çalışmaları yerinde yaşlanmayı teşvik eden araştırmalara katkıda bulunmuştur (Ahn, 2017, s.1). Yerinde yaşlanmayı desteklemek ve teşvik etmek için yaşlı bireyler, aileler, bakım ve hizmet sağlayıcılar ile politikacılar girişimlerde bulunmaktadır. Ayrıca, son dönemlerde yerinde yaşlanma, sosyal ve çevresel ortamı da kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Ahn, toplumda yaşlanma olarak kabul edilen yerinde yaşlanma konusunda toplum temelli hizmetler ve yaşlı bireylerin katılımı üzerinde durulmaya başlandığını belirtmiştir.

İlk olarak ortaya çıktığında yerinde yaşlanma kavramının bir olgu mu, bir amaç mı bir süreç mi olduğu tartışılmıştır. Yerinde yaşlanma kavramı ile başlangıçta konut-yer üzerinde durulurken daha sonra bir topluluktaki ilişkiler ile anılmaya başlanmıştır. Bu şekilde yerinde yaşlanmanın anlamı konuttan topluluk içinde yaşlanmaya dönüşmüştür. (Thomas ve Blanchard, 2009). Yerinde yaşlanma bireyin kendi evinde ve toplumda,

bağımsız ve kaliteli bir yaşam sürdürme yeteneğidir. Ayrıca, yerinde yaşlanma; bireyin yaşına, gelirine ve fonksiyonuna bakılmadan, kendi evinde ve ortamında güvenli, bağımsız ve rahat bir şekilde yaşayabilme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Kim vd., 2017, s.25).

Wiles vd. (2012, s.357)'ne göre yaşlı bireyler nerede ve nasıl yaşlanacaklarına kendileri karar vermek isterler. Yerinde yaşlanmada evler ve yaşanan topluluklarla ilgili aşinalık ve güvenlik duyguları bir avantaj olarak görülmektedir. Wiles vd. yerinde yaşlanmada kimlik duygusu ile bağımsızlık ve özerklik arasındaki ilişkinin ise yaşanan yerdeki sevecen ilişkiler ve roller aracılığıyla sağlandığını ifade etmiştir.

Yaşlı bireylerin olabildiğince yaşamlarını alışık oldukları topluluk içinde ve kendi evlerinde geçirmeleri onlara özerklik, bağımsızlık ve sosyal çevre ile daha çok iletişim imkânı vermektedir.

Çağlar (2014) yaşlılık alanı ile ilgili olarak 2002 yılında gerçekleştirilen II Dünya Yaşlılık Asamblesi'nde 'Yaşlanma Uluslararası Eylem Planı' oluşturulduğunu belirtmiştir. Bu plana göre; yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin artırılması, toplumla entegrasyonunun sağlanması, güvenlik sistemleri ve bu sistemlerle bağlantılı destekleyici hizmetlerin oluşturulması, aktif bir yaşam ve bu dönemde ortaya çıkabilecek sorunlara yönelik uygulamalar öncelikle hedeflenmiştir. Çağlar'a göre bu eylem planı ile yaşlının sosyal bakımı ve özel yaşamı ile ilgili ihtiyaçları da dikkate alınmaya başlanmış ve hizmetler bu şekilde planlanmıştır. Bu kapsamda daha önce yaşlılar için oluşturulan kuruluş bakımı yerine yaşlının özel yaşamını ve sosyal bakımını da gözeten hizmet modelleri üzerinde düşünölmeye başlanmıştır.

Bu yeni hizmet modelleri içerisinde yerinde yaşlanma da vardır. Barrett vd. (2011)'ye göre; yerinde yaşlanma felsefesi, ev yaşamı ortamının sürekliliğini, toplumda bağımsızlığın korunmasını ve sosyal içermeyi sağlamaktadır. Bu bağlamda evde kalmanın desteklenmesi, yaşlı bireylere yaşam ortamında sürekliliği sağlamanın yanı sıra gündelik yaşamın ve sosyal temasın organizasyonunda daha fazla özgürlük ve bağımsızlık duygusu kazandırır (Barret vd., 2011). Yerinde yaşlanma (*Aging in place*) kavramı dünya sağlık örgütünün yaşlı olarak tanımladığı 60 yaş üstü bireyin, kendine ait

konutunda, kurumsal olmayan bir mekânda, gerektiğinde dışarıdan destek alarak yaşamına devam etmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Özer Baş, 2021, s.52). Yerinde yaşlanma yaşının evinde, gerekli olması halinde destek alarak yaşaması esasına dayanmaktadır.

Çevresel gerontolojide çeşitli yaklaşımları yerinde yaşlanmayı tanımlamışlardır. Bir yaklaşıma göre ‘yerinde yaşlanma’ kavramındaki ‘yaşlanma’ sözcüğü, bireyin işlevlerindeki kayba dikkat çeker. Bir diğer yaklaşıma göre ‘yerinde’ sözcüğündeki ‘yer’in bireyin evini ifade ettiğini ve aynı çevrede kalmanın bireysel ve toplumsal açıdan yararlı sonuçlar ortaya çıkaracağını belirtir (Scharlach ve Moore, 2016, s.239’dan akt. Çapcıoğlu ve Alpay, 2019, ss.1951-1952). Bu iki yaklaşımda yaşlanmakla birlikte bireyin kayıplarının olacağı ve yaşının aynı çevrede yaşamasının bireysel ve toplumsal açıdan yararlı sonuçları üzerinde durulmuştur. Bir başka tanımda yerinde yaşlanma hem yaşlanma deneyiminin hem de mekân deneyiminin dinamik olduğu ve birbirleriyle etkileşime girdiği sürekli bir uzlaşma olarak görülmektedir (Scharlach ve Moore, 2016, s.240’dan akt. Çapcıoğlu ve Alpay, 2019, s.1953).

Yerinde yaşlanmanın temel unsuru refah artışı, bağımsızlık, sosyal katılım ve sağlıklı yaşlanmayı sağlayarak evde yaşamanın sürdürülmesini sağlamaktır. Ayrıca, evde bakım, ileri yaştaki kırılğan yaşlı insanların bakımevi gibi destekleyici hizmetlerden daha az pahalı bir seçenek olarak görülmektedir. Ancak, yerinde yaşlanmanın hem olumlu hem de potansiyel olumsuz etkilerini değerlendirecek ve ortaya koyacak çok az araştırma vardır (Sixsmith and Sixsmith, 2008, s.33). Yerinde yaşlanmanın yaşlıya etkileri ve olası sonuçları dikkate alınarak yapılandırılması yararlı olacaktır.

Özhan Elbaş ve Arpacı (2004, s.121)’nın belirttiği gibi eski Türk toplumlarında yaşlıya gösterilen saygının İslamiyet’te de devam ettiği görülmektedir. Cumhuriyet döneminden günümüze yapılan yasal düzenlemeler ile yaşlıların korunması ve bakımı gündeme gelmiştir. Türkiye’deki kültürel yapı ve sosyoekonomik göstergeler yaşlı bakım hizmetlerinin sadece huzurevleri, bakımevleri ve hastaneler ile çözülemeyeceğini ortaya koymuştur. Bu tür kurumlar olmasına rağmen yaşlıların aile ortamında kalmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu nedenle yaşlıların refahını korumak ve ekonomik açıdan evde sağlık, evde bakım hizmetlerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca, bu tür hizmetler

ile yaşlıların öz bakımları desteklenerek bağımsızlıklarının devam etmesi yoluyla yaşam kaliteleri artırılabilir.

Yaşlı bireylerin tercihlerine bırakıldığında aile ortamında kalmak istedikleri anlaşılmaktadır. Evde bakım ve sağlık hizmetleri desteği ile bağımsızlıkları sağlanan yaşlı bireylerin yaşam kaliteleri artırılabilir.

Çohaz (2010, s.124) Türkiye’de 07.08.2008 tarihinde “Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Yaşlı Bakımı ile Evde Yaşlı Bakımı (evde yaşama destek) Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” in yürürlüğe girdiğini belirtmiştir. Çohaz’ın belirttiği gibi Yaşlı Dayanışma Merkezleri açılması yanı sıra yaşlı bireylere evlerinde sosyal psikolojik destek hizmeti verilmesi ve Alzheimer, demans hastalığı olan yaşlıların gündüzlü bakımın sağlanması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Ankara’da Mamak ve Emek semtlerinde, Eskişehir, Çanakkale, İzmir ve Eskişehir illerinde evde bakım hizmetleri başlatılmıştır.

Yaşlı bakımında kurumsal bakım maliyetinin yüksekliğinden dolayı Türkiye ve Avrupa’da kamu politikası olarak yerinde yaşlanma teşvik edilmektedir (Ceylan vd.,2015, s. 87).

2.3.2. Yerinde Yaşlanmanın Amacı ve Önemi

Yerinde yaşlanmanın amacı yaşlıların yaşamlarını kendi evinde veya ilk ikamet ettiği yerde güvenli ve rahat bir ortamda sürdürebilmelerini sağlamaktır (Fiesel vd.,2013, s.6). Tenenbaum (2010, s.5) yerinde yaşlanmanın üç amacı olduğunu belirtmiştir. İlk olarak yerinde yaşlanma ile yaşlıların kendi seçtikleri evlerinde bağımsız, saygı, denetim ve onur içinde daha mutlu ve memnun bir şekilde yaşamlarının sağlanması amaçlanmaktadır. İkinci amaç, bireylerin yatılı bakım kurumlarında bakılmalarına göre, hizmetler ile desteklenerek evlerinde kalmalarının maliyeti daha düşük olduğundan kaynakların ekonomik kullanımınıdır. Yerinde yaşlanma ile ilgili üçüncü amaç, işletmeler ve hizmet sağlayıcılar arasında koordineli, kapsamlı ve iş birlikçi bir ilişkinin oluşturulmasıdır.

Ayrıca, yaşlı bireylerin evlerinde kalmalarına ilişkin hizmetler meslekleri ve iş fırsatlarını da geliştirir.

Yerinde yaşlanma ile yaşlı bireylerin yaşam doyumlarının artırılması, yaşlı bakım maliyetlerinin azaltılması, işyeri ve hizmet sağlayıcıları arasında koordineli çalışmaların geliştirilmesi ve yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesinde iş fırsatlarının artırılması sağlanabilecektir. Özer Baş (2021, ss.53-54)'a göre yerinde yaşlanma ile hem bireyin özerk, bağımsız yaşayabilmesi sağlanmakta, psikolojik ve sosyal olarak olumlu sonuçları görülmekte, hem de toplum ve devlet açısından ekonomik anlamda olumlu katkı sağlanmaktadır. Ayrıca, toplum yaşamı açısından da yaşlının kurumsal bir yapıda izole edilmemesi de yerinde yaşlanmanın diğer önemli bir özelliğidir.

Bireyin yerinde yaşlanması yaşlıyı, aileyi ve toplumu olumlu olarak etkilemekte, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları karşılanan yaşlı bireyin yaşam kalitesini artırmakta, yaşam kalitesi sağlık durumu, aile ve sosyal ağlar, ev ve bağımsızlıkla ilişkili olmaktadır. Ayrıca, yaşlılar homojen bir grup olmayıp, değişen yetenekleri ve engelleri yanı sıra kendi kültürel, etnik, sınıf ve cinsiyet farklılıkları vardır. Bu nedenle bu unsurların dikkate alınarak hizmetlerin de çeşitlendirilmesi önemlidir. Yerinde yaşlanma, politik ve pratik düzenlemeler ile yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmada ve fonksiyonel ihtiyaçlarını karşılamada gereklidir (Burgers and Burgers, 2006'dan akt. Kalıncara ve Arpacı, 2016, s. 407). Yerinde yaşlanma ile yaşlı bireylerin ihtiyaçları karşılandığı için yaşam kalitesi de artmaktadır. Yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi aileyi ve toplumu da olumlu olarak etkilediği için önemli görülmektedir.

2.3.3. Evin Anlamı

Yılmaz (2021, s. 9)'a göre mekân yaşanan, sosyal ilişkilerin sürdürüldüğü ve kimliği olan, yaşlı kimliğinin de oluşturulduğu bir alandır. Rowles (1978)'in "İçerdenlik (Insideness) Teorisine" göre yaşlılık ve mekân ilişkisinin üç; otobiyografik, fiziki ve sosyal bileşeni vardır. Otobiyografik bileşene göre; bireylerin yaşlı ilerledikçe yaşadıkları mekâna olan bağlılıkları anılarıyla birlikte artmaktadır. Mekâna yönelik anıların artması, yaşlı bireylerin mekâna yönelik aidiyet duygularını artırmaktadır. Fiziki içerdenlik

bileşeni, yaşlı bireylerin uzun süre yaşadıkları yere ilişkin rutin oluşturmalarını anlatmaktadır. Yaşlı bireylerin yaşadıkları yere ait aşinalıkları artmakta ve bu yere güven duymaktadırlar. Üçüncü olarak sosyal içerdenlik bileşeni ise başkaları tarafından tanınma, bilinme durumudur. Yaşlı bireyler, akran grupları, arkadaşları ve benzer grup üyeleri ile yaşamayı istemektedirler. Yaşlı bireyler yaşadıkları yerlerdeki sosyal ilişkiler ile varlıklarını devam ettirmektedirler (Rowles, 1978'den akt. Yılmaz, 2021, s.9).

Rowles'in teorisinde belirtildiği üzere, aynı yerde uzun süre yaşayan yaşlı bireyler otobiyografik, fiziki ve sosyal içerdenlik bileşenleri kapsamında aidiyet ve güven duymakta, rutin oluşturmakta, tanınır ve bilinir olmayı istemekte oldukları için yaşadıkları yerle ilgili bağlarını devam ettirmektedirler.

2.4. YERİNDE YAŞLANMANIN UNSURLARI

2.4.1. Sosyal ve Fiziksel Çevre (ev/konut, ev ortamı, evin dışı, mahalle, semt)

Yaşlı bireyler yaşadığı ev, mahalle ve çevreden ayrılmak istememektedirler. Bazı durumlarda yaşlılar, eşin ölümü veya huzurevine gitmesi, bakıcının ayrılması ve bakım veren aile üyelerine yakın olma nedenleri ile evden ayrılmak durumunda kalabilmektedirler (Calvo vd., 2009).

Ev, yaşlı bireyler için sadece fiziksel değil sosyal bir alan olarak görülmekte, sosyal ve sembolik bir anlam taşımaktadır. Ev, fiziksel olarak somut olsa da yaşlılar için farklı anlamları vardır. Ev, yaşlı bireyler için bağımsızlık sembolü olarak görülmektedir (Esendemir, 2016, s.415).

Dahlin-Ivanoff vd. (2007) evin, yaşlı bireylerin yaşamında en çok zaman geçirdikleri yer olması nedeniyle önemli olduğunu, güvenlik ve özgürlük anlamına geldiğini belirtmiştir. Evde güvenlik; tanıdık bir mahallede yaşamak, her şeyin yolunda gitmesi ve hatıralara sahip olmak anlamındadır. Evde özgürlük; düşünmek için bir yer, sosyal olarak bir araya gelme ve kendi izinini bırakmak anlamındadır. Bunlara ilaveten ev bağımsızlıkla ilişkilidir ve yaşlı için bağımsız olmak çok önemlidir. Ancak, yaşlılıkla birlikte gelen

kayıplar yaşlı bireylerin bağımsızlığını ve günlük yaşamları hakkında bağımsız kararlar almalarını etkilemektedir. Ayrıca, yaşlı bireyler için evin anlamı yaşanan yerden çok farklıdır. Yaşlılara sağladığı bağımsızlık, güvenlik ve kimlik duygusu onları evlerine bağlayan ana unsurlar olarak görülmektedir.

Yaşlandıkça gelen birtakım zorluklar ile yaşlılar konutlarının uygunluğunu yeniden gözden geçirmek durumunda kalabilmektedirler (Lawton, 1986'dan akt. Ewen vd., 2014, s. 289). Birçok yaşlı konutlarının uygunluğunu; engellilik, dul olma ve emeklilik-gelir açısından değerlendirmektedir (Walters, 2002, s.44). Ayrıca, emeklilik sonrası da bireylerin emeklilik topluluklarına ya da daha az bakım gerektiren evlere taşınması söz konusu olmaktadır (Bradley ve Longino, 2009; Longino, 1990'dan akt. Ewen vd., 2014, s.289).

Kalınkara (2019, s.473)'e göre günümüzde yerinde yaşlanma ve evde profesyonel bakımla yaşlı bireylerin özerkliği, bağımsızlığı, kimlik duygusu ve refahı korunmaya çalışılmaktadır. Araştırmalar ise ev destekli bakımın sağlık sorunlarını azalttığı, süreklilik ve normallik kavramlarını öne çıkardığını göstermektedir. Kalınkara, yaşlı bireyin kendi evinde yaşama tercihinin sağlık durumu, eşinin olması ve bakım ihtiyacı ile baş edebilmesinden etkilendiğini belirtmiştir.

Yaşlı bireyler evlerini bir bağımsızlık sembolü olarak görmekte, çeşitli nedenlerle evlerinde yaşamakta zorlandıklarında bile ayrılmak istememektedirler.

Ayrıca, bireyler yaşlandıklarında sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları, yalnızlık duymamaları, bir işe yaramaları, bir işi başarmaları ve toplumsal sorumluluk duygusunu tatmaları için sosyal ilişkilerini sürekli tutmalıdırlar. Sosyal ilişkilerin sürekliliği yaşlı bireylerin sosyal açıdan yaşam kalitesinin yükselmesine neden olmaktadır (Görgün Baran, t.y., s.5).

Saygılı (2011, ss.21-22)'ya göre yaşlı bireylerin güven duyduğu kişiler ile yakın ilişkilerini sürdürebilmeleri kendini iyi hissetmesi ve ruh sağlığı açısından önemlidir. Ayrıca, başkaları tarafından ihtiyaç duyulması ve ailesine ve topluma katkı vermesi

kendini değerli hissetmesini sağlamaktadır. Saygılı toplumda aranan bir kişi ve sosyal bir insan olan yaşlı bireylerin yaşlılık dönemini başarılı bir şekilde geçirdiklerini belirtmiştir.

2.4.1.1. Yaşanılan Ev/Konut ve Ev Ortamı ile İlgili Unsurlar

Yaşlı bireylerin genel sağlıkları bozulduğunda bile yeterli bakım desteği olsun veya olmasın kendi evlerinde bağımsız olarak yaşamak istemektedirler (van Hoof vd.,2011). Ancak, toplumun yaşlanması ve ileri yaş grubundaki yaşlı sayısının artması ile birlikte demans yaygın olarak görülmektedir. Demanslı yaşlılar ve yakınları için bağımsızlığı destekleyen ve aile bakım yükünü azaltan yaşam ortamlarına ihtiyaç duyulmaktadır. van Hoof vd. bu alanda alternatif çözümler; mimarlık, iç mekân tasarımı, iç ortam çevresi ve yeni teknolojiler konuları ele alınmasını gerektiğini vurgulamıştır.

Evde değişiklik ve destekleyici bakım ile kayıpları olan yaşlıların evlerinde kalmaları sağlanabilir (Ewen vd., 2014). Destekleyici bakım hizmetlerinden evde sağlık hizmeti en çok ileri yaşlılar, kadınlar ile hastaneden taburculuk sonrası kullanılmaktadır (Jones vd., 2012). Yaşlı bireyler fiziksel ve zihinsel kayıplar yaşasalar bile evlerinden ayrılmak istememektedirler. Bu durumda ev içi düzenlemeler ve evde destek hizmetleri evlerinde kalabilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaları için önemli dört ana konu; güvenlik ve bağımsızlık, sosyal etkileşim, geçmişte teknoloji kullanımı ve destek alma isteği üzerinde durulmaktadır (Mahmood vd., 2008, s.104). Yaşlanmayı desteklemede ev ortamı önemli bir role sahiptir. Ev ortamı bağımsızlık için çok önemli bir belirleyicidir. Ev ortamı ilerleyen yaşla birlikte benliği destekler, geçmişle bağları korur, aile üyelerine yakın durmayı ve mahalle yaşamının bir parçası olma duygusunu sağlar (Mahler vd., 2014, s.36).

Kalınkara (2019, s.475) yaşlı bireylerin yaşlandıkça yerinde yaşlanmak istediklerini belirterek, bireylerin yerinde yaşlanmasını sağlayacak ev içi ve dışı düzenlemelerin yapılması ve ortamın yaşlı bireylere göre düzenlenmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Granbom vd. (2018, s.10)'a göre ev ortamı bir dereceye kadar

değiştirilerek; yatak odası, banyo ve mutfak gibi bölümlerin aynı katta olması, asansöre erişim, tek katlı konutlar, günlük yaşam aktivitelerini kolaylaştırır, topluma katılımı artırır ve yaşamı kolaylaştırır. Ayrıca, bu tür düzenlemeler yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasını desteklemektedir.

Yaşlı bireylerin yaşadıkları evinin yaşlılık döneminde değişen ihtiyaç, tercih ve beklentilerine uygun olarak düzenlenebilmesi yerinde yaşlanmayı sağlayan unsurlardan biridir. Bireylerin yaşlılık döneminde evlerinde yaşlanabilmeleri için ihtiyaç ve beklentilerinin doğru tespit edilmesi ve evlerinin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde düzenlenmesi gereklidir.

Yaşlı bireylere yönelik sosyal, kültürel, ekonomik ve sağlık destek programları uygulanırken, konut mimarisi planlanırken yalnız başına yaşayan yaşlıların ihtiyaçlarına göre düzenlemeler yapılmalıdır (Sever, 2020, s.8). Son dönemde yaşlıların yaşadıkları mekânın ihtiyaçlarına ve değişen sağlık koşullarına göre düzenlenip düzenlenmediği üzerinde durulmaktadır. Esendemir'in (2016, s.141) huzurevi idarecileri ile yaptığı yaşlıların huzurevi algısı ve alternatif hizmet modeli "yerinde yaşlanma" konusundaki araştırmasında; yaşlıların yaşadıkları ortamın yeniden düzenlenmesinde ve alternatif yaşam modellerinin geliştirilmesi konusunda söz sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Eyüpoğlu (2021, s.47)'na göre temel barınma ihtiyacını gideren evler aslında birincil ihtiyaçlarına yönelik birçok eylemi de içermektedir. Yaşlı bireylerin evlerinde bağımsız olarak yaşayabilmeleri için mutfak, banyo ve yatak odası gibi temel yaşam alanlarının ve mobilyalarının tasarımında kullanılan malzeme ve renkler vb. birçok hususa karar verilirken bireylerin fiziksel ve zihinsel özellikleri dikkate alınmalıdır (Eyüpoğlu, 2021, s.47). Yaşlılık döneminde bireyler daha çok evlerinde vakit geçirdikleri için yaşadıkları mekânın tasarımı önemli olmaktadır. Yaşlı bireylerin baston, yürüteç veya tekerlekli sandalye kullanabilecekleri düşünülerek mobilya düzeni sonrası rahat hareket edebilecekleri yeterli alan bırakılmalıdır (Eyüpoğlu, 2021, s.48). Yaş ilerledikçe fiziksel özelliklerdeki değişiklikler ile birlikte yaşanan mekânın yaşlı bireylere uyumlu olması gerektiği belirtilmiştir (George, 2017). Bu tür ev içi tasarım ve fiziksel faktörlerin iyileştirilmesi ile psikolojik faktörlerin de iyileştirilmesinin sağlanacağı

vurgulanmaktadır. Ayrıca, yaşa uygun tasarım bireylerin hareketliliğini artırır, güvenlik ve düşme konularındaki korkularını azaltır, iç mekânı bireyler için erişilebilir ve yaşanabilir kılar (George, 2017). Yaşla birlikte gelen fiziksel değişiklikler ile birlikte yaşanan evin de uyumunu sağlayan düzenlemeler yapılmaz. Bu tür düzenlemeler ile yaşlı bireyler bağımsız hareket edebildiği için kendilerini daha rahat hissetmekte ve psikolojileri de düzelmektedir.

2.4.1.2. Yaşanılan Çevre ile İlgili Unsurlar

Yaşlıların çoğu bilişsel ve fiziksel kayıpları nedeniyle desteğe ihtiyaçları olduğunda kendi evleri ve çevrelerinde yaşamak, yerinde yaşlanmak isterler (American Association of Retired Persons [AARP], 2000, s.55).

Yaşlıların yer değiştirmesi Lee'nin (1966) itme ve çekme modeli ile açıklanmaktadır. Yaşlı birey sağlık ve ekonomik sorunlar gibi itici faktörler nedeniyle yaşadığı çevreden taşınmayı isterken, sosyalleşme ve kolaylıklar gibi çekme faktörleri nedeni ile bulunduğu çevreden taşınmayı istememektedir. Ayrıca, yaşlıların aile ve arkadaşlarına da yakın olmak isteği de çekme faktörüdür (Lee, 1966'dan akt. Kalıncara, 2019, s.471).

Araştırmalar sağlıklı konut ortamı ile fiziksel, psikolojik ve sosyal etkiler arasında bir ilişki olduğunu gösterir. Konutun bulunduğu mahalleler yaşlıların işlevsel sağlığını etkileyebilmektedir (Balfour ve Kaplan, 2002). İleri yaş grubunda olma, kronik hastalıkların sayısı, yakın zamanda bir kaybın yasını tutma, daha az komşu tarafından ziyaret edilme, daha az kapsamlı bir sosyal ağa sahip olma depresyonu artırmaktadır (Adams vd., 2004, s.475). Yerinde yaşlanma konusunda evin ötesinde mahalle ve topluluklar bireylerin yeteneklerini artırmada önemli faktörler olarak görülmektedir (Wiles vd., 2012, s.364). Mahalle ve topluluklar yaşlı bireyler için sadece bir ortam olmaktan ziyade yerinde yaşlanmak için önemli destek unsurlarıdır (Wiles vd., 2012, s.365).

Saygılı (2011, s.112)'nin belirttiği gibi son yıllarda batı ülkelerinde yaşlılara uygun fiziksel koşulları taşıyan konutların yapımı üzerinde durulmakta, yaşlı bireylerin kendi evlerinde kalmaları desteklenmek istenilmektedir. Ayrıca, yerleşim bölgelerinde yapılan

değişiklikler ile yaşanan çevrenin yaşlıların günlük hayatlarını kolaylaştırıcı olmasına dikkat edilmektedir. Saygılı bu kapsamda ulaşım, trafik, yeşil alan, alışveriş merkezleri vb. olanaklarının da yaşlıların fiziksel özelliklerine uygun bir biçimde düzenlenmesi gündeme geldiğini ifade etmektedir. Yılmaz (2021, s.17)' de ulaşımın yaşlıların ihtiyaçlarını gidermesi ve toplumsal hayata katılımında önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamıştır.

Yerinde yaşlanmada konut düzenlemeleri yanı sıra yaşanan mahallede yaşlıların fiziksel özelliklerine uygun çevre düzenlemeleri yapılması yaşamlarını kolaylaştıran unsurlar olmaktadır.

WHO (2023a) tarafından nüfusun yaşlanması ve kentleşme 21. yüzyılın en büyük toplumsal değişimleri olarak belirtilmiştir. Kentler daha adil ve sürdürülebilir bir ortamda bireylerin daha uzun ve sağlıklı yaşamlar sürmesini sağlamakta önemli bir role sahiptir. Yaş dostu bir kent sağlık, çeşitlilik, kapsayıcılık ve uyum sağlamaya yönelik olarak tasarlanmıştır. Yaş dostu kentler erişilebilir ve güvenli yol ve ulaşım alt yapısına, engelsiz erişime imkân veren ev ve binalara, halka açık oturma alanları ve sağlık kuruluşlarına sahip olmalıdır. Yaş dostu bu kentler bireylerin aktif kalmasını sağlamakta, yaşadıkları toplumun sosyokültürel ve ekonomik yaşamına da katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, nesiller arasındaki dayanışmayı artırmakta, her yaşta bireyler arasındaki iletişimi kolaylaştırmaktadır. Yaş dostu kentler sosyal izolasyon, düşme ve şiddet riski taşıyan yaşlı bireylere ulaşmada sistemlere de sahiptir. Ayrıca, dünyada çapında şehirleri ve toplulukları giderek daha fazla yaşlı dostu olmaya teşvik etmek ve mümkün kılmak için çalışan “Yaş Dostu Şehirler ve Topluluklar için Küresel Ağı” desteklenmektedir.

Arun (2022, s.5)' a göre yaşlanma sürecinde Türkiye’de yaş dostu çevre ve hizmetlere önem verilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler yaş dostu çevrelerin düzenlenmesinde etkin rol almalı, fiziksel ve sosyal çevrede riskleri ortadan kaldırmaya, güvenli bir yaşam ortamı oluşturmaya yönelik programlar ve hizmetler geliştirilmelidir. Ancak, bu tür evrensel tasarım düzenlemeleri ile kapsayıcı bir toplum olmak söz konusu olabilecektir. Ayrıca, yaşlılık alanında maliyetleri azaltmak için önerilen yerinde yaşlanma hizmet modeli, yaş dostu çevre ve hizmetleri ile birlikte düşünülmelidir. Yaşlanan yerin sağlığa

erişim, kişisel ve özelleştirilmiş bakım, bakım destek hizmetleri, beslenme gibi önceliklerinin yanı sıra yapay zekâ ve akıllı şehirlerin planlanması da yapılmalıdır.

Kalınkara (2019, s.472)'ya göre yaşlı bireylerin yakın çevre ile ilişkilerinin doğru değerlendirilmesi, yerinde yaşlanmayı destekleyen politikaların oluşturulmasında önemli bir unsurdur. Bu şekilde yaşlı bireyler fiziksel ve sosyal çevre ile ilişkilerinin düzenlemesi ve toplumsal örgütlere katılması yoluyla evlerinde günlük yaşam aktivitelerini tek başına yerine getirebilmektedir. Kalınkara, yaşlı bireylerin fiziksel ve sosyal çevre içinde kalmalarının sağlanması ile yerinde yaşlanmanın ilişkisi üzerinde durmaktadır.

2.4.2. Psikososyal ve Fiziksel Bakım (evde bakım, evde sağlık, vb.)

Esendemir (2016, s.417)'e göre yaşlıların çoğunluğu uzun süre yaşadığı çevrede yaşlanmak istemektedir. Evde bakım ve diğer alternatif hizmet modelleri ile yaşlıların daha uzun süre evlerinde kalmaları sağlanmak istenilmektedir. Ancak, kronik sağlık sorunları ve ekonomik yetersizlikler gibi nedenlerle yaşlılar kurum bakımına gitmek durumunda kalabilmektedirler. Esendemir yaşlı evinde kaldığında ise çevrede ev içi ve ev dışı düzenlemeler yapılması, mahallenin de yaşlıların dışlanma sürecine girmelerini engelleyecek şekilde düzenlenmesinin önemi üzerinde durmuştur.

Yaşlanma ile birlikte yaşlı bireylerin günlük aktiviteleri yapma yeteneği bir miktar azalır. Ayrıca, yaşlı bireyler genç insanlara göre daha çok sağlık sorunları yaşama eğilimindedirler (Kaplan ve Berkman, 2021a). Yaşlı bireyler günlük hayatta özerklik ve bağımsızlık için yemek yeme, banyo yapma ve giyinme gibi temel faaliyetlerini ve yemek pişirme, ilaçlarını alma, çamaşır yıkama gibi diğer faaliyetlerini bağımsız olarak yapmak isterler (Lawton, 1990).

Bireyler bakıma ihtiyaçları olduğunda bile evlerinde bazı değişiklikler yaparak yaşamlarını kolaylaştırmak istemektedirler. Bu düzenlemeler ile olabildiğince uzun süre yaşadıkları ortamlarında kalabilmek amaçlanmaktadır (AARP, 2000, ss.55-56). Yaşlı bireylerin değişen özelliklerine göre yapılan ev içi düzenlemeler ile bağımsızlıkları korunarak evlerinde kalmaları sağlanabilmektedir.

Yaşlı bireylerin alışılan ve güvenli bir bölgede tanıdık bir evde yaşaması psikolojik açıdan önemli olduğu kadar sosyal etkileşimi ve toplumsal faaliyetlere katılımı teşvik eder. Yaşam doyumu açısından da tanıdık insanlarla ve özel eşyalarla donatılmış bir evde yaşlanmak önemlidir (Kalınkara, 2019, s.475).

Yaşlıların fiziksel aktivitelerde bulunmaları halinde ilerleyen yaşla birlikte ortaya çıkan fonksiyon kaybını (engelliliği önleyici ya da var olan engelliliği azaltıcı) yavaşlatıcı etkisi görülmektedir (Guralnik vd., 1995, s.560). Yaşlı bireyin kendi evinde yaşlanması, sağlığının korunması, günlük yaşamını sürdürmesine yönelik hizmetlere erişiminin sağlanması ile başarılabilir. Yaşlıların fiziksel aktivitelerine devam etmesi hem sağlığını korumakta hem de hizmetlere erişimini kolaylaştırmaktadır. Yaşlıların çevresel desteklerinden sağlıklı ve faydalı fiziksel aktivitelerde bulunmaları ile yerinde yaşlanma birbirleriyle bağlantılıdır (Wang vd., 2012, s.339).

Yaşlı bireyler alışkın oldukları çevrelerinde fiziksel olarak daha aktif olduklarından diğer insanlarla yakın ilişkiler kurabilmektedirler. Fiziksel aktivitelerde bulunan yaşlı bireyler günlük işlerini yerine getirebilirler. Bu durum yaşlıların otokontrol duygusunu teşvik eder, öz yeterlik ve benlik saygısının artmasına neden olmaktadır (Wang vd.,2012, s.340). Yaşlı bireylerin sağlığını korumada fiziksel aktiviteler önemli bir rol oynamakta, bağımsız olmaya devam eden yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasını sağlamaktadır.

Ceylan vd. (2015, s.85) Avrupa'da tüm sosyal hizmetlerin çoğunlukla vergilerle karşılandığını ve gayrisafi yurt içi hasılanın önemli bir kısmının sağlık harcamalarına ayrıldığını belirtmiştir. Yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve sağlık harcamalarının bütçedeki yükünün azaltılabilmesi için yaşlıların kendi evlerinde kalmalarına ilişkin düzenlemeler yapılmaktadır. Ayrıca, belediyelerin yaşlı bireylere evde yardım hizmeti: yemek hazırlama, çamaşırlarını yıkama, alışveriş yapma, temizlik yardımı, kişisel hijyen ve bakım konularında desteklediği ifade edilmiştir.

Ceylan vd. (2015, s.85)'in belirttiği gibi bakıma ihtiyaç duyan yaşlı bireyler için evde bakım hizmeti verilmektedir. Evde bakım hizmeti her ülkeye göre değişmekle birlikte yaşlının bir yakını, yakını yoksa bir personelin yaşlıya bakım vermesi planlanmaktadır. Birçok ülkede evde bakım hizmetleri kamunun yanı sıra özel sektör tarafından da

verilmekte, sivil toplum kuruluşlarının da bu alanda faaliyet gösterebilmeleri için düzenlemeler yapılmaktadır.

Black (2008, s.80) bireylerin yerinde yaşlanmasını kolaylaştırmak için öncelikle sağlık ihtiyaçlarının giderilmesi üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü toplumda yaşayan yaşlıların bağımsız kalma konusunda en büyük ihtiyaçları sağlık alanındadır. Bu nedenle yaşlı bireylerin yaşamını kolaylaştırmak için sağlık alanında müdahaleler yapılmalıdır. Yaşlı bireylerin sağlık ihtiyaçlarına yönelik müdahaleler kurum bakımını geciktirmiş dolayısıyla yaşlıların yerinde yaşlanma becerilerini geliştirmiştir (s.92).

Yaşlı bireylerin bağımsız kalmasını sağlayan sağlık ihtiyaçlarının giderilmesinin yerinde yaşlanmayı kolaylaştırdığı belirtilmektedir. Bu nedenle evde sağlık hizmetlerinin etkin bir şekilde verilebilmesi önemli olmaktadır. Ayrıca, evde sağlık hizmeti yanı sıra evde bakım hizmetlerinin de verilmesi gündeme gelmiştir. Yaşlılık alanında evde bakım hizmetleri kamunun dışında, özel teşebbüsler tarafından da verilmektedir.

2.4.2.1. Formel Destekler (kamu, özel ve sivil sektör hizmetleri)

Yaşlı bireylerin ekonomik, sosyal ve çevresel koşulları farklı olduğu gibi sosyodemografik özellikleri ve bireysel yaşlanma tecrübeleri, sağlık ihtiyaçları, yaşadığı çevre ve hizmetler de farklılık göstermektedir. Özellikle ileri yaş grubundaki yaşlı bireyler sağlık kayıpları, ev bakım masrafı ve ekonomik yetersizlik nedeni ile yerinde yaşlanma konusunda zorluklar yaşanabilmektedir (Seniors Commission, 2002). Bu nedenle yaşlı bireylerin bağımsız olarak yaşabilmeleri için ev içi destek ve hizmetlere ihtiyacı olmaktadır (Pine ve Pine, 2002). Yaşlı bireylerin günlük aktivitelerini desteklemek adına yapılan ek hizmetler bağımsız kalmalarını sağlamaktadır. Yaşlıların fonksiyon kaybına neden olmadan değişen günlük ihtiyaçlarına göre işlerini yapmalarına destek olunmalıdır (Wang vd.,2012, s.341).

Özmete (2019, s.25) yaşlı bakım hizmetlerinin zamanında verilebilmesi, sürdürülebilir olması ve kolay erişilebilirliğinin yaşlı bireyler açısından önemli olduğunu vurgulamıştır. Özmete yaşlı bakım hizmetlerinin evde bakım, kurumda bakım; enformel bakım ve formel bakım olarak ayrıldığını belirtmiştir. Evde bakım; evde sağlık hizmeti, evde sosyal

bakım ve evde destek hizmetleri olarak sınıflandırılmaktadır. Bu hizmetlerin yerinde yaşlanma kapsamında birbiri ile bağlantılı bir şekilde evde verilebilmesi yaşlı bireyler ve yakınları tarafından tercih edilmektedir. Ayrıca, Türkiye ve yaşlı nüfusu giderek artan ülkelerde yaşlı bakımında kurum bakımı en son seçenek olarak yer almaktadır.

Evde bakım, evde sağlık ve sosyal bakım ile destek hizmetlerinin bir arada ve süreklilik içinde verilebilmesi evde kalma süresini artıran ve kurum bakımına giden süreci uzatan bir faktör olmaktadır.

Sever (2020, s.8) yaşlı bireylerin evlerinde yaşaması ile otoritesini koruması, hayatı hakkında kendi kararlarını alabilmesi ve rol kayıplarını en aza indirilmesinin istenildiğini belirtmiştir. Yalnız yaşayan yaşlı bireyler de huzurevlerini düşkünler evi olarak gördükleri için yatılı kurum bakımına sıcak bakmamakta, son çare olarak görmektedirler...Bu nedenle yaşlı bireyler çocuklarına yakın bir semtte, kurallarını kendilerinin belirlediği evlerinde yaşamakta ve kendilerini güvende hissetmektedirler (Sever, 2020, s.8). Yaşlı bireyler de resmi otoriteler gibi kurum bakımını en son seçenek olarak görme eğilimindedirler.

ASHB (2016) yaşlı bakım hizmetlerine ilişkin araştırma raporunda evde bakımın Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü [OECD] tarafından yapılan tanımını vermiştir. Buna göre; evde bakım *“bireylerin ev ortamında yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmak üzere, ücret karşılığında eğitimsiz bakıcılar ya da profesyonel uzmanlar tarafından verilen hizmetleri, günlük bakım ve yaşlı merkezlerini, evde bakım programlarını ve yardım ödeneklerini kapsayan tüm bakım hizmet ve yardımlar”* şeklinde tanımlanmaktadır.

Saygılı (2011, s.113)'ya göre evde bakım; yaşlı, engelli, kronik hastalığı olan veya iyileşme sürecindeki bireyleri evlerinde destekleyerek toplum içinde entegre bir şekilde yaşamaları ve aile üyeleri üzerindeki bakım yükünü azaltma esasına dayalı bir hizmet modelidir. Saygılı yaşlı bireylere evde bakım kapsamında destek veren sistemleri anlatmıştır. Evde bakım bireylerin bakım gereksinimlerinin ev ortamında karşılanmasına ilişkin sosyal ve sağlık hizmetlerini içerir. Evde bakımda hasta ve ailelerinin tıbbi ve kişisel ihtiyaçları resmi veya gayri resmi bakım veren kişiler tarafından karşılanır. Aile

üyeleri ya da ödeme yapılmayan diğer yakınlar gayri resmi bakımı üstlenmekte, personel tarafından verilen evde sağlık bakımı ve kişisel bakım hizmetleri resmi bakım hizmetini oluşturmaktadır.

Evde bakım hizmetleri, yaşlısına bakım verenlerin yükünü azaltmakta ve yaşlı bireylerin de toplum içinde kalmasını sağlamaktadır. Bu hizmetler ile yaşlıların sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamaları mümkün kılınmaktadır.

Kurtkapan ve Şentürk (2021, s.8) evde bakımın unsurlarının evde sağlık ve kişisel bakım olduğunu belirtmiştir. Yerel yönetimlerin evde bakım hizmeti kapsamında hasta banyosu yanı sıra normal banyo istekleri de olabilmektedir. Bu tür hizmetlerin yaygınlaştırılması yaşlıların kurum bakımına gitme sürecini uzatabilmektedir. Kurtkapan ve Şentürk'ün belirttiği gibi yerel yönetimlerin evde temizlik hizmeti ile yaşlıların sağlıklı olarak güvenli ve huzurlu ortamlarda yaşamaları sağlanmakta, ihtiyaç olması halinde evde bakım onarım hizmeti de verilmektedir. Yaşlılar için bu tür hizmetler güven hissettirmekte ve rahatlık oluşturmaktadır.

Kurtkapan ve Şentürk (2021, s.9)'e göre yaşlıların fiziksel ve zihinsel gerilemeleri nedeniyle yeterli düzeyde beslenememeleri söz konusudur. Bu kapsamda ileri yaşta ve yalnız başına yaşayan yaşlıların için sağlıklı ve düzenli beslenebilmeleri için yerel yönetimlerin evlere yemek hizmeti yerinde yaşlanmayı desteklemektedir. Kurtkapan ve Şentürk evde yemek hizmetinin faydalarını sıralamıştır. Evlere yemek hizmeti özellikle yalnız başına yaşayan yaşlılara sosyalleşme, kamudan muhatap bulma imkânı vermektedir. Ayrıca, yaşlıların yemek yaparken oluşabilecek risklerini azaltmakta ve ilaçlarını düzenli olarak almalarını sağlamaktadır.

Çağlar (2015, s.206)'a göre yaşlılık döneminde bireyin alıştığı ortamdan, yaşadığı evinden ayrılması diğer yaş dönemlerine göre daha zor olmaktadır. Yaşlının kendini rahat ve huzurlu hissettiği evinde kalması istenilmektedir. Çağlar, yaşlılıkla birlikte sağlık sorunları arttıkça bakım ihtiyacının da ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu nedenle yalnız başına yaşayan ve aile üyelerinden destek almayan bir yaşlının evinde yaşamaya devam edebilmesinde zorluklarla karşılaşmaktadır.

Evde bakım hizmeti ile yaşlının ve bakım veren aile üyesinin desteklenmesi mümkündür. Evde bakım hizmeti; sağlık hizmetleri, günlük ev işleri, evde takip hizmetleri, sıcak yemek servisi, ev içi düzenlemeleri, tadilat, tele sosyal hizmet, sosyal aktivitelere katılımın teşviki vb. hizmetleri içermektedir (Çağlar, 2015, s.207). Yaşlı bireylere verilen evlere yemek servisi hizmeti ile bu hizmeti veren personel ile yaşlının iletişim kurması söz konusu olmaktadır. Bu hizmet hem yaşlının sosyal izolasyonunu engellemekte hem de hayatta kalımı açısından bir kontrol mekanizması oluşturmaktadır. Ayrıca, yemeğini zamanında yiyebilen yaşlılar ilaçlarını da vaktinde alabilmektedirler.

Kurtkapan ve Şentürk (2021, s.9)'e göre yaşlılar fiziksel ve zihinsel gerilemeleri nedeniyle sağlık hizmetlerinden daha çok yararlanmaktadırlar. Yaşlılar evde sağlık hizmetinden yararlınsalar da hem yaşlılar hem de aileleri bu hizmeti düzenli olarak alma konusunda kaygılar taşımaktadırlar. Bu nedenle sağlık hizmetini daha düzenli olarak alabilecekleri kurum bakımı hizmetini tercih edebilmektedirler. Kurtkapan ve Şentürk yaşlıların yerinde yaşlanma sürecini uzatabilmek için sağlık hizmetini düzenli olarak alabilmeleri konusundaki kaygıların azaltılmasına ilişkin planlamalar yapılmasının gerekli olduğunu düşünmektedir.

Say Şahin (2020, s.353) Türkiye'de belediyelerce yaşlılara yönelik çeşitli hizmetler verildiğini belirtmiştir. Büyükşehir belediyeleri tarafından verilen hizmetler yanı sıra il ve ilçe belediyelerince verilen hizmetler bulunmaktadır. Say Şahin belediyeler tarafından verilen hizmetleri şu şekilde sıralamıştır. Evde yaşayan yaşlı bireylere yönelik evde bakım, evde sağlık, ev temizliği, kişisel bakım ve tamirat gibi hizmetleri içermektedir. Bu hizmetlerin yanı sıra sosyal, kültürel ve eğitim hizmetleri ile psikolojik danışma hizmetleri de verilmektedir. Alzheimer gibi kronik hastalığı olan yaşlı bireyler için gündüzlü yaşlı bakım merkezleri de açılmaktadır.

Değer (2020, s.353) belediyelerce yaşlı bireylere çoğunlukla evde sağlık ve evde sosyal destek hizmetleri verildiğini, evde sosyal destek hizmetlerinin evde bakım hizmeti içinde yer aldığını belirtmiştir. Değer'in belirttiği gibi evde bakım hizmetleri de ev temizliği, kişisel bakım, teknik hizmetler, yemek veya erzak yardımı, refakatçi desteği, ulaşım

hizmetleri, yaşam ortamlarının düzenlenmesi gibi hizmetler ile yaşlı veya yaşlıya bakım verene yönelik psikolojik, hukuksal ve sosyal destekleri içermektedir.

Yerel yönetimler ihtiyaçları olan yaşlı bireyleri daha hızlı bir şekilde tespit edebilmekte, evde bakımı ve sağlık bakımını kapsayan hizmetleri entegre bir şekilde verebilmektedirler.

Değer (2020, ss.334-355) Türkiye’de evde sağlık hizmetlerinin ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasına ilişkin süreci anlatmıştır. Türkiye’de evde sağlık hizmetleri 1994 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2001 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından vermeye başlanmıştır. 2000’li yıllardan sonra belediyeler evde bakım hizmeti ile birlikte evde sağlık hizmetine de önem vermişlerdir. Sağlık Bakanlığı ise 2010 yılında evde sağlık hizmetlerine başlamıştır. 10.03.2005 tarihli ve 25751 sayılı Resmî Gazete ’de yayınlanan “Evde bakım Hizmetlerinin Sunumu Yönetmeliği” ile asgari koşulları sağlayan belediyelere evde sağlık hizmetleri yetkisi verilmiştir. Sağlık Bakanlığına bağlı özel sağlık kuruluşlarınca da evde sağlık hizmetleri vermeye başlanmıştır. 1 Şubat 2010 tarihli “Evde Sağlık Hizmetlerinin Uygulama Usul ve Esasları hakkında Yönerge” kapsamında Sağlık Bakanlığı kurum ve kuruluşlarınca evde sağlık hizmeti başlatılmıştır. 2015 yılında bu hizmetler daha genişletilerek tüm ülke bazında yaygınlaştırılmıştır.

Karakuş (2019a, s.246)’a göre her ülkede sosyal hizmet sunumu devlet bünyesindeki merkezi yönetim veya yerel yönetim ve kuruluşlar, bazen de kar amacı güden veya gütmeyen kuruluşlar gibi farklı yapılar tarafından verilebilmekte, aile de geleneksel işleyişini sürdürmektedir. Ayrıca, ülkelerde bu tür kuruluşlarca hizmet sunumu kurumsal yapılardan sadece biri tarafından değil iş birliği ve dayanışma içinde karma bir yapı ile gerçekleşmektedir. Karakuş devletin örgütlenmesi ve tercihlerine göre kurumların ağırlıkları ve sosyal hizmetin yapılanmasının değiştiğini belirtmiştir.

Karakuş (2019a, s.247)’a göre Türkiye’de genel politikalar bağlamında sosyal hizmetlerin sunumunda devletin rolü azalmış ve daha çok düzenleyici, denetleyici, finansmana katkı sağlayan bir düzeyde devam etmiştir. Bu bağlamda sosyal hizmetlerin

daha çok toplum temelli kuruluşlar, aileler ile gerçekleştirildiği ve özel sektörün alanda yer almaya başladığı görülmektedir.

Bu kapsamda Yaşlı Destek [YADES] Projesi; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca [AÇSHB] yaşlı bireylere hizmet veren belediyelere destek veren bir projedir. Evde bakım ve evde sağlık hizmetleri veren belediyeler AÇSHB tarafından maddi olarak desteklenmektedir. 2016 yılında başlatılan bu proje pilot iller kapsamında sürdürülmüştür (Yaşlı Destek Programı [YADES], 2016).

Karakuş (2019a, s.257)'a göre yaşlılık alanında kurumlar arası işbirliği ve dayanışmaya dayanan, kamunun gözetim ve denetiminde kamu ve özel sektörün hizmet sunumu ile yaşlı bireyden ziyade aile-hane odaklı hizmet, yaşlının sosyal çevresine, tercihine göre hizmet sunumu ve aile içinde desteklenen yaşlı modeli üzerinde durulmaktadır. Karakuş yaşlı bireylere tek tip hizmet yerine yaşlının tercihine göre hizmet sunumunun amaçlandığını belirtmiştir. Bu amaca; yerel yönetimlerin yaşlılara yönelik hizmetleri, evde bakım, evde destek hizmetleri, yaşlı yaşam evleri, gündüzlü bakım ve dayanışma hizmetleri ve yaşlılar ile aileleri desteklemeye yönelik sosyal yardımlar yoluyla ulaşılmak istenilmektedir.

Yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmalarına ilişkin hizmetlerin AÇSHB'nin koordine, denetim ve maddi destek sağlayıcı rolü ile yerel yönetimler tarafından uygulamaya aktarıldığı anlaşılmıştır.

Karakuş (2019c, ss.335-336) kâr amacı olmayan sivil toplum kuruluşları (dernek, vakıf, dini kuruluş, kooperatif, sendika vb.) ve kar maçı olan gerçek kişi ve özel hukuk kişilerinin (şirket, kuruluş) de yaşlı bireylere yönelik hizmetler verdiklerini ancak Türkiye'de bu yapıların istenilen düzeyde rol almadığını belirtmiştir. Türkiye'de yaşlılık alanında faaliyet gösteren dernek ve vakıfların sayısı azdır. Az sayıda olan bu oluşumlar gündüzlü ve yatılı bakım kuruluşları, ayni-nakdi yardımlar, sosyokültürel faaliyetler, rehberlik ve dayanışma hizmetleri verebilmektedirler. Kamu yararına çalışan kuruluşlar ile diğer sivil toplum yardım kuruluşları yaşlı bireylere yönelik daha kurumsal hizmetler vermekte, kamu kurumları ile yaptıkları protokoller ile ortak çalışmalarda

bulunmaktadırlar. Yaşlılık alanında sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün daha etkin olması istenilmektedir.

Yaşlılık alanında sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün hizmet sunumunda yer alması beklentisi vardır. Özel ve sivil sektörün kamu kurumlarıyla yaptıkları ortak çalışmalar ile bu alana yönelik girişimlerde bulunmaları sağlanmaktadır.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları [STK] genellikle dernek ve vakıfların çatısı altında çalışmalarını yapmaktadır. STK ulusal ve uluslararası yasalarla desteklenmekte, nicelik ve nitelik olarak geliştirilmeleri sağlanmaktadır. Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporuna göre, son yıllarda görülen gelişmelere rağmen Türkiye’de sivil toplum faaliyetlerinin temsil etme, yaygınlaşma ve katılım açısından istenilen düzeye ulaşamadığı ortaya çıkmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018, s.23).

Altun (2021, s.41)’da Türkiye’de yaşlı nüfusun giderek toplam nüfus içinde arttığını belirterek, demografik yaşlanma ile birlikte karşılaşılabilecek bakım ve sağlık sorunlarına yönelik hazırlıkların yapılmasına dikkat çekmiştir. Ayrıca, yaşlılık alanında sosyal politikalar ve sosyal hizmetlere yönelik ana sorumluluğu olan kamunun merkezi yönetiminin sorumluluğu yerel yönetim, özel ve sivil sektörlerle paylaşmasının önemi üzerinde durmuştur. STK’nın kurum bakımına yönelik olumsuz algıyı değiştirmeye yönelik çalışmalar, STK’na bağlı huzurevi, gündüzlü bakım evleri gibi hizmetlerin nicelik ve nitelik olarak iyileştirilmesi ve alternatif bakım modellerinin geliştirilmesinde kamu ile işbirliği yapmasının, sivil sektörün etkinliğini artıracacağı belirtilmiştir.

Yaşlı bir nüfusa sahip olan Türkiye’de yaşlılık alanındaki kamunun merkezi sorumluluğunun özel ve sivil sektör ile paylaşımı ile STK etkin ve görünür olacaktır.

2.4.2.2. Enformel Destekler (aile üyeleri, komşular, arkadaşlar ve esnaflar vb.)

Şentürk ve Kurtkapan (2017)’a göre yaşlı nüfusun giderek arttığı kentlerde; apartman, sokak, mahalle vb. alanlarda ortaya çıkan yaşlılığın mekansallaşması kavramı yeni bir durumu ifade etmektedir. Şentürk ve Kurtkapan yaşlıların barınması ve ihtiyaçlarının

karşılanması noktasında yerinde yaşlanma ve kurumda yaşlanma yaklaşımlarının ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu kapsamda, yerinde yaşlanmada yaşlı bireylerin kendi ortamlarında kalarak az da olsa yakın çevresi ile iletişimi sürdürmesiyle toplumla uyumu sağlanırken, kurumda bakımda yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının giderildiği yerleşik bir mekânı istedikleri ifade edilmektedir.

Sever (2002, s.7) yaşlı bireylerin çocuklarına mekânsal yakınlığı çocuklarından destek alabilmelerini, güven ve aidiyet duygusuna sahip olmalarını sağlayan önemli bir unsur olarak görmektedir. Sever yaşlılık alanında kurumsal ve toplumsal destek sistemlerinin yeterli düzeyde gelişmediği, geleneksel öğeleri devam eden bir toplumda, yaşlıların çocuklarına yakın bir semtte yaşamalarının tek başına yaşayan yaşlı bireylerin yaşamlarını kolaylaştırdığını düşünmektedir.

Aile üyeleri ve arkadaşları ile bir arada yaşayan yaşlılar sosyal destek ağları içerisinde kalmakta ve yerinde yaşlanma süreleri uzamaktadır (Shapiro ve Tate,1988; DeCoster, Roos ve Shapiro, 1995'den akt. Kalınkara, 2019, s.492). Mahalle kültüründe apartman ilişkileri ve oturanların özellikleri mekâna bağlılığı açıklamakta ve yaşlı bireyler için güvenli bir sosyal etkileşim alanı oluşturmaktadır (Şentürk ve Kurtkapan, 2017). Yaşlı bireylerin evlerinde yaşarken çocuklarından destek almaları güven ve aidiyet duymalarını, komşular ve arkadaşlar ile kurulan sosyal ilişkiler de yerinde yaşlanmalarını sağlamaktadır.

Gardner (2011)'e göre mahalleler yaşlıların sosyal olarak yaşlanmasına katkıda bulunur. Çünkü yaşlı bireyler üçüncü mekân olarak isimlendirilen berber, kasap, bakkal gibi mekânlarda güzel bir şekilde karşılanmakta ve rahat etmektedirler. Ayrıca, mahalledeki satıcı ve dağıtıcı personel de yaşlılar için önemli bir yere sahiptir. Şentürk ve Kurtkapan (2017) yaşlı bireylerin emeklilik sonrası daha önce zaman bulamadıkları için yapamadıkları alışveriş etkinliğini etkileşimi sürdürebilmek ve sosyal yaşamda kalabilmek için bir araç olarak gördüklerini belirtmiştir. Ayrıca, mahalle kültürünün bir parçası olan esnafın iş yerleri yaşlı bireyler için yalnızlığın giderilmesinde önemli bir unsur olarak görülmektedir. Yaşlı bireylerin çok olduğu yerlerde mahalle kültürü ve esnaf-müşteri ilişkisi önemli bir etkileşim alanı olarak değerlendirilmektedir.

Yaşlı bireyler için alışveriş sosyal ilişkilerini sürdürülmesi konusunda önemli bir unsur olmaktadır. Yaşlı bireyler uzun süre yaşadıkları mahallede onları tanıyan ve haklarında bilgi sahibi olan esnaflar ile sohbet etmekte ve kendilerini güvenli bir mekânda hissetmektedirler.

Şentürk ve Kurtkapan (2017) yalnız başına, bakıcısıyla ya da ailesiyle yaşayan yaşlı bireylere yardım eden kişilerden birinin de apartman görevlileri olduğunu belirtmiştir. Bu görevliler apartman içi sorunlarda, alışverişlerde, yaşlıların bakıcılarının taleplerinde vb. durumlarda destek olmaktadır. Ayrıca, bu görevlilerin esnafları ya da marketlerdeki kişileri tanımaları kolaylık sağladığı için yaşlı bireyler bazen alışverişlerini apartman görevlilerine de yaptırabilmektedirler. Şentürk ve Kurtkapan yaşlı bireylerin hareketlerindeki azalmanın alışveriş tercihlerini etkilediğini, fiziksel fonksiyon kaybı yaşayan yaşlı bireylerin alışverişlerini sanal marketlerden de yaptıklarını belirtmiştir. Li vd. (2005, ss.90-91) mahallede sosyal aktiviteler konusunda uyumunun olduğu yerlerde yaşlı bireylerin daha aktif olduklarını belirtmiştir.

Kalınkara (2019, s.493) yaşlı sayısı artkça gayri resmi yoldan sağlanan desteklerin (aile üyeleri, arkadaşlar, STK, fonlar vb.) azaldığını, bu tür topluma dayalı hizmetleri desteklemek için tasarlanan programların iyi planlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu planlamalarda yaşlıların ihtiyaçları ve ekonomik durumları dikkate alınmalıdır. Bireyler yaşlandıkça evlerinde bağımsız olarak yaşamakta zorluklar ile karşılaşmaktadırlar. Özellikle ileri yaşlıların ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerin planlanması ve uygulanmasına öncelik verilmelidir. Kalınkara bu tür düzenlemelerin yaşlı bireylerin sağlığını iyileştirerek ve sosyal hayata katılımlarını teşvik ederek yerinde yaşlanmaya destek verecek şekilde gerçekleştirilmesini vurgulamıştır.

Kaplan ve Berkman (2021b)'a göre toplum, aile üyelerini birbirlerine bakma sorumluluğunda görmekte birlikte bu tür sorumluluklar kültürler, aileler arasında farklılıklar göstermektedir. Kaplan ve Berkman aile üyelerini destekleyici ve tamamlayıcı hizmetleri anlatmıştır. Aile üyeleri yaşlılarına bakım vermede destekleyici hizmetler (yeni beceriler öğrenmede teknik yardım, danışmanlık hizmetleri ve aile ruh sağlığı hizmetleri vb.) ve tamamlayıcı hizmetler (banyo yaptırma, yemeğini yedirme vb. kişisel bakım hizmetleri) ile desteklenebilmektedir. Bu hizmetler bir programa göre

belirlenecek saat aralıklarında düzenli olarak veya geçici bakım olarak sağlanabilmektedir.

Çamur Duyan (2019, s.130)'a göre yaşlı bireylere yönelik teknolojik gelişmeler ve değişiklikler ile yeni bakım modelleri ortaya çıksa da yaşlılar için aile önemini korumaktadır. Çamur Duyan ailenin bireyler için önemi ve işlevini, yaşlı bireyler için önemi ve anlamını açıklamıştır. Aile bireyin gelişimi için gerekli bir sistemdir. Aile ve birey sistemi karşılıklı etkileşim içindedir. Aile yaşam döngüsü bireyin doğumu ile başlamakta ve ölüme kadar devam etmektedir. Yaşlı bireyin ebeveynlik döneminden itibaren çocukları ile geliştirdiği ilişki, anne-baba tutumu yaşlılık aşamasındaki ilişkinin temelini oluşturur. Yaşlı bireyler temel gereksinim olan güven, sevgi, takdir ve saygı ihtiyacını gidermek isterler. Bu noktada aile sistemi bakıma ve desteğe ihtiyacı artan yaşlı bireyler için önemli bir destek unsuru olarak görülmektedir. İhtiyaçlarının aile içerisinde giderileceğini bilmek yaşlı bireylere güven vermektedir.

Aile üyelerine verilecek eğitici, öğretici, danışmanlık ve psikososyal hizmetler ile yaşlı bireylerin bakımına yönelik destekler verilebilmektedir. Günümüzde yeni bakım modelleri geliştirilmiş olsa da aile üyeleri tarafından bakım verilmesi önemli görülmekte, bu bakım yaşlı bireylerin güven, sevgi, takdir ve saygı ihtiyacını karşılamaktadır.

3.4.2.3. Gündüzlü Yaşlı Merkezleri ve Yerinde Yaşlanma Açısından Önemi

Evde yaşamını yalnız, ailesi veya akrabalarıyla sürdüren sağlıklı yaşlılar ile demans, Alzheimer gibi hastalığı olan yaşlılar için gündüzlü bakım merkezleri vardır. Yaşlı nüfusun giderek arttığı düşünüldüğünde yaşlı bireyleri buldukları ortamda desteklemeye yönelik hizmetlere öncelik verilmeli, bu tür kurumsal hizmetler nicelik ve nitelik olarak artırılmalıdır (Beydili Gürbüz, 2021, s.235).

Oğlak (2011)'ın belirttiği gibi gündüz bakım merkezleri yalnız ya da ailesi ile yaşayan ve gündüzleri bakacak kimsesi olmayan yaşlı bireylere kişisel bakım, sağlık ve yemek hizmeti ile fiziksel, zihinsel aktivite ve sosyal etkinliklerin gerçekleştirildiği kuruluşlardır. Ayrıca, gündüz bakım merkezlerinde maliyeti yüksek olan yatılı kurum bakımına göre daha düşük maliyetli yarı kurum bakımı hizmeti verilmektedir.

Gündüz bakım merkezlerinde evde yaşamını ailesiyle ya da yalnız başına sürdüren Alzheimer /demans vb. hastalığı olan yaşlı bireylerin yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, sosyal, sağlık ve psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesine yardımcı olunması, gerektiğinde destek hizmetleri verilmesi, sosyal ilişkilerinin ve fiziksel aktivitelerinin artırılması, gerekli olması halinde aileleri ile dayanışma içerisinde yaşam kalitesinin artırılması amacıyla hizmetler verilmektedir (Karakuş, 2019b, s.280).

Kurtkapan ve Şentürk (2011, s.10) kentlerde yaşayan yaşlı bireylerin evde bakımında ailelere daha fazla sorumluluk düştüğünü belirtmiştir. Kadınların iş gücüne katılımı ile birlikte yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda eksiklikler olabilmektedir. Kurtkapan ve Şentürk yerel yönetimlerin yaşlılarının bakımı konusunda ailelere verdiği desteğin tamamının evde sağlanamayacağı, mahallelerde açılacak gündüzlü bakım merkezleri ile evde bakım veren yaşlı yakınlarının yükünün azaltılabileceğini ifade etmiştir.

Kurtkapan ve Şentürk (2011, s.10)'e göre bu hizmete ek gezi, tiyatro, sinema vb. sosyal kültürel hizmetler yaşlıların sosyalleşme ve arkadaş edinme ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yerinde yaşlanmayı desteklemek için yaşlıların bireysel isteklerinin de giderilmesi önemlidir. Kurtkapan ve Şentürk yerel yönetimlerce açılacak gündüzlü bakım merkezleri ile yaşlılarına bakım veren aile üyelerine düzenli bir destek verilebileceğini belirtmiştir (s.10).

Belediyeler gündüzlü yaşam merkezlerinde yaşlı bireyleri fiziksel, sosyal, psikolojik ve zihinsel olarak destekleyecek hizmetleri vermektedirler (Kurtkapan, 2018b). Ayrıca, bu merkezlerde yaşlı bireylerin sosyalleşmesini ve aktif yaşamın içinde kalmasını sağlayacak spor faaliyetleri, müzik ve koro çalışmaları, yemek yapma etkinlikleri, resim vb. el sanatları kursları, il içi ve dışı geziler, yaşlı ve bakım verene eğitim, danışma ve rehberlik hizmetleri verilmektedir.

Evde yaşayan yaşlı bireylere daha hızlı ulaşabilmek ve etkin bir hizmet verebilmek için her mahalle bazında yaygın bir gündüzlü merkezler ağının oluşturulması, standart ve koordineli bir sistemde çalışmaları yerinde yaşlanmayı sağlayacak önemli bir unsurdur.

Yaşlıların kurum bakımı öncesi alternatif hizmet modellerinden yararlandırılmak istenilmesi yaşlıların psikolojilerinin olumlu etkileneceği düşünüldüğünde sosyal hizmet açısından önemlidir. Ancak, sosyal güvenlik hizmetlerinin yeterli olmaması ile yaşlılar, kendi ortamlarında yoksulluk içinde yaşamak yerine kurum bakımını tercih etmek durumunda kalabilmektedirler (Beydili Gürbüz, 2021, s.239). Ayrıca, aile üyeleri de yaşlılarını uzun süreli bir bakım merkezine göndermeyi reddeder veya geciktirirler. Aileler diğer bakım seçeneklerini gözden geçirir ve ihtiyaçlarına cevap vermediği noktada bakım merkezini düşünmeye başlarlar. Yine de yaşlı bireylerin eşleri ve kız çocukları yatılı bakım fikrine çok sıcak bakmamaktadırlar (Saygılı, 2011, s.112).

Bulduk (2014, s.57) yaşlı bireylerin aile içinde ihtiyaçları karşılanamadığında profesyonel evde bakım söz konusu olduğunu belirtmiştir. Evde bakım; doktor, hemşire, psikolog, diyetisyen, sosyal hizmet uzmanı, fizyoterapist gibi mesleklerin ekip çalışması içinde verildiği bir hizmettir. Bulduk gelişmiş ülkelerde yaygın bir hizmet olan gündüzlü yaşlı merkezlerinde yaşlı bireylere gündüzlü bakım ve destek hizmetleri sunulduğunu belirtmiş, Türkiye örneklerinin ise oldukça az sayıda olduğuna dikkati çekmiştir.

Yaşlı bireylerin sağlık, sosyal ve psikolojik anlamda desteklenmeleri durumunda yaşam kalitelerinin artacağı ve bağımsız oldukları evlerinde kalmayı tercih edebilecekleri anlaşılmaktadır. Bu tür hizmetlerin ücretsiz ya da az bir ücretle verilmesi de emeklilik sonrası geliri azalan yaşlı bireylerin daha uzun süre yaşadıkları yerde kalabilmelerini sağlayabilecektir. Yaşlıların evlerinde daha uzun süre kalabilmelerini sağlayacak destek hizmetlerinin verilebilmesi için gündüzlü bakım merkezlerinin nicelik ve nitelik olarak artırılması yerinde yaşlanma açısından önemli bir unsur olarak görülmektedir.

Karataş (2002, s.79) Ankara ili Kocatepe Yaşlı Dayanışma Merkezinden hizmet alan yaşlı bireylerin sosyodemografik özellikleri ve gereksinimlerini belirlemeye yönelik araştırmasında; gündüzlü merkezlerinden hizmet alan yaşlı bireylerin nicelik ve nitelikleri ile gereksinimlerinin belirlenmesinin, bu merkezlerde geliştirilecek sosyal hizmet sunumları açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Karakuş (2019b, s.282) kamuya ait yaşlı hizmet merkezlerinin ve bu merkezler altına verilen evde bakım uygulamaları sürecini anlatmıştır. AÇSB tarafından önceleri Yaşlı

Hizmet Merkezleri çatısı altında verilen evde bakım hizmetleri ve diğer gündüzlü bakım hizmetleri 2013 yılında Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği'nde yaşlı hizmet merkezlerinin kapatılmasının öngörülmesi ile kesintiye uğramıştır. Bu tür hizmetlerin yerel yönetimler, resmi ve özel kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları aracılığıyla verilmesi teşvik edilmek istenilmektedir. Bu kapsamda; AÇSHB tarafından 2016 yılında başlatılan YADES Projesi ile büyükşehir belediyelerinin yaşlı bireylere yönelik gündüzlü bakım projeleri mali açıdan desteklenmektedir (Karakuş, 2019b, s.280). AÇSHB'nin yatılı bakım kuruluşlarına bağlı gündüzlü yaşlı bakım merkezleri açılmasına ilişkin teşvikleri devam etmektedir.

Kurtkapan ve Şentürk (2021, ss.9-10) modern ailede yaşanan değişimler yaşlı bakımında bazı olumsuz faktörleri ortaya çıkardığını, kadınların iş hayatına dâhil olması ile yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanmasında yeni önlemler alınmasının gerektiğini belirtmiştir. Kurtkapan ve Şentürk yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılanması noktasında yerel yönetimlere yönelik beklentileri anlatmıştır. Yerel yönetimlerin yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanması konusunda hizmet sunuculardan olması beklenilmektedir. Bu kapsamda yerel yönetimler bünyesinde açılacak gündüz bakım evleri ile yaşlı bireylerin ev dışında da bakımı ve bakım veren aile üyelerinin desteklenmesi söz konusu olmaktadır. Kurtkapan ve Şentürk'e göre her mahallede sosyal yaşam evleri, gündüz bakım merkezleri gibi sosyal alanların açılması yaşlı bireylerin mahallerinde yaşlanabilmelerinde önemli bir destek unsurudur. Çünkü bu sosyal alanlardan alınacak hizmetler ile yaşlıların kişisel ihtiyaçları karşılanarak yerinde yaşlanmaları sağlanabilecek ve kurum bakımı tercihlerini ertelemeleri mümkün olabilecektir.

Karakuş (2019b, ss.289-292) merkezi yönetimlerin yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde verilmesine ilişkin YADES programını açıklamıştır. YADES, 65 yaş üstü yaşlıların korunması ve desteklenmesi ile biyo-psiko-sosyal bakıma ihtiyacı olanların yaşadıkları yerlerde ve/veya gündüzlü merkezlerde gerekli olan bakımlarının yapılarak bağımsız yaşamlarını destekleyen hizmetlerin yaygınlaştırılmasını, standardize ve bütünlük olarak verilmesini amaçlayan bir programdır. Bu program ile yatılı kurum bakımı yerine Türkiye'nin kültürel yapısına daha uygun olan evde bakıma destek ve gündüzlü bakım hizmetlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. YADES programının yaşlı bireylerin yaşadıkları yerlerde onlara daha kolay ulaşabilecek yerel yönetimler

tarafından verilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içerisinde bu hizmetleri vermeleri öngörülmektedir.

Yerel yönetimler semt ve mahalle bazında hizmet verdiklerinden evlerinde yaşayan yaşlı bireyleri daha kolay tespit edebilmekte ve daha hızlı bir şekilde hizmet götürebilmektedirler. Ayrıca, hizmetin götürülmesinde süreklilik de yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmalarını sağlayan önemli bir diğer unsurdur.

2.4.3. Teknoloji Kullanımı

Say Şahin (2020, ss.333-334) günümüz koşullarında iletişim araçları ve teknolojilerin hayatımızda değişimler meydana getirdiğini, ilk kitle iletişim araçları olan gazeteleri televizyonların izlediğini belirtmiştir. Say Şahin bugün dünyada hemen hemen her evde bir televizyon bulunduğu ve özellikle yalnız başına yaşayan yaşlı bireylerin zamanlarının büyük bir kısmını televizyon izleyerek geçirdiklerini vurgulamıştır. 75-84 yaş aralığındaki orta yaş grubundaki yaşlı bireyler için televizyon vazgeçilmez bir eğlence ve haber kaynağı olmuştur. Ancak, bu grup yaşlı bireylerin internet ve akıllı telefon kullanımına ilişkin ilgi ve öğrenme oranları düşüktür.

Say Şahin (2020, s.335)'e göre teknoloji ve kitle iletişim araçlarının gelişimine bağlı olarak yenilikler de hayatımıza girmeye başlamış, sağlık hizmetlerine artan talep üzerine sınırlı insan kaynağı bu alandaki teknoloji kullanımı ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Özellikle yaşlı nüfusun artması ile birlikte sağlık alanındaki birçok teknolojinin yaşlı bakımı alanında kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmalar yaşlıların sağlıklarında bozulmalar, fonksiyon kayıpları, sosyal ağların ve fiziksel aktivitenin azalması ile birlikte bağımsızlıklarını kaybettiklerini göstermektedir. Son on yıllık dönemde etkinlik izleme, düşme ve gezinme tespiti için sensör tabanlı ağlar ve e-sağlık uygulamaları gibi teknolojiler ile yaşlılar desteklenmektedir (Peek, Woters, Hoof, Luijckx, Boeije ve Vrijhoef, 2014, s.235'den akt. Kalınkara, 2019, s.481). Teknolojik gelişmeler özellikle yalnız yaşayan yaşlıların bağımsız yaşamalarını ve bakıcılar üzerindeki yükün hafifletilmesine katkıda bulunmaktadır (Mahmood vd.,2008).

Yaşlı bireylerin çoğunluğu da aileleri için yük olduğunu hissetmeden, gerekli destekleri alarak kendi evlerinde bağımsız bir şekilde yaşamak isterler (Woolhead vd., 2004). Teknoloji, yerinde yaşlanma isteğini destekleyen bir araç olarak görülmekte ve yaşlılar tarafından da benimsenmektedir. Ayrıca, yeni teknolojilerin akrabalar üzerinde de olumlu bir etkisi görülmektedir. Teknolojik sistemler yaşlıları izlemekte ve yakınlarının endişelerini ortadan kaldırmaktadır (van Hoof vd.,2011).

Peek vd. (2014, s.246)'ne göre yaşlıların büyük bir kısmı tarafından kullanılan ev aletleri, sabit hatlı telefonlar ve televizyonlar vb. düşük teknoloji ürünleri vardır. Yaşlı bireyin günlük yaşamı ve topluma katılımında bu teknolojiden yararlanılmaktadır. Ayrıca, yaşlıların evlerinde kullanılması planlanan teknolojilerin yaşlılar tarafından kabul edilmesi de önemlidir. Bu nedenle profesyonel bakıcılar, aile üyeleri ve akranlar tarafından verilebilecek eğitim, deneme fırsatı ve rehberlik ile teknoloji kullanımına ilişkin endişelerin azaltılabileceği belirtilmiştir.

Mitzener vd. (2010, s.1711)'ne göre yaşlılar daha çok ev ortamlarındaki etkinliklerde; yemek pişirme, temizlik vb. bulduklarında teknoloji kullanımı yerinde yaşlanmayı destekleyen bir unsur olmaktadır. Ayrıca, cep telefonları ve tıbbi alarm sistemleri vb. teknolojik unsurlar acil durumlarda yardımcı olmakta, yaşlı bireyler kendilerine bağımsızlık sağladığından teknoloji kullanımına eğilim göstermektedirler. van Hoof (2011, s.311)'a göre konut izleme teknolojileri de yaşlı bireylerin daha güvenli ve emniyetli bir şekilde uzun süre yaşadıkları yerlerde yaşlanmalarını desteklemektedir. Teknoloji kullanımı ile yaşlı bireylerin ve yaşlıya bakım verenlerin güvenlik ve emniyet duygusunu artırarak, yerinde yaşlanmayı desteklemek ve daha pahalı olan kurum bakımı ihtiyacını ertelemek amaçlanmaktadır (van Hoof vd., 2011, s.311).

2.4.3.1. Evde Teknolojik Destekler

Teknoloji kullanımı sosyal maliyetleri azaltmakta ve yaşlı bireylerin yaşam kalitesinde de iyileşmeler yapmaktadır. Bu şekilde birçok engel ortadan kaldırılmakta, bağımsız olmak isteyen yaşlı bireyi desteklemekte, güvenlik duygusunu artırabilecek ortamlara imkân vermektedir (Therriault vd., 2018, s.2). Sağlık ve bakım konusunda teletıp, sağlık izleme sistemleri ve ev diyalizleri gibi alanlarda uygulamaların yaygınlaştırılması

istenilmektedir (Pynoos, 2018, s.35'den akt. Kalıncara, 2019, s.486). Demografik dönüşümler paralelinde yaşlı nüfusun ihtiyaçları doğrultusunda sağlık alanında düzenlemelerde bulunulmuştur. Teletıp, telebakım, bakım robotları, mobil uygulamaları, sensörler, hatırlama sistemleri, emniyet ve güvenlik sistemleri, akıllı ev sistemleri gibi birçok teknolojik unsurlar ile yaşlı bireylerin ihtiyaçları giderilmek istenilmektedir (Özkurt, 2020'den akt. Say Şahin, 2002, s.336).

Kırca vd. (2021, s.40) sağlığı koruma ve geliştirmede kullanılan teknolojik cihaz ve mobil uygulamalarının kullanımında yaşlı bireylerin zorluk çektiklerini belirtmiş, bu zorlukları ve alınabilecek tedbirleri açıklamışlardır. Yaşlı bireyler, fiziksel-bilişsel, sosyal-psikolojik ve teknolojik tasarıma ilişkin çeşitli engellerle karşılaştıkları için teknolojik cihazların ve mobil uygulamaların kullanımında zorluklar yaşamaktadırlar. Bu teknolojik cihazların ve mobil uygulamaların kolay erişilebilir olması, yaşlı yetişkinlerin engelli olma, kronik bir hastalığa sahip olma veya yaşlanma ile birlikte sağlık durumundaki olası değişiklikler dikkate alınarak tasarlanması yararlı olacaktır. Kırca vd. 'ne göre sağlık bilgi teknolojilerinin kullanımı avantajlar sağlamakta, yaşlı bireyler tarafından da etkin bir şekilde kullanılabilir. Yaşlı bireylerin sağlığa ilişkin mobil uygulamalara erişimi ve kullanımı bağımsızlıklarını sağlayarak, yaşam kalitelerinin artmasını sağlayacaktır. Ayrıca, yaşlılara özgü teknolojik ürünlerin tasarımına öncelik verilmesi ve yaşlıların bu araçları kullanmaya teşvik edilmeleri gerekmektedir.

Doğan Merih vd. (2021, s.89)'ne göre yaşlı ve bakıma ihtiyacı olan bireylerin evde sağlık hizmetlerinde teknolojiyi kullanımını sağlayabilmek için kullanıcılarının örgün ve yaygın eğitime alınması ve farkındalık sağlanması, kolay erişilebilir teknolojilerin geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca, teknoloji kullanımında hem bireysel hem de kurumsal faktörler etkilidir. Yaşlı bireylerin ve bakım verenlerinin teknolojiyi kabul etmesi ve kullanmasında sağlık durumu, fiziksel ve bilişsel fonksiyonları ve algıları da önemlidir. Evde sağlık alanında hizmet veren kurumların da teknoloji kullanımında koordineli bir şekilde çalışması, bilgilerin kurumlar arası paylaşımını sağlayacak dijital evde sağlık hizmetlerinin uygulamaya konulması gereklidir.

Say Şahin (2020, s.337)'e göre teletıp uygulamaları tüm ülkelerde kullanılmaya başlanmış, artan yaşlı nüfusun hayatını kolaylaştırmaya yönelik tedavi ve bakım ekipman

çalışmaları başlatılmıştır. Ayrıca, tıp alanındaki teknolojiler yaşlı bireylerin evlerine kadar girerek, giyilebilir teknolojiler, biyosensörler, akıllı saatler, giyilebilir tansiyon aletleri vb. kullanılmaya başlanmıştır. Tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye’yi etkisi altına alan Covid-19 pandemi sürecinde teletıp uygulamalarının yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmüştür.

Doğan Merih vd. (2021, s.89) evde sağlık hizmetlerinde teknoloji kullanımının arttığını belirtmiştir. Yaşlı ve bakım ihtiyacı olan bireylerin evlerine yerleştirilen özel alarm, geliştirilmiş kolye, acil uyarı butonları, cep telefonları, banyo rayları, düşmeyi bildiren sistemler ve yangın-su basmalarında uyarı butonları gibi yardımcı sistemler ile tanı, bakım, koruma, güvenlik ve danışmanlık hizmetleri uzaktan verilebilmektedir. Doğan Merih vd. sağlık alanında teknoloji kullanımını; yaşlı bireylerin ve evde bakılan hastaların bağımsızlığını ve güvenliğini sağlayarak yaşam kalitesini yükseltmekte ve sosyal hayata katılmasını kolaylaştırmada ana bir unsur olarak nitelendirmektedir.

“Evde Sağlık Hizmetleri Raporu”na (2021, ss.66-69) göre dijital evde sağlık hizmetleri verilen 375 hasta/hasta yakınlarına telefon ile hasta deneyimi anketi uygulanmıştır. Bu anket sonuçları ile sunulan hizmetten bireylerin memnuniyetinin yüksek olduğu bulunmuştur. Hasta memnuniyeti çalışmasında; hasta/hasta yakınları, dijital sağlık uygulamalarında hizmet hakkında yeterli bilgilendirme yapıldığı, belirlenen tarihte hizmet aldıkları, hizmete kolayca ulaşabildikleri, istek ve sorunlarının dikkatlice dinlenildiği, kişinin mahremiyetine özen gösterildiği, tetkik ve sonuçları hakkında bilgi verildiği, personelin nazik davrandığı ve hizmetlerin beklentilerini karşıladığını belirtmişlerdir. Ayrıca, bu raporda hizmet talebinin karşılanabilmesi, hizmetlerde entegrasyon ve kayıt güvenliği açısından hastaların uzaktan takibine imkân veren ‘tele-sağlık’ ve ‘evde dijital sağlık’ uygulamaları gibi sağlık teknolojilerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına dikkat çekilmiştir.

Yaşlı bireylerin sağlık alanında kullanılan teknolojilerden memnun oldukları ve yaşamlarını kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. Sağlık alanı yanı sıra yaşlı bireylerin fiziksel ve sosyal yaşamlarını da destekleyici teknolojiler kullanılmaktadır.

Yaşlıların fiziksel özelliklerini destekleyenler; baston, yürüteç, tekerlekli sandalye vb. akıllı ev teknolojileri; aydınlatma, algılama, duman, hareket sensörleri, robotlar vb. telebakım; telefon, bilgisayar, interaktif TV, işitsel, görsel araçlar vb., teletıp; elektronik iletişim ağı kullanımı sistemleri kullanılmaktadır. Yaşlıların yaşamını kolaylaştırmayı ve kontrol etmeyi sağlayan akıllı ev sistemleri de konuşulmaya başlanmıştır. Akıllı ev, yaşlı bireylerin güvenlik içinde bağımsız ve işlevsel sağlığı geliştirerek yaşam kalitesinin artırılmasını sağlayan teknoloji ile donatılmış ev anlamındadır (Graafmans, Taipale ve Charness, 1998, s.27'den akt. Kalınkara, 2019, s.487). Akıllı ev cihazları; hırsız ve duman alarmı, geceleri otomatik ışıklandırma ve otomatik ocak kapatma sistemleri ile yaşlı bireylerin güvenlik ve emniyetinin sağlanması amaçlanmaktadır (Le vd.,2012, s.488'den akt. Kalınkara, 2019, s.488). Bu cihazlara ilave olarak akıllı aydınlatma sistemleri, arkadaş robotlar, tuvalet robotları vb. teknolojilerle yaşlıların bağımsız yaşamları ve topluma katılmaları hedeflenmektedir (Zupan, Cugeli ve Hocevar, 2007'den akt. Kalınkara, 2019, s.488).

Yardımcı teknolojilerin ve ev modifikasyonlarının kullanımı yaşlı bireylerin bağımsız yaşamlarını dolayısıyla yaşam memnuniyetini artırmaktadır (Ocepek vd., 2013). Sağlık alanında ve sosyal yaşamda teknoloji kullanımı ile yaşlı bireylerin bağımsız bir şekilde daha uzun süre evlerinde kalabilmeleri sağlanabilmekte ve kurum bakımına giden süreç geciktirilebilmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de yaşlı bireylerin evinde yaşamlarını destekleyici sosyal yaşamda teknoloji kullanımına ilişkin evde teledestek uygulamaları aşağıda anlatılmıştır.

2.4.3.2. Evde Teledestek Uygulamaları

Çağlar (2014)'ın belirttiği gibi yaşlı nüfusun artışı ile birlikte yaşlılık dönemine ait sorunlar da artmaktadır. Bu paralelde Türkiye'de de yaşlı nüfus artma eğiliminde olduğundan yaşlılık alanındaki sorunlar da nitelik ve nicelik olarak artmaktadır. Çağlar, Türkiye'de değişen yaşam koşulları nedeniyle aile yapısındaki değişim ve ortalama yaşam süresinin artması sonucu aile içinde yapılan yaşlı bakımının çözüm bekleyen bir sorun alanı olarak görüldüğünü belirtmiştir. Yaşlı bakımı öncelikle ailenin sorumluluk alanında olmakla birlikte devletin sorumluluk alanına da girmiştir. Bu noktada bakım

ihtiyacı olan yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin korunması, ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve giderilmesine yönelik sosyal hizmetlerin planlanması gerekmektedir. Ayrıca, sosyal hizmetler kapsamında ‘Yaşam Destek Merkezi’ uygulaması gibi yeni modellerin yaşlı bireylerin sosyal refahının sağlanmasında önem kazanmaya başladığı belirtilmiştir.

Çağlar (2014) ‘Yaşam Destek Merkezi’ uygulaması gibi destekleyici teknoloji kullanımı ile teşhis, bakım, koruma, güvenlik ve danışmanlık hizmetlerinin uzaktan sağlanabildiğini belirtmiştir. Çağlar’a göre destekleyici teknolojiler yaşlının bağımlılığını azaltan, yaşam kalitesini yükselten, güvenliğini artıran, topluma katılımını kolaylaştıran unsurlardır. Ayrıca, tele-sosyal hizmet yaşlının bir başkasına olan bağımlılığını azaltmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de bu modelin çoğaltılması önemli bir uygulama olacaktır.

Çağlar (2014) bu kapsamda Türkiye’de ‘Yaşam Destek Merkezi’nin ilk kez 1 Şubat 2011 tarihinde Ankara ilinde Sosyal Hizmetler Araştırma, Belgeleme ve Eğitim Vakfı [SABEV] tarafından Ankara Valiliği Yaşam Destek Hizmeti Projesi olarak başlatıldığını belirterek, hizmetin uygulanma şeklini anlatmıştır. Bu uygulamada; başvuruda bulunan yaşlının muhtaçlık durumunun tespiti ile bilgileri ‘Yaşam Destek Merkezi’ndeki personele verilir. Bu kişinin evine alıcı-verici özelliği olan diyafonu yerleştirilir. Bu diyafon ev telefonu ile entegre hale getirilir. Yaşlı bireye üzerinde taşıyacağı bir kolye ya da bileklik verilir. Yaşlı birey kolye veya bileklik üzerindeki düğmeye basarak diyafon sistemi üzerinden 7 gün 24 saat çağrı merkezine ulaşabilmektedir. Çağrı merkezindeki görevli, kayıtlar üzerinden o yaşlı bireye bir tuşla ambulans, itfaiye, polis vb. hizmet araçlarını yönlendirebilmektedir. Çağlar (2014) bu sistemde yaşlı bireylerin evde yaşamalarına ilişkin verilen fiziksel ve sosyal desteklerin etkilerini açıklamıştır. Yaşlı bireye evinde verilen bu hizmetle yalnızlık duyması önlenmekte, ilaç saati vb. hatırlatmalar da yapılabilmekte, kurum bakımına gitmek durumunda kalmamaktadır. Bu sistemin düşük maliyetli olması ve yaşlı bireyin 24 saat içerisinde istediği anda çağrı merkezindeki görevlilere ulaşarak konuşabilmesine, doğum günü vb. önemli günlerde de kendisinin aranması yoluyla sosyal bir ilişki ağına sahip olmasına imkân vermektedir. Ayrıca, bu sistemde yaşlı bireyler evden dışarı çıktıklarında da uydu üzerinden takip edilmekte, kaybolma durumunda üstündeki aletin sinyali ile bulunması ya da hizmetlerin yönlendirilmesi sağlanabilmektedir (Çağlar, 2014).

Çağlar'ın da belirttiği üzere 7 gün 24 saat hizmet veren teledestek uygulaması yaşlı bireylerin acil bir durumda çağrı merkezindeki görevlilere ulaşabilmeleri esasına dayanmaktadır. Daha önceleri Türkiye'de yaşlı bireyleri yaşadıkları ortamda destekleyen bu tür uygulamalar olmadığı için kurum bakımına gitmek durumunda kaldıkları görülmüştür. Bu tür uygulamalar ile kendilerini daha güvende hisseden yaşlı bireylerin evlerinde kalabilmeleri sağlanmıştır. Türkiye'de Ankara ili dışında birkaç ilde de bu tür teledestek hizmetleri başlatılmıştır.

Kurtkapan ve Şentürk (2021, s.8)'e göre teledestek hizmetleri yaşlılar gibi bakım verilmesi gereken dezavantajlı gruplarda oldukça önemlidir. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin başlarına bir şey gelme ve haber verememe kaygısı duymaları azaltılmakta, yalnızlık duygusu ile baş edebilmeleri sağlanmaktadır. Kurtkapan ve Şentürk yerel yönetimlerin teledestek hizmetleri kapsamında sağlık kayıtlarını da düzenli olarak tutabildikleri için gelecekteki hizmetleri planlamada önemli veriler elde edebildiklerini belirtmiştir. Ayrıca, yaşlı bireyler açısından teledestek hizmetleri kurum bakımı tercihlerini engellemektedir.

Evde yaşayan özellikle de yalnız yaşlı bireyler için teledestek sistemleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu sistemler yaşlı bireylerin hem yalnızlık duygusunu engellemekte hem de acil durumlarda ulaşabilecekleri birinin olduğunu bilmeleri güven içinde yaşamalarını sağlamaktadır. Türkiye'de bu tür teledestek hizmetleri giderek diğer illerde de yaygınlaşmaktadır. Bu illerden Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi teledestek hizmeti aşağıda anlatılmıştır.

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi (t.y.) evde bakım uygulaması kapsamında verdiği akıllı takip ve çağrı sistemleri hizmetini açıklamıştır. Kahramanmaraş il merkezinde ikamet eden 65 yaş ve üstü yalnız yaşayan yaşlı bireylere yönelik takip ve evde bakım hizmeti verilmektedir. Yaşlı bireylerin evlerine akıllı takip ve çağrı sistemleri kurulmakta ve 7/24 saat çağrı merkezindeki görevli personel tarafından takipleri yapılmaktadır. Yaşlılar acil durumlarda el butonlarına basarak çağrı merkezine ulaşmakta ve görevli personel ile iletişime geçebilmektedir. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi (t.y.) yalnız yaşayan yaşlı bireyler yangın, gaz ve duman zehirlenmeleri, su basması vb. acil durumlarda acil servis, ambulans, polis ve itfaiyeye haber verecek akıllı sistemin

kurulması ile evlerinde güven içinde yaşamalarının sağlandığını belirtmiştir. Bu hizmet evde bakım ve sağlık uygulamalarını içermektedir. Akıllı sistem yaşlı bireylerin tansiyon, nabız ve kalp atışları ile şeker ölçümlerini uzaktan yapabilmekte ve gerekli olması halinde sistem üzerinden yetkililere ulaşılabilir. Çağrı merkezine bağlanan yaşlı bireylere vücut temizliği ve ev temizliği vb. bakım hizmetleri de haftalık periyotlar ile verilebilmektedir. Ayrıca, ev ziyaretleri ile de yaşlı bireylerin yalnızlık hissetmemeleri için çalışılmaktadır.

2.5. AKTİF YAŞLANMA

2.5.1. Aktif Yaşlanma Yaklaşımı

Şahin (2022, s.11) aktif yaşlanma yaklaşımının geri çekilme kuramına karşılık olarak ortaya çıktığını, geri çekilme kuramının ise yaşlı bireylerin toplumdaki ilişkilerini ve yaşamdaki rollerini sürdürmek için gerekli güçlerinin giderek kaybolduğunu savunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, etkinlik kuramcıları geri çekilme teorisinin yaşlılık ile ilgili tam olarak yeterli olmayan bir kavramsal çerçeve sunduğunu belirtmişlerdir. Şahin (2021, s.11)'in belirttiği gibi 1980'li yıllarda etkinlik kuramı yerine geçen başarılı yaşlanma kuramı ise sağlıklı olmayı ve aktif olarak hayata katılımı içermektedir. Ancak, başarılı yaşlanma yaşlı bireylere karşı dışlayıcı ve ayrımcı olma eğilimi göstermektedir. Başarılı yaşlanmayı takiben 1980'li yılların sonunda üretken yaşlanma yaklaşımı gündeme gelmiştir. Bu kavram yaşlanan nüfusun sosyal güvenlik üzerindeki yükünü azaltması yanı sıra yaşlılık alanına olumlu bir bakış açısı getirmiştir. 1997 yılında G8 zirvesinde başarılı ve üretken yaşlanma kavramlarına karşın aktif yaşlanma kavramı ortaya çıkmıştır (Şahin, 2021, s.12). Tarihsel süreçte başarılı ve üretken yaşlanma gibi yaşlılığı ifade etmeye çalışan yaklaşımlardan sonra aktif yaşlanmanın yeni bir kavram olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

DSÖ tarafından 1990'lı yılların sonuna doğru aktif yaşlanma bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Aktif yaşlanma, engelli ve bakıma muhtaç bireyleri de içerecek şekilde herkesin yaşlandıkça uzun yaşama beklentisi ve yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. DSÖ, aktif yaşlanmanın hedef kitlesi olan 60 yaş üzeri yaşlı

bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik şartlarının iyileştirilmesi üzerinde durmaktadır (WHO, 2002).

Danış ve Efe (2016, s.288)'in belirttiği gibi yaşlanma doğal bir süreç olmasına rağmen yaşlı bireylere karşı toplumda negatif bir algı vardır. Gelişmiş ülkelerde yaşlılara karşı bu negatif tutuma karşı, yaşlı bireylerin bireysel özelliklerini korumaları yoluyla sağlıklı kalmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda aktif yaşlanma kişileri fiziksel, sosyal ve psikolojik özellikleri ile birlikte değerlendiren, yaşam kalitesini, sağlıklı ve başarılı yaşlanma imkânlarını savunan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Danış ve Efe'ye göre aktif yaşlanma sürecinde sağlıklı olma bilincinin oluşturulması, sağlık hizmetlerindeki iyileştirmeler, sosyal hizmet müdahale ve uygulamalarının gerçekleştirilmesi ile uzun ömür beklentisi ve yaşam kalitesinin artırılması mümkün olabilmektedir.

Gürsoy Çuhadar (2020) aktif yaşlanmanın sağlık ve sosyal hizmetler, kişisel faktörler, fiziki çevre, sosyal çevre ve ekonomik belirleyicilerini açıklamıştır (ss.373-375). Aktif yaşlanmanın sağlık ve sosyal hizmetler belirleyicisinde; sağlık sistemlerinin geliştirilmesi ve koruyucu, önleyici birinci basamak ve uzun süreli bakım hizmetlerine erişim konuları üzerinde durmaktadır.

Yaşlı bireylerin fiziksel aktivitede bulunmaları, sağlıklı beslenmeleri, sigara ve alkol kullanmamaları, ilaçları akıllı bir şekilde kullanmaları hastalıkları engeller, ömrü uzatır ve yaşam kalitesini artırır (WHO, 2002, s.22). Yaşlı bireylerin sağlık koşullarındaki iyileştirmeler ile daha bağımsız olabilmesi ve ihtiyaçları ölçüsünde sosyal hizmetler ile desteklenmesi uzun süre aktif bir şekilde yaşamasını sağlayacaktır.

Gürsoy Çuhadar (2020) aktif yaşlanmanın ikinci belirleyicisi kişisel faktörleri; yaşlanma biyolojik bir süreç olduğu için genetik kişilerin yaşlılık sürecini belirlemektedir şeklinde açıklamaktadır. Gürsoy Çuhadar (2020) aktif yaşlanmanın bir diğer belirleyicisi fiziki çevrenin; yaşanılan çevrenin yaş dostu olmasının yaşlandıkça bireylerin bağımlı ya da bağımsız olabilmesini belirlediğine vurgu yapmaktadır.

İçli, (2019, s.397) aktif yaşlanmayı yaş dostu kentlerin oluşumunda önemli bir unsur olarak görmektedir. Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak çevrelerin tasarlanması yaş dostu kent uygulaması ile başlamıştır. Ayrıca, yaş dostu kentlerde yaşlı bireylerin aktif yaşlanması sağlanmaya çalışılmaktadır. İçli'ye göre aktif yaşlanma terimi kişilerin fiziksel olarak aktif olması yanı sıra sosyal, ekonomik, kültürel etkinliklere katılımını da kapsamakta, yaşlanırken sağlık, sosyal hayata katılım ve güvenlik gibi konulara önem verilmektedir (s.384).

Gürsoy Çuhadar (2020) aktif yaşlanmanın belirleyicilerinden bir diğerini sosyal çevre olarak tanımlamakta, sosyal desteklerin eğitim ve yaşam boyu öğrenme imkânlarının sağlık, katılım ve güvenliği artıran unsurlar olduğu belirtmektedir. Aktif yaşlanma belirleyicilerinin sonuncusu ekonomik değişkenlere önem verilmektedir. İş imkânları, gelir ve sosyal koruma aktif yaşlanma üzerinde belirleyici olmaktadır. Bunun yanı sıra gönüllü faaliyetlere katılım hem topluma fayda sağlamakta hem de yaşlı bireylere sosyal ilişkiler ve psikoloji anlamında faydalı olmaktadır.

Aktif yaşlanmaya ilişkin politikalar sağlık, katılım ve güvenlik bileşeni odağında planlanmaktadır. Gürsoy Çuhadar (2020) aktif yaşlanmanın bileşenlerini açıklamıştır (ss.375-376). Sağlık bileşeninde; hastalıklar konusunda koruyucu faktörlerin devreye konulması ile yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinin artacağına vurgu yapmaktadır. Bu durumda yaşlı bireyler daha az tedavi ve bakım hizmetlerine ihtiyaç duyacağından masraflar da azalacaktır. Ayrıca, ihtiyacı olanların sağlık ve sosyal hizmetlere erişebilmeleri sağlanmalıdır. Katılım bileşeninde; istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal politika ve programları ile yaşlıların haklarının gözetilmesi, ihtiyaçları ve isteklerine göre sosyokültürel, ekonomik ve manevi etkinliklere katılımlarının teşvik edilmesi üzerinde durulmaktadır. Güvenlik bileşenini; yaşlı bireylerin yaşlandıkça kendilerini sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan güvende hissedebilmelerine ilişkin politika ve programların oluşturulmasına dayandırmaktadır. Bu şekilde yaşlı bireylerin kendilerine bakmadığı ya da koruyamadıkları zamanlarda desteklenmeleri sağlanmış olacaktır.

Demir Erbil (2022, s.15)'in belirttiği gibi aktif yaşlanmanın dünyadaki politika bileşenlerine bakıldığında istihdam, toplumsal katılım ve bağımsız yaşam olmak üzere üç amacı olduğu anlaşılmaktadır. Bu amaçlar, yaşlı bireylere istihdam olanakları

oluşturmak, topluma aktif katılımı sağlamak; gönüllü faaliyetleri teşvik etmek, formel olmayan bakım verenleri desteklemek, koruyucu sağlık hizmetlerini geliştirmek, ulaşımı erişilebilir, yaşanan çevreyi yaş dostu haline getirmektir.

Avrupa Birliği Bakanlığı (2011, s.3) raporuna göre; aktif yaşlanma politikaları yaşlı bireylerin sağlıklı, bağımsız ve aktif kalmalarını sağladığı gibi yaşlı yoksulluğunu önlemede de etkili olmaktadır. Yaşlı bireylerin uygun işlerde istihdamı ile yoksulluk riskinin azaltılması, gönüllü faaliyetlere katılımları ile toplum içinde kalmaları sağlanmalıdır.

Yaşlı bireylere yönelik müdahale ve uygulamalar gerontolojik sosyal hizmet alanına girmekte, etkili hizmetler ile yaşam kalitesinin artırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmaktadır (Danış, 2004, s. 81-82'den akt. Danış ve Efe, 2016, s.272). Sosyal hizmet alanında yaşlı bireylerin ihtiyaç ve beklentilere ilişkin politikalar uygulamaya geçirilmektedir. Danış ve Efe, yaşlı bireylerin aktif bir şekilde yaşamasının sağlandığını, değişen özellikleri ile ilgili yeni sorunlarının çözümüne ilişkin destek hizmetlerinin geliştirilmesine katkı verildiğini aktarmıştır. Ayrıca, aktif yaşlanmanın katılım ve güvenlik ilkeleri doğrultusunda yaşlı bireylerin toplum yaşamının her alanına katılımları ve koruma ve bakım ihtiyaçlarının giderilmesinin yaşam kalitelerinin de artmasını sağlayacağı vurgusu yapılmıştır (s.272).

Görgün Baran (2008, s.94)'a göre yaşam kalitesi ise bireyin yaşamını kendi iyilik hali doğrultusunda algılama ve yorumlama biçimidir. Birey beklentileri ile gerçekleşme durumu arasında bir uyum varsa yaşamdan doyum alır. Bu şekilde doyum yükselen yaşlı bireyin yaşam kalitesi de artar. Yaşam doyum ve yaşama tatmini birbirini tamamlayan kavramlardır. Görgün Baran'a göre yaşlı bireylerin egzersiz, bilişsel olarak açık olma, yaşama katılma, sosyal ilişki ağını geniş tutmaları yaşam tatminlerini artırmakta, bağımsız bir yaşam sürmelerini sağlamaktadır (s.94). Karataş (2000) ise yaşlı bireylerin kendine güvenmesi ve toplum içinde değerli olduğunu hissetmesinin yaşlılık döneminde önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu dönemde diğer insanlarla kurulan iletişim ve yapılan aktiviteler ile üretken bir yaşlılık söz konusudur. Boş zamanlarını aktiviteler ile geçiren yaşlı bireyler mutlu olmaktadır.

DSÖ, ülkelerin aktif yaşlanmayı içeren politikalar yapılması gerektiğini belirtmektedir. Aktif yaşlanmanın sağlık, eğitim ve istihdam alanındaki sosyal politikalar ile sağlanabileceğini, koruyucu sağlık tedbirleri ile yaşlı bireylerin bakım ve sağlık hizmetlerinin masrafının azalacağını, yaşam tatminlerinin artacağını, toplumsal hayata daha çok katılım sağlayacaklarını belirtmektedir (WHO, 2002, s.16).

Avrupa Birliği Bakanlığı (2011, ss.7-8) raporunda; Türkiye, Avrupa'ya kıyasla daha genç ve dinamik bir yapıya sahip olsa da yaşlı bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşama aktif katılımlarının yeterli olmadığı, bu konuda yapılacak politikalar ile ileride karşılaşılabilecek riskleri azaltmanın mümkün olabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, bu raporda Türkiye'de yaşlı nüfusa yönelik politikalar belirlenmeden önce yeterli veri toplanmasının gereği ve nüfus yaşlanması ile ilgili çalışmaların uluslararası ve ulusal düzeyde koordineli bir şekilde yürütülmesi üzerinde durulmaktadır.

Türkiye'de uzun süreçte sağlık hizmetlerinin giderlerini kısıtlama, yaşlanmanın ekonomi üzerindeki yükünü azaltma, yaşlı bireylerin topluma her açıdan katılımlarına ilişkin aktif yaşlanma için politikaların planlanması ve uygulamaya geçirilmesi önemlidir (Aca, 2021, s.136). Türkiye'de aktif yaşlanmaya ilişkin politikalar planlanmadan önce yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına yönelik saha araştırmaları yapılmalıdır.

Avrupa Birliği Bakanlığı (2011, ss.7-8) raporunda; Türkiye'de bakıma muhtaç yaşlılar için yardımların farklı kurumları tarafından verildiği belirtilerek, hizmetler konusunda birlik sağlanmasına ilişkin çalışmalar yapılması öngörülmektedir. Ayrıca, yaşlı bireylerin nitelikli sağlık hizmetlerine ve bakım koşullarına sahip olabilmeleri için koruyucu ve erişilebilir sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Bu rapora göre yaşlılık alanında geliştirilen politikalar ile ekonomik olduğu kadar diğer hususları da kapsayan aktif yaşlanma farkındalığının toplumda oluşturulması gerekmektedir. Türkiye'deki yaşlı bireylerin çalışma hayatı ve gönüllü faaliyetler ile toplumsal yaşama katılmaları için teşvik edici programların planlanmasına vurgu yapılmıştır

Bu kapsamda Türkiye'de yaşlı bireylere verilen sosyal yardımların tek elde toplanması ya da koordineli bir şekilde verilmesi ile ilgili, yaşlı bireylerin toplum yaşamı içinde

kalması için teşvik edici programlar geliştirilmesine ve toplumda aktif yaşlanma farkındalığının oluşturulmasına ilişkin çalışmaların yapılması gerekmektedir.

2.5.2. Aktif Yaşlanma Yaklaşımı Bağlamında Sosyal Aktivitelere Katılım

WHO (2002, ss.10-12) tarafından aktif yaşlanma sürecinde yaşam kalitesini artırmak için sağlık, katılım ve güvenliğin önemli unsurlar olduğu belirtilmiştir. Aktif yaşlanmanın yaşlı bireyler üzerindeki koruyucu ve geliştirici etkileri açıklanmıştır. Aktif yaşlanma ile bireyler uygun koruma, güvenlik ve bakım ile ilgili ihtiyaçları karşılanmakta, sosyal, kültürel ve ekonomik etkinliklerle topluma katılmaktadırlar. Aktif yaşlanmada fiziksel sağlık kadar zihinsel sağlık, sosyal ilişkiler de önemlidir. Ayrıca, aktif yaşlanmada hak temelli bir yaklaşımdan ihtiyaç temelli bir yaklaşıma doğru insan hakları odağında hizmetler sunulmaktadır.

İçli (2016, s.42)'ye göre bireyler yaşamlarındaki sosyal rolleri yerine getirerek aktif bir şekilde yaşama katılabilmektedirler. Sosyal statü ve roller her yaş grubunda değişiklikler göstermekte, yaşlılık döneminde de statü ve rollerin bazıları yeni statü ve roller ile yer değiştirebilmektedir. Yaşlı bireylerin bu yeni rollere alışarak, yaşama aktif bir şekilde katılmaları ile başarılı bir yaşlanma dönemi gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca, bu statü ve rollerdeki yer değiştirme emeklilik döneminde de görülmektedir. İçli (2016, s.51) bireyler emekli olduktan sonra üretken olma ve bir işe yarama duygularını yitirdikleri için toplumda rol ve statüsü kaybı yaşadığını düşünmektedir. Ayrıca, yaşlı bireyler çalışma hayatı sonrası daha çok boş zamana sahip olmakta, çalışırken yaptıkları davranış ve alışkanlıklarını değiştirmek durumunda kalmaktadırlar. İçli'nin belirttiği gibi emeklilik sonrası gönüllü kuruluşlara üye olma ve faaliyet gösterme söz konusu olmaktadır. Ayrıca, kaybedilen rol ve statünün yerine başka bir rol ve statü kazanılmaktadır. Böylece yaşlı bireyler kazandıkları bu yeni rol ile yeniden iş doyumunu hissetmekte ve yaşama olan bağlılıkları da artmaktadır. Bu nedenle, deneyimleri ve bilgilerinin topluma kazandırılabilmesi için yaşlı bireylerin gönüllü faaliyetlere katılmaları teşvik edilmelidir. Yaşlı bireyler gönüllü kuruluşların faaliyetleri ile aktif bir şekilde yaşama katılmaktadırlar (s.55). İçli, gönüllü faaliyetlere katılma kararı alan bireylerin evlerinin dışındaki ilişkilerini sürdürmelerinin kolaylaştığını belirtmektedir (s.56).

Çalışma hayatında olan bireyler emeklilik sonrası kaybettikleri statü ve rol kayıplarını gönüllü kuruluşların faaliyetlerine katılarak kazanabilmektedirler. Kazanılan yeni statü ve roller ile yeniden işe yarama duygusu hissedilmektedir. Bu tür gönüllü faaliyetler ile yaşlı bireylerin bilgi ve deneyimleri topluma kazandırılırken, onların da ev dışında sosyal ilişkilerini sürdürmeleri sağlanabilmektedir. Özellikle emeklilik sonrası bireylerin boş zamanları daha çok olduğundan çeşitli şekillerde; sosyal ve kültürel aktiviteler ile değerlendirmeleri söz konusu olmaktadır.

Sağlıklı ve mutlu bir toplum oluşturabilmenin ön koşulu bireysel ya da başkaları ile birlikte yapılan etkinlikler ile boş zamanları üretken bir şekilde geçirilebilmektir (Ilgar, 2008, s.88). Boş zaman aktiviteleri her yaş grubu için önemli olmaktadır. Yaşlı bireylerin boş zaman aktiviteleri yaşanan toplumun kültürü ve değer yargıları ile bağlantılıdır (Kerem vd., 2001, s.111). Yaşlılıkta yaşam kalitesini artırmak için yaşlı bireyler boş zaman aktiviteleri kapsamında spor etkinlikleri yapmalıdırlar. Spor yapan yaşlı bireylerin daha mutlu oldukları görülmektedir (Görgün Baran, t.y.). Yaşlı bireylerin kitap okuma, kâğıt oyunları oynama ve dans etme gibi etkinliklerde bulunmaları yaşam kalitelerini de artırmaktadır (Gottlieb 2003'den akt. Selekler, 2007, s.162). Ayrıca, yaşlı bireylerin gezilere gitmesi, eğlence aktiviteleri, haberleri dinlemesi, kitap, gazete okuması, televizyon izlemesi gibi etkinlikler de sağlıklı bir yaşlılık geçirmesine katkıda bulunmaktadır (Ilgar, 2008, s.91).

Yaşlı bireylerin sağlıklı ve aktif kalabilmesi için çevre ile ilişkilerin sürdürülmesi, sosyal ortamlara katılım, fiziksel ve zihinsel aktiviteleri, boş zaman faaliyetleri ve hobisinin olması önemlidir (Tereci vd., 2016). Bu sosyal etkinliklerin yapılması ile yaşlı bireylerin yaşam doyumu ve yaşam tatmini artacaktır (Özdemirkan vd., 2020,s.56). Karataş (1990)'a göre bireyin yaşam deneyimleri ve yaşam beklentilerinin gerçekleşme durumlarına ilişkin değerlendirme sonuçları yaşam doyum düzeylerini belirlemektedir. Yaşlı bireylerde sosyal ilişkiler, sağlık, gelir düzeyi yaşam doyumlarını etkilemektedir.

Yaşlı bireylerin emeklilik sonrasında boş zamanları artmaktadır. Boş zamanların etkin bir şekilde değerlendirilebilmesi hem sosyalizasyonu sağlamakta hem de yaşam kalitesini artırmaktadır. Yaşlı bireyler içinde yaşadıkları topluma göre boş zaman etkinlikleri değişebilmektedir. Çoğunlukla spor aktivitelerinden yürüyüş yapılmakta, gezilere gitme,

kitap okuma, televizyon izleme gibi aktiviteler yapan yaşlı bireyler sağlıklı bir yaşlılık geçirmektedirler.

Yaşlılık ile birlikte ortaya çıkan sağlık sorunları boş zaman aktivitelerini ve sürekliliğini etkilemektedir. Emeklilik ile boş zamanı artan yaşlı bireylerin yaşamlarını yeniden organize etmeleri gerekmektedir. Bu dönemde uğraştıkları yeni ilgi alanları yaşamdan keyif almalarını sağlamaktadır (Kulaksızoğlu, 1998'den akt. Ilgar, 2008, s.92). Bu kapsamda çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yaşlı bireylere yönelik olarak bilgi veren seminerler verilmeli, müzik, resim gibi sanatlarla ilgilenenler için malzeme temini sağlanmalı, ilgi alanlarına yönelik kurslar düzenlenmelidir (Ilgar, 2008, s.92).

Ilgar (2008, s.93)'a göre aktif yaşlanma için boş zamanın doğru ve etkin bir biçimde değerlendirilmesi belirleyici olmaktadır. Bu nedenle yaşlı bireylerin boş zamanını değerlendirmelerine yönelik sosyal, kültürel ve spor aktiviteleri için çok yönlü merkezler yapılmalıdır. Bu tür merkezlerde yaşlıları ile bir arada olan yaşlıların evlerinde izole olmaları önlenmesi gibi toplum ile kaynaşmaları da sağlanmaktadır (Ilgar, 2008, s. 93). Yaşlı bireyler, kurum ve kuruluşlarca boş zaman aktivitelerine katılma konusunda desteklenmeli, ilgi alanlarına göre kültürel ve spor aktivitelerinin düzenlendiği çok amaçlı merkezler yapılmalıdır.

2.5.3. Aktif Yaşlanma Yaklaşımı Bağlamında Yerinde Yaşlanma

Kalınkara ve Arpacı (2013, s.56)'ya göre yerinde yaşlanma en temelde yaşlıların bildik bir ortamda yaşlanma arzusudur. Ayrıca, yerinde yaşlanma bağımsızlık, aile ve yakın çevresini içeren sosyal destek bağının da sürdürülmesini sağladığı için yaşlı bireyler tarafından tercih edilmektedir. İçli (2019, s.387) yaşlı bireylerin yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri ev çevresinin yeterli fiziksel ve sosyal özelliklere sahip olmasının sağlıklarını olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. İçli'nin belirttiği gibi yaşamışlıkları nedeni ile evleri ile güçlü duygusal bağları olan yaşlı bireyler evlerinden ayrılmak istememektedirler. Ayrıca, yaşlı bireylerin evlerinde sağlıklı ve bağımsız bir şekilde sosyal katılımı sağlanarak yaşlanmaları tercih edilmektedir.

Yerinde yaşlanmada konutun yanı sıra olumlu aile ve komşuluk ilişkileri de önemlidir. Bunlarla birlikte ulaşım, gönüllü hizmetler, kültürel sorumluluk, eğitim, sosyal etkileşim ve fiziksel aktiviteye imkân veren durumların yerinde yaşlanan yaşlı bireylerin bağımsızlık, üretkenlik ve yaşam kalitesine olumlu katkıları olmaktadır (Wiles vd., 2012). Yaşlı bireyler uygun fiziksel imkânların sağlandığı kendi evi ve sosyal çevresinde sağlıklı ve bağımsız bir şekilde gönüllü faaliyetlere, eğitim ve fiziksel aktivitelere katılmaktadırlar. Bu tür bir ortamda aktif bir şekilde yaşamını sürdüren, kendisini bağımsız ve üretken hissedilen yaşlı bireylerin de yaşam kaliteleri artmaktadır.

Rossi vd. (2014, s.57)'ye göre aktif yaşlanma bireylerin yaşlandıkça yaşam kalitesini hedefleyen bir kavramdır ve amacı; yaşlı bireylerin fiziksel, sosyal ve zihinsel sağlık açısından kendilerini geliştirmeleri ve sosyal hayata katılmalarını sağlamaktır. Rossi vd.'ne göre yaşlılık döneminde olası sorunlarda yaşlı bireylerin destek, bakım ve güvenlik ağlarının olması çok önemlidir. Bu nedenle yaşlı bireyler öncelikle toplum içinde yoğun sosyal ilişkiler ağı içinde olmalıdır.

Yaşlı bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan iyi olmaları ve topluma katılımları ile yaşam kalitesinin artırılmasını amaçlayan aktif yaşlanma yaklaşımı bu hedefleri ile yerinde yaşlanmayı desteklemektedir.

Sağlık durumu uygun olan yaşlılar toplumsal sorumluluk anlamında gönüllü faaliyetlerde yer almaktadırlar. Yaşlı bireyler bu sorumlulukları başkaları ile paylaşmakta ve bir işe yarama duygusu ile mutlu olmaktadır (Görgün Baran, t.y., s.3). Yaşlı bireyler sosyal gruplar içinde belli bir sosyal kimliği üstlenmekte, böylece özel bir rolü olduğunu düşünmekte ve aidiyet duyguları güçlenmektedir. Bu şekilde sosyal bir grubun içinde yer alan yaşlı bireyler kendilerini ifade edebildikleri ölçüde grup içi dayanışmadan faydalanmaktadırlar (Rossi vd. (2014, s.60). Gönüllü faaliyetlerin bir işe yarama duygusu hissettirmesi ve grup içi dayanışmadan yararlanması anlamında yaşlı bireylere faydası olduğu gibi, topluma da faydası olmaktadır.

Yung vd. (2016, s.114)'ne göre sosyal etkileşim, yaşlıların fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından önemlidir. Bu kapsamda yaşlı bireyler sosyokültürel, ekonomik ve politik ortamlara girdikçe daha iyi eğitim, sağlık ve gelir elde etme fırsatları artar. Yaşlı

bireylerin eğitim, sağlık ve gelirindeki iyileşmeler öğrenme ve dinlenme aktivitelerine daha çok zaman ayrılmalarını sağlar. Bu durumda yaşlı bireylerin boş zamanlarında yaptıkları aktiviteleri değişme eğilimindedir. Yung vd. (2016, s.115)'ne göre kentlerde açık mekânlar, yeşil alanlar, yürüyüş ve bisiklet yolları, oturacak yerler, kaldırımlar vb. yaşlı bireylerin nefes almasına, doğayla ve insanlarla bağ kurmasına imkân tanımaktadır. Özellikle yürüyüş yaşlı bireylerin ev dışında yaptığı aktivitelerin başında gelmektedir. Dış mekânlardaki bu tür yerler yaşlı bireylerin fiziksel sağlıklarını korumalarına imkân tanımaktadır.

Ceylan vd. (2015, s.85)'ne göre yaşlı bireylerin fiziksel aktivitelerini artırarak sağlıklarını korumak, sosyal hayatla bağlarının devamını ve daha uzun süre aktif yaşamalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ev içi ve dışında özellikle esneme ve denge egzersiz programları, bakıcı desteği ile yapılabilecek fiziksel aktivite programları, yürüme eğitimleri düzenlenmektedir. İnternet ve telefon uygulamaları yoluyla da egzersiz programları verilmektedir. Ceylan vd.'nin belirttiği gibi ABD ve AB ülkelerinde bu tür yaşlı bireylerin aktif kalmasını sağlayıcı çalışmalar yapılmakta, Avusturya'da yaşlı bireylere hafıza ve spor eğitimleri sunulmaktadır.

Yaşlı bireylerin ev içi ve dışında fiziksel aktivitelere katılımı ile sağlıklı ve aktif bir şekilde kendi evlerinde daha uzun süre yaşamaları hedeflenmektedir.

2.6. EKOLOJİK/EKOSİSTEM YAKLAŞIMI

2.6.1. Ekolojik/Ekosistem Yaklaşımı

Genel sistemler kuramı biyolog Ludwig von Bertalanffy tarafından geliştirilmiştir. Von Bertalanffy, sosyal ve biyolojik sistemlerinin etkileşimlerini anlamada sistemik yaklaşımın daha etkili olduğunu ifade eder. Bireysel davranışların bağlama ve sistemik bağlantılara göre değişebileceğini belirtir (Bertalanffy, 1968'den akt. Tuncay, 2020, s.40). Sistem kuramının fikirleri psikoloji, sosyal hizmet gibi odağında insan olan meslekler için uygundur (Tuncay, 2020, s.40).

Tuncay (2020, s.48) genel sistemler kuramını takiben 1970'lerden itibaren gelişen ekolojik sistem kuramının genel sistemler kuramının yerini almaya başladığını belirtmektedir. Bu kuram, Urie Bronfenbrenner'in geliştirdiği ekolojik teoriden etkilenmiştir. Tuncay'a göre, ekolojik sistem kuramına göre yapılan müdahalelerde, transaksiyonları artırarak kişi çevre uyumunu sağlamak amaçlanmaktadır. Başlangıçta, bireylerin yaşam stresörleri belirlenir, güçlü yönleri de tanımlanır ve durumları eko-harita ve genogram gibi görsel araçlarla değerlendirilir. Bireyi çevreleyen mikro-makro sistemlerin analizi yapılır. Yapılan psikososyal müdahaleler ile sistemlerin uyumu teşvik edilir (s.45,48).

Payne (2020, s.239)'ye göre sistem kuramı sosyal müdahaleyi bireysel yardım ile bütünleştirir. Ekolojik sistem kuramı ise psikolojik ve bireysel denge üzerinde odaklanmaktadır. Payne makro sistemlerin, mikro-sistemleri birleştiren mezzo sistemleri içerdiğini ve karmaşık süreçlerle birbirleri ile etkileşime geçtiklerini belirtmektedir. Bu etkileşimler incelenerek, aile, topluluk ve toplumların birbirlerini nasıl etkiledikleri anlaşılabilir. Danış (2006, s.47)'a göre, ekolojik sistem yaklaşımı bireylerin, ailelerin ve küçük grupların geçiş dönemleri ile ilgili sorunlarını ve yaş dönemlerine aktardıkları ihtiyaçlarını incelemektedir.

Bireyler çevresinde yer alan küçük ve büyük ölçekli sistemler ile karşılıklı etkileşim içindedirler. Ayrıca, bireyler yaş dönemlerine göre değişen ihtiyaçlarından da etkilenmektedirler.

Tuncay (2020, s.29)'a göre ekolojik sistem kuramı çevresi içinde kişiyi ele almakta, kişisel gibi görünen sorunlar çevresel bağlamları içinde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımda sistemik bakış anlayışı insan sistemlerine uyarlanmıştır. Tuncay'ın belirttiği gibi ekolojik sistem kuramına dayalı psikososyal müdahaleler birey, aile, grup ve topluma uygulanabilmektedir. Ayrıca, çevre koşullarının kişilerin ihtiyaçlarını ve haklarını karşılayacak şekilde düzenlenmesine katkı vermekte ve çevresel kaynaklardan daha etkili olarak yararlanmalarını sağlamaktadır. Tuncay (2020, s.39)'ın belirttiği gibi insanlar arasındaki etkileşim, ihtiyaç ve sorunların tamamında sistemik bir yapı vardır. İnsan sistemlerini anlama yoluyla bütüncül bir şekilde etkili müdahaleler gerçekleştirilmektedir. Tuncay, bireysel sistemden başlayan ve aile sistemi, komşu,

arkadaş sistemi yanı sıra politik, dini ve ekonomik sistemler şeklinde genişleyen bütün sosyal sistemlerin birbirleriyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, bu sistemlerdeki herhangi bir değişim diğer sistemleri de etkilemektedir.

Ekolojik sistem kuramında birey çevresi ile birlikte değerlendirilmekte ve bireysel sorunların arkasındaki diğer faktörlere, çevresel sorunlara da bakılmakta, bütüncül çözümler getirilmektedir. İnsan ve çevresindeki unsurların her biri kendi başlarına bir sistem olarak büyük sistemin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu sistemler arasında sürekli bir etkileşim olduğundan birindeki bir değişim diğerini de etkilemektedir.

Çavuş (2013, s.73)'a göre ekosistemler durağan olmadığı için ekosistemlerdeki her birey, değişen çevreye sürekli olarak uyum göstermeye çalışmaktadır. Çevrenin hızlı değiştiği ya da bireylerin bu hızlı değişime uyum sağlayamadığı durumlarda bireyler etkisiz hale gelebilmekte ya da uyum sağlayan bireyler ile yer değiştirebilmektedir. Çavuş'un da belirttiği gibi bireyler, uyum sorunları yaşamamak için kendilerindeki, diğer insanlardaki ve toplumdaki değişikliklerle başa çıkmak, uyum sağlamak durumundadır.

Kişiler ve sorunlarını etkileyen sistemlere beş temel müdahale yaklaşımı vardır (Payne, 2020, s. 240).

- 1.*Bağlantı sağlama*; kişiler ve grupların sorunlarını etkileyen sistemler arası bağlantılar kurulması ve bu bağlantıların çalışması
- 2.*Yaşam stresleri*; birey, aile veya topluluk olan bir sisteme stres olarak enerji uygulama
- 3.*Uyum sağlama*; kişilerin ve sistemlerin karşılıklı uyumlarını kolaylaştırma
- 4.*Sistemi sürdürme*, sosyal sistemlerin ihtiyaçlarını giderebilecek şekilde devamını sağlama
- 5.*Esnek olma*; zor bir durumda bireylerin kendini toplama kapasitesi olması

Tuncay (2020, s.46)'a göre sistemik uygulamada hizmet sunumları, hizmet koordinasyonu, profesyonel anlamda sosyal destek ve denetim çalışmaları ve bazı gruplar için sosyal politika geliştirme girişimleri görülmektedir. Ayrıca, kişilerin sosyal destek ağlarının işlevsel kılınması, kendine yardım gruplarının etkinleştirilmesi, toplumdaki sorun çözme girişimleri sistemik uygulamalar arasında sayılmaktadır.

2.6.2. Ekolojik/Ekosistem Yaklaşımına Sosyal Hizmet Bakış Açısı

Baykara Acar ve Acar (2002, s.30) 1970'lerden itibaren genel sistem kuramı ve ekolojik sistem kuramı olmak üzere iki sistem yaklaşımının sosyal hizmet disiplininde önemli etkileri olduğunu belirtmektedir. Çavuş (2013, s.72)'a göre ekosistem yaklaşım kavramlarını biyoloji dalı olan ekoloji biliminden almakta, kavramlar sosyal süreçleri tanımlamada metafor olarak kullanılmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinde sosyal sistemler ve insanlar arasında değişimler tanımlanırken bu kavramlar kullanılır. Bu ekolojik metaforlar bireyin davranışının bir çevre içinde gerçekleştiğini, her birey ve grubun davranışlarının, toplumdaki diğer birey ve grubu etkilediğini belirtir. Çavuş'a göre sistem ve ekolojik sistem yaklaşımında, sosyal hizmet mesleği için de önemli olan çevresi içinde birey esası vardır. Çünkü sosyal hizmet mesleğinde bireyin yanı sıra ailesi, çevresi, grup ve topluluklarla da çalışılmaktadır. Bu yaklaşım ile kişilerin sorunları bütüncül bir bakış açısıyla ele alınabilmektedir (s.72)

Ekolojik sistem kuramı sosyal hizmet uygulamasına, Germain ve Gitterman (1996) tarafından 1980'lerde tasarlanan "sosyal hizmet uygulamasında yaşam modeli" (*life model of social work practice*) ile uyarlanmıştır. Bireyler çevrelerinde olan tüm sistemler ile aktif bir şekilde etkileşim kurarak gelişme gösterirler. Sosyal hizmet alanına uyarlanan yaşam modelinde etkileşimler; mikro, mezzo, makro olarak oluşturulmuştur. Mikrodan makroya doğru büyüyen çevre karmaşık, aynı zamanda değişime açıktır (Gitterman ve Germain, 2008'den akt. Tuncay, 2020, ss.44-45).

Ekosistem yaklaşımında birey ile çevresi arasındaki ilişki ağları 4 düzey sistem ile açıklanır (Bronfenbrenner, 1994'den akt. Altındağ ve Ege, 2018, s.647).

1. *Mikro sistem*; birey ve etkileşimde olduğu çevre arasında gerçekleşen olaylar
2. *Mezzo sistem*; bireyin etkileşimde olduğu çevresini oluşturan sistemler arasındaki bağlar
3. *Egzo sistem*; bireyin doğrudan içinde olmadığı, olası etkilerini hissettiği dış çevre ortamı
4. *Makro sistem*; bireyin içinde yaşadığı topluma ait kültürel kodlar, ahlak ve hukuk kuralları, ekonomi vb. temel bağlamlardır.

Sosyal hizmet mesleği bilgi, beceri ve değer temeline göre birey ve çevresini ele alırken ekolojik yaklaşıma önem vermektedir. Bu yaklaşım bireylerin sorunları ele alınırken ihtiyaçlarının karşılanması yoluyla bireylerin güçlenmeleri için bütüncül bir bakış açısı sağlamaktadır. Bireyin yaşadığı her türlü deneyim çevresinde gerçekleşmekte, olası sorunların nedenleri ve çözümü de yine bu çevrenin incelenmesi ile olabilmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarında sorunların kökenine inilen ve sistemin güçlerini kullanan ekolojik sistem yaklaşımı kullanılmaktadır (Altındağ ve Ege, 2018, ss.646-647).

Altındağ (2017, ss.14-15) 1960'lı yılların başında sorunların ortaya çıkması ve çözümünde çevrenin etkisi olduğu görüşünü savunan ekosistem yaklaşımının sosyal hizmet alanında yaygın bir şekilde kullanıldığını belirtmiştir. Bireyin sosyal işlevselliğinde çevrenin rolü anlaşılmıştır. Altındağ'a göre ekosistem yaklaşımı birey aile, iş yeri ve toplum gibi alt sistemlerle etkileşim halinde sistemi tamamlamaktadır (s.15).

Siporin (1980)'e göre bireyin sosyal işlevselliğini anlamak için ekosistem yaklaşımı önemlidir. Bu yaklaşım sistemin genel özellikleri, alt sistemler arasındaki ilişkiler, güçlü ve tutarlı yanları ortaya çıkardığı gibi uyumsuz ve tutarsız yanların da belirlenmesini sağlar.

Tuncay (2020, s.46)'ın belirttiği gibi ekosistem yaklaşımına göre kişi ve çevresi arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Ayrıca, ekolojik sistem müdahalesinde sistemin uyum kapasitesini ve sorun çözme becerilerini artırmak hedeflenmektedir. Tarık'a göre bu yaklaşımda sosyal hizmet çalışmalarında insanların sorunları yerine kişinin ihtiyaçları, kapasitesi, hakları ve istekleri ile çevresi arasındaki uyum arayışına bakılmalıdır (s.46).

Baykara Acar ve Acar (2002, s.32) ekolojik sistem yaklaşımının, sistem yaklaşımını kabul etmekte birlikte ekolojik kavramlar kullandığını belirtmektedir. Ekolojik bakış açısı sosyal hizmetin bilgi temelini diğer bir unsurdur. Baykara Acar ve Acar'a göre sistem ve ekolojik sistem yaklaşımı sosyal hizmet mesleğinin kabul ettiği "çevresi içinde birey" prensibine uygun bir temele sahiptir (s.30). Sorunların detaylı bir analizi yapılmakta, çözümler bütüncül bir şekilde ele alınabilmekte ve farklı çözüm yolları bulunabilmektedir (ss.30-34).

Baykara Acar ve Acar (2002, s.32) 'a göre ekolojik yaklaşım, çeşitli sistemler arasındaki etkileşimleri anlamaya çalışır ve içsel işlevler yerine dışsal etkileşimler üzerinde durur. Baykara Acar ve Acar, ekolojik yaklaşımda sorunların kaynağının sadece bireylerde aranması yerine çevre ve çevre-birey etkileşimi üzerinde durulduğunu belirtmektedir. Bu şekilde sorunların çıkmasına neden olan birçok sistemin çözüme dâhil edilmesi sağlanmıştır (ss.34-35).

Teater (2015, s.36)'a göre sosyal hizmet açısından bireyle çalışmada özsaygı, kendilik değeri, baş etme becerilerini, bağımsızlığı ve yetkinliği artırmak amaçlanmaktadır. Aileler ile çalışmada, üyelerin iletişim örüntüleri ve etkileşimlerin farkına varması ve değiştirmesinin sağlanması hedeflenmektedir. Teater'a göre çevreye müdahaleler ile ayrımcılığı, baskıyı, ön yargıyı azaltma, birey ve grupların özel ihtiyaçları karşılanarak, çevrelerine aktif olarak katılmaları gibi uyum sağlayıcı çalışmalar gerçekleştirilebilmektedir (s.36). Sosyal hizmet bakış açısı ile bireyler ile çalışmada bağımsız olmaları, aileler ile çalışmada iletişimde farkındalık ve çevre ile çalışmada ayrımcılığı kaldırarak, birey ve grupların özel ihtiyaçlarının karşılanması ön plana çıkmaktadır.

Duyan (2010, s.155-157'den akt. Çavuş, 2013, s.74)' a göre ekolojik sistem; organizma ile çevresinin oluşturduğu bir bütün olarak ele alınır. "Çevresi içinde birey" üzerinde durulan önemli kavramlardan biridir. Çavuş'un aktardığı gibi insanlar çok sayıda sistemle etkileşim halinde olduğu için sosyal hizmet, üç farklı alana yönelmektedir. Sosyal hizmet ilk olarak bireye ve sorununu çözmeye, sorununu çözebilmesi için gelişimsel kapasitesini artırmaya, ikinci olarak; birey ile bireyin etkileşim içinde olduğu ilişkiler üzerinde durmaya odaklanmaktadır. Bunlar, bireyin ihtiyacı olduğu hizmet ve kaynaklarla ilişkilendirilebilmektedir. Son olarak sistemler üzerine durularak, bireylerin gereksinim duyduğu konularda destek almaları için yenilikler ve değişimler yapılmaya çalışılmaktadır (s.74).

Altındağ (2017, s.17)'a göre ekosistem yaklaşımı sosyal hizmet çalışmalarında mikro düzeyden makro düzeye kadar geniş bir yelpazede müdahale ve bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşım bağlamında çalışılırken farklı müdahale türleri için çeşitli stratejiler kullanılabilirliği sağlanır. Altındağ'ın belirttiği gibi yaşlı bireylerin sorunlarının

anlaşılması ve çözümlenmesi için bu sistemdeki düzeyler yardımcı olacaktır. Yaşlı bireylerin sorunları çevresiyle uyum sağlayamadığı ve baskıya neden olan durumlarda aranmalıdır (s.17).

2.6.3. Ekolojik/Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Yerinde Yaşlanma

Yerinde yaşlanmanın temeli evde yaşayan yaşlı bireylerin yaşadığı çevreden uzaklaşmadan, rahat ve mutlu bir şekilde alışkın olduğu ortamda yaşlanabilmesine dayanmaktadır. Bu nedenle “Evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimleri” konulu araştırma çevresi içinde bireyi ele alan ekolojik sistem yaklaşımı bağlamında ele alınmıştır.

Altındağ (2017, s.17)’a göre ekosistem yaklaşımına göre insan çevresi ile sürekli etkileşim halindedir. Bu karşılıklı etkileşim içinde oluşan sorunların çözümü için bireyin sosyal işlevselliği ve sorun çözme becerilerinin artırılması için çalışılır. Ayrıca, karşılıklı etkileşimi etkileyen sağlıksız unsurlar üzerinde odaklanılır. Altındağ, bu unsurların tespiti ve giderilmesine ilişkin çalışmalar ile sistemlerde kalıcı değişim için müdahale yapılması gerektirdiğini belirtmiştir (s.17). Yaşlı bireyler örneğin, aktif yaşlanma bağlamında sosyokültürel aktivitelere teşvik edilmelidir. Sosyokültürel aktiviteler yoluyla yaşlı bireylerin hem boş zamanlarını daha iyi geçirmeleri hem de sosyal ağın içinde kalarak toplum içinde sosyalleşmeleri sağlanabilmektedir.

Çavuş (2002, s.73) ekolojik sistem yaklaşımında insanlar ile çevreleri arasındaki ilişkilerin incelendiğini belirtmektedir. Güven (2002, s.92)’e göre toplumun sosyoekonomik yapısındaki değişim sonucu geniş aileden çekirdek aileye dönüşümün aileleri etkilemekte ve yaşlı bireylere destek veren geniş aile sayısı azalmaktadır. Bu nedenle, aile yapısındaki değişimler sonucu özellikle kentlerde yaşlı bireyler ve aileleri arasındaki ilişkilerde sorunlar yaşanmaktadır.

Ayrıca, Gottlieb (1991’den akt. Güven, 2002, s.97)’e göre aile hayatı içinde yaşlı bireylerin korunması ve desteklenmesi önemlidir. Aile içinde bakım desteği daha çok kadınlar tarafından verilmektedir. Walker (1999’dan akt. Güven, 2002, s.97)’e göre ise

yaşlı bireyin bakım gereksinimi aile içinde yeterince karşılanamadığında, olumsuz yanları ile karşılaştığında evde bakım uygulamaları devreye girmektedir

Türkiye evde bakım uygulamaları ise çoğunlukla yerel yönetimlerce verilmektedir. Evde yaşayan yaşlı bireyler günlük yaşamın temel ve yardımcı aktivitelerinde zorluklar yaşamaya başladıklarında, bu yeni duruma aile üyelerinden, ücretli yardımcılarından ve yerel yönetim hizmetlerinden destek alarak uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Yaşlı bireylerin bakım ihtiyaçları aileleri tarafından karşılanamayınca devreye giren enformel hizmetlere uyum göstermeye çalışmaktadırlar. Egzo sistem içinde yer alan yerel yönetimlerin bu hizmetin kalitesi ile yaygınlığı ve sürekliliği de evde yaşayan yaşlı bireylerin değişen duruma uyum kapasitelerini etkileyen bir husus olmaktadır.

Yaşlı bireyleri ile yaşayan aileler yaşlılarına destek olduklarını düşünmektedirler. Ancak, yaşlı bireyler de evde bulunma, çocuk bakımı, evle ilgili işleri yapma, üretim faaliyetlerine katılma, aile içi ilişkileri organize etme ve aile gelirine destek olma, manevi ve dini konularda rehberlik etme vb. birçok konuda ailelerine yardımcı olmaktadır (Emiroğlu, 1985'den akt. Güven, 2002, s.94). Evde yaşayan yaşlı bireylerin kapasitelerini kullanmaları sağlanmakta, yaşlı bireyler ve aile üyeleri arasında karşılıklı destek ve etkileşimin kurulması ve devam etmesi yönünde adımlar atılmaktadır.

Güven (2002, s.96)'e göre yaşlı bireyler çocuklarından ayrı evde yaşasalar da çocuklarına yakın bir yerde ikamet etme eğilimindedirler. Yetişkin çocukları ve torunları ile aynı evde yaşamayı istememekte, onlara yakın bir çevrede yaşamak istemektedirler. Güven (2002) bağımsız bir şekilde yaşamakta iken yaşının ilerlemesi, hastalık ve ekonomik sebeplerle çocukları ile yaşamak zorunda kalan yaşlı bireylere, çocuklarının yanında olmanın ve desteğe ihtiyaç duymanın zor geldiğini belirtmiştir (s.97). Evde yaşayan yaşlı bireyler karşılıklı etkileşim içinde buldukları mikro sistemlerin, ailelerinin yakınında yer almak ve etkileşimi sürdürmek istemektedirler. Yaşlı bireylerin yaş, sağlık ve ekonomik nedenlerle yaşadıkları zorluklar mikro sistemler (aileleri) içinde kalmaları ile yeniden bir uyuma kavuşmaktadır.

Yaşlı bireylerin çevrelerinde egzo sisteminde etkileşimde buldukları kamu kurum ve kuruluşlardan aldıkları hizmetler de söz konusudur. Yaşlılara sağlanan hizmetlerin nitelik

ve niceliği, dolayısıyla memnuniyet durumu önem arz etmektedir. Türkiye’de hizmet sağlayan kamu kaynakları açısından yerinde yaşlanma yeni bir kavram olup, evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasına ilişkin bazı çalışmalar vardır. Sağlık Bakanlığı evde sağlık ve yerel yönetimlerin evde bakım hizmetleri bulunmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2016 yılında başlattığı YADES gibi projeler ile Gündüzlü Hizmet Merkezlerinin sayılarını artırmaya ve 2023 yılı itibariyle başlattığı Aktif Yaşlanma Merkezleri Projesini uygulamaya çalışmaktadır.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın katılımcıları, veri toplama araçları, veri oluşturma süreci, verilerin analizi ve yorumlanması, etik konular, süre ve olanaklar başlıkları altında araştırmanın yöntemi açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada 65+yaş grubu evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimleri ve ihtiyaç hissettikleri sosyal hizmet gereksinimleri ekolojik sistem kuramı bağlamında ele alınmıştır. Bunun için nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018, s.37)'e göre araştırmada nitel desenin kullanılmasının nedeni, bu tür araştırmalara dâhil olan bireylerin görüşleri ve deneyimlerinin büyük önem taşımasıdır. Krysik ve Finn (2015, s.187)'e göre anlatı ve yorumsamacı gelenekten gelen nitel araştırmalar insan deneyiminin daha derin anlamlarını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu araştırma ile evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimlerine ilişkin duygu, düşünce ve algıları kendi bakış açıları ile ortaya konulmak istenilmiştir.

Araştırmada sosyal hizmet araştırmalarında kullanılan nitel yöntemlerden fenomenolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018, s.69)'e göre fenomenolojide farkında olunan ancak, derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanılmaktadır. Bu araştırmanın fenomeni (olgu) yerinde yaşlanma, yaşlı bireylerin deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimleri bağlamında anlaşılmasına çalışılmıştır. Güçlü (2021, s.299)'ye göre ise fenomenolojik yaklaşımda fenomeni kendi bakış açılarımızla değil, katılımcıların değerlendirmeleri ile net bir şekilde görmemizi sağlamaktadır. Ayrıca, bu yaklaşım ile bireylerin deneyimleri hakkında ayrıntılı ve kapsamlı veriler elde edilmektedir (Güçlü, 2021, s.305).

Bu araştırmada veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler tercih edilmiştir. Güçlü (2021, s.134)'ye göre yarı yapılandırılmış görüşmelerin esneklik ve

serbestlik sağlaması ile daha ayrıntılı veriye ulaşılabilir; bunun yanı sıra yarı yapılandırılmış görüşmeler bireylerin -düşünce ve anlayışlarının derinine inerek- daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını destekler ve ortaya çıkan verilerin güvenilirliğini de artırır.

Seidman (2016)'da görüşmelerin sadece soruların cevaplandırıldığı, hipotezlerin araştırıldığı bir değerlendirme süreci olmadığını, diğer bireylerin deneyimleri ve deneyimlerinden ortaya çıkan anlamı kavramaya çalışıldığını belirtmektedir. Bu nedenle araştırmada evde yaşayan yaşlı bireyler ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmış, yerinde yaşlanma deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimlerinin daha kapsamlı tanımları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın saha çalışmasında gözlem de yapılmış ve gözleme ilişkin notlar tutulmuştur.

Bu araştırma ile yerinde yaşlanma olgusunun evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin yaşantıları ve deneyimleri ile daha iyi tanımlanması ve anlaşılması sağlanmıştır. Bu yönüyle araştırmanın sosyal hizmet literatürüne katkı vereceği düşünülmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARI

Bu araştırmanın katılımcıları Ankara ilinde 65+yaş grubunda evde yaşayan kadın ve erkek yaşlı bireylerden oluşmaktadır. Nitel araştırma deseni ile yapılan bu araştırmada amaçlı örnekleme türlerinden kartopu örnekleme yoluyla Ankara ilinin üç ilçesinde (Çankaya, Yenimahalle, Sincan) yaşayan 16 kadın ve 14 erkek olmak üzere toplam 30 yaşlı bireye ulaşılmıştır. Bilindiği üzere Ankara, Türkiye'nin başkenti ve büyük kentlerinden biridir, toplamda yirmi beş ilçeden oluşmaktadır. Bunlar içerisinde merkez ilçe sayısı ise dokuzdur. Söz konusu ilçelerde yaşamını sürdüren insanlar arasında geneli itibariyle sosyoekonomik düzey ve kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle araştırma konusu bağlamında Ankara'daki yaşlıların yerinde yaşlanma ve sosyal hizmet gereksinimleri ile ilgili tutarlı verilere ulaşabilmek için Ankara'yı yüksek, orta ve düşük sosyoekonomik düzey açısından temsil edebilecek (yansıtabilecek) üç merkez ilçe olarak Çankaya, Yenimahalle ve Sincan ilçeleri seçilmiştir. Her bir ilçede evde yaşayan 10'ar yaşlı birey olmak üzere, toplam 30 yaşlı birey ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeyi

sürdürme, yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruları anlama ve cevaplama konusunda bilişsel kapasitesi olan yaşlı bireyler araştırmaya dâhil edilmiştir.

Kartopu örneklem yöntemi ile araştırmacının sosyal çevresinden kişiler (arkadaşlar, komşular ve akrabalar vb.) aracılığıyla konu ile ilgili katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırma kapsamındaki üç ilçenin her birinde görüşme yapılan ilk katılımcı daha sonraki görüşmeler için komşuları, arkadaşları ve akrabalarını önermişlerdir. Önerilen yaşlı bireyler çoğunlukla telefonda yapılan ön görüşmeler sonrası araştırma kriterlerine uyması ve katılmaya gönüllü olması halinde çalışmaya dâhil edilmişlerdir.

Güçlü (2021, s.119)'ye göre kartopu örnekleminde katılımcı seçiminde öncelikle araştırma konusu ile ilgili kişiler saptanır ve görüşmeler yapılır. Daha sonra görüşme yapılanların önerileri ile diğer görüşmecilere ulaşılır. Buna göre, ilk görüşmeciler bilgi kaynağıdır ve yeni görüşmecilere ulaşmayı sağlarlar. Böylece, gittikçe büyüyen kartopu gibi araştırma için gerekli olan örneklere ulaşılır.

Seidman (2006, s.46)'a göre de katılımcıları araştırmaya dâhil ederken bireylere üstleri ya da astları aracılığı ile değil akranları aracılığıyla ulaşmak görüşmede istenilen eşitlik hissini vermesi açısından önemlidir. Araştırmada da katılımcılara daha çok yaşlıları aracılığıyla ulaşılmıştır.

Ayrıca, Tekindal ve Uğuz Arsu (2020, s.168) literatürde çeşitli görüşlere göre bir araştırmada katılımcıların belirlenme sayılarının farklı olduğunu belirtmektedir. Probleme ve fenomene dayalı olarak amaçlı olarak belirlenen katılımcılardan alınan bilgiler doyuma ulaşıncaya kadar görüşmelere devam edilmelidir (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020, s.168). Bu araştırmada da bu durum dikkate alınarak görüşmelere devam edilmiş ve katılımcılardan alınan bilgiler doyuma ulaştığında görüşmeler sonlandırılmıştır. Görüşmeler araştırmacı tarafından Ağustos 2022-Ocak 2023 tarihleri arasında yapılmıştır. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıdaki Tablo 1.'de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Katılımcı	Cin	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durumu	Mesleği	Sosyal Güvencesi	Aylık Geliri/TL	Ço. Sa.	Kiminle Yaşadığı	Yakın Mesafede Yaş. Çocuk/Akraba	Aynı evde /Yıl	Yaşadığı İlçe
K1	K	69	İlkokul	Evli	Ev Hanımı	SSK(Eşi)	-	2	Eşi ve çocuğu ile	Çocuklar ve akrabalar	20	Yenimahalle
K2	E	71	Lise	Evli	Elektrik Tek.	SSK	4.001-6000	2	Eşi ve çocuğu ile	Çocuklar ve akrabalar	20	Yenimahalle
K3	E	87	Lise	Evli	Astsubay	ES	6.001-8.000	2	Eşi ile	Çocuklar	4	Yenimahalle
K4	K	65	Lise	Eşinden ayrılmış	Hemşire	ES	4.001-6.000	2	Yalnız	Oğlu ve yeğeni	12	Yenimahalle
K5	E	68	Lisans	Evli	Öğretmen	ES	6.001-8.000	2	Eşi ve çocuğu ile	-	22	Yenimahalle
K6	K	68	Ön lisans	Evli	Öğretmen	ES	6.001-8.000	2	Eşi ve çocuğu ile	-	22	Yenimahalle
K7	K	67	Lisans	Evli	Memur	ES	6.001-8.000	1	Eşi ile	Kardeşler	9	Yenimahalle
K8	K	80	İlkokul	Eşi vefat etmiş	Ev Hanımı	Banka ES(Eşi)	8.001-10.000	2	Yalnız	Çocuklar	30	Yenimahalle
K9	K	81	İlkokul	Eşi vefat etmiş	Ev Hanımı	ES(Eşi)	6.001-8.000	2	Çocukları ile	-	7	Yenimahalle
K10	E	87	Ön lisans	Eşi vefat etmiş	Makine Tek.	ES	8.000-10.000	4	Çocuğu, damadı	Kızı ve torunu	8 ay	Yenimahalle
K11	E	76	Lisans	Evli	Emekli+Avukat	SSK+Çalışıyor	10.001 +	3	Eşi ile	Akrabalar-kayınbirader	28	Çankaya
K12	E	69	Lisans	Eşi vefat etmiş	Subay	ES	10.001 +	3	Yalnız	Oğlu, ablası ve yeğeni	22	Çankaya
K13	E	65	Lisans	Evli	Subay+Avukat	ES+Çalışıyor	10.001 +	2	Eşi ile	Çocuğu, ağabeyi, yeğeni	16	Çankaya
K14	K	73	Lise	Eşi vefat etmiş	Ev Hanımı	ES(Eşi)	8.001-10.000	2	Yalnız	Kızı, dayı kızı	22	Çankaya
K15	K	77	Lise	Eşi vefat etmiş	Ev Hanımı	Bağ+ES(Eşi)	10.001+	2	Yalnız	Oğlu	10	Çankaya
K16	E	76	Lisans	Eşi vefat etmiş	Memur	ES	10.001+	2	Yalnız	Kızı, kardeşleri, yeğeni	20	Çankaya
K17	K	76	Lisans	Eşi vefat etmiş	Kimya Müh.	ES	10.001+	-	Yalnız	Arkadaşlar	20	Çankaya
K18	K	66	İlkokul	Eşinden ayrılmış	Ev Hanımı	SSK	4.001-6.000	3	Yalnız	Kızları ve ağabeyi	20	Çankaya
K19	E	76	Lisans	Evli	Öğretmen	ES	6.001-8.000	2	Eşi, kayın birader	-	33	Çankaya
K20	K	74	Lisans	Evli	Öğretmen	ES	6.001-8.000	2	Eşi ve kardeşi ile	-	33	Çankaya
K21	K	65	OK Değil	Evli	Ev Hanımı	ES(Eşi)	-	3	Eşi ve çocuğu ile	Çocuğu	35	Sincan
K22	E	68	Ortaokul	Evli	Hizmetli	ES	4.001-6.000	3	Eşi ve çocuğu ile	Çocuğu	35	Sincan
K23	K	77	İlkokul	Evli	Ev Hanımı	ES(Eşi)	-	2	Eşi ile	Çocuğu	28	Sincan
K24	E	77	lisans	Evli	Onarım Şefi	ES	6.001-8.000	2	Eşi ile	Çocuğu	28	Sincan
K25	E	71	Lisans	Evli	Öğretmen	ES	8.001-10.000	3	Eşi ile	Çocukları	16	Sincan
K26	E	75	Lisans	Evli	Sayman	ES	6.001-8.000	2	Eşi ve torunu ile	Çocuğu	40	Sincan
K27	K	66	Lise	Evli	Muhasebe	ES	4.001-6.000	2	Eşi ve torunu ile	Çocuğu	40	Sincan
K28	K	69	İlkokul	Evli	Ev Hanımı	ES (Eşi)	-	2	Eşi ile	Akrabalar-kardeşler	20	Sincan
K29	E	71	Lise	Evli	Garson	ES (Eşi)	4.001-6.000	2	Eşi ile	Eşinin akrabaları	20	Sincan
K30	K	71	Okuryazar	Evli	Ev Hanımı	Ev.Ba.Aylığı	3.000	3	Eşi ve oğlu ile	Akrabalar-görümce,yeğenler	12	Sincan

Tablo 1.de görüldüğü üzere Yenimahalle, Çankaya ve Sincan ilçelerinin her birinde evde yaşayan 10'ar olmak üzere toplam 30 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılar 65-87 yaş

aralığındadır. Katılımcıların 20'si evli, 8'inin eşi vefat etmiş, 2'si de eşinden ayrılmıştır. Katılımcılardan sadece birinin çocuğu yoktur, ev hanımı olan 9 kadın katılımcının eşinden dolayı bir geliri ve sosyal güvencesi vardır. Erkek katılımcıların hepsi emekli olup, emekli sandığı emeklisi olanlar çoğunluktadır. Araştırmanın katılımcılarının farklı mesleklere (öğretmen, hemşire, asker, avukat, mühendis, muhasebeci, sayman, tekniker, onarım şefi, garson, hizmetli vb.) sahip oldukları ancak her üç ilçede de öğretmen katılımcılar olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların aylık gelirlerinin en düşüğü 3.000 TL, en yükseği ise 10.001+TL arasında yer almaktadır. 3.000 TL geliri olan bir katılımcı Sincan ilçesinde, 10.001+ TL geliri olan katılımcılar Çankaya ilçesinde yaşamaktadır. Yenimahalle ilçesinde yaşayan katılımcıların yarısının gelirinin 6.001-8.000 TL arasında olması, Çankaya ilçesinde yaşayan katılımcıların yarısının gelirinin 10.001+ TL üzerinde olması, Sincan ilçesindeki katılımcıların gelirinin ise 4.001-6.000 TL arasında olması dikkati çekmiştir. Bu durum evde yaşayan yaşlı bireylerin ekonomik durumlarının Çankaya ilçesinden Yenimahalle ilçesine, Yenimahalle ilçesinden Sincan ilçesine doğru düştüğünü göstermektedir.

Katılımcılardan 1'i, okuryazar değil, 1'i okuryazar, 6'sı ilkökul, 1'i ortaokul, 7'si lise, 2'si ön lisans ve 12'si lisans mezunudur. İlçeler bazında bakıldığında Yenimahalle ilçesinde yaşayanların yarıya yakınının ön lisans ve lisans mezunu oldukları, Çankaya ilçesinde yaşayan katılımcıların çoğunluğunun lisans mezunu oldukları, Sincan ilçesinde yaşayanlar arasında okuryazar olmayan ve okuryazar katılımcılar olduğu gibi ilköğretim, lise ve lisans düzeyinde eğitime sahip olanlar olduğu ortaya konulmuştur. Bu durumda ilçeler arasında eğitim düzeyi farklılıkları olduğu, Çankaya ilçesinden, Yenimahalle ve Sincan ilçesine doğru katılımcıların eğitim düzeylerinin az da olsa düştüğü anlaşılmıştır.

Üç ilçede yaşayan yaşlı bireyler arasında sosyoekonomik açıdan çok anlamlı farklar bulunmasa da; Sincan ilçesinde eğitim düzeyinin ve meslek profilinin az da olsa daha düşük olduğu, bu faktörlerle bağlantılı olarak gelir düzeyinin de diğer iki ilçeye göre daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyoekonomik durum evde yaşayan yaşlı bireylerin refah seviyesini; sosyokültürel yaşamını, sağlık harcamalarını, ihtiyaçlarını giderme biçimlerini ve gideremediği zaman başvurduğu destek sistemlerini belirlemektedir.

Katılımcıların aynı yerde yaşama süresi daha çok 20 yıl ve üzeri civarında iken aynı yerde en çok 40 yıl yaşamış olanlar da vardır. Eşi vefat ettiği için 8 ay önce kızı ve damadının yanına taşınan katılımcı dışında, katılımcıların aynı evde yaşama süresinin en düşüğü 7 yıldır. Yenimahalle ilçesinde katılımcıların yarısı 20 yıl ve üzerinde aynı yerde yaşarken, Çankaya ve Sincan ilçesinde yaşayanların çoğunluğunun 20 yıl ve üstünde aynı yerde yaşadıkları tespit edilmiştir.

Katılımcıların 9'u eşi ile 8'i yalnız başına, 7'i eşi ve çocuğu ile 2'si eşi ve torunu ile 1'i çocukları ile 1'i kızı ve damadı ile 1'i eşi ve kayınbiraderi ile 1'i eşi ve kardeşi ile birlikte yaşamını sürdürmektedir. Yenimahalle ve Sincan ilçesindeki katılımcıların daha çok eşleri, eşleri ve çocukları ile yaşadıkları, Çankaya ilçesinde ise katılımcıların daha çok yalnız başına yaşadıkları saptanmıştır.

Katılımcılardan 10'nun sadece çocukları yaşlı bireylerin evlerine yakın mesafede yaşamakta iken, 9'nun de hem çocukları hem de akrabaları yakın mesafede yaşamakta, 5'inin ise yakın mesafede yaşayan çocukları ya da akrabaları bulunmamaktadır. Katılımcılardan 5'inin akrabaları, 1'inin de sadece arkadaşı yakın mesafede yaşamaktadır.

Ayrıca, araştırmada her üç ilçede yaşayan yaşlı bireylerin kendileri ve çevreleri hakkında algılarının yüksek seviyede olduğu, kendilerini çok iyi bir şekilde ifade edebildikleri, sosyal hakları ve elde etme yolları hakkında bilgi sahibi oldukları anlaşılmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Yaşlı bireyler ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Krysik ve Finn (2015, s.211) fenomenolojik (olgubilim) araştırmalarda konu ile ilgili olguyu deneyimlemiş bireylerle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla veri toplandığını ve bireylerin yaşam deneyimlerine odaklanıldığını belirtmektedir.

Görüşmelerde öncelikle yaşlı bireylerin sosyodemografik özellikleri; yaş, cinsiyet, medeni ve eğitim durumu, mesleği, sosyal güvencesi, aylık geliri, çocuk sayısı, kiminle yaşadığı, yakın mesafede yaşayan çocuklar/akrabalar, aynı evde yaşama süresi hakkında

bilgiler alınmıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından derinlemesine görüşme için hazırlanan açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Akme Mehmet Şekerler (2015, s.187)'e göre derinlemesine görüşmeler, önceden hazırlanmış sorulara tam olarak bağlı kalmadan, bireylerin verdiği cevaplar üzerinden yeni ve derinleştirici sorularla konunun anlaşılmasına, katılımcının ifade etmek istediklerine ve yaşam deneyiminin gerçekliğine önem veren nitel bir görüşmedir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu; araştırmanın amacı ve kuramsal çerçeve doğrultusunda katılımcıları tanımaya yönelik sorular, yerinde yaşlanma deneyimlerini ortaya koyarak, bu konuda zorluklar yaşayıp yaşamadıkları, destek sistemleri olup, olmadığı ve sosyal hizmet gereksinimlerini anlamaya yönelik sorular ile düzenlenmiştir. Bu formda soruların genelden özele doğru hazırlanmasına, rahatsız edici ve yönlendirici olmamasına dikkat edilmiştir. Kümbetoğlu (2019, s.72)'na göre derinlemesine görüşmelerde günlük konuşmadan farklı olarak araştırmacı konuşmayı yönlendirerek sorumluluk almakta, detaylı sorularla zenginleştirilmekte, görüşülen bireyler de kendisini rahat bir şekilde ifade edebilmektedir.

Görüşmenin şimdiye ilişkin sorular ile başlaması, geçmiş ve geleceğe ilişkin sorular ile devam etmesi sıralaması katılımcılar için daha kolay olması nedeni ile kullanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2019, s. 87). Araştırmada öncelikle katılımcıların yaşam deneyimleri, ihtiyaçlarını karşılamada aldıkları enformel ve formel destekler, daha sonra ihtiyaçlarını karşılama noktasında gereksinimlerine ilişkin beklentileri sorulmuştur.

Kümbetoğlu (2019, s.88)'na göre deneyim ve aktivitelerini anlatan kişilere fikir, duygu ve inanç soruları yöneltmek biraz daha kolaylaşmakta, duygu ve düşüncelerini anlatabilecekleri bir ortam sağlanmaktadır. Görüşme formunda katılımcıların öncelikle yerinde yaşlanma ile ilgili deneyimlerine daha sonra yerinde yaşlanmaya ilişkin duygu ve düşüncelerine yer verilmiştir.

Araştırmanın gözlem sürecinde tanımlayıcı ve ayrıntılı notlar almak önemlidir. Araştırmacı gözlemlerinden bazı çıkarımlar ya da yorumlar elde edebilir. Araştırmacı gözlemlendiği ortama ait kendi duygu ve düşüncelerini not edebilir ve bu notlar araştırma bulgularında veri olarak değerlendirilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2015, ss.181-182). Yarı

yapılandırılmış görüşmelerdeki gözlem sonucu araştırmacı tarafından gözlem ve hatırlatıcı notlar düzenlenmiştir. Gözlem yoluyla elde edilen bu veriler de analiz sürecinde değerlendirilmiştir. Araştırmada Ankara ili örneğinde kent yaşamında farklı sosyoekonomik ve kültürel yapıya sahip ilçelerde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimleri ortaya konulmak istenilmiştir. Bu kapsamda araştırma Ankara ili Çankaya, Yenimahalle, Sincan ilçelerinde gerçekleştirilmiştir.

3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Veri toplama sürecine başlamadan önce bir pilot çalışma ile araştırma sorularının geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiştir. Pilot çalışmada yaşlı bireylerin anlamakta zorlandığı tespit edilen birkaç soru üzerinde küçük düzenlemeler yapılmış, parantez içinde açıklayıcı bilgiler ilave edilmiştir. Derinlemesine görüşmelerde yaşlı bireylerden öncelikle sosyodemografik bilgiler alınmıştır. Daha sonra görüşmelerde katılımcılara önceden hazırlanmış, geçerlik ve güvenilirliği test edilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

Katılımcılara araştırmanın bilimsel bir çalışma olduğu, görüşmede elde edilen bilgilerin araştırma dışında herhangi bir kişi ya da kuruma verilemeyeceği, bireyin kişilik haklarına saygı duyulacağı ve ihlal edilmeyeceği, gönüllük esasına dayalı olan bu araştırmaya katılmaktan istedikleri zaman vazgeçebilecekleri belirtilmiştir. Tüm bu hususları içeren ve izin vermeleri halinde görüşmelerin kayıt altına alınacağını belirten bilgilendirilmiş onam katılımcılardan yazılı olarak alınmıştır.

Katılımcıların her biri ile yüz yüze yapılan görüşmelerin Covid-19 hastalığının azalarak da olsa devam etmesi ve yaşlı bireylerin risk grubunda olması nedeni ile onların da uygun görmesi ile evlerinin balkonu veya bahçesinde gerçekleştirilmesine dikkat edilmiştir. Bu tür açık hava ortamları olmadığında ya da mevsimsel şartlar nedeni ile evin içinde yapılan görüşmelerde de yaşlı bireyleri koruma adına hijyen şartlarına dikkat edilmiş, mesafe korunmuş ve gereken durumlarda maske takılmıştır. Evde yaşayan yaşlı bireyler ile yapılan görüşmelere doygunluk noktasına ulaşıncaya kadar devam edilmiştir. Her bir

katılımcı ile yapılan yüz yüze görüşmeler 25 dakika ile 105 dakika arasında değişmekle birlikte, görüşmeler toplamda 1260 dakika sürmüştür.

Ayrıca, araştırmacının saha çalışmasında katılımcılarla görüşme süreci ve yaşadıkları çevre ile ilgili kendi deneyimleri de olmuştur. Araştırmacı, yüz yüze görüşme sürecinde Ankara ilinde 47 yıldır yaşamasına rağmen Çankaya ilçesinde hiç gitmediği semtler olduğunu fark etmiştir. Bu semtlerde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal yaşamı ve enformel ve formel destek hizmetlerini öğrenmiştir. Sosyal Hizmet Uzmanı araştırmacı, mesleği gereği sosyal inceleme yapmak üzere yaklaşık 25 yıl önce gittiği Sincan ilçesinin alt yapı ve sosyal hizmetler açısından ne kadar gelişmiş olduğunu gözlemlemiştir. Görüşme yapılan bir yaşlı çiftin araştırmacının arkadaşının akrabası çıkması güzel bir tesadüf olmuştur. Araştırmacı görüşmelerde yaşlı bireylerden gelen yaşlılara yönelik hizmetler ile ilgili soruları da cevaplamıştır. Mahallesinde gündüzlü merkez olduğunu bilmeyen bir yaşlı bireye bu konuda bilgi verilmiştir. Bu yaşlı bireyin gündüzlü merkezin hizmetlerden yararlanmaya istekli gözükmesi araştırmacıyı memnun etmiştir.

Araştırmacı, katılımcılara evin anlamı sorulduğunda “vasiyet” olarak niteleyen kadın yaşlı bireyden duygusal olarak etkilenmiştir. Yaşlı bireyler bu soruya genellikle güven, huzur, aidiyet ve hatıralar gibi çok çeşitli cevaplar vermişlerdir. Ama eve verilen vasiyet anlamı gerçekten de çok duygu yükü barındırmakta, yaşlı bireyin yaşamını özetlemektedir. Bu bireyin tek çocuğu-kızı 20’li yaşlarının başında iken vefat etmiştir. Öncesinde ise yaşlı bireyin kızının kaba inşaatı ile teslim edilen kooperatif ev ile ilgili birtakım hayalleri olmuştur. Bu evin içini anne-babası ile birlikte yaptırıp, evde yaşama düşüncesi olduğu öğrenilmiştir. Yaşlı birey ve eşi, evin tesliminden üç gün sonra vefat haberi gelen kızlarının vasiyetini yaşatmak için evin içini yaptırmışlardır. Bir buçuk yıl öncesine kadar yaşlı birey eşi ile birlikte kızının hayali olan bu evde yaşamıştır. Eşi bir buçuk yıl önce vefat eden yaşlı birey birtakım sağlık sorunları yaşayınca ileri yaşlarında il dışındaki kız kardeşlerinin yanına gitmeyi düşünmektedir. Yaşlı bireyin tek çocuğunu-kızını çok erken yaşta kaybetmesi, kızının anısını yıllar boyunca yaşadığı evde yaşatması araştırmacı için duygusal bir deneyim olmuştur. Yaşlı birey kızı ile ilgili gerçekleştirmediği ve yarım kalmış ne kadar durum ve olay varsa bu ev üzerinden tamamlamaya çalışmıştır. Yaşlı bireyin kızı ile birlikte yaşayamadığı anılar, görüşme

yapılan kapalı balkondaki sehpanın üstündeki kızının da bulunduğu çekirdek aile fotoğrafında yerini bulmuştur.

Araştırmacının en çok etkilendiği ikinci deneyimi ise eşi hasta olan erkek yaşlı birey ile ilgilidir. Yaşlı bireyin eşi ile tedavi sürecinde olması, hijyen şartların korunması gereği nedeni ile görüşme yapılmamıştır. Erkek yaşlı birey ile de görüşmede, eşinin hastalığının ilerlediği ve tedaviye cevap vermediği için oldukça üzgün olduğu görülmüştür. Oysaki yaşlı bireyin müstakil, bahçeli bir eve taşınma, eşi ile birlikte gezilere katılma, yazlıklarında yaşama gibi birçok hayali vardı. Araştırmacı, görüşmeyi yaşlı bireyin evinde yaptığı için eşini de tanıma fırsatı bulmuştur. Eşi ile ilgili olarak ne kadar genç görüldüğü, canlı, neşeli ve konuşkan bir yapıda olduğu izlenimi edinilmiştir. Yaşlı birey de eşinin bu özelliklerini onaylamış ve daha da ötesi olduğunu, herkes tarafından sevilen sayılan bir insan olduğunu belirtmiştir. Kasım 2023 tarihinde yaşlı birey ile görüşme yapılmış ve araştırma sürerken Nisan 2023 tarihinde yaşlı bireyin eşinin vefat ettiği öğrenilmiştir. Yaşlı birey telefonla aranarak, eşi için taziyede bulunulmuştur. Eşi vefat etmeden yapılan yüz yüze görüşmede, daha sonra yapılan telefon görüşmesinde de yaşlı bireyin yaşadığı üzüntüyü ne kadar derinden hissettiği anlaşılmıştır. Burada yaşlı bireyin eşi ile bir bütün olduğu düşüncesi ve artık yarım kaldığı hissi araştırmacıya geçmiştir. Yaşlı birey için hiçbir şey eskisi gibi olmayacak ne yediği, ne içtiği, ne konuştuğu, ne de gezdiği yerler eskisi gibi tat vermeyecektir. Zamanla yarım kalmışlık hissini yerini hatırlanan güzel anılara bırakması umut edilmektedir.

Araştırmacı gezmek isteyen ancak ekonomik nedenlerle bu isteklerini gerçekleştiremeyen yaşlı bir çiftin samimi bir şekilde ifade ettikleri deneyimlerinden de etkilenmiştir. Önceleri ortopedik sağlık sorunları nedeni ile uzun yıllar evden bile dışarı çıkamayan kadın yaşlı birey, ameliyat olduktan sonra gezmek ve dışarıya çıkamadığı günlerin acısını çıkarmak istemektedir. Eşi de Türkiye'nin gezmek için çok güzel bir memleket olduğunu ve gezilecek çok güzel yerlerinin olduğunu belirtmiştir. Bu yaşlı çift kredi kartları ile harcama yaparak giderlerini dengelemeye çalışmakta, gelirleri yeterli gelmediğinde çocuklarından ekonomik destek almaktadırlar. Kadın yaşlı birey altı ay önce gerçekleşen ameliyatı sonrası kendini daha iyi hissedince, hızlı trenle günübirlik İstanbul'a gidip geldiklerini ifade etmiştir. Eşi de emekliliklere verilen zam farkları ile sadece İstanbul gezisine gidebildiklerini ancak, her yere gitmek istediklerini belirtmiştir. Bu yaşlı çift

zamanında çocuklarını büyütmek için çabalamış, erkek yaşlı birey evin geçimini sağlamak için birden çok işte çalışmış, emeklilik sonrasında da çeşitli işlerde çalışmıştır. Ancak, emeklilik sonrası il merkezine uzak bir semtten bir ev alabilmişlerdir. Kadın yaşlı birey uzun yıllar ortopedik sağlık sorunları nedeni ile evden dışarı çıkamamıştır. Şimdi ise sağlık sorunları düzeldiği için yaşlı çift sınırlı kalan yaşamlarında gezmek istemekte ancak, ekonomik nedenlerle bu isteklerini yerine getirememektedirler.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

Yaşlı bireylerin iznine bağlı olarak 30 katılımcıdan 27'sinin ses kaydı alınmış ve deşifreleri tamamlanarak, metine aktarılmıştır. Ses kaydı onamı vermeyen 3 katılımcının ifadeleri görüşme esnasında yazılmıştır. Görüşme sürecini etkilememek, katılımcı ile göz temasıyla kurulan iletişimi kesmemek adına kısaltmalarla notlar alınmış, sonrasında görüşmeler metine dönüştürülmüştür. Bu metine aktarma sırasında kod olmaya uygun ifadelerle ilişkin küçük notlar alınmıştır. Her görüşmeden hemen sonra araştırmacı tarafından ayrıntılar unutulmadan gözlem ve hatırlatıcı notlar da yazılmaya özen gösterilmiştir. 21 sayfadan oluşan bu notlardan analiz sürecinde yararlanılmıştır.

Glesne (2013, s.262)'ye göre araştırma ile ilgili düşüncelerinizi yazmaya başladığınız anda analiz süreci başlar. Ayrıca, araştırmacının hatırlatıcı notlar yazması, onu araştırma hakkında düşünmeye, yeni sorular sormaya, bağlantılar kurmaya sevk eder ve bu notlardaki yorumlar/düşünceler analitik dosyalarda yer alan verilerle bağlantı kurmayı sağlamaktadır.

Veri toplama sürecindeki gözlem ve hatırlatıcı notlar tematik analiz sürecinde değerlendirilmiştir. Görüşmeler esnasında hem ses kaydı alınmış hem de notlar tutulmuştur. Görüşmeler ses kaydı ve alınan notlar da dikkate alınarak çözümlenmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıların duygu içeren tutum ve davranışlarına (gülme, kızma, vb.) kayıtlar ve notlar metine aktarılırken parantez içerisinde yer verilmiştir. Bu tür ayrıntıların katılımcıların deneyimlerini anlama ve analiz etmede önemli olduğu düşünülmektedir. Birkaç görüşme çözümlenmiş ve akabinde konular unutulmadan ve birikme olmadan bir sonraki görüşmenin çözümleme aşamasına geçilmiştir. Görüşme

metinleri çözümlene aşamasında da tekrar okunmuştur. Bu şekilde veriler tematik analize hazır hale getirilmiştir. Metinler tekrar tekrar okunarak kodlar oluşturulmaya başlanılmıştır. Araştırmada açık kodlama stratejisinden yararlanılmıştır. Öncelikle cümleler ve/veya paragraflar düzeyinde kodlar oluşturulmuş, daha sonra bu kodlar üzerinde çalışılarak sadeleştirilmeler yapılmıştır. Benzer kodlar bir başlık altında gruplandırılmış ve farklı olanlar ayrı bir yere yazılmıştır. Benzer kodlar bir üst başlık alt temalar (kategori) altında toplanmıştır. Alt temaların araştırmanın alt amaçlarına göre ana temalar altında gruplandırılmasına gidilmiştir.

Glesne (2013, s.269)'ye göre “*nitel araştırmacılar temalar, örüntüler, süreçler oluşturmak, karşılaştırmalar yapmak ve kuramsal açıklamalar geliştirmek için verileri kodlarlar.*” Kümbetoğlu (2019, s.152)'na göre niteliksel analiz, veri oluşturma süreci ile beraber örülen bir süreçtir. Bu süreçte çeşitli veri kaynaklarından oluşan veri, ilmek ilmek çözümlenmektedir. Aniteliksel veri analizinde öncelikle metin defalarca okunduğunda metnin içinde hemen görülmeyen ancak katılımcıların önemle üzerinde durdukları ayrıntılar fark edilebilmektedir. Bu metin okumalarından sonra kavramlar, fikirler temalar ortaya çıkmaktadır.

Analiz sürecinde katılımcıların iç dünyalarına kadar gidilerek ifade ettikleri kelime ve cümlelerin arkasındaki anlamlar anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu anlam bulma çabası kodlamada ön plana çıkmıştır. Kodlar alt temalara (kategorilere) ve alt temalarda ana temalara ulaşılmasını sağlamıştır. Tema ve alt temaların oluşumunda araştırmanın amaçları da göz önünde tutulmuştur. Bulgular ve yorum bölümünde ulaşılan ana ve alt temalar ile ilgili katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçları destekleyici katılımcıların deneyimlerine ilişkin alıntılar, temalar altında belirtilmiştir. Bu sonuçlar üzerinden araştırmanın sorunu da dikkate alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmada iki ana tema ve ana temaların altında yer alan alt temalara (kategoriler) ait bilgiler Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 2. Temalar ve Alt Temalar

Temalar	Alt Temalar	Alt Temalar
Yerinde Yaşlanma Deneyimleri	Konut ve Sosyal Çevre	Yaşanılan Evin Fiziksel Koşulları
		Yaşanılan Yerde Mekânların İhtiyaçları Karşılama Durumu
		Yaşanılan Yerde İletişim
		Yaşanılan Yerde Ulaşım
	Aktif Yaşlanma	Sosyokültürel Aktivitelere Katılım
		Derneklere/Vakıflara Üyelik ve Faaliyetlerine Katılım
		Kendi Kararlarını Alabilme
	Teknoloji Kullanımı	Teknolojik Aletlerin Kullanımı ve Öğrenme Durumu
		Teknolojik Aletlerin Evde Yaşamaya Etkisi
	Yerinde Yaşlanma Algısı	Evin Anlamı
		Aynı Evde Yaşlanma
		Yerinde Yaşlanmaya İlişkin Duygu ve Düşünceler
	Yerinde Yaşlanma Destek Sistemleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri	Destek Sistemleri
Yaşanılan Yerde Formel Destekler ve Memnuniyet Durumu		
Yaşanılan Yerde Gündüzlü Merkezler ve Yararlanma Durumu		
Evde Teledestek Uygulamaları		
Sosyal Hizmet Gereksinimleri		Uygulamada Olmayan İhtiyaç Hissedilen Hizmetler
		Evde Yaşamayı Destekleyici İhtiyaç Hissedilen Hizmetler
		Destekleyici Hizmetlerin Verilmesi Halinde Evde Yaşama Durumu

3.6. ETİK KONULAR

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 11.08.2022 tarihli toplantısında araştırmanın yürütülmesi etik açıdan uygun görülmüştür.

Katılımcılara yönelik hazırlanan “Bilgilendirilmiş Onam Formu”nda etik ilkeler düzenlenmiş ve onayları yazılı olarak alınmıştır. Bu formda katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, katılımının gönüllü olduğu, istedikleri zaman vazgeçme hakları olduğu, görüşmenin kaydedilebileceği, kimliklerinin ve verecekleri bilgilerin gizli tutulacağı, elde edilen verilerin bilimsel amaçlarla kullanılacağı belirtilmiştir.

Güçlü (2021, ss.276-277) araştırmacıların alıntıları yaparken bilimsel etik açısından değerlendirmeleri, katılımcıların anonimliğine ve gizliliğine dikkat etmeleri gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu kapsamda anonimliği sağlama adına her katılımcıya bir rumuz verilmiş (K1, K2 gibi), ses kayıtlarının çözümlenmesi ve metine aktarma süreçlerinde de bu rumuzları kullanılmıştır. Bulgular ve yorum bölümünde katılımcılara ilişkin alıntılar yapılırken kullanılan katılımcı şablonu ve açıklaması şu şekildedir [Örnek; (K1, Kadın, 69, İlkokul, Yenimahalle); (Katılımcı Rumuzu, Cinsiyet, Yaş, Eğitim Düzeyi, Yaşadığı İlçe)].

Ayrıca, alıntılarda geçen bazı isimler; il/ilçe ve mahalle ile yakınlarının isimleri vb. tanınırlığı engellemek için açık olarak yazılmamış [Örnek; B..... (semt ismi)], etik konulara azami dikkat edilmiştir.

3.7. SÜRE VE OLANAKLAR

Ankara ilinde Ocak 2022-Nisan 2023 tarihleri arasında yapılmış olan araştırmanın verileri Ağustos 2022-Ocak 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma sürecinde ihtiyaç duyulan tüm mali giderler araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ile elde edilen bulgulara bu bölümde yer verilmiştir. Verilerin çözümü ve yorumu aşamalarında ekolojik sistem yaklaşımı dikkate alınmıştır. Fenomenolojik yaklaşıma göre yapılan bu nitel araştırmada yerinde yaşlanma fenomeni (olgusu) evde yaşayan yaşlı bireylerin deneyimleri ve düşünceleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular iki ana tema altında toplanmıştır. Bu ana temalar alt temalar altında değerlendirmiştir. Temalar;

1.Yerinde yaşlanma deneyimleri;

(Konut ve sosyal çevre, aktif yaşlanma, teknoloji kullanımı, yerinde yaşlanma algısı).

2.Yerinde yaşlanma destek sistemleri ve sosyal hizmet gereksinimleri;

(Destek sistemleri ve sosyal hizmet gereksinimleri).

“Yerinde yaşlanma deneyimleri” teması ve alt temalarda katılımcıların konut ve sosyal çevrelerindeki yaşamları, aktif yaşlanma becerileri, teknoloji kullanımına ilişkin bilgi, beceri ve yatkınlıkları ile yerinde yaşlanma ile ilgili duygu düşüncelerine yer verilmiştir.

“Yerinde yaşlanma destek sistemleri ve sosyal hizmet gereksinimleri” teması ve alt temalarda katılımcıların yaşadıkları yerde yaşadıkları zorluklar ve ihtiyaç duymaları halinde başvurdukları enformel ve formel destek sistemleri, destekleyici hizmetlerin verilmesi halinde evde yaşama tercihleri ile destek sistemlerinden beklenen hizmetlere yer verilmiştir.

Ayrıca, araştırma sürecinde elde edilen temalar araştırmacı tarafından yerinde yaşlanma metaforu ile de anlatılmak istenilmiştir. Bu metafora göre; yerinde yaşlanma evin çatısı olarak görülmekte, eve giden yolda aktif yaşlanma kavramı durmaktadır. Enformel ve formel destekler evin pencerelerini oluşturmaktadır. Katılımcıların eve ait

duygu ve düşünceleri; aidiyet, güven, huzur, rahatlık ve mutluluk vb. evin bacasından çıkan duman olarak tasvir edilmiştir.

4.1. EVDE YAŞAYAN YAŞLI BİREYLERİN “YERİNDE YAŞLANMA DENEYİMLERİ”NE İLİŞKİN ANALİZ

4.1.1. Konut ve Sosyal Çevre

Bu alt tema altında; yaşanılan evin fiziksel özellikleri, yaşanılan yerde mekânların ihtiyaçları karşılama durumu, yaşanılan yerde iletişim ve yaşanılan yerde ulaşım temaları değerlendirilmiştir.

4.1.1.1. Yaşanılan Evin Fiziksel Koşulları

Bu bölümde yaşlı bireylerin rahatlıkla yaşamını sürdürmesi için yaşanılan evin fiziksel özelliklerinin ihtiyaçlarını karşılama durumu ve evin binasına erişimdeki kolaylık ya da zorluklarına ilişkin deneyimleri ekolojik sistem yaklaşımı bağlamında öğrenilmek istenilmiştir. Pardeck (1988, s.19) ekosistem yaklaşımının yaşlılık sürecini anlamada fiziksel özellikler, fiziksel ve sosyal çevre, geçmişte yaşanan olaylar vb. etkili olduğu için sorunlara çözümler bulmada etkili bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir.

Tunçbilek (2022) yaşlı bireyin yerinde yaşlanmasında evin ve yaşadığı çevrenin özelliklerinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda evin, yaşlı bireylerin en temel ihtiyaçlarından güvenlik ve korunmayı sağlamada, sosyal ilişkilerinin sürdürülmesinde ve boş zaman aktivitelerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir yeri vardır. Tunçbilek, yerinde yaşlanmada fiziksel özellikleri uygun olan ev ve erişilebilir çevrenin belirleyici olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, yaşlı bireyin yaşadığı ev ve çevreden, burada yaşayan insanlardan, komşulardan memnun olması sağlıklı yaşlanmayı sağlamaktadır.

Araştırmada evde yaşayan yaşlı bireylerin çoğunluğu fiziksel açıdan evde rahat bir şekilde yaşamlarını sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Evlerinde rahat olduklarını belirten yaşlıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Bu site 30 seneden fazla kurulmuş bir site. Evin herhangi bir kapılarında olsun, şeylerinde olsun eskimiş bir durumu amma şu an için bizi zorlayacak ve yaşamımızı engelleyecek banyosunda, odasında, tuvaletinde herhangi bir sorun yok.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Yok. Öncelikle asansörlü, doğalgaz, müşterek kalorifer sistemi, merkezi sistem yani. Üç oda bir ara, kapalı yönümüz yok, her taraf aydınlık. Gayet güzel güneş alıyor. Bizim ailecek bize yetiyor diye düşünüyorum ben. Ailecek yetiyor.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Özkan (2017, s.54)’a göre evin iç özellikleri rahat yaşamayı sağlamaktadır. Ayrıca, yaşlı bireylerin ev içinde kolay ve rahat bir biçimde yaşamasında evin hangi katta olduğu, ısınma sistemi, evin yönü, etrafındaki görüş alanı ve büyüklüğü gibi unsurlar etkilidir. Araştırma bulguları da Özkan’ın görüşünü destekler niteliktedir.

“Şimdi evimde bizi zorlayan bir durum yok. Ama ilerde ne gösterir bilemem. Evimizde banyo rahat, doğalgazlı, tüp derdi yok, soba yakma derdi yok. Oturduğumuz mahalle çok güzel. Market, camiler, otobüs durakları çok yakın. Memnunum.” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

Evlerinde rahat olduklarını belirten katılımcılardan üçünün evinde yaptırdığı tadilat sonrası rahat bir şekilde yaşadığına ilişkin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir. Bu ifadelerde katılımcıların ev içinde rahat ve güvenli olabilmek için özellikle ev içi kazaların en çok yaşandığı banyo ve tuvaletlerde tadilat yaptırdıkları dikkati çekmektedir.

“Şimdilik zorlaştıran bir durum yok. Yatak odası ayrı, oturma odası ayrı, mutfak ayrı. Banyodaki küvet olayını düşmelere karşı tedbir amacıyla kaldırdık. Duşa kabin oluşturduk.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“Klozeti yaptırdım. Banyomu da duşa kabin yaptırdım. Evim zaten 45m2, kendime ait eşimle birlikte kaldığım yatak odam var.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

“Evimizin içini de kendimiz yaptırdığımız için, iç dizaynını hiçbir zorluğumuz yok. Ben bu kooperatifin de başkanıydım. Öyle bir sorunumuz yok, öyle bir sıkıntımız yok. Sadece benim açımdan sorun yok, tabii eşim açısından olabilir.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Tunçbilek (2022)’e göre yaşlı bireylerin yaşadığı ortamlar fiziksel özelliklerine uygun olarak düzenlenmeli, şehir ve yakın çevre bağımsız yaşamayı destekleyecek şekilde olmalıdır. Bu durumda kişisel bakım, ev ile ilgili işler, paranın idaresi ve sağlık hizmetleri ile desteklenen yaşlı bireyler bağımsız bir şekilde evde yaşayabilmektedirler.

Kalınkara (2020) konut ve yakın çevrenin fiziksel, zihinsel ve sosyal olmak üzere birçok açıdan yaşam kalitesini etkilediğini belirtmiştir. Buna göre yaşlı bireylerin başarılı bir şekilde yerinde yaşlanabilmeleri için ev içinde güvenliği ve rahatlığı sağlayan bazı düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca, birçok bireyin kendilerini yaşlı olarak görmediği için ev içi düzenlemelere öncelik vermediğini belirtmiş, sağlık sorunlarının ve düşme gibi ev içi kazalarının olabileceğine dikkati çekmiştir. Kalınkara, yaşlı bireylerin evlerini ergonomik düzenlemeler ile fiziksel özelliklerine uygun mobilyalar ile tefriş ederek günlük yaşamlarını daha güvenli ve konforlu hale getirebileceklerini de ilave etmiştir. Sonuç olarak, yüksek maliyetli kurum bakımı yerine, yapılacak bazı düzenlemeler ile daha ekonomik olan yerinde yaşlanma sürecinin uzatılabileceği söylenebilir.

Bir katılımcı da ameliyatı sonrası evini yeniden düzenlediğini, yürüteç kullandığı için müstakil evinin zemin katındaki salonunu yatak ve oturma odası olarak tefriş ettiğini ve kızının da kendisine hastane yatağı aldığını ifade etmiştir. Bu şekilde yaşlı birey sağlık sorunu sonrası hem yaşama ortamını değişen ihtiyaçlarına göre yeniden düzenleyerek hem de fiziksel durumuna uygun mobilya ile tefriş ederek evinde yaşamaya devam etmiştir. Bu katılımcının yaşama biçimi Kalınkara'nın bazı düzenlemeler ile yerinde yaşlanma sürecinin uzatılabileceği görüşünü doğrulamaktadır.

“Evim işte T....(komşunun ismi)’in evinin aynısı dört kat falan. Tabi ki bana fazla. Dede hayatta iken de çok fazla idi. Şu yatak odam, orta katta, o da orda yatıyordu. Şimdi rahatsız olalı beri hasta yatağından aldılar, bana. Hastahane yatağında yatarken baktılar, rahat. Aldı bana kızım. Oraya köşeye kurdum, onu. Orta katta, kurdum. Orda yatıyorum. Çok rahat. Yukarıya bir ihtiyaç olsa, şeylere nedir tırabzanlara tutuna tutuna çıkabiliyorum. Bununla burda inebiliyorum. Dün mesela dünya yürüdüm burları, bunla (yürüteç/walker) ama. Büyük bir mutfağımız var, burda büyük bir banyo, tuşluk var. Bu katta, giriş büyükçe yani bu evde 20 kişi yaşar. Mesela en üst tuvalet, banyo şey var. İki oda bir aile yaşar, rahat. Onun altında da bir aile rahat yaşar. Onun altında da, altta da. Banyo ve tuvalet bana uygun ve çok güzel yapıyorum, banyomu. Ameliyat olduğum günden beri yapıyorum kendim, eskisi gibi.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

Tatal (2016, ss.10-12)’a göre planlama ve tasarım yaklaşımları yaşlı bireylerin yaşadıkları toplumla bütünleşmelerini sağlamaktadırlar. Bu yaklaşımlardan “Evrensel Tasarım/Herkes İçin Tasarım” ilkeleri kapsayıcı bir şekilde yaşlıların konut ve yakın çevresinde kullanışlı düzenlemeleri içermektedir. Tatal, evrensel tasarım ilkeleri

doğrultusunda alınacak tedbirler ile var olan çevrenin çok daha rahat, konforlu, erişilebilir; binaların erişime uygun, güvenli; yaşam mekânlarının, mutfakların, banyoların daha kullanışlı ve güvenilir olmasının sağlanacağını belirtmektedir. Ayrıca Tatal yaşlının konut ve çevresinde gündelik yaşamını kolaylaştıracak mekânsal düzenlemelerin yaşlının yaşam kalitesini arttırabilecek bir potansiyele sahip olduğunu ifade etmiştir. Özellikle yaşlılık sürecinde görülebilecek kayıplar sonucu karşılaşılan sınırlılıklarla baş edebilmek için söz konusu gerekli düzenlemelerin önemine dikkat çekmiştir.

Evde rahat olduğunu belirten katılımcılardan üçü de ev içinde yüksek dolaplara özellikle mutfak dolaplarına ulaşmada zorluk yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılardan ikisinin aşağıda yer verilen ifadelerinden özellikle kadın yaşlı bireyler için mutfak dolaplarının erişebilir yükseklikte olmasının önemli bir husus olduğu anlaşılmıştır.

“Kendinize ait yatak odamız var, eşimle beraber kalıyoruz zaten şu anda klozetimiz de var. Mutfığa yetişiyorum bazen merdiven sandalye var onla ulaşıyorum yükseklerle de. Eşim yardımcı oluyor ulaşmadığımda. ...” (K1, Kadın, 69, İlkokul, Yenimahalle).

“Evim üç oda bir salon mutfığım var. Mutfığımın dolabı yüksek, oradan sıkıntı çekiyorum. Sandalye kullanıyorum, destek kullanıyorum. Yatak odam, bana ait var. Banyom ve tuvaletim geniş, kullanışlı. Salonum var. Salonda oturmayı seviyorum. Salonda oturuyorum. Kullanışlı bir evdeyim. Şu anda tehlikeli, korkarak çıkıyorum. Onun için mümkün olduğu kadar alt rafları kullanıyorum. Boyumun yettiği yerleri. Geniş tabure var, düşmemem için. Onu kullanıyorum, mümkün olduğu kadar ama üst rafları kullanamıyorum.” (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

Yaşlı bireyler için evin bulunduğu binaya ve bulunduğu kata erişim de ev içi fiziksel koşulların uygunluğu kadar önemlidir. Katılımcıların yarıya yakını evin konumu yüksek olmadığı için ve binada asansör olduğu için zorlanmadığını ifade etmiştir.

“Sadece dört merdivenle binaya giriş var. Zaten benim eşim rahatsız, bel fitiği var, dizlerinden rahatsız, öyle yükseklerden bulursanız ben gitmem dedi. O yüzden evimiz birinci katta, bir zorluğumuz yok...” (K 30, Kadın, 71, Okuryazar, Sincan).

“Binam asansörlü, engelli rampası da var. O açıdan her türlü şeyi düşünmüşler, sıkıntı yok.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Katılımcılar, asansörü olan bazı evlerin binalarında ya da binanın dışında ya da içinde asansöre ulaşmak için merdiven olduğu ve bu durumun şimdi olmasa bile ileride erişimde engel teşkil edebileceğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle asansörlü binalar tasarlanırken bina dışında ve içinde engel teşkil edebilecek merdiven gibi yapıların olmamasına ya da rampa yapılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu tür binalarda yaşayan bireyler de orta yaşlarından itibaren erişim engellerine ilişkin çözümler üzerinde durmalıdırlar.

“Şu anda asansöre kadar bir 10, 15 diyelim basamak merdiven var, sonradan asansör. Tabii inip çıkabiliyorum.” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“İşte giriş merdiveni biraz iyice yaşlanınca zorlanırım. Giriş merdiveni en dışta, ondan sonra asansör var.” (K14, Kadın, 73, Lise, Çankaya).

Yaşlı bireylerin güvenli olan bir çevrede, endişelenmeden evden çıkabilmeleri ve ihtiyaçlarını giderebilmeleri önemlidir. Ayrıca binalar tasarlanırken asansör, yürüyen merdiven ve rampalar olmalı, kapıların ve geçişlerin uygun genişlikte olması planlanmalıdır (Üresin, 2005).

Tereci vd. (2016, s.94)'nin belirttiği gibi yaşlı bireylerin karşılaştıkları sorunlardan biri de yaşadıkları yerlerin uygun inşa edilmemesidir. Apartmanda asansör olmaması, evin içinde yaşlı bireye yönelik düşme ya da yangın gibi tehlikelere karşı önlemlerin olmaması gibi durumlar söz konusudur. Bu tür durumlar yaşlı bireylerin evde yaşamını zorlaştırmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası ise binada asansör olmadığı için evine erişimde zorlandığını, sağlık sorunu yaşandığında zorluk çektiğini ve ileride zorlanma ihtimali olduğunu belirtmiştir. Tereci'nin görüşünü destekler biçimde yaşlı bireylerin yaşadıkları yerlerin uygun inşa edilmemesi, onların evde yaşamını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, asansörü olmadığı için evine erişimde zorluk yaşayanların çoğunluğunun Yenimahalle ve Sincan ilçesinde olması dikkat çekicidir.

“Evet, asansörün olmaması şu anda benim için bir sorun teşkil etmiyor. Ama ileride herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşırsam tabii ki o zaman sorun olacak. Ama bunu çözmek için de şu anda apartman uygun değil. İleride göreceğiz, yaşayıp. Asansörün yokluğunu ben eşimde daha çok hissettim. Birtakım sorunlar, hastalıklarda; eşim felç oldu ve ilk başlarda kendisi

yürüyemediği için çok zor gitti hastaneye falan. Çok şükür şu anda en azından kendini taşıyabiliyor, inebiliyor.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“Bundan birkaç yıl önce normal şartlarda inip, çıkarken sağ dizimden ameliyat olmak zorunluğunda kaldım. Ondan sonra da ameliyat eden doktorun tavsiyesi doğrultusunda inerken çıkarken de baston kullanmak gibi bir zorunluluğum var. Ama bastonu kullanırken onun dışında korkuluklardan tutarak, iner ve çıkarım. İş garanti olsun düşmeyeyim diye. Onun dışında bir herhangi zorluk yok, elhamdulillah.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

4.1.1.2. Yaşanılan Yerde Mekânların İhtiyaçları Karşılama Durumu

Kent merkezlerinde yaşayan yaşlı bireyler yürüyerek, toplu taşıma araçları ile yakınları ve gönüllüler yolu ile market, sağlık ocağı, banka ve eczane vb. diğer mekânlara daha kolay erişebilmektedirler. Bunlar ise yaşlı bireylerin sosyalleşmelerini kolaylaştıran unsurlar olarak ifade edilmiştir (Phillips, Siu, Yeh ve Cheng, 2005, akt. Büyükgümüş ve Şentürk, 2019, s.366).

“Gidip, gelebiliyorum. Pazarımız, aile sağlığı ve marketimiz hemen yanımda. Bankalar biraz uzağımızda ama oraya da otobüs ile gidip, gelebiliyorum şu an için. Aile sağlığı yakın hemen karşımda, pazarımızda yakın, marketimizde. İhtiyaç olursa bankalara otobüsle gidip, geliyoruz ya da dolmuşla da oluyor. Dolmuş da var çünkü aynı yere giden.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Parka gidebiliyorum, spor merkezine gidebiliyorum. Spor merkezi var, hemen evimin yakınında. Marketlere kendim gidiyorum, pazara arkadaşım ile gidiyorum. İhtiyaçlarımı karşılayabiliyorum. Belediyenin spor merkezi de var, özel spor merkezi de var. Ben özel spor merkezine gidiyorum.” (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

“Yok, hayır herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum. Bütün fiziksel koşullar uygun, alışveriş merkezlerine, spor merkezlerine, yürüyüş yollarına, evimizin konumu o açıdan iyi bir sıkıntı yok.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Sosyal çevremiz olarak her(uzatarak) türlü sosyal aktivitelerden rahat (vurgulu) bir şekilde yararlanmaktayız. Bu kadarı yeter değil mi. Öz ve net yazalım. Bu kadarı yeter değil mi. Spor semtimiz, spor sahamız ya da. Alışveriş merkezimiz oldukça yakın. Hatta evimize kadarı servis ihtiyaçlarımızı getirmektedir. Yeterli değil mi?”(K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

“Yeterli. Benim oğlum zaten eczacı. Her şeyi, ben beş yıl çalıştım, beraber çalıştık onunla zaten. Ordan getirir, aradığımız zaman alır getirir, ilaçlarımızı filan. F....(gelinin ismi)’nin eşi. Son geldiğinde de getiremiyoruz dediğim zaman, anne şey kurayım, telefonunu kurayım da onla şey yap dedi. Ona da ben razı olmadım. Çünkü çok bunalıyorum zaten. Hiç olmazsa oraya gidiyorum, bakıyorum bir şeylere, alıyorum satıyorum. Hani hiç inip, çıkma anne, ayağına gelsin. Telefonu da kurdu, benim telefonu, büyük oğlan. Bu sefer de iyice bunalacağım. Onun bahanesi ile gidiyorum, bir şeylere bakıyorum. Bir şeyler alıyorum, satıyorum, işte.” (K 27, Kadın, 66, Lise, Sincan).

Yukarıda katılımcıların ifadelerinde de yer aldığı üzere; evin konumunun ihtiyaç duyulan mekânlara erişimde önemli olduğu, genellikle alışveriş ve sağlık merkezleri ile yürüyüş yolları ve spor merkezlerinin eve yakın olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca, yaşanan yere biraz uzak olan banka gibi mekânlara toplu taşıma ile gidilebildiği, alışveriş yapmak için evden çıkmanın bir sosyalleşme aracı olarak görüldüğü anlaşılmıştır. Büyükgümüş ve Şentürk’ün aktardığı gibi araştırmanın katılımcıları da evden çıkmanın sosyalleşmelerini sağladığını belirtmektedirler.

Katılımcılardan biri ortopedik sağlık sorunu nedeni ile yürüteç kullandığı için tek başına evden dışarıya çıkamamakta, ihtiyaçları oğlu ve gelini tarafından karşılanmaktadır.

“Alışverişi oğlum yapıyor nasılsa önümde insan var. Kendine alırken, anne ne lazım. Şu marketten telefon eder. Şu şu, Getiriyor bana. Yemeği gelin yaptığı için aman aman bir şey aldığım yok. Gitsem tek başına, herhâlde gidemem. Taksiyle giderim, gidersem.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

Katılımcılardan bir diğeri de eşi güvenlik endişesi ile yalnız bırakmadığı için mekânlara birlikte gitmektedirler.

“Tek başına gidiyordum ama şimdi amcanla birlikte gitmeye karar veriyoruz. Yine de giderim mecbur kalırsam. Amcan da beni yalnız bırakmak istemiyor. Yolda belde kaza olur, düşersin. Bir şey olur diye. Birlikte gidiyoruz çoğu zaman. Dün mesela MR çekilmeye gittik, birlikte. Beni götürdü. Orda bekledi. Hemen 10 dakikada MR’ı çektirip geri geldik. Bizim buradaki hastaneye gittik. Hemen şurada Turan’ın yanında hastane var. N.... K....Hastanesi. Bir de alışmışım. Yalnız gitmeye hiçbir şey bilmiyor gibi gidemiyorum (Güler)...” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

Bir diğerkatılımcının durumu ise sağlık sorunu ve güvenlik endişesinden çok farklı olup, yalnız başına mekânlara gidebilmesine rağmen beraber yaşadığı zihinsel engelli oğlu yalnız bırakmadığı için birlikte gitmektedirler.

“Ben mi gidiyorum. Öyle marketlere falan yalnız giderim. Öyle bacaklarımda rahatsızlık var ama bastonla filan giderim. Zaten nereye gidersem oğlan yalnız bırakmaz, beraber gideriz. Babası çıkmaz, pek öyle dizlerinden rahatsız yürüyemez. Giderse de sigara almaya gider. Giderse de ya taksi ya da dolmuş ile gider. İdare ediyor işte.” (K 30, Kadın,71, Okuryazar, Sincan).

Büyükgümüş ve Şentürk (2019, s.372)’e göre kentte yaşayan yaşlı bireyler toplumun diğerkesimleri gibi kamusal mekânları kullanabilmeli, rahat olabilmeleri için erişimde uygun şartlar oluşturulmalıdır. Ayrıca, yaşlı bireyler dışarıda uzun süre kalınca yorulma, tuvalet ihtiyacı olması, tansiyon problemleri gibi endişeler duymaktadırlar. Büyükgümüş ve Şentürk endişelerin giderilmesi için yürüme yollarının artırılmasına, sokaklarda banklar, kamusal tuvalet olmasına, toplu taşıma araçlarına inme ve binmede (yaşlılar tarafından çoğunlukla kalabalık bulunmakta) kolaylıklar sağlanmasına ilişkin çalışmaların yapılmasının gerekli olduğunu belirtmektedir. Araştırmada, ihtiyaç duyulan mekânlara erişimde kullanılan ulaşım araçlarından dolmuş ve market servislerinin basamaklarının yüksek, otobüslerin kalabalık olduğunu ifade eden katılımcılar olmuştur. Büyükgümüş ve Şentürk’ün de belirttiği gibi araştırmada toplu taşıma araçlarının kalabalık bulunduğu ortaya konulmuştur.

“Otobüs ve dolmuş durakları yakın hemen karşıımızda. Metroya da binmek gerekirse otobüs ve dolmuşla gidip, biniyoruz. Şu arada onlar yayan gidecek durum yok. Şu an için sıklığı normal, iyi. Dolmuş ve market arabalarında iniş çıkışlarda basamaklar yüksek olduğu için oralara iniş çıkışta biraz sıkıntı çekiyorum. Otobüsün basamakları daha alçak olduğu için onda bir sıkıntı çekmiyorum.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Ulaşım otobüs ile ulaşım sağlıyorum. Ama çok yoğun oluyor, seyrek otobüslerde biraz seyrek geliyor. Beklemek zorunda kalıyorsun. Ama otobüslerle gidip, geliyorum.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

Yaşlı bireyler herhangi bir ihtiyaçları olmadan dışarıya çıktıklarında açık alan, park, yeşil alan ve sahile gitmektedirler. Şehirlerde konutların çok olduğu yerlerde yaşayan yaşlı bireyler nefes alabildikleri bu tür alanların artırılması istemektedirler. Bunun yanı sıra, bahçeli evde yaşama ve toprak ile uğraşma istekleri de bulunmaktadır (Büyükgümüş,

2017, s.63). Araştırmada bir katılımcının belirttiği doğada yürüyüş yapma ve nefes alma ihtiyacı Büyükgümüş'ün bu konudaki görüşünü desteklemektedir.

“Bazen fırsat bulduğum zaman Ayaş tarafına gidiyorum. Orda ormanlar var. Bir saat, iki saat ormanların içerisinde dolaşırım. Geçen sene kuşburnu topladım, baya topladım, ondan sonra alıç, onu topladım. Bir de yaban armutları vardı. Mükemmel böyle tadı var, Hocam. Piyasada yok öyle armut. Baya da büyüktü. Biz onların küçüklerine çördük deriz. Onlardan da vardı. O derenin içerisinde böyle elma ağaçlarına bakıyoruz. Allah Allah diyorum ya, hiç kimse değil sahibi, bir tek Allah sahibi. Oraya alıştık. Oraya gidiyordum, on beş günde, bir on günde filan. Kaçıp o dağları dolaşıp, temiz bir hava alayım diye. Geliyordum. Hanımla bir sefer gittik. Hanım dedi ben fazla yürüyemem burda dedi, geri dönelim biz. Doğayı çok seviyorum. O çamlar arasında gezicen, ondan sonra kuşlarla konuşcan, ağaçlarla şey yapıyorsun. Doğayla baş başa kalıyorsun yani. Onlar güzel şey Hocam ya.” (K29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Şentürk ve Ceylan (2015, ss.312-313) kentte yaşlı bireylerin ev dışı gittikleri mekânların cinsiyete göre değiştiğini, kadınların daha çok evde, erkeklerin ise daha çok dışarıda vakit geçirdiklerini belirtmiştir. Ayrıca, yaşlı bireyler en çok park ve alışveriş merkezlerine gitmek, çocuk, komşu ve akraba ziyaretleri yapmak için evden ayrılmaktadırlar. Katılımcılardan kadınlar arkadaş ve komşuları ile daha çok evde görüşmekte, erkekler ise evin dışındaki mekânlarda arkadaşları ile bir arada olmayı tercih etmektedirler. Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç, Şentürk ve Ceylan (2015)'in bu konudaki görüşünü doğrulamaktadır. Katılımcıların bazıları turlarla ve arkadaşları ile düzenledikleri gezilere de katılmaktadırlar.

“Sitemizde arkadaşlarım var komşularım var onlarla kahve içmeye gider, gelirim. Onları ben eve davet ederim çay, kahve ikram ederim onlara. İyi yani komşularla aram iyidir (Güler).” (K1, Kadın, 69, İlkokul, Yenimahalle).

“Emekli arkadaşlarla parkta, bahçede, site yönetiminde zaman zaman toplanıyoruz.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“Böyle kurslar yok. Ama biz eşimle birlikte tanıdığımız gruplarla birlikte gezmelere gidiyoruz. Mesela şehirlerarası birkaç günlüğüne filan, üç beş günlüğüne, bir haftalığına filan geziler yapabiliyoruz. Grup olarak gidiyoruz, otobüslerle...” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Katılımcılardan biri de diğer katılımcılardan farklı olarak ihtiyacı olan mekânlara tek başına gidebildiğini, arabası da olduğu için her yere ulaşabildiğini, Dünya Sağlık Örgütü'nün yaş sınıflamasına göre de yaşlı değil, orta yaşlı olduğunu ifade etmiştir.

“Kendim her gün yürüyüş yapan birisiyim. Yani herhangi sıkıntım yok. Arabam da var. Araçla da her yere ulaşma imkânım var. Yeni bu konuda herhangi bir sıkıntım yok. Aslında Dünya Sağlık Örgütü 65 yaşa kadar genç dedi. 80 yaşa kadar orta yaşlı dedi. Ben yaşlı değilim ki, orta yaşlıyım.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Kalınkara ve Arpacı (2013, s.55)'e göre yaşlı bireylerin ev ve yakın çevre ile etkileşimini arttıracak düzenlemeler yapılmalı, çevredeki mekânlarda içten ve güvenli bir ilişki sağlayacak yaşlı dostu ortamlar planlanmalıdır. Kalın ve Arpacı yaşlı bireylerin topluma katılabilmelerinin artırılabilmesi için erişilebilir sağlık ve alışveriş imkânları, toplu ulaşım, boş zamanı değerlendirme etkinlikleri, park ve fiziksel aktivite merkezleri gibi mekânların önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Bir katılımcı evinin yakınında hastane, banka, postane ve market olmasını istemektedir. Bu katılımcı evine uzak olan bu mekânlara arabası ile gidebildiği için sorun yaşamadığını ancak yaşı nedeniyle birkaç yıla kadar araba kullanamaz duruma geldiğinde ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çekeceğini belirtmiştir. Ayrıca, kıyafet mağazalarının yakında olmasını da isteyen bir diğer katılımcı, alışveriş yapmanın bir şeyler almayı sağladığı gibi gezme ihtiyacını da karşıladığını ifade etmiştir.

“Yakınımızda yeterli miktarda, sayıda yok, hanımefendi. Mesela banka yok, postane yok, hastane yok. Market eh çok yakın olmamakla birlikte, bir şehir içi gibi değil. Şehre nazaran marketler de uzak hanımefendi. Yani yürüyüş mesafesinde değil. Markete araba ile gidiyorum, hanımefendi bugün için. Ama ileride bunlara çok zorlanacağımı da biliyorum, hissedebiliyorum ben. Çok değil Allah ömür verirse, birkaç sene sonra bunların hepsi sorun olmaya başlayacak gibi sanki.”(K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Banka yok, sağlık ocağı var ama uzakta, eczane ve market yakındadır.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

“Giyim şeyi filan yok, alışveriş mağazaları filan. Ona da şu Metro geleli Metromall'a gidiyoruz. Ora iki durak bize, onlara bakıyoruz. Haftada bir, her hafta gidiyoruz, hemen hemen. Geziyoruz, alınacak şeyler varsa alıyoruz, bakıyoruz işte.” (K 27, Kadın, 66, Lise, Sincan).

Büyükgümüş ve Şentürk (2019, s.375) kentte yaşayan yaşlı bireylerin sosyalleşmeleri için evin dışındaki mekânlarda vakit geçirmelerinin önemli olduğu vurgusu yapmıştır. Bu kapsamda spor aktiviteleri, eğitim ve kültür etkinlikleri için uygun binalar inşa edilmeli, kültürel mekânlar artırılmalı, girişte düşük ücret ve sıra beklemeden kabul imkânları sağlanmalı, gönüllü faaliyetlere katılım teşvik edilmelidir. Araştırma katılımcılarından bazıları arkadaşları ile konuşup, çay içip sohbet edebilecekleri, kurslara katılabilecekleri kültür merkezleri olmasını istemektedir. Kültür merkezinin evinin yakınında olmasını isteyen katılımcılar da vardır. Büyükgümüş ve Şentürk'ün de belirttiği gibi yaşlı bireyler çeşitli etkinlikler yapabilecekleri ve sosyalleşebilecekleri kültür merkezlerinin evlerinin yakınında olmasını istemektedir.

“Yani şu anda bana hitap eden ve benim ihtiyacımı karşılayan şeyler, şu an için yeterli. Ama ilerde daha neler olabilir. Bazı şeyler olabilir. Mesela belediyenin sosyal tesisleri, bazı yerlerde duyuyoruz, işte. Sosyal tesis kuruyorlar. Ondan sonra kadınlar için çocuklar için kreş vari şeyler. Bizim mahallede onlar biraz eksik. İşte bazı yerlerde böyle halk müziği koroları falan yapıyorlar. Müzik dersleri veriyorlar. Yine belediyeler bu hizmeti sunuyor. Bizim yaşadığımız yerde bu tür hizmet yok. Bunlar olabilir mesela, ilerde.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Kültür merkezi yok yavrum, olsa çok iyi olur. Bu yaşlıların toplanıp, çay içebileceği sohbet edebileceği bir mekân olsa çok iyi olur.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

“Şu an çevremde olan yaşam merkezi, otobüs ile gidip, gelmek zorundayız. Meydanda çünkü o B.....(semt ismi)'in şeyinde. Şu arada yok. Emeklilerin şu arada yine bulunduğumuz yerin çevresinde emeklilerin oturabileceği bir yer yok (vurgulu). Oraya da gene otobüsle ya da dolmuşla gitmek zorunda kalıyoruz. Oraya düzenli olarak gitmiyorum. Bazı arkadaşlar var burda emekli olan arkadaşlar. Onlar buluşalım diyorlar. O vesile ile gidiyorum. Yoksa sırf kendim oraya oturmak için gitmiyorum, yalnız. Yaşadığım bu yerde, bu çevrede daha yakın, yayan gidip gelebileceğimiz bir mekânın olmasını isterdim.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

Bir katılımcı kültür merkezlerinde sadece çay içilip, sohbet edildiğini ve kültürel yapısına uygun yaşlı birey olmadığı için merkezlere bir daha gitmediğini belirtmiştir.

“Yani son zamanda şey oldu, kültür merkezleri açılmaya başladı, önceden yoktu. Sadece spor üzerinden mahalleliye ulaşım söz konusu idi. Şimdi bize yakın bu belediyenin yaşlılar konağı diyor öyle bir çalışması var ama Sincan'da bize yakın değil. Yaşlılar oraya gidiyor, sohbet ediyor, buluşuyor, dertleşiyor. Onlara çay

ikram ediliyor belediye tarafından, başka bir şey yok. Gittim ben, bir sefer gittim. Baktım sohbet edebileceğim yaşlı göremedim çok fazla, bir daha da gitmedim (Güler).” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Ayrıca, bu kültür merkezleri içinde veya bağımsız bir şekilde sinema, tiyatro etkinliği olmasını isteyen katılımcılar da vardır.

“Kesinlikle. Sosyal çevremizde her türlü spor kompleksleri var ve yararlanmamaktayız. Sinema var, gideriz. Bir eksikimiz tiyatro, eksikimiz tiyatro. Gidemiyoruz yani uzaklığından dolayı, anlıyorsun değil mi? Ama var ya şuraya, var ya yavaş yavaş oluşacak. Yavaş yavaş o da. Kültür Merkezi yapılmıştır. Tiyatroların da burada program yapacakları bildirilmiştir. Hakketen de gidiyorlar yavaş yavaş geliyorlar gari her türlü geliyor, her türlü yani. İlle bir tiyatro değil yani, servisi, şunu bunu yani.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

“Başka toplumsal olaylar burda yok, toplumsal gelişecek sinema gibi, tiyatro gibi yer burda bulmak mümkün değil. Bu nedenle biraz kısırız. Olmasını isterdim. En azından sosyalleşmeyi kolaylaştırır diye düşünüyorum. Dolayısıyla beşeri münasebetler de artar diye düşünüyorum. Olsaydı iyi olurdu ama yok ne yapalım. Kaderimize küstük.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Yılmaz (2010, s.70) yaşlı bireylerin yaşadığı evde ve çevrede aktiviteler yapabilecekleri, sosyalleşmelerini sağlayacak alanlar olmasının gereği üzerinde durmuştur. Yılmaz’ın araştırmasına göre gelecekte yaşlı bireylerin kent yaşamından uzaklaşmadan yakındaki doğal mekânlarda vakit geçirmek isteyecekleri saptanmıştır. Şehir planlamalarında yaşlı bireylerin nefes almasını sağlayacak yeşil alanlar, hobi bahçeleri unutulmamalıdır. Yılmaz’ın da belirttiği gibi aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcılar yürüyüş yapabilecekleri ve doğa ile baş başa kalabilecekleri alanlar istemektedirler.

“Yeterli. Mahallede sitenin etrafında yürüyoruz artık eşimle beraber mahallede sitenin etrafında yürüyoruz. Hemen bulunduğumuz yerin karşısında onun etrafında 3 tur yürüyüp geliyoruz.” (K1, Kadın, 69, İlkokul, Yenimahalle).

“Şu anda bu işi yapmak isteyen insanlar için bu çevrede Sincan Fatih çevresinde bu dediklerinizin hepsi var. Ama bazen insanın sağlığı, zamanı müsait olmadığında gidemiyor. Biz sadece sabahları bir saati müteceviz yürüyüş sporu yaparak, evimize bir saat, bir buçuk saat içerisinde döneriz. Rahatlıkla da hamdolsun hayatım bu şekilde devam ediyor.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

“Yürüyüşlerde şey yaparım, sürekli. Yukarıda P.....(semt ismi) var, orda oraya kadar gidip geliyordum. Bazı otobüse biniyorum, gelirkene şeyden, yürüyerek geliyorum. Aşağı yukarı o da bir, bir buçuk saat sürüyor. Doğayı çok severim, Hocam. Onun için ben bu parklarda filan oturmayı hayatta sevmiyorum Hocam, bunları. İnsanlar bir araya geldiği zaman dedikodudan başka bir şey yok. Ben de dedikodu yok. Benim hicazım değil, hiç. Artık kültürel olarak mı öyle mi yetiştirildik onu da bilmiyorum, Hocam.” (K 29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Katılımcılardan bazıları da hastanelerin ve şehir hastanelerinin uzak olduğunu belirtmişlerdir. Şehir hastanesinin uzak olduğunu belirten katılımcı ayrıca hastanenin içinde yürümenin zor olduğunu (son dönemde muayene olunan bölümlerin yakınında tetkik yerlerinin oluşturulmasının bu sorunu çözmesi), yaşlı bireylerin yalnız başına gidemediğini ve yalnız başına gidebilenlerin de işlemleri yaparken zorlandığını ifade etmiştir. Ayrıca, katılımcı hastane binası içindeki yürüyen merdivenin hızının yaşlı bireylerin özelliklerine uygun olmaması nedeni ile düşme endişesine ilişkin deneyimini ifade etmiştir.

“Bir de tabi bir de bizim gibi yaşlılar gidemiyor. Şehir Hastanesine gitmek bir problem. İçinde de yürümek zor. Bir kere gittim. Sağ olsun küçük kızın beyi götürdü, damat. Orada da yalnız başına bir şey becermek zor. Gerçi şimdi şey yapmışlar. Nereye gittiniz. Onkolojiye gittiniz ya da kalbe gittiniz, Kardiyolojiye. Hemen onun bir altında veya yanında kan yeri, elektro çekme yeri. Öyle ayrımlar yapılmış. Güzel o yönden Şehir Hastanesi. Mesafe uzak. Yalnız başına gidebilirsin mecbur kalınca ama ben orada gördüm mesela. Yalnız başına gelmiş yaşlı insanlar baya sıkıntı çekiyor. O yürüyen merdivenlere bile binmek problem. Tabi bazılarının hızı normal, bazılarının hızı fazla. Siz ayağınızı kaldırıp, öbürünü çekmeniz dengeyi iyi sağlamanız lazım. Çekerken o dengeyi kaybedebilirsiniz. Bana göre öyle. Ama normalidir, onu bilemem tabi de.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans-Yenimahalle).

“Yakınımızda yeterli miktarda, sayıda yok, hanımefendi. Mesela banka yok, postane yok, hastane yok. Market eh çok yakın olmamakla birlikte, bir şehir içi gibi değil. Şehire nazaran markette de uzak hanımefendi. Yani yürüyüş mesafesinde değil. Markete araba ile gidiyorum, hanımefendi bugün için. Ama ileride bunlara çok zorlanacağımı da biliyorum, hissedebiliyorum ben. Çok değil Allah ömür verirse, birkaç sene sonra bunların hepsi sorun olmaya başlayacak gibi sanki.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

4.1.1.3. Yaşanılan Yerde İletişim

Canatan (2016, s.154)'e göre iletişim doğumdan itibaren başlamakta ve ölüncüye kadar sosyal ilişkiler ağı içinde sosyalleşmeye devam edilmektedir. Ayrıca, yaşlılık döneminde de geçmişten gelen birikimlerle yaşlı bireylerin eşleri, çocukları, torunları, kardeşleri, arkadaşları ve komşuları ile ilişkilerini sürdürmekte olduklarını belirtmektedir. Yaşanılan evin koşulları ile yaşlılığın getirdiği bazı kısıtlamalar ise sosyal iletişimi etkileyen faktörler olarak görülmektedir.

Evde yaşayan yaşlı bireylerin içinde yaşadıkları çevreleri içinde etkileşim halinde oldukları sistemler vardır. Ekolojik sistem yaklaşımına göre yaşlı bireyler yakın çevrelerinde mikro sistemler; çocukları, akrabaları daha sonra mezzo sistemler; komşular ve arkadaşları ile iletişim ve etkileşim halindedirler. Ayrıca, yaşlı bireyler apartman ve mahalle bazında da mezzo sistemler; apartman görevlisi, esnaf ve site yöneticileri ile de iletişim ve etkileşim içerisindedirler.

Büyükşehirlerde yaşlı bireyler evin dışında ilk olarak apartmandaki kişiler ile iletişime girmektedirler (Şentürk ve Kurtkapan, 2017). Katılımcıların aşağıda yer alan ifadelerinden apartman komşuları ile samimi bir iletişim içinde oldukları, ayrıca onlara güven duydukları da anlaşılmaktadır.

“Komşu ile alt komşu ile. İyi birisi, yardımcı. Marketten gelince önüme iner. Kapıdan alır. Eşyalarımı çıkarır. Öyle iyi. Otururuz beraber.” (K8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“Yukarda komşum var, E.... (komşu ismi) Ağbi ile ilişkimiz güzeldir. Onunla özel, diğer sekiz on komşu ile de görüşüyorum. Evimin anahtarı E....(komşunun ismi) Ağbi de, yedek anahtarımız. Ona çok güveniyorum. Çocuklarla ya telefonla; küçük oğlum daha çok gelir. Büyük çok yoğun olduğu için gelemiyor.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Çocukları ve akrabaları olmayan, az sayıda olan ya da uzakta olan yaşlı bireyler için komşuluk ilişkileri önemli olmaktadır (Büyükgümüş ve Şentürk 2019, s.367). Çocuğu uzakta olan ve akrabası olmadığı için komşularla iletişimde bulunduğunu belirten katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“En çok site sakinleri ile görüşüyorum, hanımefendi. Site Komşularım ile görüşüyorum. Görüşmelerimi de genellikle bahçelerimizde yapıyoruz. Bahçelerimizde ve evlerimizde yapıyoruz. Kızımınla sık sayılabilecek şekilde görüşürüm. Şahsen olmasa bile telefonla muhakkak temas oluyor. Yılın sekiz ayı yoklar.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Akrabam olmadığı için komşularla iletişimde bulunurum. Komşularım iyidir.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

Şentürk (2019)’ e göre kentte komşuluk ilişkilerinin değişimi ile yaşlı bireyler komşuluk ilişkilerini canlı tutarak sosyal etkileşim içinde kalabilmektedirler. Katılımcıların ifadelerinden komşuluk ilişkilerinin devam edebilmesi için karşılıklı olarak birbirlerini aradıkları ve görüştükleri anlaşılmakta, Şentürk’ün bu konudaki görüşünü desteklemektedir.

“G bloktaki komşum ile de saat günü belli olmuyor. Azıcık ben aramadığımda, arar, hacı abla ne yapıyorsun, iyi misin der. Ben onu ararım ne yapıyorsun ediyorsun. Yani hemen gelemese bile telefonla üç beş günde görüşüyoruz. Sizden iyi olmasın çok iyi bir komşum.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

İçli (2016, s.53)’ye göre mahalleleri ile birlikte yaşanan insanlar komşularını uzun süredir tanımakta, yakın ilişkiler geliştirebilmekte ve aile üyeleri kadar onlardan da destek alabilmektedirler. İçli, dışarıya çıkmayan yaşlıların komşuları tarafından ziyaret edilmeleri ya da ziyarette bulunmalarının sosyalleşmelerini sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, kadınlarda ev ziyaretleri daha yoğun görülmekle birlikte erkekler ev dışı mekânlarda görüşmeyi tercih etmektedirler.

Şentürk ve Ceylan (2015)’e göre evli kadınların eşleri alışveriş, banka ve eczane gibi ev dışı işleri yapmaktadırlar. Ayrıca, erkekler cami, kültür merkezi, lokal, seminer, kahve, emekli ve hemşeri ve meslek dernekleri, sinema gibi mekânlara gitmektedirler. Erkekler kadınlara göre daha çok dışarıya çıkmakta ve arkadaşlarıyla evin dışında buluşmaktadırlar. Katılımcılardan biri uzun süre aynı yerde yaşadığı için öncelikle komşularla iletişimde olduğunu, bir diğeri yaşı büyük olduğu için daha çok komşuları tarafından evde ziyaret edildiğini belirtmiştir. Katılımcılardan iki erkek, arkadaşları ile daha çok evin dışında parkta, camide, alışverişe giderken ve site yönetiminde görüştüklerini ifade etmiştir.

“Daha ziyade komşularla diyalog içerisindeyiz. Temelden komşular var. 28 yıldır dostluğumuz devam eder. Tabii akrabalar falan da var. Gidip gelmemiz eksik olmaz.” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Komşularım sık gelirler bana, eve gelirler, otururuz çay içeriz. Ben nadir olarak giderim. Onlar beni büyük olarak sayıp, sevdikleri için genelde bana gelirler. Ne yapıyorum diye, merak ederler beni. Yeğenim gelir, yeğenlerim gelir, oğlum gelir.” (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

“Emekli arkadaşlarla parkta, bahçede, site yönetiminde zaman zaman toplanıyoruz.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“Öncelikle eşimle, ondan sonra yakınımızda oturan oğlumla. Komşulardan da belli mesafeli ilişkilerimiz var. Onlarla durum değerlendirmesi yaparız. Ağırlıklı olarak inancımızın gereği camide, yürüyüş esnasında, bir de parklarda. Pazara giderken de olabilir tabii, gidip, gelirken.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

Büyükgümüş (2017, s.68)’e göre kadınlar erkeklere göre apartmandaki veya mahalledeki komşular ile daha fazla görüşmekte, gün içinde kısa süreli görüşmeler yanı sıra haftalık görüşmeler de yapılabilmektedir. Bu görüşmelerde yaşlı bireyler komşuları ile sohbet etmekte ve birbirlerine destek olmaktadır. Bunun yanı sıra genç komşular alışverişe giderken yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını sormakta, çocukları konusunda destek talep etmekte, yaşlı bireyler de öncelikle sağlık konuları ve acil bir durumda ulaşabilecekleri komşuları olduğu için kendilerini iyi hissetmektedirler. Büyükgümüş ’ün görüşleri paralelinde katılımcıların ihtiyaçlarının komşuları tarafından karşılandığı anlaşılmıştır. Ayrıca, Covid-19 pandemi döneminde sokağa çıkma yasağının yaşlı bireyler için uzadığı süreçte, genç komşuları tarafından her türlü ihtiyacının karşılandığını belirten bir katılımcının ifadesine de aşağıda yer verilmiştir.

“Çocuğum, oğlum, gelinim ile görüşüyorum. Bir de G blokta çok samimi olduğum bir komşum var. Sağ olsun o gelir, gider. İhtiyaçlarım olduğu zaman, sağ olsun. Getirir, yapar. Allah razı olsun. Çok iyi bir komşum var, sizden iyi olmasın. Daha önce üstteki ölen öğretmen hanım ile samimiydik. O da rahmetli oldu. Şimdi kız kardeşi var. Onla da onun ki kadar samimi değilim. Gene de görüşüyorum.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

“Ama bu corona nedeniyle bu mobil sanal market işi baya gelişti. Hem corona girdi araya sokağa çıkma yasağı. O zaman eşimde hayattaydı. Hem o ameliyat sonrası dönem, ameliyat öncesi düşmelerim filan o dönem. Kardeşlerim gelip, gittiler ama yalnız kaldığım süreler oldu. Migros’u

kullandım o da girdi hayatımıza. Ama şu ara kullanmıyorum. Maskeyi takıyorum, taşıyabileceğim kadar birkaç parça. O sokağa çıkma yasağının olduğu dönemde tabii komşu özellikle yan komşum gençler, A..(komşu ismi) Beyler, T..... (komşu ismi) de sağ olsunlar, birkaç geldiler bir ihtiyaç var mı diye. Birçok şeye onlar da yardımcı oldular, tabii. Şey de bu banka işini de telefona, mobil bankacılığı da şey yaptım, deneye deneye.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

Kentte komşuların ve sosyal çevrenin hızlı bir biçimde değişmesi sonucu taşınmalar ile birlikte komşuluk ilişkileri etkilenmektedir (Büyükgümüş ve Şentürk, 2019, s.367). Çankaya ilçesinde yaşayan bir katılımcı da yaşadığı semtte komşuluk ilişkilerinin olmadığını, kimseden bir şey isteyemediği için en ufak bir ihtiyacında dışarıya çıkmak durumunda kaldığını, taşınan komşusu ile olan iletişimini diğer komşuları ile kuramadığını belirtmiştir.

“Bu eve 20 yıl önce taşındım. (Eşinden) Ayrıldıktan sonra geldim. Ama apartmanlarda şimdi biz küçük yerde yetiştığımız için ama büyük yerdeki apartmanlarda komşuluk yok (vurgulu). Yani. Bulamıyorum, komşuluk görmedim, yani (güler). Bir tek iletişim şey, aidat. Bir komşum vardı. Rahatsızlandı, evini satmak zorunda kaldı. Onunla birlikte yemekler de yapardık, baklavalar yapardık. Hani bir soğan, yumurta olsun, birbirimize gelip giderdik. O burdan gidince o da kalktı. İhtiyacım oldu mu giyinip, şeye D.....(semt ismi)'a, E.....(semt ismi)'a gidiyorum.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

Kentte yaşlı bireylerin en temel ihtiyacı insanlarla etkileşimi sürdürmektir. Yaşlılar ev içi ve dışında insanlarla; çocukları, torunları, arkadaşları ve komşuları ile etkileşim içinde olmak istemektedirler (Büyükgümüş, 2017, ss.55-57). Yaşlılık döneminde aile ilişkileri sosyal, psikolojik, ekonomik yönden destek almak ve yakınlık ihtiyacının giderilmesi açısından önemlidir (Canatan, 2008, ss.68-69)

Yılmaz (2010, s.69) sevgi ve ait olma gereksinimleri karşılanmış mekânların tasarımını önermekte, gelecekte de yaşlı bireylerin çocukları, torunları, akrabalarının bulunduğu bir çevrede ve toplu etkinlikler içinde yer alarak yaşamak istediklerini belirtmektedir. Yılmaz'ın belirttiği görüş paralelinde araştırmada katılımcıların bazılarının daha çok çocukları ve akrabaları ile iletişim içerisinde olduklarını, yakında yaşayan çocukları ile gelip, gittiklerini uzakta yaşayan çocukları ile daha çok telefonla iletişim kurdukları ve

yakın akrabaları ile yakın ilişkiler içerisinde olduklarını belirten ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Şimdi burda dört sene oldu. Bir G.... (komşu ismi) Hanımlarla konuşuyoruz. Onun haricinde oğlum ve kızım ve kızımın kayınvalidesi, onlarla oğlumun kayınvalidesi. Onlar hem aynı semtte onlar gelip, gidiyorlar. Başka da öyle binadan gelip, giden yok açıkçası. Dördüncü sene yani, dördüncü senemiz.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Yaşadığım yerde maalesef büyük şehrin sıkıntısı herkes kendi derdinde. Komşuluk ilişkileri çok zayıf. Yakın çevremde sık sık ilişkiye girdiğim görüştüğümüz kimse yok. Ama biraz çevreyi genişletince burda abim, kızım, kuzenlerim, yeğenlerim onlarla ilişkiye geçiyoruz. Genelde telefonlarla oluyor. Tabi çok sık görüşüyoruz. Bazen görüntülü ara sıra da bir araya gelip, yemek yiyoruz, toplanıyoruz. O tür sosyal faaliyetlerde bulunuyoruz.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Akrabam, kızım ve komşular. Kızımla ve akrabam ile daha sık görüşüyoruz.” (K14, Kadın, 73, Lise, Çankaya).

“Burda ağbim oturuyor. Ağbim, yengem, yeğenlerim var. Onlarla birlikte iletişime geçiyorum. Çocuklar gelip, gidiyor.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

“Oğlumla haftada bir görüşürüm. Bazen belli olmuyor. Gündüz de geliyor. Onsan sonra kızımla telefonla günde en az iki kere, üç kere görüşüyorum. Çalışıyor ya. Kızımla telefonla görüşüyoruz. Ancak tatillerde geliyor. Kızım Ankara dışında, B.... (il ismi) 'ta. Kaç sene oldu biliyor musun. 23 yıl oldu. Kızımdan geçtim, kızımın kızı da.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

Göçer (2021, s.63)'e göre akraba ilişkilerinin sürdürülmesi sosyal ve psikolojik açıdan yaşlı bireylere destek olmakta, akrabaları ile dini bayramlar, yemekler ve ziyaretler gibi değişik amaçlı toplantılarda bir araya gelmektedirler. Katılımcıların yukarıda yer verilen ifadelerinden anlaşılacağı üzere yaşlı bireyler çocukları ve akrabaları ile ev içi ve dışı ortamlarda bir araya gelip, görüşmektedirler.

“En çok işte ağbimin eşi ile (gülerek) görüşürüm. İkimiz de elli iki senelik evliyiz. Elli iki senedir hep beraberiz yani. Valla kardeşten de öteyiz, sağ olsun. Öteki kardeşimin eşi de öyle. Şimdi o çalıştığı için biraz onla pek şey yapamıyoruz da. Çalışmadan önce hep beraberdik, biz. Zaten bu gelinlerimiz de olmasa ben Sincan'da hayatta oturamazdım...” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

“En çok görümcem ile iletişimde bulunurum. Ya o beni arar ya ben onu ararım. Burada oturan kızım var. İşe gelirken, giderken arar. Giderken aramazsa, gelirken arar. Oğlum arar, işten çıkarken.” (K 30, Kadın,71, Okuryazar, Sincan).

Arkadaşlık ilişkileri zorunluluk olmadan karşılıklı isteğe bağlı olarak kurulmaktadır (Canatan, 2016, s.149). Arkadaş çevresi daha çok aynı yaş grubundan olmakta, yaşlı bireylerin aynı yaş grubundan arkadaş çevresinde kendilerini ifade etmeleri ve anlaşılabilirlikleri daha kolay olmaktadır (Bulduk ve Say Şahin, 2020, s.167). Bulduk ve Say Şahin (2016)'in de belirttiği görüş paralelinde katılımcıların ifadelerinden aynı yaştaki arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirmek istedikleri anlaşılmaktadır.

“En çok iletişimde bulunduğum kişiler öncelikle yakın çevrem. Yakın çevrem dışında (güler) okey grubumuz var. Aynı yaştaki arkadaşların oluşturduğu okey grubumuz var. Artı biz asker kökenli birisiyim ben. Bizim devre arkadaşlarımız var. Devre arkadaşı askerlikten önemli bir konudur. Yani arkadaş konusunda da bir sıkıntımız yok.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Tabii şimdi 40-50 yıllık arkadaşlarım var. Tabii dediğim gibi araba mesafesi ama bu Çayyolu civarında yani 10 dk. mesafede oturan arkadaşlar. Komşular var, bu 20 yıllık komşularım da var artık bu 20 yılda az bir zaman değil yani. Bir de daha önceden olup ta aynı sitede ev alanlar var, buralar güzelmiş deyip gelen iki arkadaşım da var.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

Çamur Duyan (2019, s.133)'a göre eş, çocuklar ve kardeşlerden sonra en büyük destek arkadaş gruplarından gelmektedir. Eşin ölümü ile birlikte yaşlı birey yalnız kalmakta ve duygusal olarak etkilenmekte, yalnız kalan yaşlıya en büyük destek ise arkadaş grubundan olmaktadır. Çamur Duyan'ın görüşünü destekler şekilde bir katılımcı eşinin ölümünden sonra en çok arkadaşları ile görüştüğünü ifade etmiştir.

“Başka bir çevrem pek yok. Ne bileyim arkadaşlarım var. Çankaya'da var. Konut 1'de var, sınıf arkadaşlarım. Onlar da yalnız, eşleri hayatta değil. Telefonlaşıyoruz. Onun oğlu, kızı, damadı doktor, üçü de. Buna rağmen eve corona getirdiler. Neyse şimdi iyiler. Onlarla”. (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

Toplumsal yaşamı etkileyen Covid-19 hastalığı küreselleşme ile birlikte salgın halini alıp, tüm dünyayı etkilemiştir. Salgın ile birlikte bireyler evde kalma ve virüsü kapmamak için

nerdeyse tüm işlerini internet üzerinden yapar hale gelmişlerdir. Bu süreç dijital topluma geçişi hızlandırmıştır. Dijital topluma geçişin faydaları olsa da sosyal ilişkilerin zayıflamasına neden olabilecektir. Toplumda özellikle aileler başta olmak üzere bireyler arasındaki sosyal ilişkilerin zayıflaması durumu ortaya çıkabilecektir. Bu durumda toplumsal yapıda bir dönüşümden söz edilebilir. (Kurttaş, 2020, s.543).

Tüm dünyayı etkileyen Covid-19 bulaşıcı hastalığı ile ilgili olarak Ocak 2020 yılında başlayan pandemi süreci Türkiye’yi de etkilemiş ve Mart 2020 tarihi itibariyle pandemi ilan edilmiştir. Covid-19 pandemi döneminde özellikle çocuk, yaşlı ve engelli grubu hastalıktan daha çok etkilendiği için (hastalığın daha çabuk bulaşması ve hastalık tedavi sürecinin uzun sürmesi, bazen hastanede yatarak tedavi gerektirmesi ve ölümlerin olması) toplumun diğer kesimlerine göre daha fazla kısıtlamalar (sokağa çıkma yasağı saatleri ve toplu taşımaya binme yasağı vb.) getirilmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2020).

Salgın sağlık sorunu dışında da günlük yaşamda bireyleri farklı şekillerde etkilemiş, Covid-19 hastalığının çabuk yayılması nedeni ile pandemi döneminde bireyler arasındaki sosyal ve fiziksel mesafeyi korumak zorunda kalınmıştır (Ceylan, 2020). Bu nedenle pandeminin Türkiye’de ilan edildiği Mart 2020’den itibaren yaşlı bireyler yaklaşık bir yıl zorunlu oldukları için yüz yüze iletişim kurmamış, sonrasında yasak olmasa bile hastalık kapma endişesi ile yüz yüze iletişimlerini sınırlama gereği duymuşlardır. Araştırmada katılımcılar ile görüşmeler pandemi sonrasında ama hastalığın bulaşma riski devam eden bir süreçte Ağustos 2022-Ocak 2023 tarihleri arasında yapıldığı için katılımcılardan bazıları gerek komşuları gerekse arkadaşları ile evde ve dışarıda buluştuklarını, pandemi ile birlikte başlayan süreçte yüz yüze görüşemediklerini, pandeminin sosyal ilişkileri zayıflattığını belirtmişlerdir.

“Coronadan dolayı da dışarı çıkamadık ya. Corona çoğu sosyal ilişkileri zayıflattı. Komşular olarak birbirimize gidip gelemedik yani. Çok nadir zorunlu durumlar haricinde. Onda da çok uzun vadeli kalmıyoruz yani, beş on dakika tamam. O da psikolojimizi resmen etkiledi.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

“Kardeşlerimle, komşularımla. Yerine ve zamanına göre evde de, dışarıda da görüşürüm. Arkadaşlarımla daha çok dışarıda görüşüyorum. Şimdi olmuyor,

pandemiden dolayı da. Pandemi görüşmeleri çok etkiledi.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“Yan komşularım da çok şey sağ olsunlar, gençler. Emsal komşum. İyi yani. Aslında tabii biz komşularla da ara ara toplantılarımız vardı. Bir de eski arkadaşlarımla aylık toplantılarımız vardı. Bir şeyler yapıyorduk, ediyorduk kendimiz hazır almadan yani. Zaten artık tansiyon şu bu geliyor, çok da ağır şeyler yenmiyor. Ama bu Covidden ötürü onlar tabii kaldı. Uzunca bir süredir bu gidip, gelmeler olmadı. Bu yıl baharda bir buluştuk. Yazın ben yazlıkta iken birkaç da gidip geldiler, bir buluşmalar yapıldı. Daha ben daha katılamadım, onlara. Ben de dedim artık geldim artık şimdi biraz evde işim var. Bir şey düzenleyelim. Muhtemelen dışarıda bir yerde yani ayda bir evlerde toplanıyorduk. İki üç keredede arada toplanıyorduk. Ama yavaş yavaş döneriz inşallah. Evlerde biraz belki zor mu gelir bilmiyorum (Güler). Çünkü Covidde kaç iki sene oldu. İki yılı geçti. Üç yaş daha yaşlandık (Güler), yani. Ama ben bir düşünüyorum yani. Bir ara kalkıp daha hafif bir şeyler yapıp, hadi bana gelin diyim, diyorum.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

“Benim bir üst komşum var. Koronada sadece ona çıkıyorum, onun dışında yok. Ondan önce lokalde işte diyorum ya. 15 kişi filan vardık. Her on beş günde buluşuyorduk, oturuyorduk orda. Eğleniyorduk, diyen hesap. İki senedir, iki buçuk senedir. Sade ona çıkarım, o bana gelir. Onun eşi yok. Benim çıkmam daha rahat oluyor. Yoksa burda rahatsız ediyoruz, beyi....” (K 27, Kadın, 66, Lise, Sincan).

Kentte değişen yaşam tarzı ile birlikte çocuklar ve torunların yaşlı bireyleri ziyaretleri azalmakta, akrabalar ve komşuların ziyaretleri de seyrekleşmektedir. Bunun yanı sıra mekânsal ve sosyal mesafe artıkça da yaşlılarla görüşme sıklığı azalmaktadır. Kentte yaşayan yaşlı bireylerin çoğu kentin hızı ve hayat pahalılığı nedeni ile ziyaret edilmemelerini anlayışla karşılamaktadırlar. Ancak, çocukları, torunları ve farklı insanlar tarafından ziyaret edilmeyi arzu etmektedirler (Philips vd., 2005’ den akt. Büyükgümüş ve Şentürk, 2019, s.369).

Covid-19 pandemi süreci yaşlı bireylerin ziyaret edilmesini azaltsa da büyükşehrin hızlı temposu ve hayat pahalılığı, mekânsal ve sosyal uzaklıklar bu tür ziyaretlerin azalmasında önemli bir etken olmuştur. Yürüteç/walker kullanan ve evden çok dışarı çıkamayan kadın katılımcı ziyaretlerin azalmasını bir miktar Covid-19 ‘a bir miktar akrabalarının işlerinin ve kendi ailelerinin olmasına bağlamaktadır. Katılımcının bu durumu anlayışla karşıladığını belirten ifadesi aşağıda yer almaktadır.

“Yeğenlerim var. Burda neresi orası, bu şey var ya Saray’ın civarlarında oturuyor. Albay emeklisi kız yeğenim A.....(yeğenin ismi) kocası Makine mühendisi. Eğitimli aileyiz hepimiz, yüksek tahsilli. Hâkim amcamın oğlu var. Yine hâkim Albay emeklisi amcamın oğlu var. Daha çok telefon oldu şimdi bu coronadan dolayı. Ne bileyim beni düşünüyorlar. Götürürüz yaşlı insan diye. Geliyorlar, geliyorlar. Geçen gün hâkim olan geldi. Adli tatildeydi, Rizeliyiz ya, Rize’ye gitmiş. Bana bir şeyler getirdi. Şurda oturduk, hava güzeldi. Onun hanımı doktor. Yine bir kuzenim var. Yargıtay’da G.....(kuzenin ismi). Gelip, gidiyorlar, evet. Ama bu coronadan dolayı pek sık olmadı. Onların da işleri güçleri var, çocukları var. Görüyorum ben bizimkilerden.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

4.1.1.4. Yaşanılan Yerde Ulaşım

Kalınkara (2000)’e göre ulaşım birey ve toplumsal çevre arasında bağ kurarak, çevrenin kullanılmasını sağlar. Sosyal etkinlikler, sağlık ve diğer hizmetlere ulaşmayı, aile, arkadaş ve komşularla sosyal ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırır. Katılımcılardan çoğunluğu ulaşımında zorluk çekmediğini belirtmiştir. Ulaşımında zorluk çekmeyen katılımcılardan özellikle Yenimahalle semtinde yaşayanların çoğunlukta olduğu, Çankaya semtinde yaşayanların çoğunluğunun arabasının olduğu, üç semtin genelinde de zorlandıkları noktada çocuklarının/akrabalarının arabaları ile ulaşım sağladıkları, bu nedenle ulaşımında zorluk yaşamadıklarını ifade ettikleri anlaşılmıştır. Katılımcılardan ulaşımın rahat olduğunu belirtenlerin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Kızılay’a, Ulus’a gitmek için dolmuşumuz var, metro var. Metronun servis otobüsü var. Teleferik var. Ben teleferikten korktuğum için, yükseklik korkum olduğu için teleferiği hiç kullanmıyorum ama kullananlar var, tabii ki. O da iyi bir hizmet sunuyor. Otobüsler, servis otobüsleri var. Dolmuşumuz sık geçer, Ulus’a da, Sıhhiye’ye de sık geçer. Ben genelde dolmuş kullanırım. Otobüsler de metroya sık. Yani ben fazla kullanmıyorum. Hastaneye gitmekte dolmuş kullanıyorum. Banka evime yakın, araç kullanmıyorum.” (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

“...Ya bizim hayatımız kolaylaştıran şey Ankaray. Duraklar arası mesafeler çok uygun. Bize çok yakın durağı var. Üç dakka normal şartlarda mesai saatlerinde, diğer zamanlarda beş dakka bir tren geçiyor. Gayet temiz. Yazın klimalı, kışın kalorifer sistemi çalışan güzel bir sistem.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Hocam ben genelde belediye otobüslerini tercih ediyorum. Benim için en sağlıklı, en güzeli o. Onun dışında dolmuşlara, özel halka otobüslerine pek

binmem. Metro ile şey yapabilirsem, oraya yakınsa Metro. Hem ulaşımı daha kolay, hem daha sağlıklı, yani onlar. Mesela Kızılay gibi yerlere filan gidersem Metro ile gitmeye gayret ederim, onlarla. Onun için ulaşım da sıkıntı yok Hocam. Eskiden çoktu da. Şimdi baya her taraf otobüsler filan çoğaldı...” (K 29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Ulaşım da çoğunlukla arabasını kullanan katılımcılar ile bazı durumlarda; park yeri sorunu olduğunda ve kötü havalarda toplu taşıma araçlarını kullanan katılımcının ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Ben pek toplu taşıma kullanmıyorum, arabamla giderim. Yani pek kullanmıyorum, genelde kendi arabamı kullanıyorum. Yılda bir defa veya iki defa metroya, otobüse hiç binmedim, dolmuş da hiç binmedim. Yılda bir iki defa metroya biniyorum.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Ben tabii araba kullanıyorum. Araba kullanmadığımda otobüse giderim. Site çok büyük adeta bir kasaba gibi, eskiden otobüs sitenin içinden geçirdi. Şimdi geçmiyor nispeten benim evim otobüs durağına yakın. Otobüsün saatleri var tabii rush hour (yoğun saatler) saatlere denk gelmezsen zorluk çekmiyorsun. Arada Kızılay tarafına giderken otobüsü ve metroyu kullanırdım. Otobüs saati var, saatine uygun evden çıkarsan beklemiyorsun. Kışın da çok kötü havalarda çıktığım oluyor. Doktor randevuları vb. oluyor, Kızılay’da park yeri sorunu olduğu için kullanırım. Zamanla ilgili bir problemin yoksa işe, okula yetişmek gibi bir problem olmuyor. Eşe-dosta gideceksem araba kullanıyorum. Genellikle alışverişi de bu tarafta yaparım. Bazı AVM’lerde park problemi olursa, otobüsle gittiğim oluyor.” (K17, Kadın, 76, Üniversite, Çankaya).

“Yok, aracımız olduğu için hemen aracımıza atlayıp, aşıp gidiyoruz. Ulaşım da en küçük bir sorunumuz yok. Çünkü aracımız var.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Türkiye’de de 12 ilde orta yaş ve yaşlı nüfusun çeşitli yönlerini kapsamlı bir şekilde incelemek üzere yapılan bir araştırmada; 65 yaş üstü grubun sadece %20’si otomobil sahibidir (Yaşama Dair Vakfı [YADA], 2019, s.38). Şehir ve ülke içerisinde ulaşım imkânları da gittikçe zorlaşmaya başlamıştır. Yaşın ilerlemesi ile birlikte hareket ve reflekslerdeki yavaşlama araç kullanımını etkilemekte ve ayrıca toplu taşıma ile ulaşım da çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır (Öcal ve Gök, 2020, s.55). Daha önce araba kullanan bir katılımcı sağlık sorunu nedeni ile araba kullanmadığını, ihtiyacı olan mekânlara oğlunun arabası ile gidebildiğini, bir diğeri ise ulaşımın yeterli olmadığını, evi

merkeze uzak olduğu için ihtiyaçlarını karşılamada zorunlu olduğu için araba kullandığını ifade etmiştir.

“Yok yaşamıyorum. Arabamızla gidip, geliyorduk. Şimdi zaten rahatsızlandım. İşte kalça kırığından zor yürüyorum, düzelecektmişim. Araba kullanıyordum, eskiden. Şimdi kullanmadık, zaten. Yaşlandınız anne, kullanma oğlan dedi istediğin yere ben götürürüm seni dedi. Hakikaten o da emekli, evdeki işinden fırsat buldukça istediğim yere, yeğenlerime, dayımın kızları var, iki tane. Onlar da öğretmen emeklileri, onlara gidiyorum, onlar geliyor. Öyle işte. Onların da arabaları var. Yani hiç ben hiç otobüse, dolmuşa binmedim.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

“Valla hanımefendi ben araba ile gitmeyi tercih etmem ama burada bir yerde mecburuz. Hakikaten otobüs çok sık değil. Sade metro durağına kadar. O da fazla sık değil. O da yeterli sıklıkta değil. Şehre ulaşımında önemli bir sorun yaşıyorum ben şahsen. Mesela hanımefendi metro ile site arasındaki mekik servisin daha sık olmasını isterdim. Sorun büyük ölçüde ortadan kalkardı. Sık sık metroya aktarma yapılabilse. O zaman mesele büyük ölçüde çözülmüş olurdu. Şehirden 30 dakikada, yarım saatte geliyorsunuz metro ile Kızılay’dan, 40 dakikada duraktan eve geliyorsunuz. Öyle bir durum var, yani. Günün belli saatlerinde de iyice seyrekleşiyor. Mesela akşam yediden sonra falan tamamen seyrekleşiyor. Artık ona güvenemezsin. Onun varlığına bile güvenemezsiniz. Gelir mi gelmez mi onun bile endişesi var. Yani ulaşım çok ciddi sorun. Ben araba ile mecbur kaldığım için gidiyorum.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Kalınkara (2000) yaşlının yaşam biçiminin belirlenmesinde ulaşımın da rolünün olduğunu vurgulamıştır. Çünkü ulaşımın yeterli olmadığı durumlarda yaşlı bireylerin çevresi daralmakta, kendi evlerinde yalnız kalmakta, bu durum şehirdeki hizmetlerden yararlanmayı da engellemektedir. Katılımcılardan ulaşımında zorluk çektiğini belirtenler toplu taşıma araçlarının mesai saatleri dışında sıklığının az olduğunu, kalabalık olduğunu ve her yere özellikle hastanelere direkt giden toplu taşıma araçları olmadığını belirtmişlerdir. Kalınkara’nın görüşü paralelinde ulaşımındaki yetersizlik katılımcıların hizmetlerden (hastane) yararlanmasını zorlaştırmaktadır. Katılımcılardan ulaşımında zorluk çektiğini belirtenlerin ifadeleri aşağıdadır.

“Tek sorunumuz toplu taşıma, binmek istersek mesai saatleri dışında zaman aralığı çok fazla, onu beklemek zorunda kalıyoruz. Onun haricinde özel araçla gitmek istersen rahatlıkla gidip gelebiliyorum.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Metro biraz uzakta, oğlanın yeni ev aldığı yere yakın. Otobüs ve dolmuş yakındadır. Otobüs sık sık geçer ama dolmuş her gideceğimiz yere gitmiyor. Ulus’a dolmuş geçer. Şehir hastanesine dolmuş geçmiyor. Hastanelere giderken zorluk çekiyorum. Gazi hastanesine giderken dolmuş geçmiyor, otobüs geçmiyor. 3 ay şehir hastanesine gitmek durumunda kaldım. Metro’ya da binsek inince çok yürüyoruz. Arabamız da yok.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

Ayrıca, toplu ulaşım araçlarından otobüslere inip, binmede zorluk çektiğini, kalabalık nedeni ile denge kaybı yaşama endişesi olduğunu belirten katılımcılar da olmuştur.

“İnip binmede bir şeylik çekmiyorum. Ama genelde binerken inerken kalabalıklardan kaçınmaya çalışıyorum. Çünkü onların bana çarpmasıyla denge kaybına uğramamak için. O tür şeylerden kaçınıyorum ama genelde o tür yerlere de yalnız gitmemeye çalışıyorum. Damadım, burada oturan iki damadım olduğu için onlar arabası ile götürüp, getiriyorlar...” (K10 Erkek, 87, Ön lisans-Yenimahalle).

“Metro sizin indiğiniz yerde bir de şurada var. İki yerde var. Metro ile ulaşım daha rahat, daha kolay oluyor. Ama otobüslere binmek inmek bizim için biraz zor, hareketlerimiz ağırlaştığı için biraz zor oluyor. Onun için yani pek fazla bir yere gitmiyoruz. Gitsek de dediğim gibi metro ile gidiyoruz. Metro ile gidersek zorluk çekmiyoruz. Sadece oradan şuraya kadar yürüyoruz işte.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

Yaşlı bireylerin çoğunluğu şehir içi ve dışı ulaşımında toplu taşıma araçlarını kullanmak ya da ulaşımında çocukları, akrabalarından destek istemek durumunda kalmaktadır. Uzak mesafeye çocuklarının arabaları ile giden ve kardeşlerinden destek alan katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Şu anda ben daha çok kardeşlerim ile gidiyorum, bir yerlere, arabayla, metroyla. Onun için de çok fazla zorluk hissetmedim, yaşamadım. Tek başıma gitsem ne olur, bilmiyorum. Ben gözümden dolayı, zaten. Ne yaşıyorsam onu söylüyorum, sana.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“Otobüse binip, inebiliyorum. Daha çok uzak yerlere de oğlum götürüyor, getiriyor.” (K 8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“Gidiş gelişle ilgili öncelikle Allah canının sağlığı oğlumuz var. Çok uzak mesafeye gidersek, onun arabası ile gideriz. Onun dışında efendime söyleyeyim. Metro yakınlarımızda, iki tane durağı. Belediyenin efendime söyleyeyim otobüsler, efendim halk otobüsleri, onun dışında dolmuş şeyleri

de evimize çok yakın hamdolsun. Öyle bir problemimiz yok.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

“Ulaşımımız, memlekete de gitsen metroya biniyon ondan Ankaray’a biniyon, gidiyon. Tek başıma da giderim, eşimle de olsa. Çocuklar çok zor bir şey olursa, çocuklar ikisinin de arabası var. Aradığımız zaman geliyorlar da, onları yine çok zorlamıyoz.” (K 27, Kadın, 66, Lise, Sincan).

Yaşlı bireyler mekânlara gidebilmeleri için ekonomik rahatlık sağlayan ve daha fazla dışarıya çıkması için düzenlenen 65 yaş üstü bireyleri kapsayan ücretsiz ulaşım imkânından memnun olmaktadır (Büyükgümüş ve Şentürk, 2019, s.372).

“Yerine göre Metromuz var. Yakın sayılır. Ankara’ya metroyla gidiyoruz. F.... Devlet Hastanesine yakındır. Arada bir yol vardır. Otobüs sürekli Ankara Sıhhiye çalışır. Dolmuşlar da çalışır. Hangisine ihtiyaç olursa onunla gideriz. Saatli tabii bunlar. Ankara’da uzak tabii, 30-40 km. 65+ yaş üstü otobüsler-metro bedava, yararlanıyoruz.” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

“Yok. Bilmem benim için her tarafa ulaşım var, burda. Ulaşım yönünden bir zorluğumuz yok. İşten burdan Yenikent’e gidiyor otobüsler, TOKİ’nin evlerine var, o taraflara. Daha nasıl deyim. Saray, Elvankent’e Sincan’a. O yönden hiç sıkıntı yok, yani. Dolmuş pek kullanmıyorum. Genellikle otobüs kullanıyoruz. Yaş ilerleyince, otobüs de bedava olunca (gülür). İki durak ilerisi, yürüyerek de gidilir de. Ben genellikle otobüs kullanıyorum ağbimgile giderken, kardeşime giderken. Burda otobüs sıkıntısı yok, tabii hiç.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

Yaşlı bireylerin çevresi ile iletişime geçmeleri dışarıya çıkmaları ile mümkündür. Bunun için iyi ve düzenli bir toplu taşıma sistemi olmalıdır. Yaşlılar ulaşım araçlarını kullanarak dışarı çıkmakta, sosyalleşmekte ve hizmetlere ulaşmaktadırlar. 60 yaş üstü bireylere ücretsiz, güvenli ve düzenli ulaşım hizmeti verilmelidir (Helped the Aged, 2007, ss.15-17’den akt. İçli, 2019, ss.400-401).

“Genellikle belediye otobüsünü kullanıyoruz, çarşıya pazara gitmek için veya ihtiyaçlarımızı temin etmek için. Şey yaşlılık kartımız var. Dolayısıyla ücretsiz seyahat etme imkânımız var, bütün kamu araçlarında. Bu bize çok ganimet geliyor. En ufak bir ihtiyacımızı gidip, alıyoruz. Bu da benim hoşuma gidiyor. Niye hoşuma gidiyor. Hareket etme dolayısıyla sosyalleşmemi etkiliyor.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Yavrum dolmuş çok sık geçiyor. Ama ben otobüs saatlerini takip ederek, ücretsiz de olduğu için onları değerlendirmeye çalışıyorum. Ulaşımında bir zorluğumuz yoktur.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Yukarıda katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere otobüs, metro gibi toplu ulaşım araçlarında ücretsiz ulaşım uygulaması yaşlı bireylere evden dışarı çıkma, sosyalleşme ve ihtiyaçlarını karşılamak için hizmetlere ulaşımında kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca, Covid-19 pandemi sürecinde yaşlı bireylerin ulaşım alışkanlıklarının değiştiği, hastalık kapma endişesi ile toplu taşıma araçlarını kullanmaktan çekindikleri katılımcıların aşağıda yer alan ifadesinden anlaşılmaktadır.

“Bu hastalıktan (Covid-19) önce zaman zaman toplu taşıma araçlarını kullanıyordum. Hastalıktan sonra toplu taşıma araçlarını kullanmıyorum. Gelip giderken de kendi arabamı kullanmayı, taksi ile gelip gidiyorum...” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Aynı şekilde dolmuş da var, ama dolmuşu çok ender kullanırız. Bazı özel işlerimiz olduğunda dolmuşu bineriz. Tabi dolmuşun şeyi biraz daha, yolcu şeyi falan çok sıkışık oluyor. İşte ufacık arabaya falan biraz kalabalık biniyoruz. Özellikle bu hastalık döneminde mümkün olduğu kadar kullanmamaya gayret ediyoruz. Otobüs bizim buralara pek gelmiyor. Zaten metro, bizim bütün işimizi Ankaray karşılıyor.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

4.1.2. Aktif Yaşlanma

Bu alt tema altında; sosyokültürel aktivitelere katılım, derneklere/vakıflara üyelik ve faaliyetlerine katılım ile kendi kararlarını alabilme temaları değerlendirilmiştir.

Bu bölümde evde yaşayan yaşlı bireyler aktif yaşlanma yaklaşımına göre değerlendirilmiştir. Aktif yaşlanma yaklaşımında bağımsızlık ve sağlıklarını koruyabilmek için sosyal katılım önemli olduğundan yaşlı bireylerin sosyal kültürel aktivitelere katılımları, dernek/vakıf üyeliği bağlamında gönüllü faaliyetlere katılımları ve kendi kararlarını alma biçimleri hakkında bilgi edinilmiştir.

4.1.2.1. Sosyokültürel Aktivitelere Katılım

Saygılı (2011, s. 138)'ya göre evde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal ilişki/iletişimlerini devam ettirmeleri ve yetenek/becerilerini korumaya devam etmeleri, onların yaşadıkları topluma uyumunu kolaylaştırmaktadır. Saygılı, evde geçirilen hareketsiz bir yaşam yerine, gezilere katılmak, kitap ve gazete okumak, egzersiz yapmak gibi aktiviteler ile sağlıklı ve dinç bir yaşlılık dönemi geçirilebileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte çalışma hayatı devam eden ve alternatif uğraşları olan yaşlı bireyler daha sağlıklı ve dinç bir yapıya sahiptirler. Bu nedenle yaşlılık döneminde bireyin kendi içine kapanması yerine çevreyle ilişkilerini sürdürmesi ve günlük yaşamda hareketli olması önemlidir.

Araştırmadan elde edilen bulgularının Saygılı'nın yaşlılık döneminde aktif olma konusundaki düşüncelerini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Araştırmada katılımcılar eşleri ile birlikte yürüyüş gibi spor aktiviteleri yaptıklarını, gezilere katıldıklarını, konserlere gittiklerini belirtmişlerdir. Sincan'da ikamet eden bir katılımcı eskiden kent merkezine yakın ikamet ettiği için eşi ile birlikte sinema, tiyatro gibi etkinliklere de katılabildiklerini ifade etmiştir. Bu durumda kültürel etkinlik merkezlerinin yaşanılan yere yakın olması bu tür etkinliklere katılımı kolaylaştırmaktadır sonucuna ulaşılmıştır.

“Bulduğumuz bölgede yürüyüş şeklinde sporumuzu yapmaya çalışıyorum Onun haricinde zaman zaman muhtarımız geziler düzenliyor katılıyoruz. Onun haricinde ben ve eşim gezmeyi severiz. Kendi başımıza tur bulup, tur operatörleri ile gezmeyi gayet güzel seviyoruz. Zaman zaman kaplıcalara gidiyoruz. Hayatımızı aktif bir şekilde geçirmeye çalışıyoruz.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Böyle kurslar yok. Ama biz eşimle birlikte tanıdığımız gruplarla birlikte gezmelere gidiyoruz. Mesela şehirlerarası birkaç günlüğüne filan, üç beş günlüğüne, bir haftalığına filan geziler yapabiliyoruz. Grup olarak gidiyoruz, otobüslerle. Burada bazen bir iki defa sanatçılar geldi. Onlara da gittik, yani. Bu sanatçılar halk eğitime geldi. Onlar davet ediyorlardı bizde gidiyorduk...” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Şu anda benim yaşıma uygun olarak günlük spor kompleksleri var, var yani. Herhangi bir geziye şehir içi veya dışı herhangi bir geziye de eşimle her zaman gitme gelme kolaylığımız var, yani. Zorluk çekmeden gideriz. Önce ben onu söylemedim, tabi. Onu da söyleyeyim. Uzun yıllar ben C.....(semt

ismi)'de oturdum. Tabi orda sineması, tiyatrosu her şeyi bizim için çok kolaydı. Bir de S..... (fakülte ismi) yanında oturuyordum. Kızılay'a çok yakın. Zaten hem yürüyerek gelir, yürüyerek giderdim.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Saygılı (2011, s. 20)' ya göre emekli olan yaşlılar çoğunlukla emeklilik hayatına uyum sağlayıp, boş zamanlarını değerlendirmeye dönük aktivitelerde bulunsa da, onların emeklilik ile birlikte gelir kaybına uğramaları sosyal teması azaltmalarında bir etken oluşturabilmektedir. Bu durumda yaşlı bireylerin toplumsal ilişkileri ve arkadaşlık ilişkileri zayıflayabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin kendi istekleriyle beklenen bir zamanda emekli olması ve kendileri için yeterli bir gelire sahip olması, emeklilik dönemine uyumu kolaylaştırmaktadır. Araştırma bulguları da Saygılı'nın emeklilik döneminde yeterli gelire sahip olmanın bu döneme uyumu kolaylaştırdığı düşüncesini destekler niteliktedir. Katılımcılardan Çankaya semtinde ikamet eden ve yeterli gelir grubuna sahip iki asker emeklisinden biri düzenli olarak okey oynadığını, diğeri de trekking grubu ile yürüyüşlere gittiğini, hastalığı nedeni ile bu aktivitesine bir süre ara verdiğini ifade etmiştir. Her ikisinin de kendi isteği ile seçtiği ve katıldığı bu aktivitelerden bahsederken memnun oldukları anlaşılmaktadır.

“Maalesef o tür etkinliklere pek katılmıyorum. Sadece okeyi oynamayı seviyorum, arkadaşlarla (güler). Okeyi uygun bir yerde, bir lokal var. Sadece bize hizmet veren. Orda oynarız. Özel bir yer.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Yani bizim yaptığımız en büyük aktivite işte bir yürüyüş grubumuz, trekking grubumuz var. Onlarla yürüyüşlere giderdik, hafta sonları. Tabi bir rahatsızlığım oldu. Onun için gruptan biraz ayrı kaldık. Yaptığımız en büyük faaliyet buydu. Çok güzel bir etkinlik.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Görgün Baran (t.y.) emeklilik ile birlikte yaşlı bireylerin yaşamlarında bazı düzenlemeler yapmalarının onları hayata bağladığını belirtmiştir. Yaşlı bireyler emekli olduktan sonra planlar yapıyorlarsa, bu durum onların yaşama bağlı olduklarını göstermektedir. Görgün Baran yaşlı bireylerin birçok alanda hobiler edinerek yaşama bağlı kaldıklarını ve sosyal anlamda aktif olma durumlarının devam ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca, yaşlılık döneminde yapılan spor faaliyetleri de yaşam kalitesini artırmalarını sağlamaktadır (s.4).

“Şimdi yaptığımız sabahları yürüyüş yapıyoruz, eşimle birlikte. Evet. Çay salonunda arkadaşlarla sohbet ediyoruz (gülür). Satranç, tavla partileri (gülür) düzenliyoruz. Mahsuru yok değil mi? Evet. Site yönetiminde bir okuma salonu oluşturduk. Roman, hikâye gibi kitaplar ve gazetelerde haberleri takip ederek vaktimizi değerlendiriyoruz. Gazeteleri de kendimiz getiriyoruz.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“Hiç yapmadım spor ama yürüyüş. Her gün yerine göre çıkarım. Yürüyüş yaparım. Bir ekmek dahi olsa gidip, kendim almayı tercih ederim. Yürüyüş olsun diye. Çok merdiven falan ikinci katta oturduğum için çok sıkıntı yapmıyor.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

Anlaşıldığı üzere öğretmen emeklisi bir katılımcının emeklilik dönemini planladığı; sabahları eşi ile yürüyüş yaptığı, çay içtiği salonda arkadaşları ile sohbet edip, tavla oynadığı, site yönetiminde oluşturdukları bölümde kitap ve gazete okuma etkinlikleri yapmaktadır. Görgün Baran’ın görüşünü de doğrular şekilde katılımcının sosyal hayatta aktif kalmaya devam ettiği görülmektedir. Diğer katılımcı da yürüyüş yapabilmek için alışverişi bahane ederek dışarıya çıktığını ifade etmiştir.

Ayrıca, Ilgar (2008, s.91)’ın belirttiği gibi yaşlı bireylerin gezilere gitmesi, eğlence aktivitelerine katılması, haberleri dinlemesi, kitap, gazete okuması, televizyon izlemesi gibi etkinlikler de sağlıklı bir yaşlılık geçirmesine katkıda bulunmaktadır. Sincan’da yaşayan bir katılımcı, genellikle spor aktiviteleri ile uğraştığını sık olmasa da belediyeye ait kültür merkezinde düzenlenen toplantılara, hayır etkinliklerine ve düğünlere katıldığını belirtmiştir. Ayrıca yaşının ilerlediğini belirterek aktivite düzeyinde bu kadarını bile yapmanın kendisi için yeterli olduğunu ilave etmiştir. Yaşlı bireyler ileri yaşlılıkta sosyal yaşamdan çekilme gibi bir düşünce içerisinde olmaktadır.

“Bu dedikleriniz dışında sabahları yürüdüğümü arz etmiştim. Onun dışında özel bir davet falan olursa spor şeylerinde buna gittiğimiz oluyor. Ama ağırlıklı olarak bu yerlere gidip, gelmek suretiyle zamanımızı, spor yapma ve şeyi değerlendirme, o şekilde yapıyoruz. Onun dışında bir şey yok. Mesela diyelim ki Belediyenin belirli yerlerinde birilerinin günleri oluyor. Onlarla ilgili gidip geldiğimiz oluyor. Sık da olmuyor da. Belediyenin burda bazen de mesela şey yapıyorlar. Ne dersiniz ona. Düğün dernek vesaire. Kültür Merkezinde de bazen özel davet olarak gittiğimiz de olmuştur ama sık aralıklarla değil. Şey Kültür Merkezi de bize çok yakın. Biraz önce söylediğim gibi şehir toplantıları olabiliyor. Ailevi şeylerde belediyenin yardımlarında vesairelerde toplantılar oluyor. Onlara katıldığımız olmuştur. Her zaman da değil. Bu yaştan sonra da diğer aktiviteler ile ilgili fazla bir şeyimiz yok. Biraz

önce arz ettim. Yaş 78, biz mevcut halimizi devam ettirebilirsek, inşallah. Kimseye muhtaç olmadan en büyük nimet.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

Aydın ve Tütüncü (2021, ss.100-101) Covid-19 pandemi sürecinde “evde kal” yaklaşımı çerçevesinde yaşlı bireylere yönelik getirilen sokağa çıkma kısıtlamalarıyla birlikte yaşlıların genel olarak yalnızlaştıklarını, bunun sonucu olarak ise psikolojik ve de hareketsizlikten kaynaklı fiziksel sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Ancak, Aydın ve Tütüncü bazı yaşlıların ise bu süreçte evde dikiş dikme, dans etme, resim yapma, kâğıt oyunları oynama, basit egzersizler yapma, kitap okuma gibi çeşitli aktiviteleri yerine getirerek zamanını doldurduğunu, bunları yapmanın önemli katkıları sunduğunu da ifade etmiştir. Aydın ve Tütüncü’nün işaret ettiği gibi aşağıda ifadesine yer verilen ev hanımı bir katılımcı daha önceleri kurslara gittiğini, pandemi nedeni ile kurslara gidemediği için evde kumaş boyama, dikiş dikme, örgü örme faaliyetlerini yaptığını ve çiçeklerine baktığını, bu şekilde zamanını değerlendirdiğini belirtmiştir.

Bir diğer katılımcı sağlık sorunu olan eşini evde yalnız bırakamaması ve pandemi nedeni ile belediyenin bu tür faaliyetlerine katılamadığını ifade etmiştir. Sağlık sorunu olan eşin gündüzlü bir merkeze bırakılması ya da evde refakatçi hizmeti verilmesi durumunda, kendini kısıtladığını belirten katılımcının aktivitelere katılabileceği düşünülmektedir. Katılımcılardan bir diğeri Covid-19 pandemisi nedeni ile gezilere katılamadığını, belediyenin çeşitli konularda kurslarının olduğunu bildiğini ancak pandemi nedeni ile bu kursların da kapanmış olabileceğini belirtmiştir.

“Kurslar var B.....(semt ismi)’de var işte oraya resime gittim daha önceden. Daha önceleri de gitmişim başka kurslara da gitmişim. Pandemiden dolayı da gitmedim, hiçbir kursa gitmedim ama kendim evde faaliyetlerim var yapıyorum, kumaş boyama yapıyorum, dikiş dikiyorum öyle zamanımı örgü örüyorum değerlendiriyorum yani. Zamanımı güzelce değerlendiriyorum. Çiçeklerime bakıyorum (karşılıklı gülüşmeler).” (K1, Kadın, 69, İlkokul, Yenimahalle).

“Belediyenin gezi faaliyetleri var, belediyenin faaliyetleri var. Ama bunların hiçbirine ben katılamıyorum. Kendi özel durumumdan ve eşimden dolayı. Bir de günümüzdeki pandemiden dolayı. Hareketleri biraz kısıtlı olduğunu için yalnız bırakamıyorum. Biraksam da gözüm arkada kalıyor. Yani rahat hareket edemiyorum. O yüzden kendimi de kısıtlamış oluyorum.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“...Şimdi aslında dizlerim mesela bir seyahatlere filan gidebilirim ama bilmiyorum ki bu Coviden filan da. Çok üzülüyorum keşke şu ameliyatımı daha önce olsaydım. Eşim de istiyordu. Ben dolaşamam diyordum. Gidelim ben otelde oturayım sen dolaşırsın. O zaman ben ne yapacağım dedi filan öyle kalmıştı. Bu geziler kalmıştı. Çeşit çeşit kurslar olduğunu biliyorum, binalarda gördüm. Müzik konusunda. Belediyenin de, Belmek’in de kursları var, tabii. Ü.....(semt ismi)’de bir yeri vardı. Tabii kaç senedir farkında değilim. Kapanmış da olabilir bu şeyden ötürü. Bir şey diyemiyorum. Coronadan ötürü kapandı belki de. Yani özel bir şeyim de yok. Bir ara sitede minibüs filan tutuyorduk. Tiyatrolara gidip geliyorduk, oda kaldı. Yani öyle bir şeyler olabilir. Ama hoş yakında tiyatro var. Ç.....(semt ismi)’ndeki tiyatro bayadır var. Eşimle gitmiştik, ilk oyunlarına.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

Kaplan ve Demir Bolçay (2021, s.134) pandemi döneminde kısıtlı serbest zamanda fiziksel aktiviteye katılan yaşlı bireylerin düşüncelerini öğrenmek için araştırma yapmışlardır. 65 yaş üstü bireyler pandemi döneminde belirli saatlerde sokağa çıkabilme uygulamasını onlar için yararlı olduğunu düşünmekle birlikte bu durum onların özellikle fiziksel, psikolojik ve sosyal anlamda zorluklar yaşamalarına neden olmuştur sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan diğer bir ev hanımı pandemi nedeni ile aktiviteler ve kurslara gitmeyi bıraktığını, geçen sürede yaşlandığı için tekrar bu tür aktivitelere katılmayı düşünmediğini ifade etmiştir. Pandemi nedeni ile geçen sürede aktivite ve kurslardan uzaklaşan yaşlı bireylerin tekrar bu tür aktivitelere katılmaları zorlaşmaktadır.

“Aktiviteler vardı. Ama, pandemiden dolayı hepsini bıraktık. Nakış kursuna gidiyordum, Belediyenin. Şimdiden sonra pek gitmeyi düşünmüyorum hiçbir yere gitmeyi. Artık, biraz daha yaşlandım.” (K14, Kadın, 73, Lise, Çankaya).

Yaşlandığı için kurslara gitmek istemediğini belirten 73 yaşındaki bu katılımcının yanı sıra 81 yaşındaki ev hanımı bir katılımcı da eskiden kumaş boyama ve alüminyum folyo kursuna gittiğini, bu kurslardan zevk duyduğunu yaşlılık nedeni ile 5-6 yıldır bu tür kurslara gitmediğini ifade etmiştir. Bu iki katılımcının ifadelerinden de anlaşılacağı üzere her bireyin kendini yaşlı olarak görme yaşı kişiden kişiye farklılık göstermektedir.

“Hepsi var ama yaşlandığım için orlara giremiyorum, işte. Gençler gidiyor. Eskiden kurslara gittim. Boyama, kumaş boyamasına gittim bir de neydi o alüminyum folyo kursuna gittim. Kurslara giderken zevk duydum. Gelince de yapmak istedim. Evde de devam ettim. Seve seve yaptım. 5-6 senedir artık gitmiyorum. İşte yorgunluk, yaşlılık.”(K9, Kadın, 81, İlkokul, Yenimahalle).

Görgün Baran vd., (2005, s.27-28)'nin belirttiği gibi psikolojik yaş kişinin kendi farkındalığına dayalı olarak hissettiği yaş olarak ele alınmakta, psikolojik yaşlılık bilişsel özelliklerdeki değişimler olarak tanımlanmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcılardan halen çalışma hayatının içinde ve ekonomik olarak yeterli bir gelire sahip olan bir katılımcı aşağıdaki ifadesinde; eşinin sağlık sorunu nedeni ile grup halinde düzenlenen sosyal aktivitelere, gezilere katılmadıklarını ancak eşi ile birlikte yemeğe gitme gibi bireysel sosyal aktiviteler yaptıklarını mutlu bir şekilde anlatmıştır.

“Şimdi eşim rahatsız olduğundan turlara, gezilere katılmıyoruz. Onlar dışındaki sosyal alanlardan faydalanmaya çalışıyoruz. Yeme içime gibi (güler) başka bir şey yok. Bugün mesela Atakule'nin altındaki şey akşamdan yedide şey yapıp, Ankara'yı izleyeceğiz.” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Bazı katılımcılar da kendi sağlık sorunları nedeni ile grup halindeki aktivitelere katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Sağlık sorunlarında bir iyileşme olan bir katılımcı biraz daha iyileşince aktivitelere katılmayı düşünebileceğini ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı ise sağlık sorunu nedeni ile ev içi kitap okuma, bulmaca çözme ve örgü örme aktiviteleri yaptığını belirtmiştir. Katılımcıların bu ifadelerinden yaşlı bireylerin yaşadıkları sağlık sorunları sosyal aktivitelere katılımlarını olumsuz anlamda etkilediği anlaşılmaktadır.

“Valla şimdilik düşünmüyorum. Sağlık sorunum olduğu için anca kendime bakıyorum, ilgileniyorum. Akrabalar gelir, gider, ben gelir, giderim. Telefonlaşıyoruz. Bulmaca çözerim, roman okurum. Şimdi de lif örüyorum. Elim boş durmaz...Mesela yelek şimdi değil ama geçen S....(akraba ismi) 'ye çok güzel bir yelek ördüm. Zevkliyimdir de. Yapıyorum ufak tefek şeyleri. Ama oturup da bir elbise dikmiyorum. Yalan yok. Söküğü möküğü yeter. Oyalanmak için o da. İhtiyaç olduğundan değil.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

“Valla taaa bekârken gittiydim (uzunca bir süre güler). Şimdi bu yaştan sonra ne yapayım, ben (içten bir şekilde güler). Aman aman yok yok. Zorlanıyoruz. Yürümekte, şey yapmakta zorlanıyoruz. Kızken akşam sanata gittim, iki sene devam ettim, oradan şeyimi aldım. Sadece o gittiğim oldu zaten ondan sonra pek öyle bir yerlere gidemedim, gitmedim de. Zaten geziciydik. Memur olduğu

için amcan. Orda durduk iki sene, orda durduk üç sene. Bir yerde kaldık dokuz sene.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

“Var. İşte Etimesgut'ta var. Bide Sincan Fatih'te var. Çünkü daha önceleri hani eşim orda yüzmeye giderdi, Fatih'te. İşte ben sadece rahatsızlığımdan dolayı hiçbirine katılamadım. Yoksam bu ev hanımlarından giden var. Onlar da kimi Fatih'e gidiyor, kimi Etimesgut'takine gidiyorlar. Gidebileceğim etkinlikleri hiç düşünmedim. Çünkü ancak bu kadar yürümenin sevincini yaşıyorum. Hiç ötekileri düşünmedim. Belki ileride Allah ömür verirse, yaza neye doğru belki o zamanlar düşünürüm.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

Çankaya ilçesinde ikamet eden karıkoca katılımcılar daha önce mahalle muhtarının düzenlediği gezilere ve seminerlere katıldıklarını ancak yeni muhtarın bu tür organizasyonlar yapmadığını, geziler yaptığında da muhtar azalarının tanıdıklarının katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu tür sosyal aktivitelerin en azından ilçeler bazında belirli bir standardının olması ve mahalle muhtarları vb. kişilere bağlı olmaması gerekmektedir.

“...O etkinliklere de katıldık ama bu aralar pek yok. Niye yok. Muhtarlar artık uykuya yattılar (güler). Önceki muhtar çok faaldi. Geziler yapıyorlardı, konuşmacılar getiriyorlardı, tartışmacılar getiriyorlardı. Seminerler yapıyorlardı ama bu muhtar dokunmayın bana, dokunmam size diyor. Yani öyle bir durum var. Ha dışarıdan bir şeyler olursa, ilgili makamlardan devlet erkânından öyle bir şey gelirse tabi ki katılırım, niye katılmayayım.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Yavrum olsa da benim haberim olmuyor. Kurslar var, Belmek kursu. O muhtar gezi düzenliyormuş ama haberimiz olmuyor. Gidenler galiba aza falan onların kanalı ile. Azalar işte arkadaşlarına haber veriyor. Bizim geç haberimiz oluyor. Hazırlık da olmayınca da gidemiyoruz. Zaten bu muhtar çok yapmıyor. Eski muhtar çoook gezi düzenliyordu. O gezilerin bir tanesine katılmıştım.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Katılımcılardan bazıları yılın bazı aylarını memlekette geçirdikleri için sosyal aktivitelere katılamadıklarını belirtmiştir. Bir katılımcı da yaz aylarında yazlığına gittiğinden orada denize girdiğini, boş zamanlarında komşuları ile bir araya geldiğini ifade etmiştir.

“Valla var olduğunu biliyorum ama ben bunların hiçbirine şimdiye kadar hiç katılmadım. Tabi bunu biraz da şey etkiliyor. Zamanın bir kısmını memlekette geçiriyoruz, bir kısmını burda geçiriyoruz. O yüzden yani bunlara katılamıyoruz. Bütün olmadığı için katılmıyoruz, katılamıyoruz daha doğrusu. Tabi evde de olan birtakım sorumluluklar da olunca. Evdeki

sorumluluklar evimizin işi, çamaşır, bulaşığı, temizliği, eşin bakımı, çocuğun bakımı hepsi.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

“Yok, bilmiyorum. Yazın yokum zaten. Yazın yazlığa gidiyorum, orda denize falan, deniz kenarına gidiyorum, oturuyorum işte. Komşularla oturup kalkıyorum o kadar. Burda yokum.” (K 8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“Biz katılmıyoruz. Ama Sincan’da geziler var. Bizim gezimiz U..... (İlçe ismi) D.....(köy ismi) Sincan belediyesi geziler uygular. Yazın memlekete gidiyoruz. Kışın da soğuk, biz gezilere katılamıyoruz.” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

4.1.2.2. Derneklere/Vakıflara Üyelik ve Faaliyetlerine Katılım

Araştırmada aktif yaşlanmanın amaçlarından sosyal katılım faktörü bağlamında gönüllü faaliyetlere katılma ve bir dernek/vâkıfa üye olma durumu da öğrenilmek istenilmiştir. Katılımcılardan çoğunluğu herhangi bir dernek veya vâkıfa üye olmadıklarını belirtmişlerdir. Bir derneğe veya vâkıfa üye olduklarını belirten yedi katılımcıdan üçü birden çok derneğe üye olarak çalışmalarını sürdürmektedirler. Katılımcılardan dördü sağlık sorunları, pandemi vb. nedenlerle üye oldukları derneklerin faaliyetlerine aktif olarak katılmadıklarını; aidat ödeme ve ekonomik destek anlamında katkı verdiklerini belirtirken, üçü üye oldukları derneklerin faaliyetlerine aktif olarak katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Bu araştırmada sağlık sorunları ve pandemi yaşlı bireyleri kısıtlayan iki faktör olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, yaşlılık döneminde bir derneğe veya vâkıfa üye olma durumunun azlığı, üye olanların da çeşitli nedenlerle aktif bir şekilde faaliyetlerine katılmadığı ortaya konulmuştur. Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcıların emekli olduktan sonra meslekleri ile ilgili emekli derneklerine üye oldukları görülmektedir.

“Hayır. Ancak ben Gazi Derneği’ne üyeyim. Aynı zamanda ben gaziyim. Gazi Derneğine üyeyim başka yere kaydım yok. Seçimlerin olduğu zaman bir de aidat gidileceği zaman gidiyorum, açıkçası. Onlar da herhangi bir şey olursa telefonla bana bilgi veriyorlar.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Var. Şimdi ben Türkiye Eğitim Sen (TES)’in üyesiyim. Bizim kendi köyümüzün, G.... S.... köyünün derneğinin üyesiyim. Genelde ben bu tür dernek çalışmalarına ekonomik destekle yardımcı olabiliyorum, köyde.

Sendikal faaliyetlere de zaten emekli olduk. Emekli derneğimizin içinde bir üye olarak devam ediyoruz.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

“Ben iki tane derneğe üyeyim. Bir tanesi Türkiye Emekli Subaylar Derneği (TESUD), buna sadece az önce dediğiniz gibi aidat ödüyorum. Genelde çok faal bir dernek değil...” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Ayrıca, araştırmada dernek üyeliği olanlar arasında yalnızca bir kadın katılımcının bulunması dikkat çekicidir. Bu durum bize dernek üyeliği konusunda yaşlı erkeklere kıyasla yaşlı kadınların katılımının düşük olduğunu göstermektedir. Dağ (2016, s.483) kadının yaşamında toplumsal cinsiyet problemlerinin en yoğun yaşandığı dönemin yaşlılık olduğunu ifade etmiştir. Yelboğa ve Varol (2018, s.62)’a göre kadınlar eğitim, sağlık, istihdam vb. toplumsal alanlarda ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bu kapsamda toplumun koyduğu sınırlar nedeniyle kadınlar birçok alanda özgür olmadığı gibi birçok haktan da yararlanamamakta; toplumsal rollerini yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda yaşlı kadın bireylerin ise daha çok ayrımcılığa uğradıkları vurgulanmıştır. Yaşlı kadın bireylere fırsat eşitliği sağlanmalı ve pozitif ayrımcılık yapılmalı; eğitim görme, çalışma, toplumsal yaşamda daha aktif yer alma imkânları sunulmalıdır. Yaşlı kadın bireylere kendi gereksinimlerini karşılayabilecek imkânlar verilmeli ve her alanda kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin çalışmalar yapılmalıdır. Bu araştırma sonuçları da Yelboğa ve Varol’un kadın yaşlı bireylerin ayrımcılığa uğradığı görüşünü desteklemekte, kadın yaşlı bireylerin dernek/vakıf üyeliklerinin daha az olduğunu, toplumsal yaşamda daha az yer aldıklarını ortaya koymaktadır.

Kurtkapan (2019, s.72) tarafından İstanbul ilinde emekli derneklerinde yönetici ve gönüllü statüsündeki kişilerle yapılan çalışmada; emekli olan bireylerin mesleğe bağlı sosyal ilişkilerini emeklilik dernekleri aracılığı ile sürdürdükleri, bu dernekler tarafından düzenlenen gezi, seminer ve kutlama gibi etkinliklerin sosyal yaşama katılımlarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Kurtkapan’a göre emekli dernekleri yaşlı bireylerin sorunlarının çözümünde güvenilir bir kaynak olduğu gibi sohbet etme ihtiyacını karşılamakta, eski mesai arkadaşları ile iletişimde kalmasını sağlamakta, zihinsel birikimlerini kullanmalarına ve sosyal katılıma imkân tanımaktadır (ss.79-80).

Subay emeklisi bir katılımcı mesleki derneğe üye olduğunu ve bu derneğin gezi, kamp vb. sosyal faaliyetlerine aktif bir şekilde katıldığını ifade etmiştir.

“...Ondan sonra birde bizim devre grubumuz. Harp Okulundan mezun, .. (devre numarası) devresi. Devre grubumuzun bir derneği var. Bu biraz daha sosyal faaliyetleri fazla olan bir dernek. İşte ayda bir toplanıyoruz. Senede iki üç defa grup halinde toplanıp, hem turistik tarihi geziler yapıyoruz, bazen de kamp yerlerine gidiyoruz. Oralarda bir araya geliyoruz. İki tane derneğim var, başka yok.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Mesleki derneğe üye olan bir katılımcı sağlık sorunları, bir diğeri pandemi nedeni ile derneğin faaliyetlerine aktif katılmadığını belirtmiştir.

“Üyeliğim var. Orman Teknikerleri Derneğine üyeyim. Yerimiz Kızılay’da olmasına rağmen biraz önce arz ettiğim yürümedeki sıkıntılar nedeni ile sık gidemem. Zira dolmuşta bile bir saat filan oturduğum zaman rahatsız oluyorum.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

“Tüm Hukukçular Derneğinin Üyesiyiz. Katılıyorduk da hastalıktan dolayı toplanamıyoruz.” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Çankaya ilçesinde ikamet eden bir çift çeşitli hayır derneklerine üye olduklarını ve faaliyetlerine aktif bir şekilde katıldıklarını ifade etmişleridir.

“Gönüllü Eğitimciler Derneğinde kayıtlı üyeyim, devam ediyorum... Üye olduğum derneğe tabi katlıyorum. Orada da yönetim kurulundayım. İşte geziler düzenliyoruz. Derneğin faaliyetlerini düzenliyoruz. O konularla ilgili görüş alışverişinde yani görüş birliği sağlıyoruz. Kim ne yapabilir yani. Kimi getirebiliriz. Bu konuyu nasıl çözebiliriz Problemleri orda güncel konuşuyoruz, şey ediyoruz. Halletmeye çalışıyoruz. Bazen giderim. Telefon eder, giderim. İbrahim Beyle konuşuruz.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Var, yavrum. Deniz Feneri. Çok uzun süre faal çalıştım. Dikiş diktim, arabamız ile ihtiyaç sahiplerine gıda götürdüm. Yine Can Suyu var benim. Yine Başak Vakfı var. Gönüllü Eğitim var. Bu kadar yavrum. Deniz Fenerine daha aktif katılırım. Kermeslerine katılıp, bir şeyler alıyorum, arada ekonomik destek çıkıyorum. Mesela katarakt ameliyatları gibi, su kuyusu gibi. (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Bir derneğe veya vâkıfa üye olan katılımcıların eğitimlerinin ön lisans ve lisans düzeyinde, mesleklerinin astsubay, avukat, muhasebeci, orman teknikeri ve öğretmen olduğu saptanmıştır.

4.1.2.3. Kendi Kararlarını Alabilme

Aktif yaşlanma yaklaşımında yaşlı bireyleri fiziksel, sosyal ve zihinsel açıdan korumak ve sosyal hayata katılımlarını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda yaşlı bireylerin sağlıklarının korunması ve toplum içinde bağımsız bir şekilde yaşayabilmeleri önemli olduğundan yaşamlarını ilgilendiren önemli konularda kendi kararlarını alma biçimleri; tek başlarına mı karar alıyorlar, kararlarını alırken danıştıkları kişiler var mı vb. öğrenilmek istenilmiştir.

Katılımcılardan üçte biri kendi kararlarını tek başına aldıklarını ifade etmiştir. Katılımcılardan dördü eşine, beşi çocuğuna, beşi eşi ve çocuğuna, biri eşi ve arkadaşlarına, biri çocukları ve akrabalarına danışarak kararlarını aldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumdan farklı olarak iki katılımcı bireysel kararlarını tek başına alırken, ortak kararları eşi ve çocukları ile birlikte aldıklarını, bir diğer katılımcı ise eşi ve çocuklarının birlikte aldığı kararı onayına sunduklarını ifade etmiştir.

World Health Organization [WHO] (2011)'da işaret ettiği gibi yaşlılık döneminde her zaman kayıplar gibi olumsuz durumlar olmamakta, yeni işlere başlama, gönüllü faaliyetlere katılma böylece üretken olma, yaşamına dair bağımsız karar verme, yaşam boyu öğrenme gibi olumlu durumlar da olabilmekte ve yaşlı bireylerin yaşamdan memnun olmalarını sağlamaktadır. WHO (2002)'da belirtildiği gibi aktif yaşlanma kavramlarından özerklik; kişinin günlük yaşamını nasıl yaşayacağına ilişkin kendi kişisel kararlarını alması ve bu kararların sonuçları ile baş edebilme yeteneğidir.

Kendi kararlarını tek başına aldığını ifade eden katılımcıların başkasına ihtiyaç hissetmediğini ve kimseye danışmadığını belirtme ihtiyacı duyduğu, kendi kararını bağımsız bir şekilde alabilmekten memnun olduğu anlaşılmaktadır. Bu katılımcılar aşağıda yer alan ifadelerinde ileride kararlarını alamama endişesi taşıdıklarını da belirtmişlerdir.

“Şu an için kendi kararlarımı verebiliyorum. Ama ilerisi için şu an için bir şey diyemem. Şu an bir sıkıntı yok.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Şu anda kendi yaşantım ile ilgili kararları kendim alabiliyorum. Başkasına ihtiyaç hissetmiyorum.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“Şu ana kadar kimseye danışmadım. Kendi kararımı kendim alırım. İleride ne olacak onu bilemem, tabi. İleride görmem lazım. Şu ana bu yaş itibarıyla hiç kimseye danışmam. Kendi kararlarımı kendim alırım.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Kararlarımı alıyorum, onlara da fikrimi söylüyorum. Böyle böyle düşünüyorum, diye. Alıyorum, tabi. Çok şükür aklım yerinde, kafam çalışır, hepsini yaparım. Ama ne olacağımız belli değil tabi. Yaparım, hem de nasıl.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

“Kendi kararlarımı kendim veriyorum. Kimseye ben bir şeye karar aldıktan sonra çocuklar derim ki ben şunu yapıyorum. Haberiniz olsun. Onlarda zaten bir şey demezler. Hayat senin hayatın istediğini yapabilirsin diyorlar, bana.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

“Şimdilik kararlarımı kendim alıyorum.”(K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

Ceylan (2021, s. 37)’a göre aktif yaşlanma yaklaşımında yaşlı bireylerin kararlarını özgür bir şekilde alabilmesi onların mutlu olmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte yaşlı bireylerin kendi iradeleri dışında zorunlu olarak gerçekleşen durumlar yaşlılık döneminde mutsuz olmasına neden olmaktadır. Katılımcıların bazıları kararlarını çeşitli nedenlerle bir başkasına; eşleri ve çocuklarına danışarak aldıklarını belirtse de yine de son kararı kendileri vermektedirler. Kararlarını eşi ile birlikte aldığını ifade edenlerin kararları danışarak almaktan memnun oldukları anlaşılmakta, bu durum Ceylan’ın görüşünü desteklemektedir.

“Ortak alıyoruz kararımızı ortak beraber gidelim mi gidelim öyle gideriz beraber eşimle beraber. İkimiz de kafa dengiyiz. İstedığınız yere beraber gideriz (Güler).” (K1, Kadın, 69, İlkokul, Yenimahalle).

“Bay-bayan kararlarımızı alırken birbirimize danışırız (Güler).” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

Kararlarını çocukları ile birlikte aldığını ifade edenler, karar alırken bir başkasına danışmanın yanlış karar alma ihtimalini azaltacağını belirtmişlerdir.

“Kararlarımı danışa danışa daha iyi olur. Kendi başına versen iyi olur, kötü olur. Kızlarım var, onlara danışırım.” (K9, Kadın, 81, İlkokul,

“Yavrum ben oldu, bitti birilerinin de fikrini alırım ki, yanlışma ihtimalim azalsın diye. Küçük oğlum benim danışmanımdır.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Kararlarını eşi ve çocukları ile birlikte aldığını belirtenler, kararlarını alırken aile üyelerine danışmayı alışkanlık haline getirdiklerini ifade etmişlerdir.

“Kendim aldığım kararlar da olur, eşimle, çocuklarımla görüşerek fikirleriniz alarak aldığımız kararlar da olur. Ama genelinde ailecek alırsanız, kararı.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

“Hanımefendi ben gençliğimden beri evlendiğim ilk günden beri eşim ve çocuklarıma danışmışımdır. Hatta onlar ilkokula bile giderken onlara danışırdım. Tek başıma bir şey yaparsam çok huzursuz olurum, ben. Onun için bugün için de hala ne yaparsan yapayım muhakkak onların fikrini almak isterim. En basit konularda dahi. Geçmişten gelen bir şey bu.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Öncelikle eşimle, daha sonra çocuklarımla bu konuyu istişare ederek, hareket etmeyi severim.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

Bireysel kararları tek başına, ortak kararları ailesi ile birlikte aldığını ifade edenler, ortak kararları ailenin diğer üyeleri ile birlikte almanın önemi üzerinde durmuşlardır.

“Eğer ailemize bir şey alınacaksa birlikte karar veririz, eşimle, çocuklarla birlikte. Tasarlarız, konuşuruz, az çok sınırlarını çizeriz. Ondan sonra araştırma yaparak, o mal veya hizmeti almaya çalışırız. Mesela geçenlerde oğlumla birlikte istişare ettik. Budama mevsiminde kolaylık olsun, yorulmayım diye budama makası aldık, elektrikli, şarjlı da makası. Şarj ediyorsunuz. Şarjı iki saat, üç saat çalışıyor. O sürede dokunduğunu kesiyor, sadece onun ağırlığını taşıyorsunuz. Kolaylık oluyor. Bir şey yapılacağı zaman onu ilgilendiren kişilerle mutlaka istişare ederim. Ama kendimi ilgilendiren bir şeyde de pek şeyi onları şey etmem, araştırmam. Yani onlara sormadan da alabilirim diyorum.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Genellikle evimle ilgili, kendi şahsi evime ilgili kararlarımı kendim alırım. Eşim ve çocuklarım ile ilgili kararları onlarla birlikte karar alırım. Yani onlara sormadan bir şey yapmam.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Katılımcılar kendi kararlarını alabilme konusunda zihinsel olarak sağlıklı olsalar da, bir karar alırken en yakınlarına; eş, çocuk, akrabalar vb. danışmanın yanlış karar almayı engelleyeceğini belirterek, birlikte karar almayı alışkanlık haline getirdiklerini ve bu durumdan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu şekilde kararların danışılarak alınması, yaşlı bireylerin eşi ile sohbet konusu yapmasına ve çocukları, akrabaları ile bir araya gelmelerine ve sosyal ilişki kurmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu durum aktif yaşlanmanın sosyal katılım amacını gerçekleştirmesi açısından önemlidir. Bir başkasına danışarak karar alma ve süreci bu yönüyle de düşünülmelidir.

4.1.3. Teknoloji Kullanımı

Bu alt tema altında; teknolojik aletlerin kullanımı ve öğrenme durumu, teknolojik aletlerin evde yaşamaya etkisi temaları değerlendirilmiştir.

4.1.3.1. Teknolojik Aletlerin Kullanımı ve Öğrenme Durumu

Karahisar (2019) yaşlı bireylerin yakın çevreleriyle iletişimlerini devam ettirme, yeni arkadaşlıklar kurma, topluluklara üye olarak sosyal çevrelerini genişletmede akıllı cep telefonu ve internet kullanımının önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır. Karahisar’a göre yaşlılar; koordinasyon, algılama ve fiziksel kısıtlılık gibi sorunları olmasına rağmen yakınlarından destek alarak başlangıç düzeyinde internet ve sosyal medya kullanmaktadırlar. Ayrıca, yaşlılık ile ilgili teknoloji okuryazarlığı, sosyal medya vb. konularında yapılan çalışmalar da giderek önem kazanmaktadır.

Bu araştırmada da yaşlı bireylerin akıllı cep telefonu ve internet kullanımının yakınları özellikle çocukları ile iletişimi devam ettirebilmeleri, sağlık, yemek, haber vb. konularda bilgi alma için kullandıkları, televizyonda da sosyal ve haber içerikli yayınlar izledikleri

görülmektedir. Bu konularda katılımcıların ifadelerine ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Valla telefonu şey yapıyorum Whatsapp’ını kullanıyorum, YouTube’u kullanıyorum. Bazı rahatsızlıkları soruyorum onları okuyorum. Bazı dinleyeceğim şeyler oluyor, eğlenceli onları dinliyorum...Bir de Google’ dan yazıyorum Çocukları ararım, akrabaları ararım. Konuşuruz, o kadar. Televizyonda işte dizileri seyrediyorum. Bazı yarışma programlarını, yemek programlarını, haberleri seyrediyorum.” (K8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“Sevdiğim kişilere çocuklarıma ulaşıyorum görüntülü de olsa gidemesem de görüşüyorum görüntülü. Hani uzakta olsalar bile yakında gibi hissediyorum, görüntülü görünce, mesaj çekiyorum, telefonda konuşuyorum, normal iyi oluyor.” (K1, Kadın, 69 İlkokul, Yenimahalle).

“(Güler) Ben yemek falan çok şey yaparım, şey tariflere falan çok bakarım. Yemek programlarına bakarım, televizyonda da. Bulmaca çok çözerim. Çok güzel bir şey, eskiden bir tarif alırdın. Birini vermezlerdi, tutmazdı. Şimdi, her şey var, istediğin. Çok memnunum ben. Ne istersen örgü de, örgü geliyor şey de, ne istersen geliyor, yani. Her şeyi yapabiliyorsun, kimseye şey yapmadan. Kaç tane örnek çıkardım, öyle de. Bu ara, bu sene pek yapamıyorum. Baya bir rahatsızlandım.” (K27, Kadın, 66, Lise, Sincan).

“Açıp, kapa. Onla konuş, bunla konuş. Resimlere bak, gazetesini oku, o kadar. Başka bir şey yok. Arkadaşların gönderdiklerine bakarım. Sanki yanımdaymış gibi, kızıyla, oğlanla bile resimli konuşuruz. Ha tabi. Şu ilerde oturuyorlar ama bazen resimli arıyorum. Görüyorum yani, onları. Görerek konuşuruz.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

Yaşlılar, interneti ve sosyal medyayı çeşitli amaçlar; özellikle sosyal medyayı kullanarak sosyal ilişkilerini canlı tutmak için kullanmaktadırlar. Bu şekilde yalnız kalmamakta ve eski dostları ile iletişimlerini devam ettirebilmektedirler. (Karahisar, 2019). Bir katılımcının aşağıda yer alan ifadesinde Karahisar’ın belirttiği gibi eskiden tanıdığı kişiyi bulup, iletişime geçmede sosyal medyanın kullanıldığı görülmektedir.

“Çok etkiler gerçekten çok etkiler. Niye etkiler onu söyleyeceğim. İletişim kurduğum birimler veya kişiler bana sağlıklı bilgiler aktarır, ben de onlara aktarırım. Şöyle yani işte çok basit bir şey söyleyeyim. İki gün önce bir öğretmenimi arıyordum. Yarım saat sonra bilgi geldi. Hâlbuki var ya bilgi vermiyorlardı, biliyor musun? Ben bir var ya imam hatip aradım. İmam Hatip’te çalıştığını biliyordum. Kızcağız bulmuş, bana telefonda gönderdi.

İyi değil mi, iyi bir iletişim değil mi? Aradığım kişiyi buldum, oda beni aradı.”
(K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Yaşlı bireyler çocukları, akrabaları ve arkadaşları ile iletişimde kalabilmeleri için teknolojiye yenilikleri; görüntülü konuşma ve Whatsapp uygulamalarını kullanmaktadırlar. Boyacıoğlu vd. (2021) araştırmasına göre yaşlılık döneminde internet kullanımı günlük yaşamı devam ettirmede önemli bir unsurdur. Ayrıca, yaşlı bireyler internet kullanarak uzakta olan sevdikleri ile görüntülü konuşmalarını ve dolayısıyla sosyalleşmelerini sağlamaktadır. Bu şekilde bireyler kendilerini daha iyi hissetmektedirler.

“Zaten bilemediğim şeylere girişmem. Dedim ya Whatsapp kullanırım. Gelene bakarım, arayacağım yeri ararım. Kendi sitemize girer. Yani kurulmuş olduğumuz kardeşlerim arasında sitemiz var. O şekilde haberleşiyoruz. Grubum var. Ordan günlük haberleşiyoruz.” (K6, Kadın, 68, Ön Lisans, Yenimahalle).

“Çok güzel, memnunuz (gülür). O da olmazsa iyice çatlar, ölürüz (gülür). Boş kaldığım zaman eskiden kitap okuyordum, şimdi kitap okuyamıyorum. Buna bakıyorum, ne olmuş, bitmiş. Bir de bizim sayfamız var. K.....(ilçenin ismi)’ın sayfası kim ölmüş, kim kalmış, kim gitmiş, kim gelmiş hepsinden haberim oluyor, yine. Yeğenler filan hep olunca, iyi oluyor. Gitmeden de, eskiden her hafta gidilirdi. Şimdi gitme şeyi de telefon olunca mecbur telefonla görüntülü konuşuyoruz. Görüyorsun, gitmeye bile gerek kalmıyor.”
(K27, Kadın, 66, Lise, Sincan).

Katılımcıların aşağıda yer verilen görüşlerinde de teknolojin sunduğu hizmetlerden özellikle sağlık işleri; randevu alma, e-nabız uygulamasında tetkik ve tahlil sonuçlarını inceleme, sosyal medyayı kullanma, televizyonda da haber, belgesel ve müzik programlarını izleme şeklinde yaralandıkları görülmektedir.

“Bilgisayarım Laptop tipi bilgisayarım var, cep telefonum var. Cep telefonunda sosyal medyayı kullanmayı severim. Örneğin Facebook gibi Twitter gibi sosyal medya kullanmayı severim ve severek de takip ederim.”
(K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Akıllı telefonumu genelde randevu, hastaneden randevuları için bir de haberleri ordan takip ediyorum. Günlük haberleri. Şey de öyle televizyonlarda da öyle. Bilgisayar telefonlarda olduğu için normal evdeki bilgisayarı pek kullanmıyorum. Ama televizyonlarda genelde haberler için kullanıyorum, bir de belgesel olursa onlar için. Sosyal medya kullanmam.”

Valla Whatsapp hepsi var telefonda da, onları da ben kullanmıyorum. “ (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Akıllı telefonu daha çok iletişimde kullanıyorum. Telefonun amacı o zaten (Güler). Whatsapp kullanabiliyorum, Instagram’a girebiliyorum. Google’ dan bir şeyleri okuyorum, öğreniyorum, Bu kadar. E-nabızda kendi tahlillerime görüntülemelerime bakıyorum Ama hiç oradan randevu almadım. Daha çok telefonu kullanıyorum. MHRS’yi kullanıyorum. 182’yi kullanıyorum, devlet hastanelerinde. TV izlerim, müzik dinlerim ama kitap okuyamıyorum. Kendi özel sorunlarımdan dolayı, el-işi yapamıyorum (gözlerindeki hastalık nedeni ile görme kaybı).” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“İşte en basiti banka işlemlerinde. Öncelikle haber tutkunuyum. Benim haber siteleri var. Onları incelerim. Müziği akşamları açarım. Fonda bir müzik olur.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Randevu almayı kullanırım telefonda. Hastalıklar hakkında bilgi almak istiyorum, hastalıkları araştırıyorum. Anatomik yapıları inceliyorum, okuyorum tekrar tekrar. İlgimi çekiyor. Haberleri okuyorum. Yemek tariflerine bakıyorum.” (K4, Kadın, 69, Lise, Yenimahalle).

Yıldırım Becerikli’nin (2013) yaşlı katılımcılar ile yaptığı araştırması da yaşlı bireylerin, sosyal medya kullanımından internette randevu alma, yakınlarıyla iletişim, alışveriş ve internet bankacılığına kadar geniş bir şekilde sisteme katıldıklarını ortaya çıkarmıştır. Karahisar’ın (2019) araştırmasına göre; yaşlı bireyler arama motorunu oldukça etkin kullanmakta; hobiler, ekonomi, sağlık, tarih, sanat ağırlıklı olmak üzere çeşitli konularda araştırmalar yapmaktadırlar.

“Google’ı kullanırım. Bir şey bakmaya öyle Instagram filan oralara girmiyorum. Whatsapp gruplarım var birkaç tane. Facebook, Instagram filan oralara girmiyorum. Bir de ihtiyaç duymadım, bilmiyorum neden denemedim. Whatsapp yetiyor. E-nabızı kullanıyorum. E-devleti kullanıyorum. O işleri bilgisayarla yapıyorum. İşte arabanın vergisini bilgisayarlar, ev vergilerini, fatura ödemeleri filan o işleri yapıyorum. Artık şimdi cepte bilgisayarda pek kullanmaz oldum. Televizyona da yükledim interneti. Bazen de ordan yapıyorum tabii büyük ekran daha kolay. Burda salondaki televizyon internetli televizyon almıştım. Eşimde ve ben de şeker yoktu ama şeker olsun tansiyon aleti olsun kullanıyorum epeydir. Yemek tarifleri, bir şey lazım bir ayakkabı lazım hemen gir bak, nerde ne var, kaçta filan (Güler). Bir şeye aklım takıldı, şu neydi. Bir belgesel izliyorum orda bir konu geçiyor. Ona giriyorum. Eskiden ansiklopedi karıştırıyorduk hemen. Ciltlerle de ansiklopediler var evde. O şimdi Google abimiz oldu, ansiklopedi gibi. Geçiyor zaman. “(K17, Kadın, 76, Üniversite, Çankaya).

Yıldırım Becerikli (2013) ve Karahisar'ın (2019) araştırmalarında ortaya çıkan hususları destekler şekilde, bu araştırmada da internetin sosyal medya kullanımı, vergi ve fatura ödemeleri, alışveriş ve akla takılan, öğrenilmek istenilen birçok konuda bilgi almak için kullanıldığı ortaya çıkmıştır.

Çavuş (2013) ekolojik sistem yaklaşımına göre bireylerin, uyum sorunları yaşamamak için kendilerindeki, diğer insanlardaki ve toplumdaki değişikliklerle başa çıkmak, uyum sağlamak durumunda olduklarını belirtmiştir. Araştırmada yaşlı bireylerin kendileri için yeni olan teknoloji kullanımı konusunda uyum sağlamak için çaba gösterdikleri görülmektedir. Bu araştırmada yaşlı bireylerin teknoloji ile tanışırken başlarda zorluk çektikleri, çocukları, arkadaşları ve komşularından destek aldıkları, öğrendikten sonra tek başlarına kullananlar olduğu gibi, arada sırada yapamadıkları konularda destek almaya devam edenler de olduğu grlmüştür. Yaşlı bireyler destek aldıkları bu kişiler sayesinde teknoloji kullanımına olan korku ve kaygılarını gidermişlerdir. Az da olsa yakınlarından eğitim almasına rağmen teknoloji kullanımında öğretilenleri unutanlar ve ilerleme göstermeyenler de olmuştur. Katılımcılara ilişkin bu konudaki görüşlerine ilişkin alıntılar aşağıda yer almıştır.

“Yakında yaşam kentte bir kız kardeşim var. Randevuları (MHRS) o alıyor, internetten. Onu da alamıyorum. En büyük sıkıntım hanımefendi, konum. Konum denen bir şey var, biliyorsunuz. Burası biraz adres olarak saba bir yer yer. Birisi geldiği zaman dışardan bir konum atar mısınız diyor. O zaman ben iyice böyle şaşırıp kalıyorum. Onu çok gayret ettim ama öğrenemedim. Kız kardeşimin eşi de bilgisayar mühendisi. Baya bir dersler verdi bana. Yok, o konuda bir yetenek yok.” (K16, Erkek, 76, niversite, ankaya).

“Cep telefonunu ben hiç şeyde kullanmıyorum sade konuşmakta. Bir sesini açma şeyini de daha yeni öğrendim. Ablam öğretti telefonda söyleye söyleye. Bacım işte orda şeyi var, işte oraya bas, yeşil olur öyle konuş. Elimi tutaraktan konuşuyordum, öyle dedi boynun ağrır. Valla yeni öğrendim, ben onu. Diyorum ya ben telefonun hiçbir özelliğini pek bilmem....çabuk unutuyorum. Eğitim alsam iyi de, srdrebileceğimi zannetmiyorum. Unutuyorum nk.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

“Bankacılık işlemlerinde oğlumdan destek alırım. Akıllı telefon kullanırken fazla ayrıntıya girmiyorum. Teknoloji konusunda oğluma danışıyorum. Bazen de Türk Telekom'dan emekli olan bir komşudan danışmanlık alıyorum. Deneyimli olan birinden, ara sıra ona da şey yapıyoruz.” (K5, Erkek, 68, niversite, Yenimahalle).

“Vakti zamanında eğitim aldık. Ama şimdi internet ortamında neye ihtiyacınız varsa yazıyoruz. Her derde bir internette çare bulunuyor. Ama gene de beceremediğimiz konular olursa, gençlere oğluma, kızıma soruyorum. Onlar bize özellikle bilgisayar kullanımı ile ilgili yardımcı oluyorlar”. (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Yaşlılık döneminde teknolojik yeniliklerin kabulünü etkileyen unsurların başında sosyalizasyon ajanları (arkadaşlar, akrabalar, eş ve çocuklar) gelmektedir (Özkan ve Puruçuoğlu, 2010). Aile üyelerinin yaşlı bireylere desteği teknolojideki yeni uygulamaların benimsenmesini kolaylaştırmaktadır (Karahisar, 2019).

Karahisar (2019)’un araştırmasına göre; çalışma yaşamı, bilgisayar/internet kullanmayı öğrenmek için zorlayıcı olmuştur. Katılımcılardan emekli olmalarından az önce iş yerlerine bilgisayarlar geldiğini ve bununla ilgili seminer düzenlendiğini belirten yaşlılar olmuştur. Hizmet sektöründen emekli olanlar bilgisayarla iş yerlerinde tanışmışlar, internet ve akıllı telefon kullanmayı ise kızlarından, oğullarından, yeğenlerinden öğrenmişlerdir.

“Yani ne bileyim bir şey adapte de olduk. Bu kadar ilk bu internet olayı filan bilgisayar olayı filan olduğunda artık emekli de olduk. Benim o çalışma yıllarım 99’ da emekli oldum. 97-98 filan bilgisayar kullandık. Bilgisayar programı ile biz uzun vade ile enerji planlarını filan yaptık. Avrupa Birliği ile ortak projelerde çalıştık. Ama koca koca bilgisayarların olduğu zamanlar. Birtakım programlar ile projeler filan yaptık. Hatta emekli olduktan sonra pek bir şey yok gibi, hani. İşte bir iki bir şeylere gir bak, filan gibi ama öyle olduk, onu kullanmak gerekiyor. Öyle gerekti. Mesela şu cep telefonu olayı. Benim biraz geçirir cep telefonumu almam, ama iyi ki de alıp kullanmışız. Öyle oldu ki cepsiz hiçbir şey olmuyor. Nereye gitseniz hemen cebinize bir şifre, bir kod geliyor, bir şey oluyor filan yani (gülür). Ama eşim hiç girmede. O sanki benden bak diyordum ben gidersem bu işleri T.....(eşinin ismi) bilmen lazım (eşi 1 yıl önce vefat etmiştir). Mesela ya ben önden gidersem, sen ne yapacaksın. Telefonsuz olmuyor. Bir yaştan sonra öğrenmek de daha zorlaşıyor.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

Karahisar’ın araştırmasına benzer şekilde bu çalışmada da diğer katılımcılardan farklı olarak iş hayatının son yıllarında tanıştığı bilgisayarı işi gereği öğrenmek durumunda kalan bir katılımcının ifadesine yukarıda yer verilmiştir. Ayrıca, bu katılımcı halen yaşamda cep telefonsuz bir şey yapılamadığını, kullanmak gerektiğini, belli bir yaştan sonra öğrenmenin de zor olduğunu belirtmektedir.

Yaşlı bireylerin yeni teknolojiler kullanmalarının önünde bazı engeller vardır. Birçok yaşlı görme engelleri nedeni ile metinleri okuyamamakta, fiziksel veya psikolojik engelleri nedeni ile klavye kullanamamaktadır (Paul ve Stegbauer, 2005). Paul ve Stegbaur'un görüşünü destekler şekilde araştırmada yaşlı bireylerin fiziksel engelleri özellikle görme kayıpları nedeni ile küçük tuşlu telefonları kullanırken yanlış arama yapma endişesi taşıdıkları ortaya çıkmıştır.

“Genelde beni arıyorlar, yani yakın olduğum insanlar. Benim pek arama şeyim olmuyor. İmkânım var ama arayamıyorum. Biraz gözlerimin zayıf olması, bir de telefon şeylerinin çok küçük olması, yanlış arama korkusu şey oluyor. Yanlış arayıp başkasını rahatsız etmeyim diye. Ama zaten en çok arayan çocuklarım olduğu için. Duymasam da işte baksanıza (cebinden çıkardığı telefonu gösterir). Tuşları.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans, Yenimahalle).

Yaşlı bireylerin teknoloji kullanımı konusunda güvenlerinin olmaması, dalga geçileceğinin düşünülmesi de engelleyici başka bir faktördür (Abbey ve Hyde, 2009, s.228'den akt. Baran vd., 2017, s.9).

“Mesela şu anda telefon çalıyor, bakıyorsunuz ismi yok yazıyor. Şüpheleniyorsunuz. Acaba kim bu. Ben de kaydı yok. Ben de kaydı olmadığına göre yanlış bir şey yaparım diye onun çalmasını ve susmasını bekliyorum, ondan sonra kapatıyorum. Çünkü orda diyor ya 1'e basın, 2'e basın. Kapatmaya basınca 1'e basarsam belki onun istediği, benim istemediğim bir şeye cevap vermiş olacağım. Onun için isim yok diyorsa, kapanana kadar bekliyorum. Bilmiyorsunuz tabi. Öyle şeyler soruyorlar ki. Sana su bağlayacağım istersen 1'e bas, istemiyorsan 2'e bas dese tamam bir mahsuru yok. Ama senin kalkıp vatandaşlık numaranı, şununu bununu soruyorsa. Çünkü acayip şeyler çıkıyor, bu telefonda. Bilhassa bu 850'li telefonlar. Oldukça karışık. Güvenmediğim için açmıyorum.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans, Yenimahalle).

Yukarıdaki katılımcının ifadesinden de anlaşılacağı üzere yaşlı bireyler telefonunda kayıtlı olmayan numaralara güven duymamakta ve yanlış bir şey yapma endişesi ile cevap vermemektedirler.

4.1.3.2. Teknolojik Aletlerin Evde Yaşamaya Etkisi

Yaşlı bireyler teknolojik aletlerin kullanımı ile sosyal medyada zamanın daha iyi geçtiğini, telefonda bilgi oyunları ve bulmaca çözüme ile günün büyük bir bölümünün değerlendirildiği, güncel haberlere ulaşmada ve su doku gibi oyunlar ile zihni geliştirmede etkili olduğunu, telefonla aradığın kişiyle görüşebildiğini belirtmişlerdir.

“Bu teknolojik aletler yaşamımı olumlu etkiliyor ve zaman geçirme konusunda da gayet ideal bir şey. İşte gazete okuyorum, dediğim gibi Twitter'a giriyorum, Whatsapp'a giriyorum, Facebook'a giriyorum. Bu şekilde günümün büyük bir kısmını değerlendirmiş oluyorum.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Olumlu etkiler. Onlarla günümü daha iyi geçiriyorum. Zamanı daha iyi geçiriyorum. Telefonda bilgi oyunları daha çok oynarım. Bulmacayı çok severim. Onun için bunlar olduğu halde iki güne bir gazete alır, bulmacasını çözmek için alırım onu.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Valla Hocam, her zaman için teknolojinin yeniliği her zaman iyidir. Hiç olmazsa hani aradığın kişiye ulaşabiliyorsun, görüşebiliyorsun. Günlük haberleri ne olmuşsa olayların hepsini hemen hemen anında haber alabiliyorsun. Bunlar hep insanoğlu için verimli şeyler. Ama kötüye kullanmadığı müddetçe her şey güzel. Maalesef biz insanoğlu da bazen gaddar olur, bu konularda da.” (K29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Yaşlı kullanıcılara hitap eden mobil oyunlar; bulmaca oyunları gibi oyunlar yaşlı bireylerin iyi vakit geçirmelerine katkı sağlayabilmektedir. (Ekici ve Gümüş, 2016). İnternetteki bulmaca oyunları gibi oyunlar yaşlı bireylerin iyi vakit geçirimlerine katkıda buldukları gibi zihinlerini canlı tutmada da yararlı olmaktadır.

“Elbette olumlu etkilemektedir. Bir ütü, bir çamaşır makinesi, bir bulaşık makinesi. Akıllı telefon güncel haberlere ulaşmada, çeşitli oyunlar oynayarak zihnimizi geliştirmede faydalı oluyor. Örnek verirsek su doku vb. oyunları oynayarak kendimiz şey yapıyoruz. Bazen gazete ile de takip ediyorum. Son zamanda telefondan yapıyorum, hem de ekonomik oluyor.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

Araştırmaya katılan katılımcılardan ikisi teknolojinin yalnızlık hissini giderdiğini, televizyonun evde ses olduğunu, arkadaşlık ettiğini belirtmişlerdir.

“Her şeyden önce bu imkân insanın yalnızlık duygusunun azalmasını sağlıyor. Ve insanı meşgul ediyor, dünyadan haberdar ediyor. Yani teknoloji güzel bir olay, yani.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Çok gezmeyi sevmediğim için evde, televizyonum açık (gülür). Çünkü tek yaşıyorum. O benim arkadaşım oluyor, yani. Ses, onu sadece ses gelsin. Tek yaşadığım için ses olarak görüyorum, yani. Yalnız hissetmiyorum, televizyonun sesi açıkken.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

Halen çalışan serbest meslek sahibi bir katılımcı da işlerini masa başından yürütebildiğini, bankacılık işlemlerini yapabildiğini, bunun ise hem iyi hem de kötü olduğunu, yürümek yerine tembelleğe alıştırdığını da ifade etmiştir.

“Çok yararlı etkileri oluyor. Yani tabi bazı gidip, yerinde yapmaktansa o işi evden yapabiliyoruz. Home Office gibi oluyor. Mesela diyelim ki avukatlık açısından bir dava açmak lazım. Mahkemeye gitmek gerekmiyor. Oturup, evden bilgisayarın başından açabiliyoruz. Bankacılık işlemleri işte para aktarılacak, bankaya gitmek yerine evden bu işleri yapabiliyoruz. Yani o açıdan tabi çok faydalı. Gerçi onu da üç kuruş yürüyeceğiz. Yürümek yerine oturduğumuz yerden biraz tembelleşiyoruz ama.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Teknolojinin olumlu yanları yanı sıra bir katılımcı özellikle sosyal medyada saatlerce vakit geçirmek gibi teknolojinin olumsuz yanları olabileceğini, etkin kullanmak gerektiğini ifade etmiştir.

“...Şimdi bir sosyal medyaya en çok karşılaştığımız. Sayfam çok olunca bazen takılıp kalıyoruz. Hanım kızıyor hemen bırakıyoruz, kapatıyoruz. Ben çok fazla şey kullanmam. Girerim bakarım, bazen biz özel mesaj gönderenler, bir şey isteyenler oluyor. Bir şey soranlar oluyor. Onlara cevap vermek zorunda oluyorum. Eğitimci olduğum için de eğitimle ilgili şeylerde kesinlikle geri durmak istemiyorum. Bilgim, becerim kabiliyetim, tecrübem neyse onu paylaşmak istiyorum.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Teknoloji denilince aklımıza ilk önce cep telefonu, bilgisayar ve televizyon gibi aletler gelmektedir. Bu aletlerin yanı sıra evde kullandığımız ve yaşamımızı etkileyen başka teknolojik aletler de bulunmaktadır. Bu araştırmada özellikler kadın katılımcılar çamaşır, bulaşık makinesi ile diğer küçük ev aletlerinin günlük yaşamı kolaylaştırdığını, eski güçleri olmadığı için bu aletleri kullandıklarında rahat ettiklerini ve mutlu olduklarını belirtmişlerdir.

“Valla çamaşır makinesi yıkıyor bulaşık makinesi şey yapıyor işte yerleştiriyoruz şey yapıyor. Seviyorum ütiyü yapıyorum işte. Kolaylık oluyor, insana.” (K1, Kadın, 69 İlkokul, Yenimahalle).

“Çok mutlu oluyorum. İhtiyaçlarımı gördüğü için çok mutlu oluyorum.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

“Tabi ki kolaylaştırıyor. Bir elinde çırpma var. Keki çırpacağıın derken mikser ile iki dakkada çırpıyor. O kolaylığı var. Bizim artık eskisi gibi kol dayanmıyor. Çabuk yoruluyor, onlar. Ekmek kızartma makinesi hemen içine koy, iki dakikada kızartıp pıt pıt atıyor. Ondan sonra diyorum ya tost makinesi desen öyle.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

“Buzdolabı mecbur, devamlı kullandığın bir şey. Çamaşır makinesi de öyle. Bizler için faydalı bir şey, elimiz kolumuz. Onlar olunca işlerimiz kolaylaşıyor. Önceden çamaşır makinesi mi, bulaşık makinesi mi vardı. Onlardan çok faydalanıyoruz. Allah razı olsun, çıkaranlardan.” (K30, Kadın, 71, Okuryazar, Sincan).

4.1.4. Yerinde Yaşlanma Algısı

Bu alt tema altında: katılımcıların evin anlamı, aynı evde yaşlanma durumu, yerinde yaşlanma ile ilgili duygu ve düşüncelerine yer verilmiştir.

4.1.4.1. Evin Anlamı

Literatürde daha önce yapılmış olan araştırmalarda evin ya da yaşanılan konutun yaşlı için ne anlam ifade ettiği konusuna bakıldığında farklı değerlendirmelere yer verildiği görülmektedir. Ulaşılan yabancı araştırmalarda şu düşünceler yer almaktadır. Yaşlı bireyler olabildiğince uzun süre evde yaşamlarına devam etmek istemektedir. (Oswald, Wahl, Mollenkolf ve Schilling, 2000’den akt. Rioux, 2005) Yaşlılar için ev çok kıymetli hatıralar ve değerli anların olduğu anlamlı bir mekândır. (Pynoos ve Regnier, 1991, Vikko, 1996’den akt. Rioux, 2005). Nitekim evler, insanların aidiyet duygusu hissettikleri, yer kimliğini kazandıkları veya birlikte oldukları güvenli yerlerdir (Proshansky, 1978’den akt. Rioux, 2005). Yaşanılan konut fiziksel ve psikolojik canlanma kaynakları olarak duygusal bağlanmayı ve konutun bir ev olduğunu hissetmelerini sağlar (Casey, 1993, Hollander, 1993’den akt. Rioux, 2005). Yaşlı bireylerin aidiyet duygusu güçlü ise kendilerini daha özgür ve rahat hissederler (Fischer,

1997'den akt. Rioux, 2005). Görüldüğü üzere evin anlamı ile ilgili literatürde farklı düşünceler bulunmaktadır. Söz konusu düşünceler bu araştırmanın bulguları ile benzeşmektedir.

Araştırmada katılımcılar evin huzur, güven, özgürlük ve mutluluk hissettirdiği, hatıraların olduğu, hayatını sürdürmede rahatlık, kolaylık sağladığı ve alışkanlık olduğu üzerinde durmuşlardır. Ayrıca, katılımcılar evlerini yuva olarak görmekte ve beğenip, sevmektedirler. Katılımcılar düşüncelerini aşağıda yer alan ifadelerinde belirtmiştir.

“Valla güven duygusu, hatıralara sahip çıkma, saygı duyma, efendime söyleyem huzur hissediyorum, tabi.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

“Valla hatıralar var. Eşimle burda yaşadık, gitmek istemiyorum. 30, yok 25 yıl yaşadık.” (K 8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“İlk göz ağrımız. Gecekondundan daireye gelince mutlu oldum. Küçük olsa da çocukları büyüttük, okula yolladık.” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

“Nasıl desem. Baya bir yuva, ev. Evimiz huzur, mutluluk hissettirir.” (K 30, Kadın,71, Okuryazar, Sincan).

“Bu ev benim işlerimi yapmak, yaşantımı kolaylaştırmak, çevrele birlikte olmak. Mesela bu ev olmasa siz biz nerde bulacaktınız, nerde görecektiniz. Yani yaşamak için gerekli diye düşünüyorum. Yaşamak için gerekli, ev.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Her şeyden önce alışkanlık, bu evde 22 senedir oturuyorum. Benimsediğim bir yer. Evin konumu da yaşam için uygun bir yerde. Hem alışveriş imkânları var. Beslenme imkânları var. Dolayısıyla evde olmayı seviyorum.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Karataş ve Duyan (2008, s.1081)'a göre Türk kültüründe ev sahibi olmak çok önemli bir amaç olarak yer almaktadır. Yaşlı bireyler için evin mülkiyetine sahip olmak ise barınma ve yaşam standardı açısından bir güvence olarak görülmektedir. Araştırmada evin kira olmadığını belirten iki katılımcı da yaşlılıkta kira vermeden kendi evinde yaşamının önemini vurgulamıştır.

“En basitinden kendi evim. Daha rahatım. Hareketlerimde daha özgürüm. Benim için bu.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“En basiti kira vermiyorum (güler). Her yere yakın. Canım sıkıldığı zaman, giyinip yürüyüşe çıkabiliyorum. Alışverişe gidebiliyorum. Onun için yani. Ev, herkesin bir evi olsun, herkese başını sokacak bir ev nasip etsin, rabbim herkese.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

Katılımcılardan değişik görüşler ifade edenler olmuş; bir katılımcı diğerlerinden farklı olarak evi çocuğunun vasiyeti olarak değerlendirmiştir.

“Bu ev kızımızın vasiyeti gibi. O rahmetli olmadan önce bu kooperatife girmiştik. İki gün kadar önce telefon görüşmesi, burayı satıp bir daire almayı düşünüyorduk. Çünkü içinin yapılması gerekiyordu. Ham vaziyette teslim ediliyordu, evler. “Anneciğim” dedi telefonda “ben terfi edeceğim, maaşım da artacak, Size yardımcı olurum evin içini yaptıralım.” İstanbul’da Koçluğa çalışıyordu. “Ben de yardımcı olurum, evin içini yaptırırım, belki ben de birkaç sene sonra terfi edip, Ankara’ya gelebilirim” gibi bir konuşma oldu. Bir kış günü. İnşaat devam ediyor, kooperatiflerde uzun sürer biliyorsunuz. “Kızım dur bakalım daha erken. O noktaya gelsin de ondan sonra bir konuşuruz tekrar” dedim. Bu konuşmadan iki gün sonra cenazeyi almaya gittik. Ve evin yapılıp, içine girme durumu bir vasiyet gibi oldu, bize. Emekli oldum ve çok şey ifade eder. Eşim ve ben. İşte bir sene oldu, eşimi kaybedeli. Dayanabildiğim kadar bu evde oturma niyetimdeyim.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

Yaşın ilerlemesi ile birlikte yaşlı bireyler dışarıya çıkmak yerine daha çok evde kaldıkları için onlar için ev daha önemli bir hale gelmektedir (Rioux, 2005). Katılımcılardan biri evi hayatın geri kalan yeri olarak anlamlandırmaktadır.

“Bizim için burası bir aile yuvası. Bütün zamanlarımızı emeklilikten sonra burda geçiriyoruz. Hayatın geri kalan yeri. İnşallah doktor kapıları, hastane de olmaz. Burada yaşarız. Bu kadar.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

Kalınkara (2021) evde diğer aile bireyleri ve akrabalar ile birlikte desteklenen, sevgi dolu, tatmin edici ve mutlu bir yaşamın, yaşlı bireylerde uygun bir evde yaşama ve ait olma hissini verdiğini belirtmektedir. Ayrıca, bu durum duygusal güvenliğin temelini oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular bu hususu desteklemektedir.

“Ev benim yuvam. Kalmakta mutlu olduğum yer. Ailem orda, karım, çocuklarım. Şimdi çocuğumun biri orda. Birisi evlendi, ayrıldı. Aile sıcaklığı

hissettiğim yer. Kızım evlendi evimizden ayrıldı, dört kişiydik üçe düştük.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Bu ev dört dörtlük oğluma da yakın. Komşularım da çok iyi. Hepsi ile iyiyiz. Ama hepsi genç çalışıyorlar, tabi. Ben de roman okuyorum. Nedir o şey çözüyorum gazteden söyle. Ne bileyim telefonlarla arkadaşlarla öğrencilik yıllarımla arkadaşlarımla konuşma ile vakit geçiriyorum. Televizyonda iyi bir şey varsa seyrediyorum. Bu ev, ben burayı beğeniyorum. Mesela İstanbul’da kızım “anne burda kiraya alalım sana. Burayı ver kiraya, gel yanıma, yakınım” diyor. Ben gitmek istemiyorum, evimi seviyorum. Ben eskiden beri kimsenin evine pek gitmem, evladım da olsa. Şimdi onlar geliyor sık sık, uçakla. Bir hafta kalıyor, gidiyor....” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

Yukarıda katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı üzere evinde sevgi dolu bir ortamda yaşayan, aile bireyleri, akrabaları veya komşuları tarafından desteklenen yaşlılarda yerinde yaşama isteği ve evine ait olma duyguları görülmekte, kendilerini güvende hissetmektedirler.

4.1.4.2. Aynı Evde Yaşlanma

Bu araştırmada ileri yıllarda da aynı evde yaşlanmak istediğini belirten 22 yaşlı birey olmuştur. Bunlardan biri aynı zamanda yazlık alıp, orada yaşamak istemektedir. Diğer sekiz katılımcıdan üçü memleketteki evinde yaşlanmak istemektedir. Biri ileride çocuklarının yanına veya huzurevine gitmek isteyebileceğini, bir diğeri ilerideki ihtiyaç durumuna göre yaşayacağı yerin değişebileceğini belirtmiştir. Katılımcılardan üçü ise çeşitli nedenlerle evinden taşınmak istemektedirler. Bunlardan ikisi evine erişimde zorluk yaşadığı (asansör olmadığı için), bir diğeri daha önce yaşadığı semtteki sosyokültürel ortamı bulamadığı için aynı evde yaşamayı düşünmemektedir.

Wiles vd. (2012)’e göre yaşlı bireyler hayatlarının geri kalanını alışık olduğu çevrede, kendi evlerinde yaşamak isterler. Bu şekilde bağımsız ve özerk olarak, aile ve arkadaş çevresi ile daha yakın bir iletişim içinde olurlar. Bu araştırmada benzer bulgulara ulaşılmıştır. İleri yıllarda aynı evde yaşlanmayı isteyen katılımcılara ait ifadelere aşağıda yer verilmiştir.

“Evet, ölünceye kadar bir terslik olmazsa aynı evde yaşamayı düşünüyorum. Başka bir yere gitmeyi hiç düşünmedim. Gereğesi de eşimle gayet mutluyuz

çocuklarım torunlarım yakınımnda İstedığım zaman görebiliyorum. Onun için de bu ortamda yaşamayı tercih ediyorum.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Bu evde yaşlanmak isterim. Alışkanlık, her yerini biliyorum. Işık kapalı iken bile yatak odasına gidebiliyorum. Alışkanlık yani, her yeri biliyorum.” (K 8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“Aynen yavrurum. Allah müsaade ederse bu evde kalmak isterim. Gülay’ım bir kere evim çok derli toplu. Temizliği kolay elhamdülillah. Asansörü var, yeşil alanı çok. Yazın komşular semaverini alır, şezlongunu alır, aşağı inerler. Gerçi ben buranın yazını yaşamıyorum ama köyde daha çok saltanat sürüyorum, elhamdülillah.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Yaşlı bireyler, anılarını biriktirerek, emek harcadıkları, dostlukları ve komşuluk ilişkilerini kurarak yaşamlarını geçirdikleri evleri ve mahallelerinden ayrılmak istememekte, yaşadıkları çevrede “yerinde yaşlanma” yı istemektedirler (Özmete ve Dinç, 2020, s.229). Araştırmada katılımcılardan biri de bu görüşü destekler şekilde bir ifadede bulunmuştur.

“Kesinlikle. Nedeni şu çevreye alıştık, komşular ile gayet içli dışlıyız. Yeni bir sosyal çevre edinmek istemiyoruz. Yeterli mi?” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Araştırmada memlekette yaşlanmayı düşündüklerini belirten katılımcıların sağlık nedeni ve aile üyeleri ile iletişimde kalabilmek için Ankara’daki evleri ile bağlantıyı koparmak istemedikleri aşağıdaki ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Önümüzdeki yıllarda köyümdeki evimde yaşamayı tercih ederim. Yakın çevrem köyde yaşamakta. Ama sağlık düşünüldüğü zaman da burda kalmayı tercih ederim. Doktorlara daha kolay ulaşma başka ne olabilir ki? Söyleyiver tedavi avantajı daha fazla. Tabi küçük yerdeki gibi olmaz.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

“Memlekette, D.....(köyün ismi)’de yaşamak istiyorum. Yine de yeri gelir Ankara’daki eve de gidebilirim. Çocuklarım var. Düğünleri olur ya da özlem duyarım gitmek isterim. 35 yılımı verdim.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

Katılımcılardan biri bir süre daha aynı evde yaşamak istediğini ancak ileride yazlık alma ve bahçesinde toprak ile uğraşma hayali olduğunu da belirtmiştir. Kentlerde yaşayan yaşlı

bireylerin toprak ile uğraşma isteğine yönelik mekânlar olması, kentte alışkın olduğu ortamdan uzaklaşmadan hayal olarak gördüğü bu isteğini gerçekleştirebilmesini sağlayabilecektir.

“Şimdilik belli bir süre evin konumundan dolayı aynı evde yaşamak istiyoruz. Aynı evde yaşlanmak istiyoruz. Ama herkesin hayali gibi bizim de bir hayalimiz bir yazlık olsun, bir toprak olsun. Bir şeyler ekip, biçelim oraya gidelim filan. Böyle bir hayalimiz var ama olur mu olmaz mı, kader ne gösterir bilmiyorum. Öyle bir niyetimiz var.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

İleri yaşlılığında yaşayacağı yerle ilgili birden çok alternatif üzerinde duran bir katılımcı olmuştur. Katılımcının bakıma ihtiyacı olduğu zaman alacağı destekler; çocukları ve kurumsal destekler konusunda bir tahmini bulunmamaktadır. Bu nedenle diğer ifadelerinde de şimdilik evinde yaşamak istediğini, ileride çocuklarından, kamu kurumları ve belediyelerden destek alarak yerinde yaşlanmanın ya da huzurevinde yaşamının iyi olabileceğini belirtmiştir. Katılımcının evinde yaşlanırken alacağı desteğin niteliğinin yaşayacağı yer tercihinin belirlemede önemli olacağı düşünülmektedir.

“Onu bilmiyorum. İleride elden ayaktan düşünce nasıl olacağım, burada mı kalacağım, çocuklarımın yanına mı gideceğim, bir huzurevine mi gideceğim bilmiyorum, onu.” (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

AARP (2000)'in bireylerle yaptığı çalışmada 45 yaş üstü katılımcının % 83'ü ve 55 yaş üzeri katılımcıların % 73'ü mümkün olduğunca aynı yerde yaşlanmak istememektedir. 55 yaş üzeri gruptakilerin % 26'sı ileride yaşamayı istedikleri yerin planını yapmaktadırlar. Bu yaş grubundakilerin % 80'i bakıma ihtiyaçları olması halinde destek alarak evde kalmak, %9'u bir kuruma yerleşmek, % 4'ü de çocuklarının yanına gitmek istemektedir. Araştırmada taşınmayı düşünen katılımcıların ileride yaşamak istedikleri yer ve ev ile ilgili planlarını belirten ifadelerine aşağıda yer verilmiştir. Bu iki katılımcının K25'in ifadesinden aynı zamanda erişim zorluğu nedeni ile düz girişi olan bir eve taşınmak istediği anlaşılmaktadır.

“Yani değiştirebiliriz. Öyle bir planlamamız var. Tek katlı, bahçeli düz girişi olan sakin bir ev düşünüyoruz, Ankara'da. Hatta bunun içinde bir kooperatifte üyeyim şu anda.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

“Hocam mümkün olduğu kadar şey yapmak istiyordum da. İmkânlar el verirse burda yaşamak istemem, yani. Hocam, şimdi biz Çankaya’da ben çocukluktan orda yaşayınca ordaki insanlarla buradaki insanlar kavramları çok değişik. Onun için bana yirmi senedir şurda otuyorum. Hala alışamadım buraya Hocam. Adamlara selam veriyorsun Hocam. Yüzüne baktığın zaman. Ya hani bir diyorum Allah’ın selamı diyorum alın ...Ama gençler daha iyi efendim. Biz yaşlılarda kafada ne var bilmiyorum da. Yani kafasını aşağıya eğiyorsun, selam veriyorsun kafasını kaldırıyor böyle. Bir türlü alışamadım Hocam ya...” (K 29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

4.1.4.3. Yerinde Yaşlanmaya İlişkin Duygu ve Düşünceler

Wiles vd. (2012) günümüzde yaşlılar ile ilgili politikalarda yerinde yaşlanmanın üzerinde çok durulan bir kavram olduğuna dikkat çekmiş, kurum bakımına göre bireyin kendi kararları ile evinde ve toplum içinde yaşamasını sağladığını belirtmiştir. Ayrıca, yerinde yaşlanma yaşlı bireyler tarafından kendi özgür ortamında yaşama, arkadaş ve akrabalarla sosyal destek ve iletişimin sürdürülmesi olarak görülmektedir. Yerinde yaşlanma politikacılar, sağlık hizmeti verenler ve yaşlı bireyler tarafından kurum bakımına tercih edilmektedir. Wiles vd.’nin belirttiği gibi politikacılar kurum bakımı yüksek maliyetli olduğu için yerinde yaşlanmaya daha fazla önem vermektedirler. Birçok çalışmada kurum bakımına göre yaşlı bireyleri evlerinde destekleyen bakım uygulamalarının maliyetinin ve sağlık konusundaki sonuçlarının daha iyi olduğu vurgulanmıştır. Yaşlı bireylerin çoğunluğu da başarılı yaşlanmayı sağlık, kişisel ve ev bakımına ilişkin hizmetler ile ilgili görmektedirler.

Araştırmada katılımcıların çoğu destek hizmetleri alarak evde yaşlanmayı, yatağa bağımlı hale gelmesi halinde kurum bakımına gitmeyi istemekte, kamu tarafından verilecek hizmetleri daha güvenli bulmaktadır. Katılımcıların bu konudaki duygu ve düşüncelerini belirten ifadelerine aşağıda yer verilmektedir.

“...Şu ana elimiz ayağımız tutuyor ama yarın o işlerimizi yapamayacak hale geldiğimizde kendi yaşadığım ortamda devlet bana hizmet vermek isterse seve seve kabul ederim.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Elbette mecbur kalınca huzurevine de gidilir. Ama evde bakım ortamı oluştuğunda, kendi evimde devam etmek isterim. Sağlığımız elverdiği müddetçe değişik ortamlarda yaşanabilir. Ancak, yaşlılık döneminde yerinde

yaşlanma ve bakım daha uygundur, başkalarına yük olmadan.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“... O hizmetlerden yararlanmayı isterim, yani. İnsanoğluna sunulmuş en büyük nimet, yani. Hiç olmazsa sağı solu gözetmeyiz. O fırsattan da yararlanmak isteriz tabi ki.” (K 29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

“Bir ara bakmıştım eşimin rahatsızlığı sıralarında. Bir süre huzurevinde kalsak ameliyatları sonrasında, biraz toparlandıktan sonra mı eve gelsek diye. Devletin böyle bir katkısını daha güvenli buluyorum. Kendim bir yabancı kadın bulup ta evimde oturmaktansa. Çok iyi olur, keşke olabilse. Huzurevine verilecek harcama buna yapılır. İşin içinde de devlet olduğu için daha güvenli hissedilir. Bir hasta bakım falan gibi birtakım şeyler vardı, galiba. Anneme, babama geliyorlardı, öyle kan almaya. Hastane kontrolü evde gelip, yapılıyordu. Bu farklı sanırım.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

Yukarıda katılımcılar, yaşlının ihtiyacına yanıt verebilecek hizmetlerin yapılandırılması durumunda, yerinde yaşlanmak istediklerini belirtmiş, ancak yerinde yaşlanmanın toplum temelli hizmetlerle desteklenmesi gerektiği konusuna dikkat çekmişlerdir. Dolayısıyla yaşlılar kamu tarafından oluşturulacak hizmetleri daha güvenli bulmaktadır.

Yerel yönetimlerin evde temizlik hizmeti hakkında bilgisi ya da deneyimi olan yaşlı bireyler, bu hizmetten memnun kalınmadığını belirtmişlerdir. Katılımcının bu konudaki duygu ve düşüncelerine ilişkin ifadesi aşağıda sunulmuştur.

“Gelen kişilerin verecekleri hizmete bağlı. Memnun kalırsak, alıştığımız evimizin hali hazırdaki koltuklarında oturmak (güler), TV ‘muzı izlemek isteriz. Ama arkadaşlarımızdan, akrabalarımızdan duyduğumuza göre memnun olanda yok. Yani eve gelenlerden. Yemek için de olur, bakım için de olur, temizlik için de olur. Ücret karşılığı gelenleri söylüyorum. Kamudan öyle bir şey istemedik. Çevremizde tabi kayınvalideden başımıza da geldi, baktık.” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Kalınkara ve Arpacı (2016)’nın belirttiği gibi yaşlı bireyler bağımsız olarak ve mümkün olduğu kadar uzun süre kendi evlerinde yaşamayı tercih etmektedirler. Yerinde yaşlanma, toplumda arkadaşlar, aile üyeleri ve komşular ile birlikte bağımsız olarak yaşamayı teşvik eder, kendi başına yeterli olmayı destekleyerek, profesyonel destek ihtiyacını azaltır ve sosyal izolasyona engel olur. Ayrıca, arkadaşlığın devam etmesi, alışveriş, eğlence yerleri gibi tanıdık mekânların olduğu bir ortam yaşam kalitesinin artmasını, kişisel kontrol ve

saygınlığı sağlar (s.401). Araştırmada katılımcıların hayatlarının sonuna kadar kendi evlerinde, alışkanlıklarından uzaklaşmadan ve tanıdık çevrelerinden kopmadan yaşamak istemeleri Kalıncara ve Arpacı'nın bu konudaki görüşünü desteklemektedir.

“Ben ömrüm sağ olduğu müddetçe burda yaşamak isterim. Çünkü burdaki şu an için ihtiyaçlarımı çocuklarım görüyor. Bana ihtiyaç için şey ayırmıyorlar. Kendileri gördükleri için onlar sağ oldukları müddetçe, ben sağ olduğum yerde aynı yerde yaşlanmak ve ömrü bitirmek isterim.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Yani yerinde yaşlanma benim için kendi çevremden kopmamak. Alışkanlıklarımın uzaklaşmamak anlamına geliyor. Yerinde yaşlanmayı isterim.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“Kesinlikle yerinde yaşlanmayı öneriyorum. Sağlıklı, mutlu bir ölümü bulduğum yerde tercih ederim.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Kalıncara ve Arpacı (2013) yerinde yaşlanmayı ikamet değiştirmek zorunda kalmadan yaşlı bireyin kendi evinde yaşaması olarak tanımlamaktadır. Ev ve yakın çevre yaşlı bireyin en çok yaşadığı ve hayatının önemli bir kısmını geçirdiği bir yerdir. Yaşlı bireyler için komşular, mahalle ve deneyimler ev kadar önemlidir. Bu nedenle ev ve binası, çevrede sunulan hizmetler, imkânlar yaşlı ve içinde yaşadığı çevreye katkı sağlayan olumlu özelliklerdir. Ayrıca, bu özellikler yaşam kalitesini artırdığı gibi yaşlı bireyin yatılı bakıma gitmesini de geciktirebilir. Bu nedenle yaşlıların fiziksel çevresinin değerlendirilmesi ve konutla ilgili ihtiyaçlarını belirlenmesi gerekmektedir.

Katılımcılar özel veya kamudan aldıkları/alacakları destekler ile evlerinde yaşamaya devam etmek istemektedirler.

“Benim şu anda yaşadığım hayatı özetlediniz zaten. Benim haftada bir gün gelen yardımcı bir kadını var. O geliyor, yemeğimi temizliğimi yapıyor. Yani biraz da teknolojiye aşına olduğum için fatura, matura (güler) o tür şeyleri de teknolojik olarak halletmiş durumdayım. Şu anda sağlığım yerinde olduğu, ayakta durabildiğim durumumda bu evde bu tür yaşantımın devamını sürdüreceğim.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Eskiden tabi aileler bir arada yaşarlardı. İhtiyarlayınca gençler, çocuklar, gelinler, damatlar büyüklere bakardı. Şimdi tabi öyle bir dünyaya geldi ki herkes yalnız yaşıyor. Çocuklar alıyor başını gidiyor, farklı şehirlerde yaşıyorlar. Evde kalan ailenin fertleri özellikle de yaşlandıktan sonra bazı

konularda doğal olarak bir şeyler yapmaya, başkalarının yardımına gereksinim duyuyorlar. Böyle bir hizmeti devlet verirse kişinin evde yaşlanması bana göre çok güzel bir şey. Benim için hayalimden bir bakımevine, huzurevine gitmek geçmiyor. Kendi evimde yaşayıp, orda ölüyüm diye düşünüyorum. Ama bu konuda devlet, belediye kim yardımcı olacaksa güzel bir hizmet, bana göre.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Şimdilik çok şükür, temizlik olsun yemek olsun kendi ihtiyaçlarımı karşılıyorum. Yaşlanma ileride olursa, rahatsızlandığımız zaman yemekte, temizlikte olursa iyi olur. İleride ne olacağımız belli değil.” (K 30, Kadın,71, Okuryazar, Sincan).

Burdur ve Eğirdir Huzurevlerinde kalan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya ilişkin duygu ve düşüncelerini saptamak amacı ile yapılan bir çalışmada; huzurevinde kalan 73 yaşlıdan 70’i kendi isteği ile kurum bakımına gelmiş ve hizmetlerden memnun olduğunu ifade etmiştir. Buna rağmen yaşlı bireylerin % 64,4’ü yaşlanma sürecini evinde geçirmek istediğini, % 75,3’ü evini, % 63,0’ı eşiyile yaşamayı, % 78,1’i mahallesini ve yaşadığı çevreyi özlediğini belirtmiştir (Öğüt vd., 2017, s.523). Bu araştırmada evde yaşlanmaya öncelik veren ancak bakıma muhtaç olması halinde huzurevine gitmek isteyen katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir. Öğüt vd.’nin araştırmasında olduğu gibi bu katılımcılar her ne kadar kendi istekleri ile huzurevine gitseler de, evlerini ve yaşadıkları çevreyi özleyecekleri düşünülmektedir.

“Şimdi şöyle tabi ki evimde şey yaparım. Allah korusun muhtaç olursam, yatalak olursam böyle özel bakımevlerine tüm maaşımı veririm. Ooo paşa paşa geçinirim. Bir akrabam vardı öğretmen, öyle 97 yaşında. O öyle kalırdı. Memnundu çok. Televizyonda da görüyorum. Veriyorlar. Çok memnun. Kızı doktor, diğer kızı da öğretim görevlisi, durumu iyi hanımın ama şeyde bakımevinde diye televizyonda söyledi. Ben de aynısını yaparım yani, muhtaç olursam. Şimdilik her işimi yapıyorum, özel işlerimi falan. Ama bir temizlik falan yok. Onu nerden yapcam.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

“Eğer devlet imkânlarından faydalanılırsa, evinde yaşlanma çok daha iyi olur. İnsanı mutlu eder. Ama ben huzurevine, devletin huzurevine gidersem orada da alışırım diye düşünüyorum. Çünkü huzurevine ne zaman giderim. Elim ayağım tutmadığı zaman. Örneğin bahçede elmayı koparamadığım zaman. Bilmem izah edebildim mi. O zaman huzurevine giderim, huzurevine de alışırım diye düşünüyorum.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

4.2. EVDE YAŞAYAN YAŞLI BİREYLERİN “YERİNDE YAŞLANMA DESTEK SİSTEMLERİ VE SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİ”NE İLİŞKİN ANALİZ

Bu ana tema destek sistemleri ve sosyal hizmet gereksinimleri alt temaları ile değerlendirilmiştir.

4.2.1. Destek Sistemleri

Bu bölümde destek sistemleri alt teması altında yaşlı bireylerin evde bağımsız yaşama, ihtiyaçların karşılanma durumu ve enformel destekler, yaşanılan yerde formel destekler ve memnuniyet durumu, yaşanılan yerde gündüzlü yaşlı merkezleri ve yararlanma durumu, evde teledestek uygulamaları alt temaları üzerinde durulmaktadır.

4.2.1.1. Evde Bağımsız Yaşama, İhtiyaçların Karşılanma Durumu ve Enformel Destekler

Bu bölümde yaşlı bireylerin günlük yaşamlarında ihtiyaç hissetmeleri halinde destek aldığı kişiler, günlük yaşamını devam ettirme durumu ile fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda zorlandığı konularda destek aldığı kişilere yer verilmiştir.

Evde yaşayan ve yerinde yaşlanan yaşlının yaşamını sürdürebilmesi için bazı ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak yaşlı bireylerin günlük yaşamda yerine getirmekte zorlandığı durumlarda destek aldığı sistemleri olmalıdır. Bu bağlamda yaşlı bireyler öncelikle yakın çevreleri ile iletişim ve etkileşimde bulunmakta, zorlandıkları konularda da yakın çevrelerinden destek almaktadırlar. Yakın çevrelerinden destek alan yaşlıların yaşamdan aldıkları doyum daha yüksek olmaktadır. Bu nedenle evde yaşayan yaşlı bireyler ekolojik sistem yaklaşımına göre çevresindeki aile, komşu, akraba, arkadaş vb. sistemlerle birlikte ele alınmaktadır.

Katılımcılar günlük yaşamlarında ihtiyaç hissetmeleri halinde en çok çocukları ve komşularından destek almaktadırlar. Bu kişileri takiben kardeşler ve akrabalar gelmektedir. Daha sonra gelin, damat ve eşler ile arkadaşlar sıralanmaktadır. Ayrıca,

apartman/site yöneticisi, esnaf ve apartman görevlisinden destek aldığını belirten katılımcılar da olmuştur. Katılımcılar aynı zamanda birden çok kişiden destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların günlük yaşamlarında en çok temizlik ve alışveriş, fatura/vergi yatırma işlerinde destek aldıklarını belirtmişlerdir. Bu konular yanı sıra yemek yapma, hastaneye gitme, para çekme ve tamir işlerinde de destek aldıklarını belirten katılımcılar olmuştur.

İçli, G. (2008, s.35)'nin belirttiği gibi yaşlı bireylere en çok destek sağlayacak kişiler çocuklarıdır. Yaşlı bireyler eşleri ile yaşarken kendilerini huzur ve güven ortamı içinde hissetmektedirler. Bu nedenle eşleri vefat eden yaşlı bireyler kaybettikleri bu huzur ve güven ortamını çocuklarından beklemektedirler. İçli'nin belirttiği gibi yaşlı bireylere en çok destek veren çocukları olmaktadır. Eşi vefat eden ve yalnız yaşayan bir katılımcı oğlundan alışveriş ve hastaneye gitme konusunda destek aldığını belirtmiştir. Eşinin vefatı sonrası evli kızı yanında yaşamaya başlayan bir katılımcı da hastane işlerinde kızları ve damatlarının destek verdiğini ifade etmiştir.

“Oğlumdan veya komşumdan. Alışverişlerde, hastaneye gitmelerde, çocuklarım ilgileniyor işte. İkisi de. Valla şey bir ay sonrasına randevu verdiler. Gittik, tahliller istedi. Onları yaptırdık. Sonra tekrar göstermeye gittik. İlaç yazdı. Kullanıyorum, şimdi ilaçları.” (K 8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“Zaten kızım sağ olsun o tür şeylerde yalnız bırakmıyor beni. Mutlaka ya burdaki damadım veya küçük kızımın eşine, damadıma söylüyorum. Sağ olsunlar ikisinin de arabası olduğu için beni götürüyorlar, ordaki yapılacak şeylerde yardımcı oluyorlar ve geri getiriyorlar yani. Hatta maaş almaya giderken bile onlar illa biz götürelim diyorlar. Ben bazen hani geçmiş olayım düşüncesi ile çünkü yakın Demet. Metro ile gidiyorum. Yine metro ile gelince bir değişiklik oluyor.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans-Yenimahalle).

Canatan (2016, s.147) yaşlı bireylerin ilişkilerinin çocuklarının cinsiyeti ve medeni durumuna göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Kız evlat erkek çocuklara göre, bekâr ya da eşinden ayrılmış çocuklar evli olanlara göre anne-babaları ile daha sıkı ilişkiler kurmaktadır. Eşi vefat etmiş bir katılımcının beraber yaşadığını kızlarının her konuda destek olduklarını ve arkadaş gibi sosyal destek de verdiklerine ilişkin ifadesi Canatan'ın görüşünü desteklemektedir.

“Dedim ya kızlar yapıyor diye. Nasıl anlatayım. Pazardan mazardan alınanları. Yardımcı oluyorlar işte almakta, etmekte. Çoğunu onlar alıyor, ben dışarı çıkmıyorum. Götürüyorlar, getiriyorlar. Destek oluyor. Evde arkadaş gibi oturuyoruz, yalnız bırakmıyorlar.” (K9, Kadın, 81, İlkokul, Yenimahalle).

İki katılımcı öncelikle çocuklarından daha sonra komşularından destek aldığını, bir katılımcı ise en çok sağlık sorunları nedeni ile çocuklarından ve yeğenlerinden destek istediğini belirtmiştir.

“Evvvela çocuklardan, sonra da komşularımdan destek alırım.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

“Öncelikle çocuklarıma ondan sonra yakın bulduğum, samimi bulduğum insanlardan. Yakın komşularım var ama şimdi isim olarak şey yapamayacağım. Bunların âdeti de azdır, çok değildir.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

“...En çok yakınımda, Ankara içinde kızlarımdan destek alırım. L....(yeğenin ismi) yeğenimden destek alırım, ararım. H.... (yeğenin ismi) yeğenim var. Ondan alırım. Yani, onlardan destek alırım. Rahatsız olduğum zaman, hasta olduğum zaman. Yoksa başka bir şey için çok desteğe ihtiyacım yok, yani. Sağlık konusunda destek isterim.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

İçli (2016, s.53) e göre yaşlı bireyler günlük yaşamdaki ihtiyaçlarını karşılamada eşlerin, komşuların ve arkadaşların desteğine başvurmaktadırlar. Arkadaşlar ve komşuların yakın mesafede yaşamaları yaşlı bireylerin ile aile üyelerinden önce bu kişilerden destek almalarını kolaylaştırmaktadır. Özellikle dışarıya çıkmayan ya da sağlık sorunları nedeni ile çıkamayan yaşlı bireylerin komşuları ile birbirlerini ziyaretleri sosyal destek sağlayan bir unsur olmaktadır. İçli'nin de belirttiği üzere katılımcı en yakınında olan komşusu ile birlikte pazara, markete gittiğini, alışveriş yapma konusunda destek aldığını ifade etmiştir. Diğer katılımcı da genç komşularının gördükleri zaman alışveriş poşetlerini evine götürdüklerini belirtmiştir.

“Komşumdan alıyorum, destek. Mesela pazara giderken beraber gidiyoruz. Marketleri geziyoruz, beraber. Hastaneye giderken daha kimseden destek almadım. Kendim giderim.” (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

“Kimlerden destek alırız. En yakın komşu var efendim. Komşudan destek alırız. Hani şimdi Kayınçolar desek baya bir şey var, oğlum kızım desem baya mesafe uzak. En yakın kim, komşu. Hocam komşulardan hiçbir, gerekmedikçe yapmadık öyle destek alma şeyim olmadı ne derler, hani yardım konusunda ihtiyaç duymadım. Efendim biz onlara yardımcı olmaya uğraştım ben hep bazı konularda. Onun için pek öyle ihtiyaç duymadım, yani. Sağ olsunlar bazen hani alışveriş yapmaya geldiği zaman gençler gördüğü zaman diyorlar Amca biz çıkartalım sağ olsunlar çıkartıveriyorlar kapının önüne bırakıveriyorlar. Şu anda bilmiyorum artık gücümüz yetiyor. Çıkartıp şey yapabiliyoruz. Gerisi Allah kerim bakalım ne olacak (öksürür).” (K 29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Bulduk ve Şahin (2020, s.166)’e göre bireyin anne-babasından sonra kardeşler toplum içindeki en büyük destekçilerdir. Yaşlı kardeşler birbirlerine destek vermekte ve bakım sağlamaktadırlar. Ayrıca, kardeşlerin birbirlerini tanımaları, aynı aileye sahip olmaları birbirlerine bakımı kolay hale getirmektedir. Bulduk ve Şahin’in de belirttiği gibi bir katılımcı kardeşini en büyük destekçisi olarak tanımlamış, bir diğeri kardeşlerinin beklentilerini/ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmiştir.

“Bu semtte pek komşuluk ilişkileri olmaz (katılarak güler). Her kes kendi yaşama şeyindedir, peşindedir. Ama en büyük destekçim kardeşimdir. O sabah akşam beni arar, beni yönlendirmeye çalışır. Çocuklar da telefonla da olsa, uzaktan da ilgi gösterirler.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Ben destek almak istediğim her konuda komşularıma ve kardeşlerime başvuruyorum. Şu anda çok şükür beklentilerimin hepsini onlar karşılayabiliyorlar.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

Göçer (2021, s. 63)’e göre akraba ilişkilerinin sürdürülmesi yaşlı bireylere sosyal ve psikolojik açıdan destek sağlamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de dini bayramlar, yemekler ve ziyaretler ile akrabalık ilişkilerinin sürekliliğini sağlamaktadır. Katılımcılardan akrabalarından da destek aldığını ifade edenler olmuştur. Bir katılımcı günlük yaşamında sağlık işleri ve teknoloji kullanımı konusunda ve tamirat işlerinde akrabalarına danıştığını belirtmiştir.

“Öncelikle bir iki komşum var hanımefendi. Rahatlıkla arayabileceğim bir iki tane komşum var. Bir de bunun dışında komşular ile çözülebilecek bir konu değilse Çayyolu’nda ve Yaşamkent’te yakın akrabalar var. Bir tanesi kız kardeşim, diğeri teyzemin kızı ve eşi. Beraber büyümüştük, yakınlığımız var. Hanımefendi daha ziyade onlardan ben hastane randevuları konusunda destek alıyorum. O teknoloji konusunda destek alıyorum. Bir de böyle araba

tamiri gibi evdeki tamirat ihtiyaçları gibi konularda onlara danışıyorum, yardım istiyorum. Bu evlerin (müstakil ev) de biraz fazla tamirat ihtiyacı oluyor. Onun için zorlukları var. Evet, evet burada hep siz kendinizsiniz.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Bulduk ve Şahin (2020, s.167)’in işaret ettiği gibi sosyalizasyon sürecinde bireyin çocukluk, okul ve iş hayatına dair birçok arkadaşı olmaktadır. Bireyler genellikle arkadaşlarını aynı yaş grubundan seçmektedir. Bu kapsamda yaşlı bireylerin arkadaşlarının aynı yaş gurubunda olması kendilerini ifade edebilmeleri ve birbirlerini anlamaları açısından önem arz etmektedir. Bir katılımcı sosyal destek kapsamında camiye gittiğinde buradaki arkadaşları ile sohbet ettiğini, bir diğeri ise arkadaşları ile görüşmek istediğini, çocukluk arkadaşı ile iletişimin daha farklı olduğunu belirtmiştir.

“Genellikle çocuklarım çok yakınımda değil, bir oğlumla aynı evde yaşıyoruz ama torunlarla ve çocuklarla ancak Whatsapp üzerinden görüşebiliyoruz. Genellikle mahallede komşularla günlük görüşmelerimiz oluyor ama dediğim gibi ev ortamı değil de yolda, sokakta karşılaştığımızda görüşebiliyoruz. Bakkalımız yakında ihtiyaç duyduğumuzda gideriz. Bakkalla ayaküstü sohbetimizi de yaparız, alışverişimizi de yaparız. Camiye gittiğimde camideki arkadaşlarla sohbetimiz olur. Söyleyeceklerim şimdilik bu kadar.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Anne bir şey istiyor musun? İşte seni şuraya, buraya götürüyüm. Boş ver oturuyorum dedim. Arkadaşlarıma götürsen götür diyorum. Bazen onlara da kızıyor. Hep annemi ben mi taşıyacağım. Siz niye gelmiyorsunuz. Bizim evde bahçeli diyor. Bir tanesinin apartman dairesi, onla çok samimiyim. Ailece babalarımız, annelerimiz. Beraber doğduk, beraber büyüdük. Evliklerimiz de beraber, damatlar da iyi anlaşta, eşler de. Çok samimiyiz onla.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

İçli (2016, s.50)’ye göre eşleri ile bir arada yaşayan yaşlı bireyler birbirlerine maddi ve manevi destek olmakta, başkalarının desteğine daha az ihtiyaç hissetmekte, dul, eşinden ayrılmış ve yalnız yaşayan yaşlı bireylere göre daha çok destek ağı içinde bulunmaktadır. Ayrıca, yaşlı eşlerin bir arada olması huzur ve güven vermektedir. İçli’nin de görüşü paralelinde katılımcılar eşlerinden manevi olarak destek aldıklarını, günlük yaşamla ilgili işlerde yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri eşinden manevi destek, diğeri alışverişte ve tamir işlerinde destek aldığını belirtirken, bir diğeri ise ev işlerinin yapımında her konuda destek aldığını ifade etmiştir.

“Valla Şu anda eşim ve çocuklarımdan alırım. Oğlum yanımda evde, kızım İstanbul’da. Manevi destekler alırız. Yani onun haricinde öyle Şeyimiz olmaz. Şimdilik kendi işimi kendim görüyorum.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

“EŞimden destek alırım. Yavrum marketten bir alışveriş yapılacak, M.....(eşinin ismi)’i yönlendiriyorum. EŞim tamirat konusunda yaparken bozar. Biraz anlıyor. Ama her konuda ben biliyorum, diyor. Bazen yaparken bozuyor. Ama yaptığı da oluyor. Bu elektrikli aletlere çok meraklı, uğraŐır, uğraŐır bozar. Ondan sonrada uğraŐır, yapar.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

“EŞimden, eşimden destek alırım. Zaten Şurda kaç senedir, altı senedir hep eşim destek oldu, bana. Diyorum ya ben ev işi falan yapamadım. Kanal daralması vardı, iki taraflı. Burdan mutfağa gidene kadar ayaklarım uyuŐuyordu, adım atamıyordum. Onun için benim her işimi eşim yaptı. Çocuklar dışarıdan bayan getirttiler, Şeyli onlar da yani. Bayanın yaptığı da ancak parayı aldı, ama hiç istediğin gibi sana Şey vermedi. Bir daha da ben istemedim zaten. Öyle yanımda değildi, öyle günlük temizliğe. Yoksam başka diyom ya ondan sonra hep sağ olsun eşim yardımcı oldu. Onun sayesinde işte bu zamana kadar geldik. Çok Şükür Şimdi de kendim az buçuk da olsa yapabiliyom.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

Bulduk ve Şahin (2020, 164)’e göre eşin vefatından sonra yaşlı bireylerin yalnız yaşama, yatılı kurum bakımına gitme, çocukları ile birlikte yaşama gibi tercihlerde buldukları görölmektedir. Özellikle erkek yaşlı bireyler kendisine bakım da veren eşini kaybedince çocukların yanına gitme eğilimi göstermektedirler. Bulduk ve Şahin’in de belirttiği gibi bir erkek katılımcı eşi altı ay önce vefat edince yaşayacağı yeri belirleme ihtiyacı duymuŐtur. Çocuklarının teklifi ve kendisi de uygun gördüğu için kızı ve damadının yanına taŐınmuŐtur.

“Valla ben zaten burda kızımınla, damadımdan. Onlar zaten benim ne isteyeceğimi kendileri biliyorlar herhalde ki. Ben hiç bir Şey sormadan onlar getiriyorlar yani. Ben genelde odamda oturuyorum. Onları rahatsız ederim düşünceci var. Yoksa rahatsız ettiğim bir Şey yok. Ama onlar sağ olsunlar getiririler. Çay içilecekse buraya getirelim mi veya bizle gelip odada içer misin gibi Şeyler oluyor. Ama ben gelip onları yormamak için burda oturup onlarla beraber içiyorum. Yemeği zaten onların yanında yiyorum. Yani bir problemim yok benim burda Şu an için rahatım. Sadece onlara dua ediyorum o kadar.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans, Yenimahalle).

Şentürk ve Kurtkapan (2017, ss.13-15)’in İstanbul ili Kadıköy ilçesi Moda semtinde bir apartmanda yaşayan yaşlı bireyler ve mahalleye hizmet verenler ile yaptığı araştırmasına

göre yaşlı bireylerin gündelik yaşamlarında destek olmada apartman görevlileri önemli bir yere sahiptir. Apartman görevlilerinin özellikle alışveriş yapmada yardımcı rolü üstlendikleri ortaya konulmuştur. Şentürk ve Kurtkapan'ın söz konusu araştırmasında toplumdaki değişimlere rağmen mahalle kültürü içinde esnafın da varlığını sürdürmesi ile sosyal etkileşimin sürdüğü, yoksul ve hastalar hakkında bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir. Bu durum aralarında yaşlı bireylerin de olduğu mahalle sakinlerinin kendilerini güvende hissettirmelerini sağlamaktadır. Katılımcılardan apartman/site yöneticilerinin olduğunu, apartman görevlisinden alışveriş ve ev işleri, esnaftan alışveriş konularında destek aldıklarını veya ihtiyacı olması halinde destek alacaklarını belirtenler olmuştur. Bu durum Şentürk ve Kurtkapan'ın araştırmasında da ortaya çıktığı üzere mahalle kültürünün devam ettiğini ve yaşlı bireylere destek konusunda önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

“Çocuklarımızdan destek alırız. Onlar yoksa komşularımızdan ve apartman yöneticilerinden yardım isteriz. Acil rahatsızlanma durumunda, bakkal, manava gidemeyecek durumda isek, komşularımızın yardımı ile sorunlarımızı çözmekteyiz.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“Şimdi haftada bir oğlum gelir. İhtiyaçları falan işte sorar. Kapıcımız var, o her gün ihtiyaçlarımız için geziyor, ne gerekiyorsa alıp, getiriyor. Bir de market bitişik apartmanın altında, telefon edince hepsini getiriyor (güler). Ben kendi işimi yapmayı severdim. Eskiden mesela zoruma giderdi benim. Kendi yürü, arkanda başkası senin şeylerini alsın gelsin. Bu benim hayatta hiç (vurgulu) hoşuma gitmezdi. Ama belirli yaştan sonra demek ki yapıyormuş. Tabi ihtiyacım.” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Komşularımız, site yönetimimiz bilhassa çok yöneticimiz, site müdürü, çalışanlarımız var. Getir, götür bir şey gerekirse filan çalışanlar da yardımcı olurlar, telefon edince gelirler öğlen arasında. Yukarıdan aşağıya indir çıkar bir şeyler gerektiğinde filan, yardımcı oluyorlar.” (K17, Kadın, 76, Üniversite, Çankaya).

“Şimdi o durum değişiyor. Çocuklar aynı mahallede olursa yararlanabiliriz ama çocuklar uzakta olursa en yakın komşuya, eşe-dosta düşer. Evvela komşudan ya da esnaftan destek alırız.” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

Katılımcıların günlük yaşamın temel ve yardımcı aktivitelerinde bağımsız olma ve ihtiyaçlarını karşılama durumu, zorluk yaşadığı konular ve zorluk yaşanan konularda alınan enformel ve formel destekler öğrenilmek istenilmiştir.

Tel Aydın vd. (2016, ss.235-236) yaşlı bireylerin günlük yaşamında temel günlük yaşam aktiviteleri (giyinme, yemek yeme, tuvalete gitme, banyo yapma, dolaşma vb.) ve enstrümental (yardımcı) günlük yaşam aktiviteleri (yemek yapma, temizlik yapma, alışverişe çıkma, faturaları ödeme, para yönetimi, telefon kullanma ve dışarıda dolaşma, toplu taşıma araçlarını kullanma ve ilaç kullanım vb.) ile bağımsız yaşam durumlarını tanımlamaktadır. Tel Aydın vd.’nin belirttiği gibi temel ve enstrümental (yardımcı) günlük yaşam aktiviteleri yaşlı bireylerin bağımsız yaşayabilme durumlarını belirlemede bir kriter olarak görülmektedir (ss.235-236).

Yaşlı bireyler yaşlandıkça günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmede zorlanmakta ve bir başka kişinin, cihazın ya da her ikisinin birden desteğini almaktadırlar Tel Aydın vd., (2016, s.236). Temel günlük yaşam aktiviteleri ve yardımcı günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmede zorlanan bir katılımcı haftada iki gün ücret karşılığı bir yardımcıdan destek aldığını, diğer günlerde ise ev işlerini yapmakta zorlandığını ifade etmiştir.

“Evet, bir sıralama yapayım aklımdan hangisinde daha fazla zorlanıyorum. Hanımefendi bir ara bahsi geçti sanırım. Bazı ihtiyaçlar için bir kızımız geliyor yardıma. Onun dışında bana yine de gün içerisinde baya işler kalıyor. Mesela sabah kalkıp o yatağı toparlamak hakikaten bir sıkıntı. Öyle bırakmak ta hiç istemem. Öyle bir titizliğim de vardır. O bir sorun benim için. Ondan sonra sofrayı toplama, hazır yemek olsa böyle dolapta, böyle sofrayı kur, sofrayı toparlamak hakikaten sevmiyorum. Zor geliyor, o zor geliyor. Bir de temizlik işleri zor geliyor, evin içerisinde. Kirletmemeye çalışıyorum. Pek de pis bir insan da değildir ama yine de bir şeyler oluyor, evin içinde. Onlar da zor. Zorlandıklarım bunlar hanımefendi. Eve temizliğe haftada iki gün kadın gelmektedir. Zaten o olmasa işler iyice zorlaşır, iyice karışır, iyice birbirine girer. Yemek de yapar. Kızımız 25 senelik beraber büyüdük. O benim üçüncü kızım. Hanım varken de vardı. Ev temizliği konusunda başka destek aldığım kişi yok. Yine haftanın beş günü pek çok şey bana kalıyor. Bana kalan şeyler çok oluyor, yani. Onlarda da zorlanıyorum.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Bir katılımcı dışarıda dolaşırken yürüdüğü zemindeki yükseklik farkları nedeni ile dengesini kaybedip, düşme endişesi taşıdığı için dikkatli olması gerektiğini belirtmiştir.

“Şu an için çok şükür öyle bir sorunum yok. Elim ayağım yani kendi ihtiyaçlarıma cevap veriyor. Banyomu da yapabiliyorum, ne bileyim tuvaletime de gidebiliyorum. Dolaşmalarında yalnız ne bileyim dışarı çıktığım zaman dolaşmalarında falan biraz, biraz değil çok dikkatli olmam

gerekiyor. Mesela bilhassa böyle hafif farklı yerler var yürürken. Ne bileyim merdiven değil, tam merdiven değil. Bir bakıyorsunuz orda dikkat etmezseniz ayağınız boşluğa gidiyor. Düşme tehlikesi oluyor. O tür yerlerde belki S.....(semt ismi)'ta az ama Sihhiye'ye falan Ulus'a o taraflara gittiğiniz zaman çok o tür yerler. Yaşlı insanın çok dikkat etmesi gerekiyor. Yani o anda dengeyi kaybedebilirsiniz, karşınızdaki insana çarpabilirsiniz. Eğer o insan anlayışlı değilse başınıza bazı işler de gelebilir yani. Çok şükür. O tür bir iş gelmedi ama.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans-Yenimahalle).

Kızları ile yaşayan bir başka katılımcı yardımcı günlük yaşam aktivitelerinden alışveriş ve ev temizliğini kızlarının yaptığını, yaşlı olduğundan bu tür işleri kendisine yaptırmak istemediklerini belirtmiştir.

“Alışverişi çıkmıyorum ama üstümü başımı giyinebiliyorum. Yemeğimi yapıyorum, şükür Allah'a. bazı bulaşıkları bile yıkıyorum. Bıraksalar evi bile temizlerim. Çocuklar bırakmıyorlar. Yorulmasın, üzülmesin, yaşlı diye yardımcı oluyorlar.” (K9, Kadın, 81, İlkokul, Yenimahalle).

Bir başka katılımcı ilerleyen yaşı ile birlikte ev işlerini yapmakta ve alışverişte eşya taşımakta zorlandığını ifade etmiştir.

“Bu dediklerinizi % 70-80 civarında rahatlıkla yapabiliyorum ama biraz önce de yaşımız belirttik. 78 yaşındayım. Her gecen gün bütün işlerde evin süpürülmesinden, makineye çamaşır atılmasından, bulaşık makinesine şapılmasından onlarda biraz zorlanıyoruz ama esas olan elle taşımakta zorlanıyoruz. Çünkü dizimdeki ameliyattan bahsetmişim. Herhalde ama tüm bunlara rağmen hamdolsun kendi işimizi kendimiz yapabiliyoruz. Ondan Mevla'm geri koymasın inşallah.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

Bir katılımcı ise düzenli olarak spor yaptığını, sağlıklı ve aktif olduğunu ifade etmiştir. Bu katılımcının temel ve yardımcı günlük yaşam aktivitelerinde bağımsız olduğu anlaşılmıştır.

“Şimdi, şükür bir yorgunluğum yok. Yorgun olacak şekilde de çalışmıyoruz artık. Aktif olarak çalışmamız yok. Ben her sabah bir saate yakın evin içerisinde kültür-fizik hareketleri yaparım. Yazlıkta da beş bin yani beş kilometre civarında yürürüm, sabahları. Yine hareketleri o parklarda falan yapıp, günlük aktif durumumuza devam ediyoruz yani. Şükür sağlık yönünden bir astım denen bir şey var. Nefes darlığı işte. Onu da idare ediyoruz. Kontrol altına aldık (gülür).” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Katılımcıların en çok günlük yaşamın temel aktivitelerinden ev temizliği konusunda zorlukları olduğu, bu konuda en çok çocukları, eşlerinden ve ücretli yardımcılardan destek aldıkları ortaya çıkmıştır.

Yaşlı bireylerin bakımında ile üyeleri; eşler, kız çocukları ve gelinler daha fazla sorumluluk almaktadır. Son yıllarda göçmen ve yatılı bakıcı da gündeme gelmiştir. Ayrıca, özel kuruluşlar da yaşlı bireylere destek hizmetleri vermeye başlamışlardır (Kurtkapan, 2018a, s.166). Yalnız yaşayan bir katılımcı aynı sitede yaşayan oğlu ve gelininden ev işlerinde; yemek yapımı, tamirat ve bahçe işlerinde destek almaktadır. Ameliyat sonrası iyileşme sürecinde özel bir şirket aracılığı ile ücretli yatılı yardımcından destek alınmak istenilmiş ancak sürekli maaşına zam istemesi ve sözel şiddet uygulaması nedeni ile işine son verilmiştir. Bakım personelinin yaşlılık alanı konusunda eğitim sürecinden geçmesi ve takibinin yapılması önemlidir.

“Yok, yok. Sadece mesala böyle uzun yemek yapmayı, ayakta durmayı. Mesela ispanak ben çok yıkarım. Onu yapamıyorum tabi. Yoruluyorum zaten, ayakta duramıyorum, dizden dolayı. Bu kalça kırıldı, bu tamir oldu. Bu diz de, bunu da yapacam teyze dedi. Buna da yeni geldi bir aletler taktı. Üç ay dört ay bekledik. Bu var, bir bu, bir bu. Anlayacağın biyonik olduk (güler). Gelinim yemeği ben yapcam anne, sen yapma diyor, bana. Oğlan, gelin onlar yapıyor. Maaşım yatıyor, bankaya. Kendileri de tabi koyuyorlar. Mesela ödemeler ordan oluyor.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

“Valla şimdiye kadar temizliğe bir kişi geldi. Size şunu söyleyeyim, ben ilk zamanlar kızım bir kadın tuttu. Kadınlar, ne diyorlar ona. Bir Bey getirdi, bir kadın şirketten geldi. Yeni hasta iken, kırıkken falan şey kızım ilgilendi. Baktım düzeldim. Bunla (yürüteç/walker) geziyorum kızım, git kocanı, kızını evde bırakma yalnız dedim. C.....,(oğlunun ismi)’a gelin de var dedim. Fakat kadın da tuttu bana. Kadın da var. Parası önemli değil diyeceksin bana, o da önemli 10 milyon oldu. Bir de sinirlendiriyor insanı. Bak Dolar şu kadar oldu. Ben Dolar almıyorum ki sana vereyim dedim, kadına. O kadını hiç sevmedim, derhal gidiyorsun dedim, yolladım. Oğlan da geldi o gün. Maaşını akşam yatırırım, git dedi. Dört ay kadar kaldı. Bir yabancı evde istemiyorum (üstüne basarak ve tane tane). Allah muhtaç etmedikçe. Allah muhtaç etmedikçe yabancı kimseyi evime sokmak istemiyorum.” (K15, Kadın,77, Lise, Çankaya).

“Biz Karadenizliyiz, evim oteldi benim. Komşular Karadeniz Oteli derdiler, benim için. Biktım artık. İstemem yabancıyı. Yapıyorum işimi gücümü. Onlar da ilgileniyor, sağ olsun. Komşular bile darlansam, şurdan seslensem gelirler, severler bizi. Ben de severim, onları. Niye tutayım ki. Hiç, tutulacak

hiçbir şeyim yok. Banyomu yapıyorum, bir seferinde banyoma su döktü bana. Güya iş yapacam diye. Yani ben yapıyorum. Yani hiçbir iş olmadığını kendi de farkında. Geliyor başıma, bana bunu söyleyeceğim seni gidi seni öğretmen hanım. Bana kimse hakaret edemez. Öyle de olmasam hiç kimse hakaret edemez. Herkesin şahsi şeyi var. Bana geldi kapıya, eli de böyle. Dövecek yani beni. Ben biliyor musun, sana su dökerken ıslandım, hasta olursam senin verdiğin maaş bana yetmez. Bunları çekecem. Git sen dedim. Hemen ben de ev hanımıyım. Mesela bir şey söylüyorum. Onun burda olması benim zararına. Hizmet ediyorum diye önüme getiriyor her şeyi. Ben oturuyorum. Nolcam daha kilo alacam. Yok dedim, istemem dedim. Hemen gidiyorsun dedim. Öyle deyince bana. Ben dedim hep devlet hastanelerine gidiyorum. Daha özele gitmedim. Demek ki altı milyon para veriyorum, sana. Özel hastaneye gideceksin, öyle ya. Ben daha özele gitmedim.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

Bir katılımcı da ameliyat olduğu dönemde arabasının trafik muayenesini bu konuda profesyonel bir hizmet olmadığı için bir tanıdığının desteği ile araba tamircisine yaptırmak durumunda kalmıştır. Daha sonra profesyonel anlamda hizmet alabileceği özel bir şirketin bu tür hizmetleri verdiğini yazan tabelası dikkatini çekmiş ancak üst katta olması nedeni ile hizmetleri hakkında bilgi alamadığını ifade etmiştir. Yaşlı bireylerin arabanın trafik muayenesinin yaptırılması gibi çok çeşitli ihtiyaçları olabilmektedir. Bu tür hizmetleri verdiğini belirten özel şirket binasının erişilebilirliği hizmet sunumunda unutulmaması gereken bir nokta olmalıdır.

“Tabelasında araba muayyeniz yapılır ödemeleriniz yapılır, buna benzer şeyler, yazıyordu şimdi geçmiş gün. Üst katta bir yerdi. Zemin katta bir yer olsa girer ne yapıyorsunuz, ne ediyorsunuz nasıl bir şeydir sizin şirket diye konuşurdum. Üst katta bir yerdi, girip çıkmadım yani. Usta bulunur, tamir vb. şu şu için usta bulunur yazıyordu. Uzun uzun bir şey asmıştı, pencerenin altına. üçüncü, dördüncü kat gibi bir yer. Herhalde şirketin de bir adı vardı. Onu hatırlamıyorum. Alttaki detay dikkatimi çekmişti. Zaten o detayı koymasa bilemezdim.” (K17, Kadın, 76, Üniversite, Çankaya).

Aközer vd. (2011, ss.121-122) yaşlılık döneminde en çok aile üyelerinden bakım ve destek alınmak istenildiğini belirtmiştir. Ayrıca, erkek yaşlıların öncelikle eşlerinden destek almayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Hem eşlerinden hem de çocuklarından destek alan yaşlı bireyler de vardır. Çocuklarından destek alma hak olarak ya da yük olma olarak görülmektedir. Aközer vd.’nin de belirttiği üzere, Sincan’da yaşayan katılımcı çift ihtiyaçları olduğunda birbirlerine destek olduklarını belirtmişlerdir. Diğer katılımcı da eşinden alışverişte destek aldığını ifade etmiştir.

“Hiçbir zorluğum yok. İnanın hiçbir zorluk yaşamıyorum. Neden biliyor musun? Bütün tamirleri bile yapıyorum, yani. Evin tamirleri dâhil her şeyi yaparım. Ama hanımdan destek alırım. İyi yani, sağlığımız iyi, çünkü. İnşallah bir on yılda böyle gider. (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

“Zorlanıyorum, zorlansam da mecburen yapıyorum, yani. Zorlana, yata kalka, yata kalka yapıyorum. Bir gün bir odayı süpürüyorum, bir gün bir tarafi. Eşim yardım ediyor.” (K 27, Kadın, 66, Lise, Sincan).

“Şu anda hepsini kendim yapıyorum. Alışverişte eşimden yardım alıyorum.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

Bir katılımcı ihtiyacı olduğunda oğlundan destek alacağını belirtmiştir. Aslında destek almayı düşkünlük olarak gördüğü için istememektedir. Çünkü toplumda düşkünlük negatif algı içeren bir kavram olarak görülmektedir. Ayrıca, katılımcının oğlu dışında komşu ya da belediyeden destek alma fikrine olumlu bakmadığı anlaşılmıştır.

“Efendim gönül arzu eder ki değil en yakınımızda oğlumuz oturuyor. Mevla'm inşallah ona da muhtaç etmez. Değil ki belediye, komşulardan yardım almak gibi şu anda inşallah öyle bir durum umulur ki öyle olmaz. Yani kendi işlerimizi kendimiz yapar iken, inşallah bu evde emanetimizi teslim ederiz. Özeti bu.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

Katılımcılar sağlık sorunları ve yaşın ilerlemesi vb. nedenlerle yardımcı günlük yaşam aktivitelerinden ev temizliğini yapmakta zorlanmakta ve ücretli yardımcı almaktadırlar.

“Bu konularda genelde yakınarımdan destek alıyorum. Daha henüz dışarıdan destek almadım. Temizlik dışında, aylık temizlik dışında. Ayda bir kadın geliyor. Tabii ki bunlar benim yaşantımı etkiliyor. Eskiden yarım saatte yaptığım şeyleri şimdi bir buçuk iki saatte yapıyorum. Ama bu benim sadece yaşlanmamla bağlantılı değil. Benim kendi özel durumumdan da kaynaklanıyor. Biraz zor gördüğüm için kendi evimin dışında örneğin bir şey yapamıyorum Alıştığım şeyleri alıştığım yerde yapıyorum. Ama zaman olayı gerçekten değişiyor. Her konuda. Sorudaki her şeyi kapsıyor, bu zaman. Yuvarlayalım (Güler). Gözümün teki protez, diğeri az görüyor. Bir hiç görmüyor, yani. Ama çok şükür kendimi taşıyorum.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“Banyomu yapıyorum, alışverişimi de yapıyorum. Temizliğe de arada bir kadın alıyorum. Memnunum. Kadın da komşumuz zaten. Biraz seyrek geliyor, işi çok. Ne deyim. (K 8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“Yapıyorum rahatlıkla. Dinlene dinlene (güler). Yapıyorum ama dinlenerek, böyle oda oda. Yapmaya çalışıyorum, elimden geldiğince. Kadın, cam kapı sileceğim zaman alıyorum, destek. Kadın tutuyorum, çünkü baş dönmem var. Camlara çıkamıyorum cam silmeye, yapamıyorum.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

“Yavrum ev işinde zorlanıyorum. Yavrum cam silmek, kapı silmek, dolapları silmek beni çok zorluyor. Onun için ben de ayda bir yardımcı alıyorum. Çok yoruyor onlar, beni.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Katılımcılar ev temizliğinden sonra alışveriş, yemek yapımı ve faturaların yatırılması ile teknolojik işlemler konularında çoğunlukla ailelerinden destek almaktadırlar.

“Yok. Allah’a şükür kendi işimi kendim yapıyorum. Aklımın ermediği ya da son teknolojik bilgileri, belki de kavrayamadığım hesap bilmem ne işlemlerini böyle olduğu zaman, çocuklardan yardım alırım. Mesela vergilerin zamanında yatırılıp, yatırılmaması benim küçük oğlanın işidir.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Faturalara ben hiç karışmam amcan yapar. Yemeği yaparım, çok güzel yaparım ama temizliğe gelince yapamıyorum. Kadın alıyorum, işte...Dediğim gibi o komşuyla demin söylediğim komşuyla, bir de evi temizleyen kalorifercinin hanımı var. Onu, gerekirse onu çağırırım. Ayda bir temizliğe alıyoruz zaten. Gelinimi çağırırım. Öyle yemek falan yapılacak gibi bir şeyler olursa.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

Kurtkapan (2018a, s.168)’un araştırmasında kentleşme ile birlikte aile içinde yaşlı bakımının zorlaşmaya başladığı ve aileyi destekleyici faktörlere ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. Yaşlı bireylerin yerinde bakım ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir. Ekonomik durumu iyi olan aileler bakıcı tutmakta, ekonomik imkânı olmayanlar bazı ihtiyaçları için yerel yönetimlerin hizmetlerine başvurumaktadırlar. Yerel yönetimler tarafından verilen evde temizlik hizmeti yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasını desteklemektedir (s.174). İleri yaşta bir katılımcı Büyükşehir Belediyesi evde temizlik hizmetinden yararlandığını, bu hizmetin çok sık verilmediği için kızından da destek almak durumunda kaldığını ifade etmiştir. Kurtkapan’ın da belirttiği üzere belediyelerin evde temizlik hizmeti yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasına destek olmakta ancak hizmetteki aksamalar bir o kadar da olumsuz anlamda etkilemektedir.

“...Büyükşehir Belediyesi temizlik hizmetine kayıtlıyım. Hatta geçen yeni bir rapor aldım onu ulaştıramadım Belediyeye. % 92 engelli raporu aldım yeni.”

Onu da engelli temizlik bölümüne ulaştırıp engelli temizliğinden de yararlanmak için kullanacağım. Şu ana kadar yaşlı ve gazi olarak yararlanıyor idim. Engelli raporunu aldıktan sonra da engelli. Çünkü öbürü çok geç geliyor. İki üç ayda bir geliyor. Şimdi engelli daha sık olduğu için ona geçeceğim. Müracaat çok olduğu için ancak sıra geliyormuş. Örneğin Mayıs'ın 28'inde temizlik için geldiler. Halen daha ikinci randevuyu vermediler. Dediler ki Eylül ayında anca açılacak. Yani o kadar uzun. Yani Mayıs 28'i, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül dört ay sonra gün verecekler. Onu da kaç gün verecekleri o da belli değil. İki üç defa aradım. Daha açılmadı ikinci randevular dediler. Temmuz, Ağustos, Eylül ayında müracaat edin dediler. Onu da sağ olsun çocuklar geliyor. Kızımız geliyor, yardımcı oluyor, bu hususlarda. Veya bir dışarıdan temizlikçi alıyoruz da. Onu şimdi pek aldığımız yok. Şimdi yalan söylemeyeyim.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

Kurtkapan (2018a, s.162) 'ın araştırmasında katılımcılar yerel yönetimlerce verilen hizmetlerin nicelik ve niteliğine dikkat çekmişler ve özellikle ev temizliği konusunda ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmadığını belirtmişlerdir. Kentte yaşamanın bazı zorlukları yaşlıları kurum bakımına eğilim göstermesine neden olmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin yaşlı bireylere verdiği hizmetlerin nicelik ve niteliğinin artırılması kurumsal bakıma olan ihtiyacı azaltmaktadır (Kurtkapan, 2018a, ss.164-165). Bir katılımcı belediyeden aldığı evde temizlik hizmetinin kalitesinden memnun kalmadığını, sözel şiddet uygulandığını, bu durumu şikâyet ettiklerini ve bir daha bu hizmetten yararlanmadıklarını ifade etmiştir. Kurtkapan'ın araştırmasında da belirtildiği üzere evde temizlik hizmeti katılımcının beklentilerini karşılamadığı gibi personelin olumsuz tavrı ile karşılaşmıştır. Yaşlı bireylerin evinde yaşlanabilmesi için ihtiyacı olan hizmetlerin kalitesinin artırılması önem arz etmektedir.

“Yalnız işte şeyden temizlik için destek o tabii iyi olur ama gelenler temizliği şeyli yapmıyor. Bundan beş altı sen önce belediyeye başvurduğum. Yalnız diyorum ya hiçbir şey yapılmadı. Yarım saatin içinde. Hatta çoğunu, koltuklar şeyleri çekmiyorlar dediler. Onları ben kendim yaptığım halde hiçbir şey yapılmadı. Yarım saat sürmedi bile. On beş dakika mı, yirmi dakika mı? Niye yapmadınız dedim. Gençten biri de dedi ki böyle. A teyze zaten senin her taraf tertemiz. Seni odaya sokar saçını başını yolarım. Dedim kızım sen diyon dedim. Sonra oğlum sordu. Anne nasıl oldu diyerekten. Şikâyet etti. 153'ü aradı. Öyleyle. Bugün şaka yapan, yarın gerçeği yapar dedi. Bir daha da almadım, ben zaten. Yani çalışanların bile yaşlılara öyle davranması, şaka bile hoş değil.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

Yerel yönetimler tarafından hizmetler verilirken yaşlı bireylerin bazı şartları taşıması istenilmektedir. Yaşlı bireylerin ihtiyaç durumu sosyal inceleme ile değerlendirilmekte ve hizmetlerden yararlanmasının uygunluğuna karar verilmektedir. Öncelikle yaşlı bireylerin yalnız ve yoksul olma kriterleri aranmaktadır. Bu kapsamda yerel yönetimlerin hizmetlerinde daha çok sosyoekonomik durumu iyi olmayan ya da yalnız yaşayan ve ilgilenen yakın olmayan yaşlı bireylere öncelik verilmektedir (Kurtkapan, 2018a, ss.158-160). İhtiyacı olmasına rağmen ekonomik muhtaçlık kriterine uymadığı için evde temizlik hizmeti alamayan katılımcının ifadesi aşağıdadır.

“Kurumsal değil, kişisel destek alıyorum. Bu konularda genelde yakınarımdan destek alıyorum. Daha henüz dışarıdan destek almadım. Temizlik dışında, aylık temizlik dışında. Ayda bir kadın geliyor...kendi yağımızla kavruluyoruz, olabildiğince. Belediyeye temizlik için müracaat etmiştim. Ama iki maaş diye göndermediler.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

Bu katılımcının kendi ve eşinin sağlık sorunları nedeni ile sağlık harcamaları daha çok olmaktadır. Kendisi ve eşi emekli maaşı olsa da, emeklilikte gelir azalırken sağlık vb. nedenlerle harcamalar artmaktadır. Bu nedenle belediyeler tarafından değerlendirme yapılırken yaşlı bireylerin gelir-gider dengesine bakılmalı, muhtaçlık kriteri aranmadan makul bir ücret karşılığı hizmetler verilebilmelidir. Türkan ve Sezer (2017, s.42)’e göre yaşlı bireylerin günümüzde en önemli sorunları arasında parasal güvence yokluğu, bakım ihtiyacı ve dolayısıyla yoksulluk yer almaktadır.

Çağlar (2017, s.201)’a göre Türkiye ve dünyanın diğer ülkelerinde yaşlılık döneminde yoksulluk yaşanmaktadır. Türkiye’de de yaşlı yoksulluğu önemli sorunların başında gelmektedir. Çağlar’ın işaret ettiği gibi yaşlı bireylerin emeklilik ile birlikte gelirlerinde azalma olmakta ve sonrasında yaşam kaliteleri de düşmektedir.

Bu kapsamda, evde yaşayan yaşlı bireylerin ekonomik durumları öğrenilmek istenilmiştir. Bu amaçla sorulan birbiri ile bağlantılı iki soru ile katılımcıların ekonomik zorluk yaşıyıp, yaşamadıkları, ekonomik zorluk yaşayanlar için bu durum ile baş etme stratejileri öğrenilmiştir. Araştırmanın katılımcılarının çoğunluğu ekonomik zorluk yaşamadığını belirtmiştir. Ekonomik zorluk yaşamadığını ifade eden katılımcılardan ikisinin aktif olarak çalışma hayatının içinde olduğu, bazılarının da karıkoca emekli maaşı

aldıkları öğrenilmiştir. Bir diğer katılımcı ek geliri olduğu için ekonomik zorluk yaşamadığını, ek geliri olmasa maaşının tek başına yeterli olmayacağını belirtmiştir. Ekonomi zorluk yaşamayan katılımcıların özelliklerine bakıldığında; üniversite düzeyinde eğitime sahip oldukları, mesleklerinin dolayısı ile emekli oldukları statünün yüksek olduğu, bu durumun emekli maaşlarına yansıdığı anlaşılmıştır.

“Eşim de emekli olduğu için ikimizin kazancı bize sıkıntı yaratmamaktadır...”(K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“Yok. Ekonomik bir sıkıntı çekmiyoruz, Allah’a şükür. Hiç çekmiyoruz, diyebilirim.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Hiçbir ekonomik zorluk yaşamıyoruz. Niye yaşamadığımı da söyleyeyim. Sadece maaş değil, onu söyleyeyim. Tarımsal destek alıyoruz, biliyor musun? Tarım da hani ortağa veriyoruz ya. Tarım desteğinden ortaklık geliri var. Yoksa maaşımız gerçekten sıkıntı yaratabilir, anlıyorsunuz değil mi.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Yaşlı bireyler yaşlılık döneminde üretim süreçlerine daha az katılmakta ve bu nedenle gelirleri azalmaktadır. Bu süreçte sağlık sorunları yaşanmakta, iş hayatından uzaklaşmakta, emeklilik döneminde gelirin düşmesi ile ekonomik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Aile bireylerinden destek alamayan ve sosyal güvencesi olmayan yaşlı bireyler yoksulluk içinde yaşamaktadırlar. (Ak ve Közleme, 2017, s.198).

Ayrıca, araştırmada sosyal güvenceye sahip katılımcıların da ekonomik zorlukları olduğu ve ailelerinden destek aldıkları saptanmıştır. Katılımcılardan altısı ekonomik zorluk yaşadığını belirtmiştir. Ekonomik zorluk yaşadığını belirten katılımcılardan biri maaşının ancak yeterli olduğunu, ikisi çocuklarından ekonomik destek aldığını, biri kredi kartı kullanarak geliri ile gideri dengelemeye çalıştığını, birisi de evde bakım aylığı aldığını ifade etmiştir.

Kurt (2008, s.54)’a göre dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gözlemlenen bir diğer olgu yaşlı kadın nüfusunun artması ve beraberinde getirdiği sorunlardır. Kentlerde yaşayan kadın yaşlı nüfusunun erkek yaşlılardan daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca, kadın yaşlıların büyük bir kısmı ekonomik sorunlar yaşamaktadır. Aynı zamanda Yenimahalle ve Çankaya semtinde yaşayan eşlerinden ayrılmış iki kadın katılımcı, asgari düzeydeki

maaşları ile yalnız başına geçinmeye çalışmaktadırlar. Eşi ile ayrılmış ya da eşini kaybetmiş yaşlı kadınların gelirleri azalmakta, yaşlı yoksulluğu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadın yaşlı bireyler ekonomik destek almak durumunda kalmaktadır.

“Ekonomik olarak zorla ucuna ucuna yetiştiriyor, her şey. (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

“Yaşıyoruz, yaşıyorum daha doğrusu. Tek maaşla geçinmeye çalışıyoruz, kıt kanaat. Ödemelerde; elektrik olsun, su olsun, market alışverişlerinde. Zorluklar bunlar. Çünkü tek maaşla biraz zor geçiniliyor. Oluyor tabi. Çocuklardan destek alıyorum, market harcamalarında. Giderler çok olunca, aylık yetmiyor. Mecburen takviye ediyor, çocuklarım.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

Bireylerin emekli olması ile birlikte gelirleri düşmekte ve gelirlerinin düşmesi de yaşam standartlarını düşürmekte, bu durum zor yaşam koşullarına oluşturmaktadır (Türkan ve Sezer, 2017, s.54). Sincan semtinde yaşayan bir çift katılımcı maaşın yetmediğini ve harcamalar konusunda zorlandıklarını, gezilere katılmak istediklerini ancak çok sık gezemediklerini belirtmişlerdir.

“Ekonomik olarak haliyle zorlanıyoruz. Şimdi emekli olduğumuz için yetişmiyor da aldığımız ücret. Şurada daha ne Temmuz zammında biz şey gördük. O da ucu ucuna ancak yetiştiriyoruz, öyle. Ondan önceleri sözde eşim C.....'ndan (emekli olunan kurumun ismi) emekli oldu ama bizim maaş çok azıdı. O yönlerden çok zorlandık, tabi. Visa ile şeylen ucu ucuna işte denk getirmeye çalışıyordum. Yoksan hani maaş olarak kesinlikle yetişmiyordu.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

“Hocam diyorum ya bu maaş konusunda, çocuklardan çok destek aldım. Onlar da sağ olsunlar hani şey yapmadılar. Şu en son zamlardan öncesine kadar ucu ucuna yetiştirmeye uğraşıyordum, maaşı. Hani şu en son zamlarda işte biraz kendimiz İstanbul'a gidip geldik. O oldu yani, Hocam bir şey yapmadık. Ama onun dışında bundan sonra olur mu? İnşallah olur, Hocam (öksürür). İnsan bir her tarafı gezmek istiyor, görmek istiyor. Memleketimiz çok güzel bir memleket, yani.” (K 29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Yaşlanma döneminde sağlık sorunlarının yanı sıra ekonomik ve toplumsal sorunlar da yaşanmaktadır. Ekonomik sorunlar birçok sorunun yaşanması ile bağlantılı olabilmektedir (Sarı, 2021, s.166). Bir kadın katılımcı hayat pahalılığı nedeniyle yaşadığı ekonomik zorluklarına ilişkin kaygılarını ifade etmiştir.

“Ekonomik olarak bir emekli maaşı ile geçiniyoruz. Bir de oğlanın maaşı var. İdare ediyoruz. Babası da maaşı ile ev kredisi, bir de kendine ait kredi borçlarını ödedi. Bize bir faydası olmadı. Devletin verdiği maaşla bugüne kadar idare ettik. İşte bir oğlanın maaşından destek aldım. Herkes kendi evini geçindiriyor, şimdi. Bir beklentim yok, çocuklardan. Devletin verdiği bu evde bakım aylığı ile idare ediyorum, işte. Bakalım bu sefer bu zamlardan sonra ne olur? İki hafta önce peynir, köy çökeleği dediğimiz 110 TL idi, şimdi baktım 120 TL olmuş. Çalışan kız abla etiket değiştirme ile başa çıkamıyoruz dedi.” (K 30, Kadın, 71, Okuryazar, Sincan).

Yaşlılık döneminde bireyler üretken konumundan tüketici konuma geçmektedirler. Yaşlı bireylerin gelirlerindeki değişimler beraberinde yaşam biçimlerinin de değişimini getirmektedir. Yaşlı bireylerde özellikle emeklilik sonrası gelirin azalması, sosyal statü kaybı, vb. değişimler toplumsal alandaki iletişim ve etkileşimlerini de etkilemektedir. Zihinsel ve fiziksel gerileme, üretkenliğin azalması, sağlık sorunları, sosyal konumda değişme vb. sorunlar yaşlı yoksulluğuna neden olmaktadır (Özmete vd., 2012, s. 9) Ekonomik zorluk yaşadığını belirten bir katılımcı ile yapılan görüşmede detaylı olarak eşinin hastalığının bir yıl önce başladığı ve şimdiye kadar yaptığı bütün birikimlerini harcadığı öğrenilmiştir. (Katılımcının eşi araştırma süreci devam ederken Nisan 2023 tarihinde vefat etmiştir). Katılımcının eşinin sağlık harcamaları için tüm birikimlerini harcadığını belirten ifadesine aşağıda yer verilmiştir.

“Ayağımızı yorganımıza göre uzatıyoruz. Bizim şeyimiz o. Yani gelirimiz neyse ona göre harcama yapıyoruz. Umulmadık bir şeyler çıktığı zaman yine hesap kitap yapıyoruz. Ne yapabiliriz, ne edebiliriz. Bu işte son hanımın şeylerinde biraz, harcamalarında, özel, hastalığı ile ilgili harcamalarından dolayı daha önceki birikimlerimizi kullandık. Önceden hazırlığımız vardı. Paramız vardı, altınımız vardı. Hatta biz, herkese borç veren bir ailede konuma sahiptik. Milletten bir ihtiyacı olduğu zaman gelir bizden para isterdi, altın isterdi, bilezik isterdi. Biz de varsa olana yok diyemeyiz. Gelene bakar, veririz.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Katılımcılardan biri eşi ve kendisi emekli olmasına rağmen özellikle sağlık harcamalarında zorlandığını ifade etmiştir.

“Eşim de emekli, ben de emekliyim. Bunun dışında da başka bir gelirimiz yok. Onun için saydığımız şeylerde tabii ki zorlanıyoruz. Özellikle sağlıkta. Ama yapacak bir şey yok, idare etmeye çalışıyoruz.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

Katılımcılardan üçü ekonomik zorluk yaşamaya başladığını belirtmiştir. Katılımcılardan biri de ileride ekonomik zorluk yaşama ihtimalinden bahsetmiştir. Ekonomik zorluk yaşamaya başladığını belirten katılımcıların ifadelerinde artan hayat pahalılığını da belirtmeleri dikkati çeken bir husus olmuştur.

“Önceki yıllarda çok rahatı ama son iki yılda bazı şeylerde maddi olarak zorlanmaya başladık. Eskisi gibi mutfağımıza her şeyi alamıyoruz.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

“Maddi imkânımız olduğu sürece alışveriş yapmakta ve diğer ödemelerde herhangi bir sorun çekmiyoruz. Ama ülkemizin şu anda bulunduğu ortam nedeniyle yapacağımız masrafları karşılayacak parayı bulmakta zorlanıyoruz. Günlük alışverişimizi yapıyoruz. Gıda konusunda çok da tasarruf etmeyi düşünmüyoruz. Ama giyim konusunda ve gezme konusunda baya bir tasarrufa gitmemiz gerekiyor.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Tabii yerine göre sıkıntı çektiğimiz konular oluyor. Hayat çok pahalandı. Elektrik zamlandı. Elektrik ve su faturaları zamlandı. Evde birlikte yaşadığım çalışmayan kızım da var. Yerine göre torunlarıma da yardımcı olmak istiyorum. Yetmiyor ama kendimizi kısıtlıyoruz.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

“Valla hanımefendi kontrollü bir şekilde gitmezsem zorluk yaşarım. Ancak, bütçeye riayet ederek, kontrollü bir şekilde davrandığım için şu anda çok önemli bir geçim sıkıntım yok. Ama çok kontrolü gitmek kaydıyla. Her şeyde tasarrufu ön planda tutarak. En fazla da hanımefendi mesela faturalarda zorlanıyorum. Bu evin yakıtı çok fazla, işte elektriği çok fazla, suyu çok fazla, bir de haftada iki gün gelen kızımız var. Ona da belli bir para ayırıyorum, bütçeden. Öyle olunca en fazla zorlandığım konular bunlar.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Yukarıda katılımcıların da ifade ettiği üzere artan pahalılık karşısında alım gücü azalan emekli maaşları ile yiyecek alabilmekte, kıyafet gibi harcamaları ya da gezme gibi sosyokültürel aktiviteleri yapamadıklarını belirtmektedirler. Ayrıca, katılımcılar evin faturalarını ödemekte zorlanmaya başladıklarını belirtmişler ve eskisi gibi torunlara harçlık veremediklerini de ilave etmişlerdir. Korkut (2021, s.143)’un belirttiği gibi yaşlı yoksulluğu yaşayan yaşlı bireyler ve aile üyeleri temel ihtiyaçlarının karşılanma sorunları yanı sıra bakım ve sağlık hizmetlerine ulaşma, sosyokültürel aktivitelere katılımın kısıtlanması, sosyal dışlanma gibi çok çeşitli durumlarla karşılaşabilmektedirler.

4.2.1.2. Yaşanılan Yerde Formel Destekler ve Memnuniyet Durumu

Bu alt tema altında evde yaşayan yaşlı bireylerin günlük yaşamında ihtiyaç hissetmeleri halinde destek aldıkları profesyonel hizmetler ve bu hizmetlerden memnuniyet durumları ortaya konulmak istenilmiştir.

Yaşlı bireylere destek veren enformel sistemlerdeki değişimler yaşlı bireyleri de etkilemektedir. Yaşlı bireyin çevresindeki bir değişim; bir komşunun taşınması, çocukların evlenme, iş değişikliği vb. nedenlerle başka semtte ya da il dışına taşınması, çocukların boşanması, eşin vefatı, arkadaşların hastalanması veya vefatı onları çok etkilemektedir. Ekolojik sistem yaklaşımına göre bu durumda yaşlı bireylerin destek sistemlerinin yeniden gözden geçirilmesi, değişen sistemde yeni desteklerin yerine konulması gerekmektedir. Bazen bu destekler yeniden enformel olabileceği gibi formel destek sistemlerinin de devreye girmesi gerekebilmektedir. Bu şekilde yaşlı bireylerin değişime ayak uydurmaya ilişkin güçlerini ortaya çıkarmaları ve yeni duruma uyum sağlamaları sağlanabilecektir.

Katılımcılar, büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarafından verilen hizmetler; genellikle evde bakım ve evde sağlık hizmetleri ile Sağlık Bakanlığı tarafından verilen evde sağlık hizmetleri hakkında bilgileri olduğunu belirtmişlerdir. Birkaç katılımcı da belediyenin ayni ve nakdi yardımları hakkında bilgisi olduğunu ifade etmiştir. Bu tür hizmetlerden yararlanan komşuları ve akrabaları aracılığı ile bilgileri olmuştur. Kendisi ya da eşi bu tür hizmetlerden yararlanan katılımcılar da vardır. Katılımcıların genellikle Sağlık Bakanlığı tarafından verilen evde sağlık hizmetinden memnun oldukları ancak Büyükşehir Belediyesi ya da ilçe Belediyeleri tarafından verilen evde bakım kapsamındaki evde temizlik hizmetinden memnun olmadıkları ortaya çıkmıştır.

Sincan ilçesinde yaşayan bir kadın katılımcı diğerlerinden farklı olarak engelli oğluna bakım verdiği için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından bağlanan evde bakım aylığı almaktadır. Çankaya ilçesinde yaşayan bir katılımcının evde bakım kapsamındaki çeşitli destekleri veren özel bir teşebbüs hakkında bilgisi olmuştur.

Beki (2008, ss.79-80)'nin dikkati çektiği gibi Türkiye’de sosyal hizmetler, merkezi ve yerel yönetimler tarafından verilmektedir. Yerel yönetimler sosyal sorumluluk bilinci ile dezavantajlı bireylere mahalle düzeyinde hizmet götürmektedir. Ayrıca, mahalle düzeyinde hizmet götürülen bireyler arasında yaşlılar da yer almakta ihmal ve istismar edilenler ile bakıma muhtaç olanlara öncelik verilmektedir.

Değer (2020, ss.349-353)’e göre Türkiye’de yaşlı bireylere yönelik hizmetler daha çok büyükşehir belediyeleri tarafından verilmekle birlikte, il ve ilçe belediyeleri tarafından da verilen hizmetler bulunmaktadır. Toplumda diğer grupların yanı sıra engelli ve yaşlı bireylere yönelik hizmetler daha çok önemlidir. Değer’in de işaret ettiği gibi yaşlılara evde verilen hizmetler evde sağlık ve evde bakım hizmetleri şeklinde olmaktadır. Yaşlı bireylere verilen hizmetlerden evde bakım hizmetleri yaşlıların yaşam kalitesini artırmakta, bakım veren aile üyelerinin de yükünü azalmaktadır. Ayrıca, kentlerde hizmet veren belediye personeli tarafından gittikçe yalnızlaşan yaşlı bireylerin evlerine gidilmesi ve ihtiyaçlarının sorulması önem arz etmektedir.

Bir katılımcıyla ilçe belediyesi görevlileri tarafından telefonla iletişime geçilmekte, ihtiyaçları sorulmaktadır. Diğer katılımcı da bakıma muhtaç olan ve dindar oldukları için evlerine başkasını almayan komşularının belediye ve sağlık bakanlığı personeli tarafından ziyaret edilmelerini ve ihtiyaçlarının karşılanmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Aynı zamanda bu ziyaretler evden çıkamayan yaşlı bireylerin sosyalleşme aracı olmakta, ihtiyaçları olmasa bile hal ve hatırlarının sorulması onları mutlu etmektedir.

“Haberdarım. Yenimahalle Belediyesinden arada arıyorlar, herhangi bir şeye ihtiyacınız var mı? diye soruyorlar. Yok diyorum. Diyelim ki doktor veya başka bir şey istiyor musunuz? diyorlar. Ben de hayır diyorum. Zaten onlara hastaneye gidiyorum.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Var. Hepsinden var. Bir kere şunu söyleyeyim. Bakıma muhtaç olan bireylerin hem Sağlık Bakanlığı hem de belediye tarafından karşılanıyor. Görüyorum, bizzat görüyorum. Mesela üst katımızda. Bakıma muhtaç oldukları için evine her türlü ihtiyaç giderici malzeme geliyor. Efendim, bakıma muhtaç olduğu için bakım ödeneği veriliyor. Görüyorum, çünkü. Yani şu anda güzel bir olay var, yani. Onları inkâr etmeyeceğim. Aşırı dindar

oldukları için eve kimseyi sokmazlar. Ancak, sağlıkçı geldiği zaman zorunlu olarak giriyor. İşlemi yürütüyor.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Değer (2020) Türkiye’de evde sağlık hizmetlerinin belediyeler ve Sağlık Bakanlığı tarafından verildiğini belirtmekte; Sağlık Bakanlığı’na bağlı resmî kurumlar yanı sıra özel kurumlar da evde sağlık hizmeti verebilmektedir (ss.354-355). Katılımcıların eşleri için Sağlık Bakanlığı evde sağlık hizmetinden yararlandıkları ve bu hizmetten memnun oldukları aşağıda yer alan ifadelerinden anlaşılmaktadır. Kronik hastalığı olan yaşlı bireylere bakım veren eşlerinin de yaşlı olduğu düşünüldüğünde; evde sağlık hizmetleri hem hasta yaşlıyı hem de ona bakım veren eş açısından önemli olmakta, her iki tarafı da rahatlatmaktadır.

“Valla Hanım hastalığı zamanında bize evde bakım, eve doktor geliyordu. Bu evde bakım şeyi var. Bana da onu sağlık ocağındaki doktorlar söylemişlerdi, telefonunu falan vermişlerdi. Ben orayı aramıştım. Ordan doktor geldi, hanımı muayene etti. Hanım Nörolojik hastaydı, Alzheimer hastasıydı. İki ayda bir doktor geliyordu. Telefon ediyordu. Yarın müsaitseniz geleceğiz. Geliyordu kan alıyordu, işte muayene ediyordu, gidiyordu. Onun neticesine göre şunu yapın, bunu yapın diyorlardı...” (K10, Erkek, 87, Ön lisans-Yenimahalle).

“Eşim uzun süre yatalak olarak tedavi gördü. O esnada evde bakım hizmetini almıştık. Ondan dolayı bilgim var. Örneğin; evde kan aldılar, kan tahlilleri yapılması gerekiyordu. Eve geldiler, evde alıp kanı, neticeyi sonradan zaten ordan ben alıyordum. Evde bakım hizmeti var, şeyde. Sağlık Bakanlığı, evde bakım hizmeti hastaneden geldiler. Onu sağlık ocağındaki doktor yönlendirdi. O şekilde bilgi sahibi oldum, yani. Çok memnun kaldım. Gayet güzel bir şekilde. Müracaat ediyorsunuz telefon numarasından. Onlar size gün veriyor ve geliyorlar kendileri. Gelip, muayenelerini yapıp, gidiyorlar.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Yaşlılık döneminde bireylerin yaşamlarını kendi çevrelerinde sevdikleri insanlar ve hatıraları ile sağlıklı olarak geçirebilmeleri için sağlığın artırılmasına ilişkin hizmetler verilmelidir (Özhan Elbaş ve Arpacı, 2004, s.132). Bir katılımcı evden çıkamadığı dönemde sağlık kontrolü için evde sağlık hizmetinden yararlandığını ifade etmiştir. Evde sağlık hizmeti yaşlı bireylerin tedavilerinin aksamadan yapılabilmesine imkân vermektedir. Bir diğer katılımcı da böbrek hastası komşusunun ambulans ile alınıp, diyaliz işleminden sonra eve getirilmesini memnuniyetle karşılamaktadır.

”Devlette yaşlı bakım diye bir şey var. Geliyordu, geçen guatrım için üç ayda bir geliyordu. Ben gidicem dedim, sağlık ocağına. Zeynep de komşum burda. Bizimkiler görüşüyor, hocayla, Zeynep. O kardiyolog, şeyde çalıştı biraz endokrinde ordan biliyor, branşı değil ama. Kendi dedi, bana. Gittim oraya. Merdivenlere tak tak şöyle koyuyorum tırabzana. C.....’da yanımda öyle kan verdim, şey yaptım. İşte euthyrox’umu ayarladı, guatrımı, guatr nodüllü değil ama kilo yapıyor tabi.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

“Bu konu hakkında bilgim var ama bizim onlara hiç bugüne kadar ihtiyacımız olmadı, olmayacak inşallah. Allah o yönüyle de devletin bütün kurumlarına, samimi olarak çalışanlardan Allah razı olsun. Nitekim adamlar hastalanıyor, böbrek hastası devlet ayağına 112 gönderiyor. Sedyeye ile gidiyor, orada böbrek şeyini yaptırıp geliyor. Daha ne yapsın Devlet.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

İleri yaşlılıkta olan bir katılımcı Alzheimer hastası eşi (vefat etmiş) ile ilgili olarak almış olduğu evde sağlık hizmetinin kendisinin de yükünü azalttığını belirtmiştir. Diğer katılımcı evde alınan kan sonucuna göre ilacının dozunun ayarlanmasından memnun kaldığını ifade etmiştir.

“Tabi ikisi de yaşlı insan için güzel bir şey. Siz mesela ben kendim için Alzheimer hastası eşimi götürüp orda hastanede saatlerce bekletmek, o servisten o servise baktırmak falan oldukça zor bir şey. Biraz da yürüme problemi varsa, ne bileyim şuraya kadar yürüyebilir ama ondan sonra da yürüyemiyorsa. Eve gelen bir doktorun bakımı güzel bir şey. Mesela bize ne son geldiğinde hemen küçük kızıma mesaj çekmiş. Acilen şu var, acilen ambulans isteyin, acile götürün diye. Hatta biz ambulans istemeden hemen araba ile götürdük.” (K 10-Erkek, 87, Ön lisans-Yenimahalle).

“Evde sağlık hizmetinden memnun kaldım, iyi. Bir şey yok, nolacak ki kan alıp, gittiler. Hemen e-devletime geldi. Şu şu, kadar alacaksın, şunu yapacaksın, gibi. Veriyor işte bu telefonda, gitti oğlan aldı, geldi. Mesela şimdiki 100’lük al dedi, Zeynep (doktor).” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

Doğan (2021)’ın belirttiği gibi yaşlılık dönemi yaşamın diğer dönemlerine göre kayıpların daha çok yaşandığı bir dönem olabilmektedir. Fiziksel, sosyal, zihinsel ve ekonomik kayıpları olan yaşlı bireylerin desteğe ihtiyaçları olduğu bu dönemde sosyal destek ve hizmetler daha önemli olmaktadır (s.174). Araştırmada iki katılımcı kendileri herhangi bir hizmet almasalar da belediyenin ihtiyacı olan yaşlı ve engelli komşularına yiyecek, yakıt yardımı ve ev temizliği desteği verdiğini, sağlık merkezinden de sağlık konusunda destek verdiklerini ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamına alınan yaşlı

bireylerin yaşadığı ilçelerde sağlık, sosyal ve ekonomik desteklerin verilmekte olduğu anlaşılmıştır.

“Benim bu konular hakkında bilgim yok. Ama daha yaşlı ve sakat olanlara belediyeden gelip yazıyorlar. Sigortası az olan ve kiracı olanlara yiyecek-yakıt yardımında bulundular. Ana sağlıktan da gelip, yaşlıya sakata evde sağlık açısından yardımcı oluyorlar.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

“Bu tür hizmetleri görüyoruz, duyuyoruz. Belediye Ramazan’da paket dağıtıyor evlere. Yakıt yardımı da vardı. Şimdi doğalgaz parasını veriyorlar. Yaşlılara temizliğe belediyeden eleman geliyor. Şimdilik biz bu tür hizmetlere ihtiyaç duymuyoruz. Bu tür hizmetleri de güzel buluyorum.” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

Tufan (2003) şu gerçeğe dikkati çekmiştir. Berlin’de yaş ile muhtaç olma durumunu araştıran bir çalışmada; yaş ilerledikçe muhtaçlık durumunun arttığı bulunmuştur. Burada dikkati çeken ikinci nokta yaşlı bireylerin kendi evlerinde bakılmasıdır. Yaşlılık döneminde bireylerin kendilerinin ait bir yerin olması önemli bir unsurdur. Ayrıca, bakıma muhtaç olma durumu da yaşlı bireylerin ailesini ve yaşamdaki etkinliğini de etkilemektedir. Bu durumda yaşlı bireylere ve ailesine profesyonel destekler verilmelidir (ss.112-113).

Ersanlı (2008, ss.182-183)’nın belirttiği gibi Türkiye’de yaşlı bakımı ile ilgili olarak evde bakım hizmeti verilecek hastaların seçiminde ölçütler olması, bakım veren personele eğitim verilmesi, bakım standartlarının oluşturulması ve destekleyici hizmetler verilmesi önemlidir. Ayrıca, evde bakım hizmeti veren personelin yetişmelerine yönelik eğitim alt yapıları oluşturularak nitelikli hizmet vermeleri sağlanmalıdır (s.185). Sincan’da ikamet eden bir kadın katılımcı 5-6 yıl önce belediyeden aldığı temizlik hizmetinden memnun kalmadığını; çok kısa sürede temizlik yapıldığını ve bu durum sorulduğunda da personelin kaba tavrı ile karşılaştığını ifade etmiştir. Ayrıca, belediye temizlik personelinin evine gittiği yaşlı bireyler ile kurduğu iletişim biçimi çok önemlidir.

“Yalnız işte şeyden temizlik için destek o tabii iyi olur ama gelenler temizliği şeyli yapıyor. Bundan beş altı sen önce belediyeye başvurduğum. Yalnız diyorum ya hiçbir şey yapılmadı. Yarım saatin içinde. Hatta çoğunu, koltuklar şeyleri çekmiyorlar dediler. Onları ben kendim yaptığım halde hiçbir şey yapılmadı. Yarım saat sürmedi bile. On beş dakika mı, yirmi dakika

mi? Niye yapmadınız dedim. Gençten biri de dedi ki böyle. A teyze zaten senin her taraf tertemiz. Seni odaya sokar saçını başını yolarım. Dedim kızım sen ne diyon dedim. Sonra oğlum sordu. Anne nasıl oldu diyerekten. Şikâyet etti. 153'ü aradı. Öyleyle. Bugün şaka yapan, yarın gerçeği yapar dedi. Bir daha da almadım, ben zaten. Yani çalışanların bile yaşlılara öyle davranması, şaka bile hoş değil.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

Katılımcıların çoğunluğu kendisinin veya akrabasının aldığı evde temizlik hizmetinden memnun olamadıklarını ifade etmişlerdir. Evde temizlik hizmetinden yararlanan bir katılımcı, hizmetten memnun olmasa da, Büyükşehir Belediyesi tarafından sorulduğunda; personelin işten atılmasına neden olmamak için memnun olduğunu belirtmektedir. Katılımcının bu şekilde memnun olmadığını belirtmesinden çekinmesi, bu tür hizmetlerin aksayan yönlerinin ortaya çıkmasını ve şartlarının iyileştirilmesini engellemektedir. Bir diğer katılımcı da benzer şekilde memnun olmasa da memnun olduğunu belirttiğini ifade etmiştir.

“Büyükşehir Belediyesi temizlik hizmetinden pek memnun kalmamak da kalıyormuş gibi gözükmek zorunda kalıyoruz. Şimdi gelenin de ekmeği ile oynamak istemiyorum, açıkçası. Hani bir şey yapmasa da. O geldikten sonra Belediyeden telefon ediyorlar, bir şeyden şikâyetiniz var mı? Söylesen şurayı yapmadılar, böyle yaptı desem. Ona şimdi ne olacak. O da benim şeyime gelmiyor, yani. Hizmeti soruyorlar, kişilerin ekmeği ile oynamak istemediğimden iyi diyorum, şikâyet etmiyorum. Allaha şükür diyoruz, idare ediyoruz yani. Bizden iyi yapıyorlar diyoruz.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

Ankara Büyükşehir Belediyesi Yaşlılara Hizmet Merkezinde evde tek başına yaşayan yaşlı bireylere komşu ve akraba desteğinin yeterli olmadığı durumlarda yaşamlarını devam ettirebilmeleri için günlük yaşam aktivitelerine yardım etmek üzere evde bakım ve evde bakıma destek hizmetlerinin verilmesi amaçlanmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2023a). Belediyelerin evde bakım hizmetleri hakkında bilgisi olan katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Duymuştum. Bilgim yok da onlara da ihtiyacım yok. Valla ablama gelmişlerdi. Ondan duymuştum. Ablam Ankara'daydı şimdi Antalya'da. 90 yaşında, aklı da yerinde. Belediyeden gelmişler, temizlik yapmışlar ama memnun kalmamışlar. Gazi mahallesinde oturuyordu.” (K8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“...Ayrıca Belediyenin hizmetini de bir komşu vasıtası ile öğrenmiştik. Ordan geldiler, baktılar işte ev sizin mi, kira mı kaç oda, kaç nüfus onlara baktıktan sonra temizlik için geliyorlardı. Bu hastalık çıkınca da virüs falan onlar sık sık arıyorlardı. Temizlik için zaten geldiklerinde gittikten sonra bize telefon gelirdi. Temizliğiniz bitti memnun musunuz, değil misiniz falan. Tabi memnun değiliz diyecek halimiz yok. Tabi anormal şeyler varsa söylüyorduk da o ayrı da. Ondan sonra gün veriyorlardı. O gün tekrar geliyorlardı. Bu hizmetler yapılıyordu. Şahidiz onlara.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans, Yenimahalle).

“Kayınvalidem birkaç defa belediyenin temizlik hizmetlerinden faydalanmış. Biz faydalanmadık. Kayınvalidem memnun kalmamış.” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Bir katılımcı engelli kardeşi ile ilgili tutum ve davranışları konusunda psikolojik destek almak istemiş ama memnun kalmadığını, yine kendisi ile ilgili olarak almak istediği psikolojik desteğin beklentisini karşılamadığını ifade etmiştir. Çankaya ilçesinden yaşayan öğretmen emeklisi kadın katılımcı ile yapılan görüşmedeki gözlemler dikkate alındığında; eğitimi ve deneyimi paralelinde engelli kardeşine yaklaşım ile ilgili olarak kendisinin birçok yöntemi uyguladığı ancak belediyenin psikolojik biriminden farklı yaklaşım yöntemleri öğrenmek istemekte olduğu anlaşılmıştır. Burada yaşlı bireyin beklentisi ile hizmetin içeriğinin birbiri ile uyuşmaması söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle Büyükşehir Belediyesi tarafından verilen psikolojik destek hizmetinin diğer yaşlı bireyler için yetersiz olduğunu söylemek mümkün değildir.

“Bunlar hakkında bilgim var. Yavrum kardeşimden dolayı ben, bu Büyükşehir Belediyesinin engelliler merkezi var oraya gidiyorum. Yine orada yaşlılarla ilgili bölüm var. Ondan dolayı haberim oluyor. Oldu haberim daha doğrusu. Sadece kardeşim için psikolojik destek istedim, yavrum. Başladı ama bana çok bir şey vermedi, ben bıraktım. Yavrum ben Büyükşehir Belediyesinden eve geldiler. Ben onlara işte ben kardeşime ten teması yapıyorum, onunla büyük insan gibi konuşuyorum. Çok bunaldığı zaman onu alıp, gezmeye götürüyorum. Ben ne dedimse çok güzel, çok güzel bana hiç değişik bir şey söylemediler, yavrum. Yavrum, mesela D..... (kardeşinin ismi) bunaldığı ya da daraldığı zaman psikolojisi bozulduğu zaman, teyze ona şöyle davranın, yani ben çok farklı davranış biçimlerini söylemelerini bekliyordum ama yok. Hatta ben dedim ki kızım siz böyle söyleyince ben psikolog muyum neyim ne olduğumu da bilemedim diye güldüm, yavrum.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

“Yavrum yaşlı bölümüne de gittim, bilgi aldım. Ama orada beni tatmin etmedi. Mesela yavrum ben, işte evde çok bunalıyorum. Zamanımı nasıl, o zaman M..... (eşinin ismi)Amca'nın Alzheimer'i de yeniydi. Amcanızla

kutuplaşıyoruz ne yapabilirim. Bir şey olmadı. Beklediğimi bulamadım.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Katılımcılardan bazılarının akrabaları ya da komşuları deneyimlediği için evde bakım ve evde sağlık hizmetleri hakkında bilgisi olduğu, ancak ihtiyaç hissetmedikleri için bu tür hizmetlerden yararlanmadıkları aşağıda yer alan ifadelerinden anlaşılmıştır.

“Evde bakım hakkında bilgim var. Hastalandığımda hastanelerin evde bakım merkezlerine bildiriliyor. Onlar kontrole geliyor. Doktor ve hemşire, takibimi yapıp gidiyorlar. Öyle bir şey olmadı ama çalışma sistemi bu. Belediyenin evde bakım hizmetini duydum, yan binada belediye o şekilde hizmet veriyor, bir tane aileye. Ayda bir geliyorlar.” (K4, Kadın,65, Lise, Yenimahalle).

“Şimdi benim hastanede sağlık Bakanlığının verdiği annem babamdan dolayı biliyorum. Ama hastaneye biz götürmüyorduk, eve geliyorlardı. Kan alma, idrar alma, o işleri yapıyorlardı. Bir iğne miğne bir şey varsa onları yapıyorlardı. 2010’lı yıllardı, bir onu biliyorum. Bir de bu temizlik işinde de işini yapamayacak durumda olanlara bir yardım filan dendi. Ben şu ana temizlik için arıyorum ama dedim ki benim elim ayağım tutuyor çok şükür. Bana niye bir yardımcı göndersinler. Kendin yaptığın kadar yap işin ne diyebilirler demiştim. Hani bir belediyeyi ara belki ordan yardımcı olurlar filan dendi. Ama sanıyorum artık hiç kalkamayacak durumda olur, yataktadır filan. Belediye birini gönderecek de evini temizleyecek. Şimdilik ihtiyacım yok ama çok sıkıştığında böyle bir şey var diye, Çankaya Belediyesinin temsilciliği de var burda, Çayyolu’nda.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

“O hizmetlerden haberim var ama şimdilik ihtiyaç duymadığım için bir müracaatta bulunmadım.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

“Var ama bizim onların hiçbirine ihtiyacımız yok. Yani burda başka komşular var. Onlar o şekilde belediyeden hizmet aldığını söylediler o şekilde duydum. Temizlik yaptırıyorlar, evlerinin temizliğini.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

“Bu evde temizlik hizmetinden haberim vardı. Gerek duymadım. İyi, kötü yapıyorum. Ama bir başka ihtiyacı olana gitsin. Tamirattan falan haberim vardı ama öyle ufak, tefek şeyler için ihtiyaç duymadım.” (K30, Kadın,71, Okuryazar, Sincan).

Katılımcılardan bazıları da hizmetlerden haberdar olduklarını ancak kendilerinden daha alt gelir grubundakilerin yararlanması gerektiğini, bu hizmetler verilirken de ihtiyacı

olanlara verilmesi, adam kayırmaca olmaması, kamu kaynaklarının etkin kullanılması üzerinde durmuşlardır.

“Evet, takip ediyorum, görüntülü de, televizyon falan veriyor, ama. Yani onları daha bir alt grup, geliri biraz daha düşük olanlar gitsin, gitmeli, giderler diye düşünüyorum, gitmeleri gerekir diye düşünüyorum. Ama devlet bize kadar da ulaşabilirse? Ama öncelik bizler değiliz herhalde, yani.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Var. Komşularımdan alanlar var. Oradan biliyorum. Daha önce bir karşı komşum vardı, vefat etti. Hastalık KOAH hastalığı vardı. Ona geliyorlardı. Yaşlılara belediye temizlikçi gönderiyor. Biz öyle bir talepte bulunmadık. Biz de 65 yaşın üstündeyiz. Ama benim imkânım yerinde. Ben kamu kaynaklarının çarçur edilmesine karşıyım. Ben yaşlıyım diye ya gelin benim evimi de temizleyin. Ben yapabiliyorum ya. Maalesef bunu kötüye kullananlar var. Onu da görüyorum, üzülüyorum. Oysa bunlar gerçekten ihtiyacı olanlara gitmeli. Her haliyle, hangi destek olursa olsun. Ama biz işte insan olarak bozulduk.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

“Haberim var, Hoca, onlardan. Haberim var hepsinden. Hocam şimdi benim en çok şey yaptığım üzüldüğüm konu Büyükşehir Belediyesi kuru baklagiller getiriyor şurada şey yapıyor. Onu da gizli gizli dağıtılıyor. Adamlar sanki mal kaçırır gibi yardıma ihtiyacı olmayan insanlara malzeme veriliyor. Süt mesela getiriliyor burada, bir köşede duruyor. Büyükşehir Belediyesi yardımlaşma diye sütleri koli koli veriliyor. Yani ben bu işin şeyine hale alışmış değilim. Kömür zamanı adamın kamyonu vardır, bilmem ne vardır. Kömür yardım ediliyordu. Ama muhtar ile ilişkileri çok iyiymiş deniliyordu. Hani ondan sonra da artık her şeyden elimi eteğimi çektim. Onları gördükçe Hocam, tiksitmeye başladım yani.” (K 29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Çankaya ilçesinde yaşayan bir katılımcı da bazı işlerini (fatura ödeme, araba muayenesi, tamirat vb.) yapamayan bireyler için özel bir teşebbüsün ilan verdiğini gördüğünü ancak detaylarını bilmediğini ifade etmiştir. Bu katılımcı ile yapılan görüşmede; ameliyat olduğu dönemde arabasının muayenesini bir tanıdığıнын araba tamircisine yaptırmak durumunda kaldığını belirtmiştir. Araba muayenesinin yaptırılması hizmeti, evde bakım, evde sağlık gibi birincil bir ihtiyaç gibi durmamasına rağmen yaşlının bireysel ihtiyacıdır ve giderilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda; kamu kurum ve kuruluşlarının yetemediği durumlarda özel kuruluşlarının devreye girmesi ve boşlukları doldurması önemli bir hizmet olarak görülmelidir.

“Tabelasında araba muayyeniz yapılır ödemeleriniz yapılır, buna benzer şeyler, yazıyordu şimdi geçmiş gün. Üst katta bir yerdi. Zemin katta bir yer olsa girer ne yapıyorsunuz ne ediyorsunuz nasıl bir şeydir sizin şirket diye konuşurdum. Üst katta bir yerdi, girip çıkmadım yani. Usta bulunur, tamir vb. şu şu için usta bulunur yazıyordu. Uzun uzun bir şey asmıştı, pencerenin altına. üçüncü, dördüncü kat gibi bir yer. Herhalde şirketin de bir adı vardı. Onu hatırlamıyorum. Alttaki detay dikkatimi çekmişti. Zaten o detayı koymasa bilemezdim.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

Yaşlılık alanında özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından verilecek, ihtiyaç duyulan ancak kamu tarafından uygulamaya konulamayan hizmetler yaşlı bireyler açısından önemli olmaktadır.

4.2.1.3. Yaşanılan Yerde Gündüzlü Merkezler ve Yararlanma Durumu

Kurtkapan (2018b, s.49)’ın belirttiği gibi belediye hizmetleri içerisinde yaşlılara yönelik olarak sosyal yaşam merkezi ve alanları onların aktif olmalarına katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte bu merkezlerde yapılan sosyokültürel ve eğitsel aktiviteler, önemli gün ve haftalarda kutlama etkinlikleri, deneyim aktarım faaliyetleri yaşlı bireylerin evlerinden çıkıp sosyalleşmelerini sağlamaktadır.

Araştırma kapsamında Ankara ilinde sosyoekonomik anlamda birbirinden farklı üç ilçede; Yenimahalle, Çankaya ve Sincan’da evde yaşayan yaşlı bireylerin gündüzlü merkezlerden bilgisi olma ve yararlanma durumu öğrenilmek istenilmiştir. Öncelikle bu ilçelerde ve büyükşehir belediyesi bünyesindeki yaşlılara yönelik gündüzlü merkezler ile faaliyetleri belediyelerin kurumsal web sayfalarından araştırılmıştır.

Yenimahalle ilçesinde yaşlılık öncesi bireyleri yaşlılık dönemine hazırlamak için” İkinci Bahar Dayanışma Merkezleri” adı altında gündüzlü merkezler faaliyet göstermektedir. Ankara ilinde 5 farklı noktada; Karşıyaka, Gazi, Yenimahalle, Serhat ve Ata Mahallesiindeki merkezlerde 50 yaş üstü bireylerin boş zamanlarını geliştirme ve kendilerini yetiştirme aktiviteleri yanı sıra kültür gezileri ve sinema etkinlikleri yapılmaktadır (Yenimahalle Belediyesi, 2020).

Yenimahalle ilçesinde yaşayan katılımcılardan ikisi gündüzlü merkezler hakkında bilgisi olduğunu belirtmiş, birisi bu tür merkezler evine yakın olmadığını için sık gidemediğini, bir diğeri de merkezin evine yakın olduğunu ancak yaşlandığı için gidemediğini ifade etmiştir. Yaşlılık döneminde sağlık sorunları ve merkezlerin uzaklığı bu tür yerlere katılımı etkilemektedir.

“Şu an çevremde olan yaşam merkezi, otobüs ile gidip, gelmek zorundayız. Meydanda çünkü o B.....’in (semtin ismi) şeyinde. Şu arada yok. Emeklilerin şu arada yine bulunduğumuz yerin çevresinde emeklilerin oturabileceği bir yer yok (vurgulu). Oraya da gene otobüsle ya da dolmuşla gitmek zorunda kalıyoruz. Oraya düzenli olarak gitmiyorum. Bazı arkadaşlar var burda emekli olan arkadaşlar. Onlar buluşalım diyorlar. O vesile ile gidiyorum. Yoksa sırf kendim oraya oturmak için gitmiyorum, yalnız...Mutlaka isterdim. Yakında bir lokal olsun. Emeklilerin buluşacağı bir yer olsun. Gidelim arkadaşlarla orda tanışalım isterdim.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Var ama gitmiyom, katılmıyom. Bazı rahatsızlıklarım oluyor. Oturup dinlemeye halim kalmıyor. Şimdilik maddi durumumuz var, çağırıyoruz, yaptırıyoruz.” (K9, Kadın, 81, İlkokul, Yenimahalle).

Yenimahalle ilçesinde bu tür merkezlerin olmadığını belirten katılımcılar, yaşlıları ile bir arada buluşup, sohbet etme ve boş zamanları değerlendirme imkânı veren ve destek alabilecekleri bu tür merkezlerin açılmasını istemektedirler. Mahallesinde merkez açılmasını katılımcılardan biri, ileride bu tür hizmetlerden yararlanmak istemektedir.

“Yok mahallemizde öyle bir şey yok. Şimdi değil de daha sonra yararlanmak isterim.” (K1, Kadın, 69, İlkokul, Yenimahalle).

“Şu anda öyle bir şey var mı bilemiyorum. Ama olursa seve seve orada ben de vakit geçirmek isterim. Şu anda emsalim kişilerle vakti ancak camilerde namaz vakitlerinde geçirebiliyoruz. Onun haricinde kahve alışkanlığım yok. Birde kahveye gidiliyor ama kahve alışkanlığım yok. Ama öyle yaşlıların bir ara gelip sohbet edebileceği belediye tarafından açılmış bir yer olursa seve seve ben de katılmak isterim.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Yok, tabi yararlanmak isterim. Çok iyi olur, yani. Yani zaten bir ülkenin kalkınması için yaşlısına ve çocuğuna sahip çıkılması gerekir.” (K6, Kadın, 68, Ön lisans, Yenimahalle).

“Valla o tür yerler olsa iyi olur. Niye iyi olur. İnsan ne bileyim şurada sürekli otursanız, ister istemez dışarı çıkma ihtiyacı hissediyorsunuz. En azından ne bileyim bir hava almak veya yürümek. Bizim yaşımızdaki insanlar için en

önemli şey yürüyüş yapmak. O tür yerlere gidip, kendinize bir çevre edinebilerseniz, sohbet etmek güzel şey. Tabi belirli kurallara, saygınlığa uyarak.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans-Yenimahalle).

Yenimahalle ilçesinde evde yaşayan yaşlı bireyler mahallerinde gündüzlü merkezler olmasının önemini bilmektedirler. Yaşlıları ile bir arada vakit geçirecekleri, evden dışarıya çıkmaları ve sosyalleşmeleri için bir araç olan bu tür yerlere açılması halinde gideceklerini belirtmişlerdir. Merkezler olsa da bu tür yerlere ihtiyaç hissetmediğini belirten iki katılımcıdan biri ayrıca, destek alma konusunda evde yabancı kadın istemediğini ifade etmiştir.

“Yok. Valla şimdilik ihtiyacım yok. İstemem de, eve başkasının gelmesini. Valla ihtiyacım yok, ben evde kendi kendime yetiyorum. Yemek yapıyorum, çocuklarıma yemek yapıyorum, börek yapıyorum. Onlarla oyalanıyorum.” (K8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

Çankaya ilçesinde Ayrancı, Cebeci, Sokullu ve Mutlukent semtlerinde faaliyet gösteren “Baharevi” ismi verilen gündüzlü merkezler yaşlı bireylerin eğitim, sağlık ve sosyokültürel faaliyetlerde bulunmak için buluştukları yerler olarak tanımlanmaktadır (Çankaya Belediyesi, t.y.).

Çankaya ilçesinde yaşayan katılımcılardan gündüzlü merkezlerden yararlanmak; yaşlıları ile tanışmak, sohbet etmek, birlikte televizyon izlemek, oyun oynamak, çay içmek, kitap okumak, gezilere katılmak ve psikososyal destek almak isteyenler olmuştur.

“Bilemiyorum bunu duymadım. Ama isterim bilhassa oturmak için, tanışmak için isterim. Yaşlı merkezinde oturacaksın, çay pasta gibi şeyler, oyun salonları, sohbet yerleri bunların olmasını isterim.” (K11, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Kurtkapan (2018b, s.47)’a göre belediyelerin sosyal yaşam merkezlerinde yaşlı bireyler arkadaşları ile bir araya gelmekte ve sohbet edip, dinlenmektedirler. Ayrıca, kentte evde yalnız başına yaşayan yalnız bireyler park, çay bahçesi, kahvehane, lokal yanı sıra bu tür yaşam merkezlerine gitmektedirler.

“Bizim mahallemizde böyle bir hizmet veren bir ünite yok. Ama olmasında fayda var. Yani hiç olmazsa yaşlılarında bir araya gelip, sosyalleşebileceği bir yerlerin olması iyi olur. O kanaatteyim. Hani eskiden işte kiraathaneler

varmış. Oraya giderlermiş, orda oturup, sohbet eder, çay içer. Şimdi de gene adı kahvehane olmuş. Yine kahvehaneye gidip, genelde işte ya kâğıt oynuyorlar, ya taş oynuyorlar. Bu şekilde sosyalleşiyorlar. Ama onun dışında işte bir araya gelip, oturup televizyon, işte maç seyretsek şunu yapsak, bunu yapsak. Belki minik bir kafesi olup, orda çay, kahve içip veya bir şeyler yiyip içecek bir yerler olması. O tür insanları bir araya getirip, yaşlıları sosyalleştirmek, iyi olacağı kanaatindeyim. Ama bizim mahallemizde böyle bir şey yok.”(K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Kurtkapan (2018b, s.46) İstanbul ilinde yaşlı nüfusun fazla olduğu ilçe belediyelerinde çalışan personel ve gönüllüler ile yaptığı araştırmasında; bu tür merkezlerin yaşam evi, emekli kahvesi, lokal gibi isimlerle açıldığını ve katılımcıların merkezleri daha çok sosyalleşme amacıyla kullanıldığını ortaya koymuştur.

“Yok, yavrum, bildiğim kadarıyla. Çok güzel olur, olsa iştirak ederim. Şimdi psikolojik destek beklerim yavrum. Bunun yanında geziler olursa katılırım. Mesela yazarlar gelir, kitaplarını tanıtırsa çok keyif alırım. Kitap okumaktan çok keyif alırım. Haftada bir mutlaka bir kitap bitiririm. Kitap okumaktan çok keyif alırım, yavrum. Bu merkezlerden, evlerde verilecek hizmetlerden kesinlikle yararlanmak isterim.” (K20, Kadın, 74, Üniversite, Çankaya).

Çankaya ilçesinde yaşayan bu tür merkezlerin açılmasını isteyen bir katılımcı hastaneye giderken refakatçi hizmeti, araç muayenesinin yaptırılması gibi profesyonel hizmetler almanın önemi üzerinde durmuştur.

“Bu tür merkezler olsa oralardan yararlanmaya düşünürüm. Neden düşünmeyeyim. Yani şimdi arabamın bakım işi. Hoş gelip, ustalarda aldı, götürdü, yaptırdılar ama o çok özel bir durumu yani. Öyle bir şey yerine daha masraflı oluyor, belki böyle bir şey daha uygun olur. Hemen burdan gelir yaparlar. Götürüp, beklerim. İşini bırakıyor, çünkü hatır için yapıyor çünkü... Eğer öyle bir şey olmasa, benim arabamın muayenesi kalacaktı. Çünkü benim arkadaşlarımdan isteyemem yani, Covid denen bir şey çıkmış. Bir de hepsi yaşlı kendi arabalarını zor idare ediyor. Bir de benim arabayı muayene ettirin diyemem. Yine bu komşum A....'un (komşunun ismi) sağ olsun o da evlat gibi. A....'un elini öpecekler herhalde benimkini de bir götür diye. Çok iyi olur yani, o tür bir şeyler.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

“O dönemlerde işte muayeneye gideceğim randevuyu filan aldım. Yürüteç ile yürür, ikide bir düşüyorum. Artık belli ameliyat olunacak. Sağ olsun bahçıvanın eşi N..... gelsin dedim, yanımda bulunsun. Yürüteçle yürüyorum ama yanımda bulunur, koluma girer, düşsem tutar kaldırır. Mesela onu ben de memnun ettim. Birkaç öyle kontrolde yanımda geldi. Yani bahçıvan olmasa

ne olacak. Bahçeli ev olmasa kime yaptıracağını. Apartmanın kapıcısına filan. Belki daha profesyonel bir yardım gibi olur, orda çalışanlar. Tercih ederim tabi ki... Orada çalışanlar daha profesyonel olur. Ameliyat öncesi komşum götürdü. Böyle bir yer olsa, orayı tercih ederim. Biz arkadaşlar bir araya geliyorduk. Lokal bir yerler olsa, oralara giderdim.” (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

Bir katılımcı bu tür merkezlerden alınacak hizmetlerin kamu kurum kuruluşları bünyesinde verilmesini, güven duymadığı için bu tür hizmetlerin belediyelere bırakılmamasını istemektedir.

“Yok. Ama böyle bir şey olursa çok daha iyi olur. Nasıl iyi olur? Yaşlılar veya özürllüler kendi temizliklerini kendi yapamayacak duruma gelen insanlar için bu çok önemli diye düşünüyorum. Tabi buna göre de tedbirler alınmasında da fayda var. Ancak bunun resmî kurumlar tarafından organize edilmesinde fayda var. Örneğin belediyeye bu işler bırakılmamalı diye düşünürüm. Niye belediyelere bırakılmamışı gerekir diye düşünüyorum. Çok güzel bir soru. Belediyelere, belediye başkanları oranın kralıdır. İstedğini alıyor, personel içerisinde kabul ediyor. İstemediğini de defliyor gönderiyor. Her ne olursa olsun. Şimdi bana böyle bir belediyeden anormal bir kişinin çok geri zekâlı bir kişinin, aptal bir kişinin gelmeyeceğini kim garanti eder. Hiç kimse... Ama resmi kurumdan gelirse mesela Sağlık Bakanlığında gelirse, Sağlık Bakanlığının başındaki kişi sağlık müdürüdür, devlet kademesidir. Dolayısıyla, onun sorumluluğu vardır. Onun hesap vereceği kişi vardır. O nedenle ben ona güvenirim ama belediyenin hiçbir şeyine güvenmem. A sosyal hizmetler olursa olur. O da sosyal hizmetler de resmi kurumdur. O da olur.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Bu kapsamda konu ile ilgili Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB]’ nın gündüzlü merkezlerle ilgili uygulamaları değerlendirilmiştir. ASHB (2022) tarafından yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerini sağlayarak yaşam kalitelerini artırmayı ve aile bağlarını desteklemeyi amaçlayan Gündüzlü Bakım ve Aktif Yaşam Merkezlerinin yaygınlaştırılması planlanmaktadır. Bu merkezlerde evde bakım, danışma ve rehabilitasyon vb. yaşlılar ve ailelerinin ihtiyaçlarına yönelik kaliteli ve ücretsiz hizmetler verilmesi amaçlanmaktadır. İlk olarak Mersin ilinde açılan bu merkezlerin 6 pilot ilde daha açılmasına ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik gündüzlü merkezlerin ASHB bünyesinde açılmaya başlaması yerinde bir uygulama olarak görülmektedir. Ancak, bu tür merkezlerin yaşlı nüfus artış hızı paralelinde yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Ayrıca, ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından il ve ilçe belediyelerin projelerine finansman aktarılarak yaşlılara yönelik gündüzlü merkezlerin artırılması uygulaması YADES 2016 yılında başlatılmıştır ve yaygınlaştırılarak sürdürülmektedir (Karakuş, 2019b). Ancak, bu araştırma kapsamında YADES uygulaması ile faaliyet gösteren gündüzlü merkezlerden yararlanan yaşlı bireylere rastlanılmamıştır. Bu durum YADES uygulamasının daha hızlı bir şekilde yaygınlaştırılmasının gerekli olduğunu göstermektedir.

Bir katılımcı bu tür merkezler olsa da kişilik yapısı nedeni ile uyum sağlamayacağı için gitmeyeceğini, iki katılımcı da ileri yaşlılıkta yararlanmak istediğini ifade etmiştir.

“Haberim yok hanımefendi. Olsaydı herhalde duyardım. Galiba yok. Olsa da gitmem herhâlde, hanımefendi. Anti sosyal olmam herhalde. Bahçe ile uğraşıyorum. Can sıkıcı insanlar olabiliyor, hanımefendi onun için. Alınan da bir insanımdır, bir kelimedenden alınırım ben.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“İlk defa sizden duydum. Ama çok makul, mantıklı gibi hizmet. Ama dediğim gibi 70, 80 yaşların ilgi gösterebileceği bir hizmettir diye düşünüyorum.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“...Yararlanmak isterim. Yani, şu anda değil de biraz daha yaşlanınca bilmem, alışveriş, temizlik, doktor.” (K14, Kadın, 73, Lise, Çankaya).

Sincan ilçesinde üç semtte; Yenikent İlksan, Yavuz Sultan Selim ve Evliya Çelebi “Güngörmüşler Konakları”nda ilçede yaşayan yaşlı bireylere gündüzlü hizmetler verilmektedir (Sincan Belediyesi, 2023).

Sincan ilçesinde yaşayan katılımcılardan gündüzlü merkez kapsamında Güngörmüşler Konaklarından haberi olduğunu belirtenler olmuştur. Sincan ilçesinde Güngörmüşler Konakları hakkında bilgisi olan bir katılımcı, Covid-19 pandemi sürecinde kapanan bu tür yerlerin açılmasının, sosyal çevre edinmek açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

“Var. Daha önceden bu mahallemizin hemen hemen her mahalleye güngörmüşler konakları yapıldı. Güngörmüşler konaklarında, benim gibi yaş gruplarında olanlar gayet gidip, huzurlu bir ortamda sohbet, efendim geçmişle ilgili anılar, gelecekle ilgili öngörüler konuşulur, yani. Konuşuluyordu ama şimdi kapatıldı, biliyorsunuz. Koranadan dolayı

kapatıldı. Kapalı yani. Kesinlikle. En azından bir sosyal çevre oluşturuyorsun, yani. Böylelikle var ya iletişim kuruyorsun, insanlarla. Hep böyle yalnız olmuyor ki. Hatta oraya yazacaksan hanımlar için de kuruldu, hanımlar için de açıldı bunlar. Ama hanımlarınki de kapalı, yani.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Bir diğer katılımcı ise bu tür merkezlerde sadece çay içildiği ve sohbet edildiğini belirtmiş, başka bir hizmet alamadıkları eleştirisi getirmiştir.

“Sincan’da Güngörmüşler Konağı, adı bu. İşte yaşlılar oraya gidiyor. Kendi imkânları ile gidiyorlar tabi. Orada sohbet ediyorlar. Daha çok o çevrede olanlar, o konağa yakın olanlar. Burada Güngörmüşler konağı eğer şey varsa, 65 yaş kartı varsa belediye otobüsüne binip gidenler olabilir. Orda işte sohbet ediyorlar. Bir de çay içiyorlar. Belediyenin başka verdiği bir şey yok. Yani bir zaman dediler bana, ben görmedim ama. Kitap falan var, okuyabilirsin falan dediler. Yaşlı olunca pek insanlar okuyor mu okuyor mu ben görmedim. Bu söylentiye de duydum.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Ankara Büyükşehir Belediyesi (2023b) Aile Yaşam Merkezi bünyesinde ve Yaşlılara Hizmet Merkezi’ne bağlı olarak 2005 yılında “Yaşlılar Lokalleri” hizmete başlamıştır. Eryaman, Planet ve Pursaklar Yaşlılar Lokallerinde 50 yaş üzeri bireylere sosyokültürel aktiviteler, eğitim faaliyetleri, kişisel gelişim programları, psikososyal destek ve sağlık hizmetleri verilmektedir. Ayrıca, yaşlı bireylere yaşadığı ortamda hizmet vermeyi amaçlayan bu merkezlerde yaşlı bireylerin topluma katılımları, yaşlılık dönemini aktif bir şekilde geçirmeleri ve yaşam kalitelerini artırmak amaçlanmaktadır.

“Aile Yaşam Merkezleri Sincan’da var. Hem büyükşehirin hem de Sincan belediyesinin aile yaşam merkezi. Büyükşehir ve Sincan Belediyesinin ayrı ayrı var. Oraya da yıllık üye oluyorsun. Kendin gidip öyle aile yaşam merkezine geldim. Hadi oturmak istiyorum, buradan yararlanmak istiyorum, havuzundan suyundan neyse yook. Biz olmadık. Hanımla birlikte bizden üyelik istediler. İşte üyelikte şu zamanlarda olur dediler. Hanım, hanım şey yapmıştı, olmadık. İstemedik daha doğrusu. Geçmiş gün 30 liralık mı, kaç liralık bir şey vardı yıllık sembolik bir şey vardı. Şimdi var mı, yok mu bilmiyorum onu da. Bizim şey yaptınız zaman öyleydi. Şimdi, bu tür hizmetlerin üyelik ile verilmesi beni rahatsız etti. Belki onların kendilerince nedeni vardır. Madem bir aile yaşam merkezi varsa. Ben de Sincan’da oturuyorsam ki ikamet şeyim belli. Ondan sonra şunları şunları getir üye yapalım. Ondan sonra yerimiz doldu, yer yok. Sonra bu tür şeyler çıkarınca ha anlaşıldı dedim. Bunların amacı, kapasitesi demek ki bu kadarmış, bu kadar insana hizmet veriyor. O yüzden üzerinde durmadık. Çünkü o

merkezlerde verilen hizmetlerin çoğunluğu dışarıdaki park ve bahçelerdeki spor aletlerinde de var. Geriye bir şey kalmıyor. Orda ne kalıyor. İşte hocalar şey ediyor.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Yaşlı bireyler evlerinden çıkması ve topluma katılımları için teşvik edilmekte, aktif ve sağlıklı bir şekilde yaşamaları amaçlanmaktadır. Ancak, kuruluş amacının aksine Büyükşehir Belediyesi Aile Yaşam Merkezine üye olma şartlarının zorlaştırılması ve çeşitli nedenlerle üyelik başvurusunun reddedilmesi yaşlı bireylerin küstürülmesine ve bu tür hizmetlerden uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Bir katılımcı ihtiyacı olan ev temizliğini ücret karşılığı yaptırdığını, gündüzlü merkezler olsa da gitmeyeceğini, panik atak hastalığı nedeni ile mahallesinde olan toplum ruh sağlığı merkezine gittiğini ve hizmetlerinden memnun olduğunu ifade etmiştir. Bu katılımcının kendine özgü sağlık sorunu ile ilgili tetkik ve tedavi ihtiyacı mahallesinde bulunan Toplum Ruh Sağlığı Merkezi’nde karşılanmaktadır.

“Bayan alıyorum temizliğe zaten. Başka da yaşıma uygun bir arkadaşım yok. Pek kafa dengi olmadığı zaman zaten ondan zevk almam, gitmem, sanmıyorum. Toplum Ruh Sağlığı Merkezine yürüyerek gidiyorum, yakın, şurda. Orda doktor ile görüşüyorum, durumumu anlatıyorum. Eğer fark ettiyse değişik bir şey gerekirse ilaç yazıyor. Ondan sonra hemşire hanımlar ile görüşüyorum. Onlarda sağ olsunlar S..... Teyze ilaca ihtiyacın olursa ara diyorlar. Arıyorum o şekilde, şey yapıyorlar, yazıyorlar. Çıktısını da telefonla gönderiyorlar. Bir ara başka hastalarda geliyorlardı da şimdi gelmiyorlar bu pandemiden dolayı artık pek gelmiyorlar. O zaman da gidiyordum. Şimdi de gidiyorum. Onlar geliyor belki benim geldiğime gittiğime denk gelmiyor olabilir...” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

Sincan ilçesinde yaşayan katılımcılardan mahallerinde bu tür merkezler olmadığını ve açılması halinde bu tür merkezlere gideceklerini belirtenlerin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Valla bizim mahallemizde görmedim. Sincan’da var mıdır bilmiyorum. Ama ilk müracaat olarak her konuda mahalle muhtarına müracaat ediliyor. Gerekirse Kaymakama gidilir. Bu tür hizmetleri de almak isteriz. Ortamda neler konuşuluyor, ne tür hizmetler veriliyor anlamak isteriz.” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

“Bizim bu mahallede yok, Hocam. Varsa şu ilerdeki bayanlar için var bir tane, parkın içinde ama. Herhalde sosyalleşme diye bir şey kurmuşlar. Yine

aşağıda bir park var, orda yine bayanlar, çocuklar için yapılmış bir yer. Ondan sonra aşağıda, orayı bilmiyorum, yerini. Büyük bir yer yapıldı dediler, kültürel merkez olarak. Oraya bir gitmedim Hocam, hiç. Güzeldir hocam insanoğluna yardımcı olmak, her zaman faydalı bir şeydir. Olsun yani niye olmasın, yani. Adamın eli ayağı tutmaz, evinden çıkamaz, dış dünyaya tamamen kapatmıştır kendini. Onlar da olabiliyor, yani.” (K29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Bir katılımcı da ileride ihtiyacı olduğunda merkezlere gidebileceğini ve hizmetlerinden yararlanacağını ifade etmiştir.

“Yok, öyle pek. Aslında olsa iyi olur, yani. Mesela gidip, başka şeylere gidemeyiz. Şimdi fatura vb. yatırıyoruz ama ileride dışarıya çıkamadığımızda iyi olur. Sadece benim için değil, yaşlılar için de iyi olur. İleride ne olacağını bilemiyoruz. Şimdi iyi, kötü yapıyoruz. Olursa, tabii iyi olur.” (K30, Kadın, 71, Okuryazar, Sincan).

Ankara ilinde üç ilçede yapılan bu araştırmada yaşlı bireylere yönelik olarak gündüzlü merkezlerin her mahallede olmadığı, bu nedenle yararlanılamadığı, ayrıca yaşlı bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda hizmetlerinin de geliştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu gündüzlü merkezlerin mahalle bazında açılması halinde faaliyetlerine katılacaklarını ve hizmetlerinden yararlanacaklarını belirtmişlerdir. Yaşlı bireylerin sağlık sorunları ve merkezlerin uzaklığı da yararlanmayı etkilemektedir. Katılımcılar arasında merkezler ve hizmetlerinden ileride yararlanmak istediğini belirtenler de olmuştur. Ayrıca, Covid-19 pandemi sürecinde gündüzlü merkezler de kapatılmıştır. Bu süreç yaşlı bireylerin hizmetlerden uzaklaşmasına neden olmuştur. Üç ilçede yaşayan yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarının öncelikli olarak sosyalleşme olduğu anlaşılmıştır.

4.2.1.4. Evde Teledestek Uygulamaları

Yaşlı bireylerin evde teledestek hizmetlerinden haberdar olup, olmadıkları ile bu konudaki düşünceleri öğrenilmek istenilmiştir. Araştırmaya katılanların çoğunluğunun evde teledestek hizmetleri hakkında bilgisinin olmadığı ama bu hizmeti özellikle yalnız başına yaşayan yaşlı bireyler için yararlı buldukları görülmüştür. Aynı zamanda evde teledestek sistemlerinin insanı güvende hissettirebileceği de vurgulanmıştır.

“Hayır, şimdi sizden duydum. Olabilse, çok güzel olur. Ücret karşılığı özel firmaların makul bir ücret, her yere bir şeyler ödeniyor. Makul bir paraya yapılabilse mesela gayet iyi olur. Ben hiç cep telefonumu yanımda, yatak odamıza götürmedim. Bir şey olursa eşim var, ona bir şey olursa ben varım. İkimize bir anda bir şey olacağı ihtimali pek gelmiyor, insanın aklına. Ama şimdi başucuma koyuyorum. Hiç olmazsa belki uzanabilirim, bir yerleri arayacak olursam, kalkamayacak olursam bile şöyle elimi uzattım mı telefonu alabileyim filan demeye başladım. Şimdi öyle bir buton olsa, filan olsa insan kendini daha güvende hisseder”. (K17, Kadın,76, Üniversite, Çankaya).

“Onu duymadım. Yapılırsa iyi olur. Yalnız yaşayan, yalnız yaşayan yaşlı olan kişiler ve özürlü olan kişiler bundan çok faydalanır. Mesela yaşlıdır, kalkacak mecali yoktur. Mesela temizliği mi yapacak kalkamıyorsa bu onu için can kurtarıcı simit olur, yani. Ama şu anda ben böyle bir şey daha istemem. Niye ben kendi kendime yeter durumdayım, yani.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Evde teledestek hizmeti hakkında bilgisi olduğunu belirten katılımcıların paylaşımları aşağıda verilmiştir. Bir katılımcı arkadaşının annesine takip cihazı takıldığı için bu tür hizmetlerden haberi olmuştur. Bir diğer katılımcı akıllı saatlerde de sağlık takibi ve uyarı sistemlerinin olduğunu ancak pahalı olduğu için herkesin alamadığını, kamunun bu konuya bir çözüm getirmesi gerektiğini belirtmiştir.

“Ben böyle bir hizmeti duydum. Gayet de olumlu buluyorum. Ama benim hiç deneyimim olmadı, şu ana kadar. Ama bu olmayacağı anlamına gelmiyor. Olduğu zaman gayet iyi bir sistem. Arkadaşımın annesi alıyordu, bu hizmeti. Benim çocukluk arkadaşım. Dolayısıyla annesini de çok yakından tanıyorum. Tek başına yaşıyordu. Çocuklarının yanında da gitmek istemiyordu. Ve arkadaşım bu sisteme onu kayıt ettirdi. Ondan dolayı biliyorum. Şimdi devam etmiyor. Çünkü kızı ile birlikte oturuyor artık tek başına yapamıyor. Aynı evde yaşıyorlar.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“Biliyorum. Akıllı saatler var. Akıllı saatlerde o tür programlar var. Hemen akıllı saatiniz sizi, tabii paranız varsa alabilirsiniz. 9-10 bin, 15 bin, 25 bin Lira. Pahalı. Size bir şey olduğunda akıllı saat hemen acile haber veriyor. Mükemmel teknolojik şeyler var. Ama biz şimdilik idare ediyoruz. Peki, bu tür şeyler olsa, aslında yapılırsa iyi olur. Çünkü yaşlılıkta en çok ihtiyaç duyduğumuz şey bir an evvel hastaneye ulaşmak. Hadi ben rahatsız oldum. Beni kim ulaştıracak, telefonla arayabilirsem, yakınlarıma diyeceğim ki gelin. O da uzakta olduğunu düşünün. Ama şuradaki acile ulaşım imkânı olsa belki 3 dakika içinde gelecekler. Yani bu Türkiye'nin sorunu. İşte Türkiye bu tür sorunları çözemeyince vatandaş akıllı saatlerle ve de benzeri cihazlar var. Kolye olan, bileklik olan size haber veren bileklik mesela takıyorsunuz ne kadar ağır uyudunuz, ne kadar hafif uyudunuz, uyku saatini ölçüyor. Başka

nabzınızı ölçüyor. Ondan sonra tansiyonunuzu ölçüyor. Bu tür şeyler var. Bireysel gayretlerle. Buna da vatandaşın ulaşması mümkün değil.” (K25, Erkek,71, Üniversite, Sincan).

Akıllı sağlık saatleri bireylerin telefonda yapılan uygulamaları kullanmalarına izin vermekte; telefon görüşmeleri, bildirimleri okuma ve basit mesajlar göndermelerini olanaklı kılmaktadır. Bu saatler adımları saymak ve zamanı söylemenin yanı sıra egzersiz ve sağlık izleme özelliklerine de sahiptir (Say Şahin, 2020).

Bireyler sağlık teknolojilerini kullanarak sağlık hizmetlerinin verilmesine katılım sağlayabilmektedirler. Bu doğrultuda sağlık ve bakım ile ilgili teknolojilerin bireylerin ihtiyaçlarına göre bireyselleştirilmesi önemlidir (Ertem’den akt. Say Şahin, 2020, ss.343-344). Bu bağlamda gerçek zamanlı konum belirleme hizmetleri Alzheimer, demans gibi hastalıkları olan bireylerin ya da küçük çocukların takibinde kullanılabilir (Say Şahin, 2020, s.340).

“Haberim var. Kesinlikle. Hatta biz destek oluyoruz, yani. Kayboldu ya, hani. Kaybolan kişiyi kolundaki bilezik ile haberleşme ile bulduk yani. Nerde bulduk, D....(Ege Bölgesinde bir ilçe)’de. Kaybolmuştu adam. Hani şu Alzheimer var ya. Alzheimer’dı yani bizim komşumuzdu. Kayboldu, bileğinde bileklik vardı. Hanımı dedi ki şöyle yapacağız. Böylece adamı bulduk. Bu bilekliği koluna devlet takmış.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

“Evde teledestek hizmetlerini çok uygun ve olumlu buluyorum. Çünkü yaşlılar için çok önemli. Evden çıktığı zaman geri dönemeyen yaşlılar var, yani. Uygun değil mi, haliyle olumlu yani. Olumsuz bir şey değil ki. En iyi hem de valla. Hatta onun bir eksikliğini söyleyeceğim. O bilekliklerde konum var ya konumu belirtilmeli, kişinin var ya o andaki konumu her zaman açık tutulmalı. Yani diyelim ki nerde olduğu hangi enlem boylam üzerinde olduğu bir anda açıdan dolayı bulacaksın, yani. Adam falan noktada diyeceksin yani. Bu da çok önemli. Gelişigüzel. O dediğim şeyi var ya Didim’de adam kayboldu da gidip getirdik ya. Kolundaki taktığı bilezikten bulduk, yani. Çok önemli, ya. Bu çok önemli bu var ya batıda çok gelişmiş, bildiğin gibi değil, ya. Batıda bu yaşlılara verilen hörmet var ya, kendin de gördün ya Almanya’yi. Bir tane yaşlı ya da hanım girdiği zaman bütün insanlar ayağa kalkar ya orda. Ben bunları gözümle yaşadım, gördüm.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

“112’den, 155’den faydalanıyoruz. Ancak, bileklik vb. cihazla takma aktivitelerinden faydalanması, çok daha hayati bir konu olduğuna inanıyorum. Bizim arkadaşın, öğretmen arkadaşın annesi kayboldu.

B.....(semtin ismi)'te oturmasına rağmen, bileklik sayesinde, bileklikteki bilgiler sayesinde Çankaya'da (karakolun ismi) Karakolunda bulundu. Bizzat yaşanmış bir olay. Arkadaşın söylediği hastanede taktırmış. Hastanedeki görevliler önermiş. Alzheimer hastası, evden çıkıyor ve nereye gittiğini bilmiyormuş. Devlet hizmeti olarak hastaneden takılmış.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

Katılımcıların arkadaş, komşu gibi tanıdıklarından dolayı bu sistemler hakkında bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Evde teledestek hizmetleri ihtiyaç halinde iyi bir hizmet olarak değerlendirilmektedir. Alzheimer hastası yaşlıların takibinde kullanılan teknolojik aletlerin konum özelliğinin her zaman açık olması vurgusu yapılmıştır. Akıllı saatlerin sağlık takibinde ve acil bir durumda hastaneye ulaşımında önemli olduğu ancak pahalı olması ve kamunun karşılamaması nedeni ile herkesin yararlanamadığı belirtilmiştir.

Alzheimer hastası yaşlının kamu tarafından takılan cihaz sayesinde bulunması, bu uygulamanın ne kadar önemli bir hizmet olduğunu göstermektedir. Ertem'den akt. Say Şahin'in de belirttiği üzere sağlık ve bakım ile ilgili teknolojilerin bireysel ihtiyaçlara göre düzenlenmesi önemlidir. Bu noktadan hareketle hem evde hem de sokakta teledestek sistemleri yaygın bir şekilde kullanılmalıdır. Yaşlı bireylerin bakım ihtiyaçları yanı sıra sağlık konusundaki ihtiyaçlarına göre takibini yapan ve önemli değişikliklerde de hastane ile iletişime geçilmesini sağlayan sistemlerin kamu tarafından sağlanması önem arz etmektedir.

4.2.2. Sosyal Hizmet Gereksinimleri

Bu bölümde gereksinimler alt teması altında; yaşlı bireylerin özel ve kamu kurumları tarafından verilen destekler dışında ihtiyaç olarak gördükleri hizmetler ile evlerinde kalmalarını destekleyici hizmetler hakkındaki bilgi ve deneyimleri, destekleyici hizmetlerin verilmesi halinde evde yaşama durumları öğrenilmek istenilmiştir.

4.2.2.1. Uygulamada Olmayan İhtiyaç Hissedilen Hizmetler

Katılımcıların yaklaşık yarısı yaşlılık alanında var olan hizmetlerin yeterli olduğunu ve ihtiyaç hissettikleri zaman bu hizmetlerden yararlanacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca,

katılımcılardan bazıları evde bakım kapsamında; evde ve hastaneye giderken refakatçi, yemek yapma ve alışveriş desteği ile tamirat hizmeti, evde sağlık kapsamında; hizmetlerin yaygınlaştırılması ayrıca, genel sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve gündüzlü merkezlerin açılması isteğinde bulunmuşlardır.

Evde yalnız yaşayan bir katılımcı ihtiyacı olduğunda evde refakatçi desteği istemekte, semtlerde yaşlı bireylerin gidebileceği ve sosyalleşebileceği gündüzlü merkezlerin açılmasını istemektedir. Bir diğer katılımcı için alışveriş, yemek yapma desteği ile hastaneye giderken refakatçi desteği verilmesinin önemli olduğu anlaşılmıştır.

“Öyle sağlığım bozuk olduğunda refakatçi desteği olmasını isterim. Ama şu anda sağlığım elveriyor. Mesela çay kahve salonu olsun yaşlılara. 65 yaş grubuna, 60 yaş üstüne, semtlerde. Gündüzlü bakım evi gibi. Mesela oraya gidebilmeliyim, herkes gidebilmeli.” (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

“Ben dışarıya çıkamadığım zaman yakın hastanelere götürmelerini, alışverişe çıkamadığımda yapmalarını isterim. Yemek yapamadığımda da yemek getirsinler isterim.” (K21, Kadın, 65, Okuryazar değil, Sincan).

Bir katılımcı evde bakım hizmeti kapsamında tamirat işlerinin de olduğunu bilmediğini ve bu hizmetin verilecek olmasından duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Araştırmada yaşlı bireylerin evde verilen hizmetlerden çoğunlukla daha yaygın olan evde temizlik ve evde sağlık hizmetleri hakkında bilgisi olduğu anlaşılmıştır. Aşağıda yer alan katılımcının ifadesinden de anlaşılacağı üzere bazı yaşlı bireyler evde bakım kapsamındaki diğer hizmetler hakkında yeterli bilgiye sahip değildir.

“Mesela şu tamirat işleri bizlere gayet iyi olur. Biz onları hiç bilmiyoruz. Öyle tamirat işleri neleri varsa bak. Bizler için nereye başvuracağımızı bilmiyoruz, nerden alacağımızı bilmiyoruz. Aslında o gibi şeyler iyi olur, bu yaşlılar için. Bunları hiç bilmiyordum ben. Hiç bilmiyorum, bak. Gerçekten şahsen ben kendim için gayet iyi olur. Ben isterim.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

Bir başka katılımcı devletin hizmetleri hakkında bilgisi olduğunu ancak yoğun bir talep olması nedeni ile bu tür hizmetlerin öncelikle ekonomik açıdan yeterli olmayan yaşlı bireylere verilmesini, ekonomik durumu iyi olan yaşlı bireylere de ulaşılabilirse kendisinin de hizmet almak isteyeceğini belirtmiştir.

“Evet haberdarım. Hatta eve temizliğe kadar geliniyor onları biliyorum. Şu an için değil. Şöyle değil hanımefendi yani daha fazla ihtiyaç sahibi insanlar olduğunu düşünüyorsunuz. Ondan dolayı da olmaz, talepte bulunmuyorum. Ama devlet herkese ulaşabiliyor olsa, böyle rahatlıkla. Tabii ki, bu hizmet bize de. Ama şu an biliyorum ki öncelikte değiliz henüz. Ama öyle bir hizmetin olduğunu biliyorum, devlet hizmetinin olduğunu biliyorum.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Bir başka katılımcı devletin verdiği hizmetlerden yararlanmak istediğini ve evde sağlık hizmetleri uygulamasının yaygınlaştırılmasını belirtmiştir.

“Yaşlanınca devletin verdiği hizmetlerden yararlanmak isterim. Belediye, temsil eve temizlik elemanı gönderiyor. Yaşlılara eve doktor gelebiliyor, eczaneden de ilaç alınabiliyor. Bu tür hizmetlerin yaygınlaştırılmasını isterim. Örneğin; şu an kayınvalideye bakıyoruz. 87 yanında nüfus cüzdanını doktora gösteriyoruz. Kullandığı ilaçları yazdırıp, eczaneden alabiliyoruz.” (K22, Erkek, 68, Ortaokul, Sincan).

Katılımcılardan biri teknoloji kullanımındaki bilgi ve becerisi ile alışveriş vb. birçok işini yapabildiğini ve bu nedenle enformel ve formel hizmetlere ihtiyaç duymadığını belirtmiştir. Ancak, genel sağlık hizmetlerinin verilmesinde örneğin; ilaç bulunamaması vb. yaşanan zorlukların giderilmesi, alt yapının iyileştirilmesi ihtiyacını ifade etmiştir.

“Yok. Şu anda bunlar dışında bir ihtiyacımız yok, şu an için. Mesela dedik ya internetimiz var. İnternette alışveriş yapıyorsunuz. Kapıda diyor, kapıya getiriyorlar. Dolayısıyla benim komşuya ya şunları al dememe gerek kalmıyor...Bir anlayıştan geldiğimiz için hayatımızda şu an için bir sıkıntım zorluğum yok. Ha gelecekte, işte bu hızlı şeylerin en büyük endişem o. Hastalıkların yayılması. Salgın hastalık dedik ya, o noktada sağlık hizmetlerinin biraz alt yapısı iyi değil. Ekipman iyi değilse, iyi hizmet sunulmuyorsa. Mesela bunu biz eşimde yaşıyoruz. Kanser ilacı bulamıyoruz. Muadil veriyor bana. Doktor yazıyor veriyor. Gidiyorum doktora, bu varmış diyorum. Ya o şöyle böyle. Sıkıntılar genel sıkıntılar.”(K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Bir katılımcı yaşlı bireylerin müzik vb. ilgi alanlarına göre sosyokültürel aktivitelerin gerçekleştirilmesi ihtiyacını belirtmiştir.

“Yani benim tek hayalimden geçen bu hep müzik dedik, o konular. Belki müziğe karşı biraz merakım var, ondan. Çayyolu’nda mesela bir topluluk var. Mesela ara sıra paylaşıyorlar. İnternette görüyoruz, işte müzik geceleri oluyor. Sonra hep beraber toplanıp, bir konser veriyorlar. Konserlerini izlemeye gittiğimiz de oldu. Mesela öyle bir şey olsa, diye düşünüyorum. Belki

de gizli kalmış yeteneklerin de ortaya çıkmasını sağlayabilir. Konser veren üyeler de 55, 60 yaş yukarısı. Yaşlı demezsek tabii, orta yaşlı.” (K13, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Katılımcılar daha yaygın olan hizmetler; evde sağlık ve evde temizlik hizmeti hakkında bilgiye sahiptir. Yine de hizmetlerin içeriği konusunda bilgi edinmeye ihtiyaçları olduğu anlaşılmıştır. Var olan hizmetler dışında evde yemek yapımı, alışveriş desteği, refakatçi isteği en çok ihtiyaç hissedilen hizmetler olmuştur. Genel sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve evde sağlık hizmetinin de yaygınlaştırması ihtiyacı da belirtilmiştir.

4.2.2.2. Evde Yaşamayı Destekleyici İhtiyaç Hissedilen Hizmetler

Aközer vd. (2011, s.116) yaşın ilerlemesi ile sağlık sorunları artan yaşlı bireyler için kendi başına karşılayamadığı ihtiyaçlara yönelik evde bakım hizmetinin önemli hale geldiğini belirtmiştir. Bu bakımdan alt sosyoekonomik düzeydeki yaşlı bireyler güvenli bir çevrede yaşayabilmek için gelirlerinin artmasını istemekte, evde sağlık ve evde bakım hizmetlerinin verilmesi önem arz etmektedir. Aközer’in görüşü paralelinde katılımcılardan evde yaşamalarını destekleyici hizmetlerin başında evde bakım ve evde sağlık hizmetlerinin geldiğini ifade edenler olmuştur.

“Evde kalabilmemi sağlayan. Tabii devlet bana 24 saat bir eleman veremez. Ben onu düşünmüyorum ama ihtiyaç duyduğumda, telefon açtığımda her türlü hizmetimi karşılayacak şekilde örneğin tıraş yaptırarak, örneğin faturamı ödeyecek, örneğin alışverişimi yapacak şekilde zaman zaman eleman gönderebilirse çok daha hoşuma gider. Tabii ki bu hizmetlerin bir kısmını evlatlarım tarafından da alabilirim. Ama yakınımında olmadıkları için belki de geç kalmış olabilirler. Ani rahatsızlıklarında örneğin bir şey olursa çağırdığımda, hemen koşup gelecek şekilde devlet tarafından bir eleman gönderilirse, ambulans gönderilirse, elbette ki hoşuma gider.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Sağlık yönünden mesela ayda bir, 15 günde bir kontrol olmamız sağlansa, bir de çok yaşlandık bir yere çıkamıyoruz, çocuklar da yok. Bize dışarı market, bakkal ihtiyacımız 15 günde bir olsa, bir karşılayan olmasını isterim.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

Bu tür hizmetlerin kamu kurumları tarafından verilmesi katılımcılar tarafından daha güvenilir bulunmuş, ayrıca ekonomik durumu uygun olanların bu tür hizmetleri özel sektörden alabileceği belirtilmiştir.

“İhtiyacımız olan şeyleri yerine getirmede Belediye, Kaymakamlık, en yakın muhtarlıkların bu tür faaliyetleri yaparak yaşantımızı kolaylaştıracağına inanıyorum. Sağlık, bakım, temizlik, ev temizliği gibi. En güvenilir destek devletin vereceği destektir. Kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Kamu kurum ve kuruluşları da devlet demek.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“Huzurla yaşamak, huzurla yaşlanmak için devletin katkısını isterim. Örneğin; ihtiyacım olduğunda hastaneye götürüp getirsin. Yemek ihtiyaçlarımızı karşılansın. Temizlik yapılsın, yani kısacası yaşam için ne gerekiyorsa destek olan taraf devlet olsun bence. Başkasına muhtaç olmayalım.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

“Yani maddi durumu uygun olanlar için özel sektörün vermesi makul. Ama maddi durumu uygun olmayan insanlar için belediyelerin görevi üstlenmesinin daha uygun olacağını düşünüyorum. Yani alışveriş herhalde. Başka ne olabilir. İnternette yapmak mümkün de, ilerde yapamaz mıyım bilmiyorum ki yani (gülür). Şu anda yapıyorum, yani. Başka ne olabilir. Maddi durumu uygun olmayanlar için beslenme diye düşünürüm. Yani o belediyelerin o tür desteği olmalı. Maddi durumu uygun olmayan kişiler için.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

Katılımcılardan bazıları sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi isteğinde bulunmuşlardır. Bir katılımcı yoğunluk nedeni ile hastane randevusu almakta zorluk çektiğini, ihtiyacı olduğunda zamanında randevu alabilirse, bu durumun evde yaşama isteğini artıracaklarını belirtmiştir. Ayrıca, katılımcı evde sağlık hizmetlerinin verilmesinin de evde yaşamayı kolaylaştıracağını ve teşvik edeceğini ifade etmiştir. Sağlık hizmetlerine erişim ve evde sağlık hizmetlerinin yerinde yaşlanmayı kolaylaştırması araştırma açısından dikkat çeken bir husus olmuştur.

“Birinci öncelik sağlık hanımefendi. Çünkü randevu işini devlet muhakkak çözmeli. Yani bizim yaşlarda insanlar (vurgulu) sağlık kurumlarına ihtiyacımız olduğumuzu beyan ettiğimizde, hakikaten gecikmeden bu randevu bir şekilde verilmeli. (vurgulu). En büyük sıkıntı bu. Sağlık kurumlarına ulaşamamak. En azından vaktinde ulaşamamak. Sağlık problemlerin çözülürse evde kalma şeyim de daha da artar, benim. En büyük sorun bu hanımefendi. Mesela devletin böyle şeyleri de olabilse. Belirli bir yaşın üzerindeki insanlara evinde ulaşabilse, sağlığı konusunda bunlar hakikaten evde yaşamayı hem kolaylaştırır, hem de cazip hale getirir, hem de

insanları mutlu eder. Şu anda benim için öncelik olan hakikaten bu devletin yapacağı sağlık şeyi, hanımefendi. Bir randevu, ikincisi de eve ulaşabilse devlet, eve ulaşması sağlık konusunda. Geri tarafını bir şekilde çözebiliyorum şu anda, en azından basit bir şekilde de olsa.” (K16, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Bir katılımcı teknolojiyi kullanmaktaki zorlukları nedeni ile sadece dijital kanallar üzerinden gerçekleşen randevu alma işlemlerini yapamayanlara kolaylık sağlanmasını, bir diğeri hastaneye giderken refakatçi verilmesini istemektedir.

“Söylemek istediğim şey bunla ilgili değil de, mesela devletle ilgili biz en fazla internet kullanmasını bilmiyoruz. Mesela bir hastaneye gideceğiz randevu almasını bilmiyoruz. Bak o yönden biz çok zorlanıyoruz. Eşim de bilmiyor, ben de bilmiyorum. O yönden biz çok zorlanıyoruz. Aslında bize o yönden bir kolaylık sağlasalar. Böylecen yaşlılar için bir ondan, bir de benim gibi gidemeyenler için. Mesela aradığımız zaman bir vesait, bir şey gönderip de aldırmaq için. Biz kendimiz alalım diyerekten. Şey olduğu zaman çocuklara mecburen aldırıyoruz da. Söylüyor onlar da hep koşuşturma içinde geçtiği için. Kendine göre sorunu var. Bazen unutuyorlar, tekrar hatırlatmak zorunda kalıyoruz. İnternet kullanımı da bilmiyorum, doğru. Yani kullanmayı da bilmiyom da, internet üzerinden işte randevular gibi, o gibi. İnternet üzerinden yapılacak işlerin hiçbirini biz bilmiyoz...” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

“Valla evde bakım için öyle bir hizmet olursa iyi olur. Evde yardımcı olurlarsa ileride. Hastaneye gidemediğimizde evde yardımcı olurlarsa iyi olur. Çocuklar her zaman bizi hastaneye getirip, götürmezler. Hastaneye gidip, gelirken destek olunursa iyi olur.” (K30, Kadın,71, Okuryazar, Sincan).

Bir katılımcı hastanede tedavi sürecinde ve kendisinden daha yaşlı komşusu için 112 acil ambulans servisini çağırdığında, sağlık personelinin olumsuz tutum ve davranışlarından rahatsız olmuş ve personelin eğitim ihtiyacını vurgulamıştır.

“Maalesef ya randevu alamadığın yanında, bir de ameliyat oluyon, iğne yapacak ağzı havada geliyor. İlaç verecek ağzı havada geliyor. Sanki var ya belliyor ki yani, bir de ben çok sert karakterliyim. Tokattı patlatırım, yaparım yani. Şimdi ben tabi hanım yanımda seslenmedim. Bana akşam yemek yememek miyim? Bana ne diyor. Yemek kalmadı diyor. Evet. Hanımı gönderdim. Evden geldi, çorba getirdi bana. Benim evim yakın.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

“Lütfen yazınız. Sağlık Bakanlığına bağlı birimlerde düzenli, düzenli eğitim almış bireylerin atanmadığı gözlemlenmektedir. Evet, sağlık için konutlara gelenler bana neci, bana ne (vurgulu) gibi duygular içindedirler. Düzenli destek vermemektedirler. Diyebiliyor musunuz, inanır mısın şurada bekledim, şurada. Dışarıda beklediler, biz indirdik. Düşünebiliyor musunuz bu yaşta ben direne direne adamı (komşuyu) indirdim. Düşünün yani onlar dışarıda duruyor, bana ne bize ne diyorlar. Kim indirirse, indirsin. Olur mu öyle şey. Onu anladınız değil mi? Bana ne, olur mu yani. Ben nasıl indireceğim bir de. O da ne yapacak biliyor musun? İndirirsen indirdin, indirmediysen biz gidiyoruz.” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

Bir katılımcı yaşlı bireylere bakım veren personelin eğitim kalitesinin, dolayısıyla niteliğinin düştüğünü belirtmiştir.

“Şimdi ben halk eğitim müdürü iken Türkiye'nin en uzun süreli 1200 saatlik yaşlı hasta bakım kursu açtım. Yaşlı hasta bakım kursu ve bu kursun benzeri Almanya'da vardı. Bizim Kaymakam'a dedim ki, Kaymakam Beyin de aklına yattı. Dedim ki yalnız bize araç verin, desteğiniz lazım. Yaşlı bakım kursundan mezun ettiğimiz kursiyerlerin hemen işleri hazır. Huzurevleri vardı, yaşlı bakım merkezleri vardı. Bir de hali vakti yerinde olan vatandaşlar alo Gülay Keskin sizi şu kurstan mezunsunuz benim de ihtiyacım var, yardımcı olur musunuz, çalışır mısınız, görüşelim mi? Ondan sonra bu kursun programı Gülay Hanım (araştırmacı) bakın düşünün 1200 saatten 120 saate indirdiler. Şimdi 1200 saatte yetiştirdiğimiz yaşlı bakım elemanı, hasta bakım elemanı vücudun anatomisini biliyordu. Serum takabilecek, iğne yapabilecek, sağlık ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma geliyordu. Biz bunları öğretmiştik. Bizim kursumuz 1200 saat, karşı komşunun 120 saat olunca, 120 saate koşturdu millet. Ne oldu, vasıfsız eleman yetiştirildi. Adı var ama vasfı yok.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Evde yaşayan yaşlı bireyler özellikle kamu kurumlarından sosyal destek, konut düzenlemeleri ve ekonomik iyileştirmeler beklemektedirler. Çağlar (2017) evden acil çağrı sistemi uygulamasının, bilişsel sosyal destek anlamında evde bakımı destekleyen bir model olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de 2011 yılında Ankara Valiliği ve SABEV iş birliği ile kurulmuş çağrı merkezi ile bu sisteme kayıtlı yaşlı bireyler evlerinde 24 saat takip edilmiş ve acil durumlarda gerekli hizmetlere yönlendirilmiştir. Ayrıca, yaşlı bireyler bu bilişsel sosyal destek sistemi uygulamasında istedikleri zaman çağrı merkezi personeli ile iletişime geçebilmekte, personel de yaşlı bireyleri belli periyodlarla aramakta ve genel durumu hakkında bilgi almaktadır. Çağlar’a göre yaşlı bireyler arandığı ve durumu sorulduğu için önemsendiğini hissetmekte ve yaşama sevinci

artmaktadır. Ayrıca, çağrı merkezindeki personel ile konuşma imkânı olması da yaşlı bireylere psikososyal destek sağlaması açısından önemlidir (ss.192-193).

“Mesela burada parka gidebiliyorum, burada. Yani belediye öyle bir imkân sağlamış, evime yakın. İhtiyacı olanı beklerdim. Mesela iletişim olabilir. Sağlık sorunları fazla sıkıntılı olursa Allah Korusun o sıkıntılarda yardım beklerim, devletten ve özelden.” (K4, Kadın, 65, Lise, Yenimahalle).

“Yani onu ben genelleme olarak söyleyim, şahsım için değil de. Ama belli bir yaşa gelmiş insanlar için sadece onlara para vermekle sorunlar çözümlenmiyor gibi geliyor bana. Ben yaşlıyım işte bana ayda getirip para veriyorsunuz. Belki güzel bir şey ama her şeyi para ile çözemiyorsunuz. Sizin o anda paranın dışında bazı şeylere de ihtiyacınız oluyor. Ne bileyim bir güler yüze ihtiyacınız oluyor. Bir tatlı söze ihtiyacınız oluyor. Yani bu tür şeyler belki insanın kendisinin yapabileceği, yaratabileceği şeyler ama bunları da bu tür kurumlar varsa, bunların da bu tür şeylere eğilmesinde fayda var bence.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans, Yenimahalle).

“Ben de teşekkür ederim. İyi oldu. Ben de demin dediğim gibi epeyce konuştum, rahatladım, sağ ol. Mutlaka hiçbir çalışma boşa gitmez. Yani bir faydası vardır. Siz 30 kişiyi dinlersiniz ama içinden bir tanesinin ki çok önemlidir veya bir madde önemlidir, orayı genişletebilirsiniz. Faydalı ise ben de mutlu olurum.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans, Yenimahalle).

Yukarıda katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere sadece ekonomik desteğin yeterli olmadığını, iletişim kurulması ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir. Bu durum da bize Çağlar’ın belirttiği gibi yaşlı bireyler için sosyal desteğin önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Tural (2016)’ın da belirttiği üzere yaşlılık döneminde yaşlı bireylerdeki bazı değişimler nedeniyle yaşamlarını bağımsız sürdürebilmeleri için yaşam koşullarında iyileşmeler, yaşadıkları konut ve çevresinde mekânsal düzenlemeler olması yaşam kalitelerini artıracaktır. Ayrıca, yaşlı bireylerin evlerinde yaşamalarının desteklenmesi, bağımlılık halinde ihtiyaçlarının dikkate alınması, gereksinimlerine yönelik konutlarda yaşamalarının sağlanması yerinde yaşlanma açısından önem arz etmektedir (ss.504-505). Bir katılımcı ileri yaşlılıkta evine erişimde yaşayacağı zorluğu ön görmekte ve daha çok bu sorunun kamu tarafından çözülmesi beklentisi taşımaktadır. Tural’ın önerisi doğrultusunda bu katılımcının evine erişim engeline ilişkin düzenlemeler yapılması,

gelecek ile ilgili duyduğu kaygıyı azaltacağı gibi yerinde yaşlanmasını da sağlayabilecektir.

“Şu anda yaşadığım bir zorluk yok ama ileride tabii ki ben evimin konumunu söylemiştim. Girişin bir kat üstü birinci kat diye. Bu birinci katı çıkmak bile zamanla çok büyük bir eziyet olabilir. O durumda nasıl yaparım ve bana kim nasıl yardımcı olur onu bilemiyorum. O konuda bir çözüm bulunur mu yoksa beni buradan alıp, götürüp yaşlı evinde mi barındırmak ister devletimiz tam olarak da bilemiyorum ama nasıl yaparım bilmiyorum.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

Bireyler yaşlandıkça sağlık sorunları nedeni ile çalışma yaşamından ayrılmakta, emeklilik sonrasında gelir düşüşü vb. nedenlerle gelir kaybı yaşamakta ve ekonomik sorunlar baş gösterebilmektedir (Ak ve Közleme, 2017, s.205). Bir başka katılımcı yaşlılıkta gelirinin azaldığını ancak sağlık sorunları nedeni ile giderlerinin arttığını, bu duruma artan pahalılıkta eklenince maaşının (eşinin) giderleri karşılamadığını ifade etmiş ve ekonomik şartlarının iyileştirilmesi isteğinde bulunmuştur.

“Devletten istemem devlet bana ne yapsın. Şu pahalılığı indirsinler. Yani diyorum ya kendimizi geçindirebilersen ne mutlu. Doğalgazı yakmasan olmuyor. Daha önce eşim daha önce kaza geçirdi, her tarafı kırık, en ufacık soğukta her tarafı ağrıyor. Benim soğuya hiç gelmiyor, dizler. İnan ki içim dizlik ile korse ile dolu öyle. Çünkü ameliyatlı yerler hemen anında soğuya gelmiyor. Üşüyoruz öyle. Ya ihtiyaçlarımızı karşılayacak kadar maaşımız olsun ya şeyleri pahalılığı durdursunlar.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

Türkiye’de 21 Mart 2020’de İçişleri Bakanlığı’nın yayınladığı genelge ile Sağlık Bakanlığı tavsiyesi ile riskli gruplar içinde yar alan yaşlı bireyler için de sokağa çıkma yasağı getirilmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2020). Bu genelge doğrultusunda kendi başına yaşayan ve gereksinimlerini karşılayabilecek bir yakını olmayan 65 yaş ve üstü ile kronik hastalığı olan bireylere pandemi sürecinde sokağa çıkma yasakları boyunca destek olmak adına valilik ve kaymakamlıkların öncülüğünde Vefa Sosyal Destek Grupları kurulması istenilmiştir.

Güzel (2020) temel ihtiyaçların giderilmesi, ilaçların sağlanması ve günlük rutin işlerin yapılabilmesi için kurulan “Vefa Destek Grubu”nda jandarma, polis, bekçi ve sosyal hizmet merkezlerinde görevli meslek elemanlarının yer aldığını belirtmiştir. Ayrıca,

Güzel bu hizmetin yeni bir uygulama olduğunu vurgulamıştır. Katılımcılar, Güzel'in de belirttiği bu yeni uygulamadan memnun olduklarını belirtmekte, Covid-19 pandemi döneminde yaşlı bireylere evlerinde ilaç temin etme, maaş ödemesi vb. hizmet götüren Vefa Destek Grubu uygulamasının devam etmesini istemektedirler.

“Pandemi döneminde Vefa destek kurumu bizi aramadı. Çünkü biz kendimiz şey ettik. Alışverişte kendimizi idare ettik de, maaşımız şey mi, bir şey de yardım istedik. Karşılandı. Pandemi döneminde tam hatırlayamıyorum da maaş çekmemi bir şeydi, ilaç mıydı öyle bir şeydi. İstedik, telefon ettik. Çankaya Kaymakamlığı'na. Ordan geldiler bizim istediğimizi yaptılar, ondan sonra gittiler. Teşekkür ettik. Ondan sonra gittiler. Ama çok iyiydi.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“Şimdi düşünün ki bulaşıcı bir hastalığı oldu. Bu adamın dışarıya çıkması, kendine olduğu kadar, çevreye de zarar. Mikrop taşıyacak, virüsü onlara da bulaştıracak. Normalde de bunun yapılması lazım diye düşünüyorum, ben. Normalde de.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

“En yakında oğlumuz var, olmadı yakın komşulardan birisine. Gerçi konuyla ilgili pek güzel hoş bir şey değil ama pandemi sürecinde devlet Allah devlete zeval vermesin. Ne diyorlardı birilerini gönderiyorlardı eve. Okulun öğretmeninden, şeye kadar geldiler. Hatta maaşı bile onlara çektirdim. Allah razı olsun, Allah devlete zeval vermesin. Lütfen bunu kaydedin. Onlara ne diyorlardı, bir şey diyorlardı. Vefa grubu. Burdaki kardeşimiz de o gruptandı İsmail Hocam. Öyle bir şeyimiz oldu.” (K24, Erkek, 77, Üniversite, Sincan).

Bir katılımcı hizmetlerin öncelikle ihtiyaç sahibi olanlara verilmesini istemekte, örneğin il içi ücretsiz seyahat kartının muhtaçlık gibi bir kriter olmadan 65 yaş üstü tüm yaşlı bireylere verilmesini uygun bulmamaktadır.

“Önce bu işin ihtiyacının iyi belirlenmesi gerekiyor. İhtiyacımız nedir? İhtiyacımızı ortaya çıkarılması gerekiyor. Yani yaşlıların hepsinin ihtiyacı olacak diye bir şey yok. Adam fiziksel anlamda zayıftır, ya başka problemi vardır. Ekonomik anlamda gücü yoktur, hastadır. İşte ona göre ihtiyaçlar kendiliğinden ortaya çıkıyor. Şimdi demin dedim ya, 65 yaşına gelene otobüs kartı verdik. Ya vermeyin ya. Belediyeyi bu konuyu şikâyet ettim. Çıktığında neydi, üzerinde tapu olmayacaktı, bankada parası olmayacaktı, hiçbir şeyi yok şimdi, hepsi kalktı. Herkese veriliyor, bana bile veriliyor. Hanım diyor, herkes alıyor, sen niye almıyorsun.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Otrar ve Kurtkapan (2015)'in araştırmasına göre yaşlılar çoğunlukla ailelerinin kendilerine bakmasını istemekte, daha sonra kamusal desteklerden; devletin ve daha

sonra belediyenin bakım hizmetlerinden yararlanmak istemektedirler. Kentte yaşayan yaşlı bireyler öncelikle ihtiyaç hissettikleri konularda aile desteği almak istemektedirler (ss.226-228). Otrar ve Kurtkapan'ın belirttiği gibi katılımcılar destekleyici hizmetleri öncelikle evlerinde çocuklarından almak istemekte, çocukların verememesi durumunda bakıcı tutulmasını ya da yatılı kurum bakımına gitmek istemektedirler.

“Valla şimdilik iyiyim de yatalak falan olursam kızım bakar, oğlum bakar, gelinim bakar. Bakar zannediyorum. Şimdilik devlet hizmetlerinden bir şey istemem.” (K8, Kadın, 80, İlkokul, Yenimahalle).

“Yok, şimdilik yok. Yapıyorum, yaptırıyorum. Mesela kolay yemekleri pişirebiliyorum. Gelin buna da kızıyor. Yapma anne, ben yapıyorum zaten. Öyle fazla da yemek yemem. Yemek getiriyorlar, ertesi gün de kalıyor. Toz alırım. Siz geleceksiniz diye, aldım bile tozlarımı. Süpürge taktım, küçük. Onları yapıyorum, canım. Yok, öyle bir beklentim yok, belediyeden, şundan, budan.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

“İhtiyaç duyarsak ilk önce çocuklara başvururuz. El kızı bakmazsa, devlete başvurur, onun hizmetlerinden yararlanmak isteriz.” (K22, Erkek, 68,Ortaokul, Sincan).

“Bir yardımcı falan tutarsa çocuklar, belki ileride. İyice zorlandığımız zaman. Devletten bir beklentim yok. Hem çok zorda kalırsak yani bakımevine de gidilebilir, yani. Onu kapatmayayım kapıyı. Çünkü iki gelin de tutmazsa elim ayağım, adam da öyle. Herkesin işi var, gücü var. Kim?” (K27, Kadın, 66, Lise, Sincan).

Bir katılımcı ihtiyacı olan hizmetleri ekonomik nedenlerle özel sektör yerine kamu kurumlarından almak istediğini belirtmiş ve kamunun verdiği hizmetlerin kalitesinin arttığını ifade etmiştir.

“Valla Hocam benim birinci sorunum asansör. İkinci sorunum eğer o zaman hani şey yapabilecekse ne bileyim yemek konuları olur, temizlik konuları olur, o gibi yardımlar isteriz, Hocam yani, şey yaptığımız zaman. Çocuklardan da isteme ayrı bir şey. Onları yapmak ayrı bir şey yani. Hocam şimdi hani özel sektörden almam çünkü maddiyata dayanır. Onu fazla kaldıramam. Hiçbir yalan söylemeyeyim de. Ha devlet kurumlarından olursa ki, olur diye tahmin ediyorum. Çünkü eski kavramlar kalmadı, şimdi. Daha hizmetler güzel, hijyenik de güzel, temiz. İnsan gönül huzuru ile bir şeyler yeme, içmeyi veya ne bileyim yapmayı, insanlar daha çok canı gönülden yapıyorlar orda. Görüyorum çünkü birebir şahit olduğum konular oluyor. Onun dışında başka ne isterim başka Allah'tan. Allah devletimize milletimize zeval vermesin,

Hocam, başka bir şey değil. Memleketimizde huzur düzen olsun da. Allah düşmanlarımıza da fırsat vermesin. Hani çocuklarımıza da muhtacız ama her zaman için elimizin altında mı deyim, yakınımızda mı deyim. İmkânlar elverdiği zaman tabi ki öncelik onlar da.” (K 29, Erkek, 71, Lise, Sincan).

Evde yaşayan katılımcılar deneyimlerine ilişkin farklı hususlar da dile getirmişlerdir. Bir katılımcı yaşlı bireyler için verilmiş bazı haklardan zorla yararlandırılmaya çalışılmasından rahatsız olduğunu belirtmiştir. Örneğin bir durak için bindiği metroda ısrarla yer verilmeye çalışılması ve bir durak için oturmak zorunda olmaktan duyduğu rahatsızlığı ifade etmiştir. Öcal ve Gök (2020) yaşlı bireylerin toplu taşıma kullanımını kolaylaştırmak için yazılı ve yazılı olmayan toplu taşıma kuralları içerisinde engelli, gebe, yaşlı ve çocuklu ailelere oturma önceliği verildiğini belirtmiştir. Toplumda yaşlı bireylere değer verilmesi ve Öcal ve Gök’ün belirttiği gibi toplu taşımadaki yazılı veya yazılı olmayan kurallar doğrultusunda hassasiyet gösterilmesi olumlu bir davranıştır. Ancak, yaşlı bireylere haklarını verirken onları da dinlemek, bu konudaki düşüncesini anlamak ve haklarını kullanma tercihlerini öğrenmek önemlidir.

“Mesela birisi kalktı zorla beni oturttu. Ya ben hemen incem diyorum. Otur diyor, o durakta inene kadar otur diyor. Yok, yani tercihim değil şu şekilde değil, yani ben hemen ineceğim zaten iki dakika, üç dakika sonra. Onun kalkması, benim oraya oturmam, tekrar kalkmam zaten istasyona geliyor. Hani bu tür yapanlar da var. İyilik yapıyor tabi o. Güzel bir şey. Ama hiçbir şey yokken sen orda oturma ben oturacağım. Benim yerim deyip hak iddia edenler var. Bunlar da yaşlılığın biraz bilmiyorum hani cilveleri mi diyelim. Yoksa yani ben yaşlıyım nasılsa kimse benim şeyimi kırmaz, dediğimi yapar şekline mi giriyor. O tür şeylere de karşıyım. Yaşlı olabilirsiniz ama sağlığın yerinde ise, bir de orda oturan insanın ne olduğunu bilmiyorsun. Belki rahatsız adam. Ayakta duramıyor, yaşı genç ama. O da olabilir. Bilmiyorum bunu biraz karıştırdım ama. Siz özetini anladınız herhalde.” (K10, Erkek, 87, Ön lisans, Yenimahalle).

Bir başka katılımcı herhangi bir başvuruda bulunmadan yetkili kurumlarca aranmasını ve ihtiyacı olan hizmetlerin sorulmasını ve takibini istemiştir.

“Ya sosyal hizmetli, sosyal hizmet kurumunun bundan haberi olması lazım. O ne yapması lazım? Takip etmesi lazım. Telefon etmesi lazım. Hem biz sosyal hizmet kuruluşuyuz yapılmasını istediğiniz, size yapılmasını istediğiniz herhangi bir hizmet var mı? Tanımlar mısınız? Ben de diyecem haftada bir gün gelip, benim yemeğimi yapsınlar. Hakkım değil mi bu. İnsan olarak

hakkım. Ama bunu sosyal hizmetin sorması gerekir, bunu. Böyle yapılırsa çok daha iyi olur diye düşünüyorum.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Bir diğer katılımcı yaşlılık alanında öncelikle ihtiyaçların analizinin iyi yapılmasını belirtmiş, hizmetlerin sunumunda özel ve kamu sektörü arasında iş birliği ve koordinasyonun önemini vurgulamıştır.

“Bu sohbet sırasında zaman zaman şey yaptık. Türkiye bu konuda vatandaşlarının özellikle bu sizin anketinize konu vatandaşlarımızın, tabii bu ona ışık sunacak. Bir ortaya çıkarmak zorunda. Sadece basit nüfus bilgileri ile değil. Belediyesi ile muhtarlığı ile kamu kurum ve kuruluşları ile bu alanda çalışan özel sektör ile birlikte ihtiyaçların analizi yapıldıktan sonra bunların sunulmasında sevk ve idaresinde iyi bir planlama yapılmalı. Plansızlık eksikliği var, Türkiye’de. Aynı hizmeti sunan farklı farklı kurumlar yerine aynı hizmeti bir arada beraber götüren kurumlar oluşmalı. Bu aynı zamanda tasarrufu ve verimliliği sağlar. Siz yaşlılar için bir bakımevi yaparsınız. Özel sektörünüz yaparsınız çünkü siz para kazanacaksınız anlarım. Ama devletin ki para kazanmak değil, devletin anlayışı hizmet sunmak. O zaman devlet bu işi iyi planlamalı, iyi organize etmeli. Ya hadi Kızılcahamam’a bir yaşlılar evi yapalım. Kızılcahamam’a yaşlılar evine ihtiyaç var mı? Kızılcahamam’ın nüfusuna yaşlı sayısına bakmalı. Bu ayırım yapılırken nerden biliyorum ben.” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

4.2.2.3. Destekleyici Hizmetlerin Verilmesi Halinde Evde Yaşama Durumu

İhtiyaç hissedilen destekleyici hizmetlerin evde verilmesi halinde evde yaşama durumları sorulan katılımcılardan destek alarak veya destek almadan evde yaşamak isteyenlerin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Mümkün olursa aynı evde hizmet alabilirsem aynı evde yaşamayı tercih ederim.” (K2, Erkek, 71, Lise, Yenimahalle).

“Diyorum ya muhtaç etmedikçe gitmem bir yere. Ama muhtaçsın, Allah hiçbir şekilde evimden ayrılmayı düşünmem. Şimdilik gezmeye bile gitmiyorum. Oğlan dün dedi. ...Götüreyim anne seni dedi. Bolu’da kız kardeşim var. Onları da görürsün ama kalmam. Kızımın da Düzce’de dağ evi var. Ordaymışlar. Hadi götürüyim seni anne dedi...Şey yok dedim, gitmem dedim... Gerek yok, ihtiyaç hissetmiyorum. Bir de tamamen biraz düzeleyim giderim. Çünkü sülalem İstanbul’da. Görüncemde benden büyüktür. Yaşlı, ev kızı, evlenmemiş, baba evinde o oturuyor. Üç katlı P.....(semtin ismi)’de evleri var. Onları da eşim yaptı.” (K15, Kadın, 77, Lise, Çankaya).

“Hayır evimden başka hiçbir yere gitmek istemem. Bu perde olayı, bilmem ne de temizlik için aldığım kadın şey yapıyor yıkıyorum, o da asıyor. Yani öyle pek ihtiyacım olmuyor. Herkesin kendi evi. Allah inşallah o duruma koymadan emanetini alır.” (K23, Kadın, 77, İlkokul, Sincan).

Katılımcılardan bazıları ihtiyaçları karşılandığı sürece aynı evde yaşamak, ihtiyaçları yerinde karşılanmadığı zaman huzurevi, bakımevi gibi yatılı bakım kuruluşlarına gitmek istemektedirler.

“Çocuklar sahip çıktığı sürece bir yere gitmek istemeyiz. Ama çocuklar sahip çıkmazsa huzurevine gitmeyi tercih ederim.” (K3, Erkek, 87, Lise, Yenimahalle).

“Öncelikle kendi ev ortamında, mecbur kalırsa bakım merkezlerinde de yaşamımızı devam ettirmek isteriz.” (K5, Erkek, 68, Üniversite, Yenimahalle).

“İhtiyaçlarım karşılandığı sürece, ben evimde aynı yerde yaşamak isterim. Ama karşılanmıyorsa, huzurevi de tercihimdir. Şu andaki görüşüm bu. Sonra ne olur bilmiyorum (Güler). Şimdi her şeyi yaşamadan evet ama, yaşarken huysuz oluyor yaşlılar.” (K7, Kadın, 67, Üniversite, Yenimahalle).

İleride ihtiyacı olduğu zaman huzurevi ya da bakımevine gitmek isteyen bir katılımcı evde hizmet almak yerine yaşlı bireylerin toplu olarak yaşadıkları yatılı bakım kuruluşlarında hizmet verilmesinin daha ekonomik ve hizmet çeşitliliği açısından daha iyi olacağını düşünmektedir.

“Şu anda öyle biri düşüncem yok. Çünkü kendi kendime yetiyorum. Kendi kendime yettiğim için ne zaman bu tür hizmetlere ihtiyaç duyarım, onları o zaman değerlendirelim diyorum. Ama bu evde vermek yerine bu tür insanları örneğin yaşlılar, huzurevleri, hasta bakım merkezleri gibi yerler açılarak, topluca verilmesinde ekonomik anlamda bir tasarruf olur. Şimdi buraya bir araba gelecek, buraya bir hemşire gelecek, buraya bir doktor gelecek. Oysa ben gidersem benim gibi olanlar giderse, bu hizmet daha ekonomik ve daha çeşitli verilebilir diye düşünüyorum...” (K25, Erkek, 71, Üniversite, Sincan).

Evde yaşamak isteyen katılımcılardan bazıları bakıma muhtaç duruma geldiklerinde çocuklarına yük olmama düşüncesi ile huzurevi ve bakımevi gibi yatılı bakım kuruluşlarına gitmek istemektedirler.

“Hani çocuklarımın yanına gitmem. Elden ayaktan kesildiğim zaman huzurevine giderim. (Güler) Kararım öyle. Yani sağlıklı olduğum sürece kendim yaşarım. Ama elden ayaktan düşeceğim zaman çocuklarıma asla yük olmam. Giderim huzurevine.” (K12, Erkek, 69, Üniversite, Çankaya).

“Bu evde kalmak isterim, başka bir eve taşınmak istemem, yani. Bu evde çevreye alışığım ağbim var, yeğenlerim var. Burda birlikte olduğum için başka yerde olmak istemem. Ama şöyle derim oğluma, eğer ben bakıma muhtaç olacaksam da beni bir bakım yerine yatırabilirsiniz dediğim zamanlar da oldu, yani. Herkes çünkü çalışıyor, herkesin çoluğu çocuğu var. Kimseye yük olmak istemem. Bakımevini hiç ziyaret etmedim, bilmiyorum ama yük olmak istemediğim için de böyle bir şey istiyorum, yani.” (K18, Kadın, 66, İlkokul, Çankaya).

Evde yaşarken ihtiyacı olduğunda yatılı kurum bakımına gitmek isteyen katılımcılardan biri özel huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerini güvenilir bulmadığı için orada kalmayı düşünmemekte, kamu kurumlarına ait kuruluşları tercih etmektedir.

“Kendi gücüm yettiği kadar kendi evimde kalırım. Ama beslenmeme gücüm yetmezse ya da temizliğime gücüm yetemeyecek olursa, o zaman sosyal hizmetleri düşünürüm. Sosyal hizmetleri düşünürüm. Devletin resmî kurumlarına müracaat ederim. Mesela Emekli Sandığının kurumları var. Paralı oluyor veya maaşının bir kısmını oraya veriyorsun, filan. Burası sizi eviniz gibi barındırıyor, ihtiyaçlarınızı her şey karşılıyor. Uygun ama bunu belediyelere ben güvenmem. Özel huzurevlerine de hayır. Resmi huzurevleri mesela şahısların açtığı huzurevleri ben kabul etmem. Ha bir tanıdığımı huzurevine götürmüşler. Çok da etraflı bildiğim kişi. Buna olumsuz davranılmış. Özel huzureviydi. Kısa zamanda da vefat etti. Özel huzurevlerini istememem, resmi kurum huzurevlerini Emekli Sandığı gibi. Ya bu insanların para için yapamayacakları her şey var. Özel huzurevlerini denetliyorlar ama kullandıkları ilaçları sanırım resmi kayıtlara göre farklı, hastaya göre farklı kullanıyorlar. Öyle olunca hasta daha da hasta oluyor. Ben özele, özel kişilerin kurumlarına kesinlikle gitmem. Kendi bildiğim kadar yaşarım, yaşadığım kadar yaşarım. Ama özel Ali Beyin Veli Beyin falanca doktorun huzurevine gideyim yok.” (K19, Erkek, 76, Üniversite, Çankaya).

Evde yaşamak isteyen bir katılımcı diğerlerinden farklı olarak kamu kurumlarından evde hizmet alırken personel ile ilgili olarak karşılaşılabileceği olumsuzluklarda, kamu kurumunun zararını karşılayacağını garanti etmesini istemektedir.

“Gelenlerin güvenli olması koşulu ile evde. Yalnız güven belgesi sunacak, yani. Niye biliyor musun? Şimdi diyelim ki evinde her türlü bir şey var, yani. İşte güven belgesi sunması çok önemli, yani. Bir kere şu önemli. Bu evlere gelen var ya bireylerin, yani. Bakıma muhtaç kişilere destek olmak üzere

gelen kişilerin özel eğitimden geçirilip, güvenlik (vurgulu) belgesi verilip, tamam mı, doğacak herhangi bir olumsuzluğu da devlet tarafından karşılığının yapılması. Diyelim ki hani güvenlik belgesi verildi ya. Geldiniz biz size çok güvendik. Bir anormallik oluştu. Oluşmaz mı yani. Devlet var ya, devlet bu olumsuzluğu mutlaka önlemeli. Bu çok önemli yalnız, çok önemli. Niye biliyor musunuz? Şurda var ya karşıda bu hanım tanımıyor ya, ben bir aileyi tanıyorum. Bu göndermişler yani, birini göndermişler. Fakat ne yapmış evini çekmiş gitmiş, yani. Hiç farkına varmadan. Evi boşaltmış, yani. Kimin gönderdiğini tam bilemeyeceğim ama gene de devlet eliyle gelmiş, yani. Fakat kayıp biliyor musun? İşte güvenlik var ya, güvenlik belgesi olmayınca devlet evet buradan doğacak sorumluluğu ben üstleneceğim demediği müddetçe, var ya kişiye güven duymayacağın, yani. Bir an kafanızda şöyle canlandırın. Ya ben bu evde tekim. Ve gerçekten de muhtacım. Geldiniz şimdi. Şu eve bir bakın, yani. Buradan neyi götürsen, bir insanda olumsuzluk yapmaz mı?” (K26, Erkek, 75, Üniversite, Sincan).

İhtiyaç hissedilen destek hizmetlerinin sunulması halinde evde yaşama durumları sorulan katılımcılardan bazıları asansörlü bir evde yaşamak istediklerini belirtmişlerdir.

“Asansörlü bir evde yaşamak isterdim.” (K1, Kadın, 69, İlkokul, Yenimahalle).

“Taşınmayı isterdim. En azından yazın, mesela yazın ben akşamüzeri çok sıcak oluyor. Akşamüzerleri her zaman inemiyorum, aşağıya. İnsem de çıkması zor oluyor. Mesela bir giriş kat veya ikinci kat öyle bir yer isterdim. Ama imkânım yok, mecburen bu zorluğu çekmek zorundayım. İşte beşinci kat kura ile çıktı. Mecburen idare ediyoruz, hani.” (K28, Kadın, 69, İlkokul, Sincan).

Katılımcıların çoğunluğu formal ya da enformel destekler ile evde yaşamak istemektedirler. Katılımcılar ister evde yaşarken, ister yatılı kurum bakımında olsun kamu kurumlarından hizmet almak istediklerini ve özel kuruluşlara güvenmediklerini belirtmişlerdir.

Ayrıca, evde yaşayan yaşlı bireylerin deneyimlerinden pandemi sürecinde yaşamlarının her kesiminde etkilendikleri anlaşılmıştır. Yerinde yaşlanma olgusu bağlamında evde yaşayan yaşlı bireyler hem yiyecek, ilaç gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması hem de sosyokültürel aktivitelere katılım anlamında sınırlı ve kısıtlı bir süreç geçirmişlerdir. Bir kısım yaşlı bireyin temel ihtiyaçları vefa destek grupları tarafından karşılanmış, bir kısım yaşlı birey internet üzerinden alışveriş ve bankacılık vb. işlerini yapmışlardır.

Araştırmada Pandemi nedeni ile sosyokültürel aktivitelere katılamayan yaşlı bireylerin bu tür aktivitelerden uzaklaştıkları ortaya çıkmıştır. Hastalığın etkisi az da olsa devam ettiği için sosyal ilişkilerine ket vurulan yaşlı bireyler daha küçük bir grup; yakın akraba, bir komşu ya da az sayıda arkadaş ile iletişimi sürdürme durumunda kalmışlardır. Bu durumda evde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal destek sistemlerinde zayıflama olmuştur. Akıllı cep telefonu kullanabilen yaşlı bireyler görüntülü konuşma vb. teknoloji kullanımı sayesinde sosyal iletişimi devam ettirebilmişlerdir.

Ayrıca, araştırma temaları ve bulguları ile ilgili olarak belirtilmek istenilen bir konu bulunmaktadır. Araştırmada bazı temalar aynı gibi gözükse de aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Katılımcıların aynı evde yaşama durumu ile herhangi bir destek almaları halinde aynı evde yaşama durumları arasında bir farklılık olup olmadığı ortaya konulmak istenilmiştir. Burada amaç, yerinde yaşlanma konusunda enformel ve formel destek sistemlerinin rolünü ortaya koymaktır. Ayrıca, günlük yaşamda en çok iletişim kurulan kişiler ile zorluk yaşanan konularda destek alınan kişi ve kurumlar da farklı sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır. Katılımcılar günlük yaşamda en çok çocukları, komşuları, arkadaşları gibi daha çok yakın çevrelerindeki kişiler ile iletişim kurmaktadırlar. Katılımcılar temel ve yardımcı günlük yaşam aktivitelerinde zorluk yaşadıklarında yine çocuklar, komşular gibi yakın çevreden destek almakla birlikte, özellikle ev temizliği konusunda ücretli yardımcı tutmakta, yerel yönetimlerin evde bakım kapsamındaki hizmetlerinden yararlanmak istemektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın amacı evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin destek ve bakım ihtiyacı ile ilgili yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmak ve yerinde yaşlanma kapsamında bu sorunların giderilmesine ilişkin sosyal hizmet gereksinimlerini belirlemektir. Nitel araştırma deseninde fenomenolojik yaklaşıma göre yapılan çalışmada veriler tematik analize tabii tutulmuş, yerinde yaşlanma olgusu bağlamında ele alınmıştır. Bu kapsamda kartopu örneklem yoluyla ulaşılan evde yaşayan 30 yaşlı birey ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Evde yaşayan yaşlı bireylerin deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimleri ekolojik yaklaşımın çevresi içinde birey (yaşlı birey) görüşü temelinde değerlendirilmiştir.

Araştırmada, yaşlı bireylerin sosyodemografik özellikleri, yerinde yaşlanmaya ilişkin duygu ve düşünceleri ile sorunlarına (zorlukları) ilişkin deneyimleri, evde yaşarken aldıkları destekler, desteklerden memnun olma durumları ile evde yaşamayı destekleyici sosyal hizmet gereksinimleri öğrenilmiştir.

Araştırmada genel sonuçlarına göre evin fiziksel koşullarının ve sosyal çevrenin (kullanılan mekânlar, iletişim, ulaşım), teknoloji kullanma alışkanlıklarının, aktif yaşlanmanın (sosyokültürel aktivitelere katılım, dernek/vakıf üyelikleri, kendi kararlarını alabilme) yerinde yaşlanmayı ve evde yaşama tercihlerini etkilediği ortaya konulmuştur. Araştırmada, evde yaşayan yaşlı bireylerin enformel (çocuklar, komşular, akrabalar vb.) ve formel (kamu kurum ve kuruluşları, özel ve sivil sektör vb.) destekler aldıkları; öncelikle enformel desteklere başvurdukları, enformel destekler ile birlikte veya tek başına formel destekler almak istedikleri anlaşılmıştır. Yaşlı bireyler mahalle bazında açılacak gündüz merkezlerin hizmetlerinden yararlanmak ve bu merkezlerde sosyalleşmek istemektedirler. Yaşlı bireylerin özellikle evde bakım ve evde sağlık hizmetleri açısından desteklenmelerinin yerinde yaşlanmalarını kolaylaştıracağı ortaya konulmuştur.

Araştırmada elde sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuş, bu öneriler ekolojik sistem yaklaşımı bağlamında geliştirilmiştir. Çünkü ekolojik sistem yaklaşımında sosyal hizmet mesleği için de önemli olan çevresi içinde birey esası vardır. Sosyal hizmet uygulamalarında birey ve çevresindeki sistemler; aile, grup ve toplumla çalışılmakta, sorunlar ayrıntılı bir şekilde incelenerek sistem içinde çözümler bulunmaya çalışılmaktadır. Sorunların kaynağı sadece bireyden değil, sistemden de kaynaklanabileceği için sistem odaklı çalışmalar da yapılmaktadır. Bireylerin istek ve ihtiyaçları hizmetlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Diğer bir deyişle amaç bireylerin gereksinimlerini karşılamak ve sorunlarını çözüme kavuşturmaktır. Bunun için var olan sistemlerin ortaya çıkan yeni gereksinimleri karşılamaya yönelik bir niteliğe sahip olması ve bu kapsamda yeni hizmet modellerinin oluşturulması gerekir. Bu çalışmada ekolojik sistem yaklaşımı bu çerçevede ele alınmıştır.

Evde yaşayan yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet modelleri sınırlıdır, var olanların da hızlı bir şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir. Araştırmada, yaşlı bireylerin yaşama dair değişen ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçlarının giderilmesi halinde yerinde yaşlanmak istedikleri anlaşılmıştır. Bu nedenle yaşlı bireylerin aktif bir şekilde yerinde yaşlanmalarına ilişkin uyumu artırıcı hizmetler sunulmalıdır. Yaşlı bireyler, özellikle yerinde yaşlanmayı tercih eden yaşlı bireyler için geliştirilecek uygun hizmet modellerini kapsayacak sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yaşlı bireylerin evde yaşlanmalarına ilişkin genel öneriler, psikososyal, kültürel ve ekonomik destek çalışmaları; sosyal destek ağlarını sağlama, gündüzlü hizmet merkezleri açılması, evde bakım ve evde sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, teledestek hizmetlerinin yaygınlaştırılması ekolojik sistem yaklaşımının sistemik uygulamalarıdır.

Bu kapsamda araştırmada elde edilen sonuçlar ve sonuçlar dikkate alınarak geliştirilen öneriler; evde yaşayan yaşlı bireylerin “*yerinde yaşlanma deneyimleri*” ile “*yerinde yaşlanma destek sistemleri ve sosyal hizmet gereksinimleri*” isimli iki ana tema altındaki alt temalarda bir arada verilmiştir. Ayrıca, *yerinde yaşlanma konusundaki araştırmalara ilişkin öneriler* de bulunulmuştur.

Araştırmanın iki ana temasından biri olan “*yerinde yaşlanma deneyimleri*” altındaki alt temalara ilişkin **sonuçlar ve öneriler** aşağıda açıklanmıştır.

Konut ve Sosyal Çevre-Evin Fiziksel Koşulları

Sonuç; evde yaşayan yaşlı bireylerin konutlarının fiziksel özelliklerinin uygun olması evlerinde rahat bir şekilde ve güven içerisinde yaşamalarını sağlamaktadır. Evlerinin binasına erişim engeli olan yaşlı bireyler ise ileride asansörlü evlere, binaların birinci katlarına ya da müstakil evlere taşınmak istemektedirler.

Öneri; yaşlı bireylerin evlerinde rahat ve güvenilir bir ortamda yaşayabilmeleri için ekonomik ve danışmanlık boyutunda konut içi-dışı tadilat desteği verilmelidir. Asansör olmadığı için taşınmayı düşünen yaşlı bireyler için uygun evlere ulaşmalarında rehberlik edilmelidir. Destek ve rehberlik çalışmaları yerel yönetimler aracılığıyla sağlanmalıdır.

Konut ve Sosyal Çevre- Mekânların İhtiyaçları Karşılama Durumu

Sonuç; yaşlı bireylerin yaşadıkları çevrede ihtiyacını duydukları mekânlar genellikle yakın mesafede bulunmaktadır. Uzakta ve ihtiyacı olan mekânlara yaşlı bireyler toplu taşıma, kendi arabaları ya da çocuklarının arabaları ile gitmektedirler. Araba kullanan yaşlı bireylerden ileri yaşlılıkta arabalarını kullanamama ve ihtiyaçlarını karşılayamama endişesi duyanlar vardır. Yaşlı bireyler özellikle hastanelerin uzakta olması nedeni ile ulaşımında zorluk yaşamakta, hem hastaneye ulaşımında hem de hastanenin büyük olması nedeni ile tetkik ve tedavilerini yaparken zorlanmaktadırlar. Yaşlılara yönelik gündüzlü merkezlerin evlerine yakın olması halinde yaşlı bireylerin bu merkezlerden daha çok yararlanacakları anlaşılmıştır.

Öneri; yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacakları mekânlara (alışveriş merkezi, sağlık ocağı, banka, gündüzlü merkez vb.) rahat ve güvenli bir şekilde erişimleri önemlidir. Ayrıca, yaşlı bireylerin yararlanacağı geriatri semt poliklinikleri oluşturulmalı ya da geriatri hastaneleri yapılmalı, bu özellikleri taşıyan sağlık merkezlerinin yaşam alanlarına yakın bir yerde ve daha küçük ölçekli olması planlanmalıdır. Bu merkezlerde teşhis ve tedavi edilemeyen durumlarda da yaşlı bireylerin diğer hastanelere erişiminde kolaylaştırıcı unsurlar; ulaşım ve refakatçi hizmetleri verilmelidir. Bu tür düzenlemeler koruyucu, önleyici ve erişilebilir sağlık hizmetleri kapsamında değerlendirilmelidir. Bu kapsamda yaşlı bireyleri toplumdan izole etmeden, yaşlılık dönemi özelliklerine yönelik

tasarımı ön plana alan “yaş dostu kentler” oluşturulmalıdır. Çünkü WHO (2023b)’na göre yaş dostu ortamlar yaşlı bireylerin kendileri için uygun ortamlarda yaşlanması; kişisel olarak gelişmeye devam etmesi, bağımsız ve sağlıklı olmalarını sağlarken, topluma katkıda bulunmalarına da fırsat vermektedir.

Konut ve Sosyal Çevre-İletişim

Sonuç; yaşlı bireyler yaşadıkları yerde en çok komşuları, daha sonra çocukları ile iletişim içerisindedirler. Ayrıca, akrabaları ve arkadaşları özellikle yaşlıları ile iletişim ileri yaşlılıkta önem arz etmektedir. Yaşlı bireylerden kadınlar daha çok evlerde iletişime geçerken, erkeklerin daha çok evin dışında iletişimde buldukları anlaşılmıştır.

Öneri; dünya ülkeleri ile birlikte Türkiye’de de Covid-19 pandemi sürecinden geçmiştir. Türkiye’de Mart 2020 tarihinde başlayan süreçte hastalığın daha çok etkilediği gruplardan biri de yaşlı bireyler olmuştur. Bu nedenle daha çok evde izole bir şekilde yaşamak zorunda kalan yaşlı bireylerin etkileşimleri de sınırlanmıştır. Pandemi sürecinde telefonlarını daha çok kullanan yaşlı bireyler halen telefonlar ile sohbet etme ve görüntülü görüşme imkânlarından yararlanmakta, sosyal iletişim ağı içinde kalmaktadırlar. Bu tür bir uygulamanın sistemli bir hale getirilmesi önem arz etmektedir. Yaşlı bireylerin önceden belirlenmiş listede yer alan kişiler; komşu, arkadaş ya da akranları, gönüllüler vb. ile günün belirli bir saat dilimi içerisinde telefonla konuşabilmesi sağlanmalıdır. Aranan yaşlı bireyin de önceden belirlenmiş listede kendisinden sonra gelen kişi ile konuşabilmesi ve böylece bir telefon zinciri oluşturulabilmesi mümkün olabilecektir. Telefon zinciri uygulaması hem sosyal destek sağlarken hem de güvenlik açısından da bir kontrol mekanizması unsuru olacaktır. Bu uygulama yerel yönetimlerin rehberliğinde, muhtarlarla işbirliği içerisinde koordine edilmelidir.

Konut ve Sosyal Çevre-Ulaşım

Sonuç; yaşlı bireyler genellikle ulaşımında zorluk yaşamamakta, son dönemde Ankaray, metro gibi ulaşım araçları ile rahat bir şekilde istedikleri yere gidebilmektedirler. Otobüs kullanan bazı yaşlı bireyler otobüslerin sıklığını az ve otobüsleri kalabalık bulmaktadır. Dolmuş ve market servisi kullanan bazı yaşlı bireyler de bu ulaşım araçlarının

basamakları yüksek olduğu için inip, binerken zorlanmaktadırlar. Evlerine uzak olan hastanelere giden yaşlı bireyler, bu hastanelere tek vasıta ile gidemedikleri için zorluk yaşamaktadırlar. Uzak mesafelere çocuklarının arabaları ile giden yaşlı bireyler de vardır.

Öneri; yaşlı bireylerin özellikle sağlık, alışveriş ve banka işlemleri için yerel yönetimlerce ücretsiz ya da cüzi ücretlerle ulaşım imkânı sağlanmalıdır. Yerel yönetimlerin taksi esnafı ile protokol yapması halinde yaşlı bireylerin taksi hizmetinden daha ucuz yararlanmaları mümkün olabilecektir.

Aktif Yaşlanma-Sosyokültürel Aktivitelere Katılım

Sonuç; yaşlı bireylerin ev içi ve dışında sosyokültürel aktivitelere katıldıkları anlaşılmıştır. Yaşlı bireyler genellikle ev dışında yürüyüş gibi spor aktiviteleri yapmakta, okey ve tavla gibi oyunlar oynamakta, ayrıca yemeğe gitmekte ve gezilere katılmaktadırlar. Ev içinde ise örgü örme, kitap okuma, bulmaca çözme gibi aktiviteler yapmaktadırlar. Ekonomik nedenlerle gezilere katılamayan yaşlı bireyler de vardır. Daha önce çeşitli kurslara giden katılımcıların Covid-19 pandemi döneminde bu tür kurslara gidemedikleri ve sonrasında da kurslardan uzaklaştıkları anlaşılmıştır.

Öneri; yaşlı bireyler Türkiye’de Mart 2020 tarihinde başlayan ve 2023 yılına kadar etkisini sürdüren Covid-19 pandemi döneminde sosyokültürel aktiviteleri içeren kurslara katılamamışlardır. Bu dönemde bu tür aktivitelerden uzaklaşan yaşlı bireylerin yeniden kurslara katılabilmeleri için teşvik edilmeleri gerekmektedir. Ekonomik vb. nedenlerle gezilere katılamayan yaşlı bireylere de imkânlar sunulmalı, herkesin aynı oranda hizmetlerden yararlanması sağlanmalıdır. Yaşlı bireylerin ilgi alanlarına göre kurslar, eğitim çalışmaları, spor oyunları vb. düzenlenmelidir. Ayrıca, uygun hava şartlarında parklarda spor eğitmenleri eşliğinde ücretsiz olarak spor aktiviteleri yapmaları sağlanmalıdır. Yaşlı bireylerin kurslar, spor aktiviteleri vb. yoluyla hem sağlıklı ve bağımsız olmaları hem de sosyalleşmeleri sağlanabilecektir. Sosyokültürel aktivitelerin organizasyonu yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.

Aktif Yaşlanma-Derneklere/Vakıflara Üyelik ve Faaliyetlerine Katılım

Sonuç; yaşlılık döneminde bir derneğe veya vâkıfa üye olma durumunun azlığı, üye olanların da çeşitli nedenlerle aktif bir şekilde faaliyetlerine katılmadığı ortaya konulmuştur. Sağlık sorunları ve pandemi yaşlı bireylerin faaliyetlere aktif olarak katılımını kısıtlayan iki faktör olarak ortaya çıkmıştır. Derneklere üye olduğunu belirten bir kadın yaşlı bireyin olması da dikkat çekicidir.

Öneri; yaşlı bireylerin dernek ve vakıf vb. yerlerde gönüllü olarak aktif bir şekilde çalışmaları teşvik edilmelidir. Bu şekilde hem yaşlı bireylerin bilgi ve deneyimlerinden yararlanılmalı, hem de onların toplum içinde aktif olarak yaşama katılmaları sağlanmalıdır. Dernek/Vakıf üyeliği daha az sayıda olan kadın yaşlı bireylerin gönüllü faaliyetler yoluyla dernek/vakıflar içinde yer almaları teşvik edilmelidir.

Aktif Yaşlanma-Kendi Kararlarını Alabilme

Sonuç; yaşlı bireyler kendi kararlarını alabilseler de bir karar alırken yanlış yapmayı engelleyeceği için en yakınlarına; eş, çocuk, akrabalar vb. danışmakta ve bu durumdan memnun olmaktadır. Kararların danışılarak alınması, yaşlı bireylerin eşi ile sohbet konusu yapmasına, çocukları, akrabaları ile bir araya gelmelerine ve iletişim kurmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu durum aktif yaşlanmanın sosyal katılım amacını gerçekleştirmesi açısından önemlidir. Bir başkasına danışarak karar alma ve karar alma süreci bu yönüyle önem kazanmaktadır.

Öneri; yaşlı bireylerin kendi kararlarını alabilmeleri yaşamları hakkında söz sahibi olmaları ve tercih yapabilmeleri açısından önemlidir. Yaşlı bireylerin aile üyelerine danışarak karar almaları yanlış yapmamalarını ve sosyalleşmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle yaşlı bireylere (yakınları olmayan ya da yakınlarına danışmak istemeyen) kendi kararlarını alırken yanlış yapmamaları ve sosyalleşmeleri açısından istemeleri halinde formel bilgilendirme ve rehberlik hizmetleri yerel yönetimler tarafından verilmelidir.

Teknoloji Kullanımı-Teknolojik Aletlerin Kullanımı ve Öğrenme Durumu

Sonuç; yaşlı bireyler akıllı cep telefonu ve interneti yakınları özellikle çocukları ile iletişimi devam ettirebilmeleri için kullanılmaktadırlar. İletişimi devam ettirmekte Whatsapp ve görüntülü konuşma imkânlarından yararlanılmaktadırlar. Yaşlı bireyler teknolojinin sunduğu hizmetler ile özellikle sağlık işleri; randevu alma, e-nabız uygulamasında tetkik ve tahlil sonuçlarını öğrenme işlemlerini yapmaktadırlar. Bununla birlikte yaşlı bireylerin bazılarının teknolojik aletlerin (akıllı cep telefonu vb.) kullanımı ve internet üzerinde yapılacak işlemler konusunda zorlukları olduğu (MHRS sisteminden sağlık randevusu alma vb.) ortaya konulmuştur. Ayrıca, yaşlı bireyler teknolojik aletleri kullanarak sağlık, yemek yapımı, haber vb. konularda bilgiye ulaşmakta, televizyonda haber, belgesel ve müzik programlarını izlemektedirler.

Öneri; yaşlı bireylerin teknoloji kullanımı ve öğrenilmesi konusunda gençler ile bir araya gelmelerine ilişkin ortam oluşturulmalıdır. Yerel yönetimlerin gençlik ya da yaşlılara ilişkin gündüzlü merkezlerinde her iki kuşağın bir araya gelmeleri, yaşlı bireylerin gençlerden teknoloji desteği almaları sağlanmalıdır. Ayrıca, yerel yönetimlerce gündüzlü yaşlı hizmet merkezlerinde teknoloji kullanımına ilişkin eğitimler verilmeli, süreklilik adına bilgisayar kullanımı sağlayan internet erişimli ortamlar oluşturulmalıdır. Bunun yanı sıra teknolojik aletlerin teknik yapısı ve işlevleri yaşlı bireylerin bilişsel ve fiziksel özellikleri düşünülerek tasarlanmalı, eğitim düzeyi, cinsiyet ve ekonomik durumları da göz ardı edilmemelidir.

Teknoloji Kullanımı-Teknolojik Aletlerin Evde Yaşamaya Etkisi

Sonuç; teknolojik aletlerin kullanımı ile sosyal medyada zaman daha iyi geçmekte, bilgi ve bulmaca oyunları yaşlı bireylerin iyi vakit geçirmelerine katkıda bulunmakta, aynı zamanda zihinlerini canlı tutmalarını sağlamaktadır. Teknolojik aletlerden televizyon evde yalnızlık hissini gidermede önemli bir unsur olarak görülmektedir. Yaşlı bireyler çeşitli teknolojik aletler ile güncel haberleri izleme ve istedikleri kişilerle görüşme imkânı bulmaktadırlar. Araştırmada özellikler kadınlar için çamaşır, bulaşık makinesi ile diğer küçük ev aletlerinin günlük yaşamı kolaylaştırdığı, fiziksel güçleri azaldığı için bu aletleri

kullandıklarında rahat ettikleri ve mutlu oldukları anlaşılmıştır. Teknolojik aletlerin sunduğu imkânlar yaşlı bireyler için evde yaşamayı kolaylaştırmaktadır.

Öneri; televizyon ve internet gibi ortamlarda yaşlı bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumaya yönelik programların ve web sayfalarının hazırlanması önemlidir. Sosyal iletişimi sağlamada önemli bir işlevi olan cep telefonları yaşlı bireylerin kavrama, anlama ve kullanma durumlarına dikkat edilerek tasarlanmalıdır. Ayrıca, yaşlı bireylerin özelliklerine uygun, kullanımı kolay, tuşlar üzerindeki yazılımları büyük, sesli ve ışıklı uyarı ikazları olan küçük ev aletleri ile beyaz eşyaların tasarlanması evde yaşamın sürdürülmesine katkı sağlayacaktır.

Yerinde Yaşlanma Algısı-Evin Anlamı

Sonuç; yaşlı bireyler evin huzur, güven, özgürlük ve mutluluk hissettirdiğini ve evde hatıralarının olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, evin hayatlarını sürdürmede rahatlık ve kolaylık sağladığı ile alışkanlık olduğu üzerinde durmuşlardır. Yaşlı bireyler tarafından yuva olarak görülen evler beğenilip, sevilmektedir. Evini, çocuğunun vasiyeti ve hayatın geri kalan yeri olarak tanımlayan yaşlı bireyler de olmuştur. Yaşlı bireyler için eve verilen anlam fiziksel olmaktan çok duygusal unsurlar taşımaktadır.

Öneri; yaşlı bireylerin alışkın oldukları evleri ve sosyal çevrelerinde kalabilmelerine ilişkin fiziki ve sosyal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler ile yaşlı bireyler için önemli bir anlamı olan evlerinde yaşamaları ve istemedikleri bir başka bir hizmet modelinden (yatılı kurum bakımı vb.) yararlanmak gerekliliği hissetmemeleri sağlanmalıdır.

Yerinde Yaşlanma Algısı-Aynı Evde Yaşlanma

Sonuç; yaşlı bireylerin çoğunluğu çevresinde komşuluk ilişkilerini kurdukları ve yaşamlarını geçirdikleri evleri ile mahallelerinden ayrılmak istememektedirler. Yaşlı bireylerin çoğunluğu yaşadıkları çevrede yerinde yaşlanmayı istemektedirler. Evinde yaşamak istemesine rağmen ileride yaşayacağı yer konusunda bir tahminde bulunamayan yaşlı bireyler de olmuştur. Bu bireyler ileride çocuklarından ya da kurumsal destekler

olarak yerinde yaşlanmak veya huzurevinde yaşamak istemektedirler. Yaşlı bireylerin evde yaşlanırken alacağı desteğin niteliğinin yaşayacağı yer tercihinin belirlemede önemli olduğu ortaya konulmuştur.

Öneri; yaşlı bireylerin alacağı formel desteklerin kalitesi artırılmalı, yaygınlaştırılmalı, enformel destek verenlere (çocuklar, akrabalar vb.) maddi ve psikososyal destekler verilmelidir. Bu konuda geliştirilecek hizmetler ile yaşlı bireylerin evlerinde bağımsız bir şekilde daha uzun süre yaşayabilmeleri sağlanmalıdır.

Yerinde Yaşlanma Algısı-Yerinde Yaşlanmaya İlişkin Duygu ve Düşünceler

Sonuç; yaşlı bireylerin çoğu destek hizmetleri olarak evde yaşlanmayı, yatağa bağımlı hale gelmesi halinde yatılı kurum bakımına gitmeyi istemektedirler. Yerinde yaşlanma konusunda kamu kurumları (merkezi yönetim) tarafından verilecek hizmetler yaşlı bireyler tarafından daha güvenilir bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin evde temizlik hizmeti hakkında bilgisi ya da deneyimi olan yaşlı bireylerin, bu hizmetin kalitesinden memnun kalmadıkları anlaşılmıştır.

Öneri; yerel yönetimler tarafından verilen evde temizlik hizmetinin kalitesi artırılmalıdır. Bu şekilde yaşlı bireylerin evde temizlik hizmetine ilişkin olumsuz duygu ve düşünceleri değiştirilmeli ve yerel yönetimlerin hizmetlerine güven duymaları sağlanmalıdır. Yaşlı bireylerin yerel yönetimlerin evde bakım, evde sağlık hizmetlerinden yararlanmaları ile yerinde yaşlanabilmelerine imkân tanınmalıdır.

Araştırmanın iki ana temasından bir diğeri “**yerinde yaşlanma destek sistemleri ve sosyal hizmet gereksinimleri**” altındaki alt temalara ilişkin **sonuçlar ve öneriler** aşağıda açıklanmıştır.

Destek Sistemleri-Evde Bağımsız Yaşama, İhtiyaçların Karşılama Durumu ve Enformel Destekler

Sonuç; yaşlı bireyler günlük yaşamda en çok çocukları ve komşuları ile iletişimde bulunmaktadırlar. Günlük yaşam aktivitelerinden (temel ve yardımcı aktiviteler) en çok

ev temizliği, yemek yapımı ve alışveriş konusunda zorluk yaşamaktadırlar. Zorluk yaşadıkları konularda en çok çocukları, komşuları ve akrabalarından destek almaktadırlar. Hem çocukları hem de akrabaları yakında olmayan yaşlı bireyler de site yönetiminden ya da apartman görevlisinden destek almaktadırlar. Yaşlı bireyler zorlandığı konularda günlük/haftada belirli günlerde gelen ücretli yardımcı da tutmaktadırlar. Yaşlı bireyler emekli maaşlarının azalması, artan hayat pahalılığı nedeni ile ekonomik olarak zorlanmaya başlamışlardır. Yiyecek gibi zorunlu ihtiyaçları dışında; gezilere katılmak vb. bir harcama yapamamaktadırlar. Ayrıca, ekonomik olarak çocuklarından destek alan yaşlı bireyler de vardır.

Öneri; yaşlı bireylere destek veren aile üyelerini destekleyici hizmetler verilmelidir. Yaşlı bireylerine bakım veren yakınlarına eğitim, maddi ve sosyal güvence imkânları sunulmalı, psikososyal destekler verilmelidir. Ayrıca, yaşlılarına yönelik geçici bakım desteği hizmetleri ile bakım verenlerin dinlenebilmeleri sağlanmalıdır.

Destek Sistemleri-Formel Destekler ve Memnuniyet Durumu

Sonuç; yaşlı bireyler yerel yönetimlerin evde bakım (daha çok evde temizlik) ve Sağlık Bakanlığı'nın evde sağlık uygulaması hakkında bilgiye sahiptirler. Yaşlı bireyler kendileri, eşleri ya da akrabaları için Sağlık Bakanlığı'ndan aldıkları evde sağlık hizmetinden memnun kalmışlardır. Yaşlı bireyler evde bakım hizmetini daha çok ev temizliği hizmeti olarak almışlardır. Yerel yönetimlerden alınan evde temizlik hizmetinin sıklığı ve kalitesinden memnun kalmamışlardır. Bu nedenle evde temizlik hizmetinden yararlanmayı bırakanlar olmuştur. Yaşlı bireyler yerinde yaşlanma konusunda verilecek hizmetleri kamunun merkezi yönetiminden almak istemekte, yerel yönetimlere ve özel sektöre güvenmemektedirler. Ayrıca özel sektörün hizmet ücretlerinin yüksek olacağını düşünmektedirler.

Öneri; Türkiye'de evde bakım hizmetleri denilince ilk akla gelen ev temizliği hizmetinin yerel yönetimler tarafından verilmesi yaygın bir uygulamadır. Evde bakım kapsamında diğer hizmetlerin de yaygınlaştırılması, bilinen ev temizliği hizmetinin kalitesinin artırılması yerinde yaşlanma açısından önemlidir. Bu kapsamda özellikle yaşlı bireylere birebir hizmet veren temizlik ve bakım personelinin niteliği artırılmalı, personelin

eğitimlerin sürekliliği sağlanmalıdır. Bu hizmetlerle birlikte evde bakım kapsamında yemek yapımı, alışveriş desteği hizmetleri de yaygınlaştırılmalıdır.

Ayrıca, evde sağlık ve evde bakım vb. destek hizmetlerinde yaşlı bireylerin özel sektör hizmetlerine güven duymaları için denetimler yapılmalı, kamu destekleri ile ücretlerinin de yaşlı bireylerin yararlanabileceği düzeyde tutulması sağlanmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının da hizmet sunumunda aktif bir şekilde rol almalarına ilişkin teşvikler getirilmelidir.

Emeklilikte azalan gelir nedeni ile alım gücü düşen yaşlı bireylerin maaşlarında iyileştirmeler yapılmamıştır. Ayrıca, öncelikle destekler düzenli bir geliri olmayanlara verilse de, geliri olan ancak yeterli gelmeyen yaşlı bireylere de aynı-nakdi destekler verilmeli, ücretsiz/cüzi ücretlerle hizmet sunumları yapılmalıdır.

Destek sistemleri-Gündüzlü Merkezler ve Yararlanma Durumu

Sonuç; yaşlı bireylerin destek alabilecekleri aynı zamanda sosyalleşebilecekleri bu tür merkezlerin mahalle bazında açılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öneri; yaşlı bireylerin hem evde bakım desteği alabilecekleri hem de sosyalleşme imkânı bulabilecekleri gündüzlü merkezlerin hızlı bir şekilde, kaliteden de ödün vermeden mahalle bazında açılması ve yaygınlaştırılması önemlidir.

Destek Sistemleri-Evde Teledestek Uygulamaları

Sonuç; evde teledestek uygulaması hem güvenlik hem de sosyal destek verme anlamında önemli bulunmuştur. Sosyal anlamda destek veren ve yaşlı bireylere yaşadığı evde güvende olmalarını sağlayan evde teledestek uygulamalarına ilişkin projeler geliştirilmeli ve planlamalar yapılmalıdır.

Öneri; bağımsız yaşama konusunda zorlukları olan yaşlı bireyler teknolojik uygulamalar ile desteklenmeli, bakımları, güvenlikleri ve sosyal destekleri sağlanmalıdır. Evde teledestek uygulamaları ile yaşlı bireylerin sağlık, bakım ve güvenlik gibi fiziksel

ihtiyaçları yanı sıra iletişim, etkileşim, yeni bilgi ve beceriler öğrenme gibi psikososyal ihtiyaçları da karşılanmalıdır.

Sosyal Hizmet Gereksinimleri-Uygulamada Olmayan İhtiyaç Hissedilen Hizmetler

Sonuç; var olan hizmetler dışında evde yemek yapımı ve alışveriş desteği verilmesi ile refakatçi isteği en çok ihtiyaç hissedilen hizmetler olmuştur. Genel sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve evde sağlık hizmetinin de yaygınlaştırması istenilmektedir.

Öneri; yaşlı bireylere evde yemek yapımı, alışveriş ve refakatçi desteği verilmelidir. Bu hizmetlerin sunumunda kamunun merkezi ve yerel yönetimlerinin denetim ve koordinesinde özel ve sivil sektör, gönüllüler ile çalışmalar planlanmalıdır.

Sosyal Hizmet Gereksinimleri-Evde Yaşamayı Destekleyici İhtiyaç Hissedilen Hizmetler

Sonuç; yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmasını destekleyici hizmetlerin başında evde bakım ve evde sağlık hizmetleri gelmektedir. Yaşlı bireylerin evde bakım kapsamında özellikle ev temizliği, yemek yapımı ve alışveriş konularında formel destekler almak istedikleri anlaşılmıştır. Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi; randevu alımının kolaylaştırılması, sağlık personelinin eğitilmesi ve sağlık hizmetlerinin çeşitlenmesinin gerekli olduğu anlaşılmıştır. Hastaneye giderken de araç ve refakatçi desteği istenilmektedir. Yaşlı bireyler ihtiyaç hissettikleri evde sağlık ve evde bakım hizmetlerini kamunun merkezi yönetim kurumlarından almak istemektedirler. Ayrıca, yaşlılık alanında ihtiyaç analizi yapılması, kamu ve özel sektör arasında da iş birliği ve koordinasyon kurulması beklentisi vardır. Yaşlı bireyler ekonomik destek yanı sıra sosyal destek de almak istemektedirler. Mahalle bazında açılacak gündüzlü merkezlerde yaşlıları ile bir araya gelen yaşlı bireylerin sosyalleşmelerinin sağlanabileceği anlaşılmıştır. Aynı zamanda yaşlı bireyler ihtiyaçları olan hizmetlerin kendilerine sorulmasını istemektedirler. Yaşlı bireyler evde sağlık hizmetlerinin sunulması halinde evde kalmak isteyeceklerini belirtmişlerdir. Sağlık hizmetlerine erişim ve evde sağlık hizmetlerinin yerinde yaşlanmayı kolaylaştırması sonucuna ulaşılması araştırma açısından dikkat çeken bir husus olmuştur.

Öneri; yerinde yaşlanmaya yönelik evde bakım hizmetleri kapsamında en çok ihtiyaç hissedilen hizmetler; ev temizliği, yemek yapımı ve alışveriş desteği konularının yaygınlaştırılması için araç ve personel planlamaları yapılmadığı. Yerel yönetimlerin hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve hizmetlerine güven duyulması sağlanmalıdır. Ayrıca, genel sağlık hizmetlerinin sunumunda kolaylaştırıcı unsurlar; araç ve refakatçi desteği verilmeli, yaşlı bireylere MHRS siteminde randevu kontenjanı ayrılmalı, personel geriatri konusunda eğitilmeli, ilaçlar temin edilebilmeli, hastane yemekleri nicelik olarak yeterli olmalıdır. Evde sağlık hizmetlerinin de içeriği genişletilmelidir. Sağlık hizmetlerinde iyileştirmelerin özellikle evde sağlık hizmetlerinin koruyucu ve önleyici sağlık tedbirleri açısından önemli olduğu dikkate alınmalıdır.

Kamu-özel ve sivil sektör hizmetleri kapsamında yerinde yaşlanma konusunda planlanan hizmetler; kamu kurumları arasında, kamu kurumlarının merkezi ve yerel yönetimleri arasında eşgüdüm, özel ve kamu kurumları arasında iş birliği içerisinde koordineli bir şekilde uygulamaya konulmalıdır. Ayrıca, özel sektör tarafından verilen hizmetlerin denetimi etkin bir şekilde yapılmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının da hizmetlerin planlanması ve sunumunda rol alması, sorumluluk verilmesi yönünde girişimlerde bulunulmalıdır. Yaşlı bireyler için sosyal destek açısından önemli olan gündüzlü merkezlerin özel ve sivil sektör alanında yaygınlaştırılması için politikalar geliştirilmelidir.

Ayrıca, yaşlı bireyler **katılım temelli hizmetlerin** sunulmasını istemektedirler. Yaşlı bireylerin ihtiyaçları ve ihtiyaçlarını hissettikleri hizmetler kendilerine sorulmalıdır. Bu kapsamda yerel yönetimlerin kent konseylerinde daha çok yaşlıya yer verilmelidir. Hizmetlerin planlanması ve sunumunda bireysel farklılıklar da göz önünde tutulmalıdır. Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına yönelik bölgesel saha araştırmaları yapılmalıdır. Araştırma sonuçlarına göre politikalar oluşturulurken ulusal ve uluslararası çalışmalar birlikte değerlendirilmelidir.

Sosyal Hizmet Gereksinimleri-Destekleyici Hizmetlerin Verilmesi Halinde Evde Yaşama Durumu

Sonuç; yaşlı bireylerin çoğunluğu enformel ya da formel destekler ile evde yaşamak istemektedirler. Yaşlı bireyler evde yaşarken ya da yatılı kurum bakımında kamu kurumlarından hizmet almak istemekte ve özel kuruluşlara güvenmemektedirler.

Öneri; yaşlı bireylerin evde sağlık ve evde bakım hizmetleri onların evde yaşmalarını kolaylaştırmakta ve yatılı bakıma gitme sürecini uzatmaktadır. Bu nedenle evde yaşamayı destekleyici hizmet sunumları etkin ve yaygın bir şekilde yapılmalıdır. Yaşlı bireylerin özel sektör hizmetlerine güven duymamalarına neden olan faktörler araştırılmalıdır.

Ayrıca, araştırmaların temaları altında sunulan öneriler dışında bundan sonra yapılacak araştırmalara ilişkin önerilerde de bulunulmuştur.

Yerinde yaşlanma konusundaki araştırmalara ilişkin öneriler; yerinde yaşlanma konusunda her hususa değinmeye çalışan genel yapıdaki bu araştırmanın, araştırma yapmak isteyen diğer disiplinler için bir fikir vermesi istenilmiştir. Halen yerinde yaşlanma konusunda yapılmış diğer araştırmalar da bu araştırmaya bir kaynak oluşturmuştur. Bundan sonra yerinde yaşlanma konusunda her disiplinin kendi bakış açısı ile yapabileceği araştırmalar olabileceği gibi, birkaç disiplinin bir araya gelerek yapabileceği araştırmalar da olabilecektir. Yerinde yaşlanmayı merkezine alan bu araştırmada konunun psikoloji, sosyal hizmet, sosyoloji, gerontoloji, mimarlık, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkiler, tüketici bilimleri, tıp, hemşirelik, fizyoterapi, beslenme ve diyetetik, hasta bakımı, eğitim bilimleri, spor ve beden eğitimi vb. birçok alan ile ilgili olduğu anlaşılmıştır. Her bir disiplinin kendi bakış açısıyla yapacağı araştırmaların yerinde yaşlanma literatürüne çok önemli katkılar vereceği aşikârdır.

Ayrıca, Alaydın (2019, s.68)'ın Türkiye'de yaşlılık alanında yapılan lisansüstü tezlerle ilgili araştırmasında; yaşlılık alanındaki çalışmaların daha çok sağlık, bakım, psikolojik sorunlar ve yaşam memnuniyetleri konularında olduğu belirtilmiş, kuşaklararası ilişkiler, mekânsal aidiyet ve yerinde yaşlanma, mobilite (göç ve seyahat), aktif yaşam konularını ele alan çalışmaların yeterli olmadığı vurgulanmıştır. Araştırmalarda nicel yöntemlere

oranla nitel yöntemlerin çok daha az kullanıldığı, yaşlıların sorunlarını, ihtiyaçlarını, taleplerini, deneyimlerini ortaya koyabilmek için daha fazla nitel çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir (s.69).

Bu araştırma ile evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimleri ve sosyal hizmet gereksinimleri ekolojik sistem yaklaşımı bağlamında ortaya konularak, yaşlılık alanında alternatif hizmet modellerinin sunulabilmesine dikkat çekilmek istenilmiştir. Ankara ilinde yapılan bu araştırmanın bölgesel farklılıkları ortaya koyması bakımından başka illerde, kentte yapılan bu araştırmanın farklılıkları belirlemek adına kırsalda da yapılması ile evde yaşayan yaşlı bireylerin ihtiyaçları ve sosyal hizmet gereksinimleri tam anlamıyla ortaya çıkabilecektir.

Türkiye nüfusunun da yaşlandığı ve her 10 kişiden birinin yaşlı olduğu düşünüldüğünde; yerinde yaşlanma konusunda yapılacak araştırmalar önem arz etmektedir. Son dönemde diğer hizmet modellerine göre daha ekonomik olduğu için yerinde yaşlanma hizmet modeline eğilim gösterilmektedir. Sosyal hizmet bakış açısı ile bireyleri çevresi içinde ele alan ekolojik yaklaşımdan hareketle yaşlı bireylere mikrodan makroya uzanan profildeki destekler ile toplum içinde bağımsız olarak yaşama imkânı sunulması onların yaşam tatminlerini de artırmaktadır. Yaşlı bireylere yönelik hizmetlerin planlanmasında yerinde yaşlanma konusunda farklı disiplinlerce yapılan araştırmaların sonuçları değerlendirilmelidir. Bu kapsamda yerinde yaşlanma konusu ile ilgili araştırmalara yönelik mali ve kolaylaştırıcı teşvikler verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aca, Z. (2021). Aktif yaşlanma kavramının temel çerçevesini anlamak ve Türkiye’de aktif yaşlanmaya yönelik politikalar. İçinde F. Altun (Ed.). *Ekonomik ve sosyal boyutlarıyla yaşlılık* (ss. 116-140). Gazi Yayınevi.
- Adams, K.B., Sanders, S. ve Auth, E.A. (2004). Loneliness and depression in independent living retirement communities: Risk and resilience factors. *Aging & Mental Health*, 8(6), 475-485.
- Ahn, M. (2017). Introduction to special issue: aging in place, *Housing and Society*, 44(1-2), 1-3, <https://doi.org/10.1080/08882746.2017.1398450> .
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB], (2016). *Türkiye’de yaşlı bakım hizmetlerinin proaktif yönü ve mali yükü analizi etüt araştırması*. Erişim tarihi: 25.03.2023 [https://www.aile.gov.tr/Raporlar/ATHGM/Turkiyede Yasli Bakim Hizmetlerinin proaktif yonu mali yonu etut analizi 2016.pdf](https://www.aile.gov.tr/Raporlar/ATHGM/Turkiyede_Yasli_Bakim_Hizmetlerinin_proaktif_yonu_mali_yonu_etut_analizi_2016.pdf)
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB] (2022, 07 Ekim) *6 Pilot gündüzlü bakım ve aktif yaşam merkezi kuracağız*. Erişim tarihi: 21.03.2023 <https://www.aile.gov.tr/bursa/haberler/aile-ve-sosyal-bakanimiz-derya-yanik-mersin-de-gunduzlu-bakim-ve-aktif-yasam-merkezi-nin-acilisini-yapti/>
- Ak, M. ve Közleme, O. (2017). Yaşlı yoksulluğu, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3(2), 197-208.
- Akmehmet Şekerler, S. (2015). Derinlemesine görüşme. İçinde F.N. Seggie, Y. Bayburt (Ed.). *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz yaklaşımları*. Anı Yayıncılık.
- Aközer, M., Nuhurat, C. ve Say, Ş. (2011). Türkiye’de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 27(27), 103-128.

- Alaydın, N.N. (2019). Türkiye’de lisansüstü tezlerde yaşlılık çalışmaları: Bir içerik analizi çalışması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 12(1), 60-72, <http://dergipark.gov.tr/yasad>
- Altan, Ö.Z. ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar. *Kamu-İş*, 7(2), 1-36.
- Altındağ, Ö. (2017). *Diyarbakır’da yaşlı olmak: İhtiyaçlar, sorunlar ve hizmet beklentileri*. (Yayın No. 463197). [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Altındağ, Ö. ve Ege, A. (2018). Güncel sorunlara sosyal hizmet bakış açısı: Ekolojik yaklaşım. *ISEPA’ 18 II. Uluslararası Ekonomi, Siyaset ve Yönetim Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss.645-651).
- Altun, Z. (2021). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve sosyal hizmetler: Sivil toplum kuruluşları üzerinden bir değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), ss.30-44.
- American Association of Retired Persons [AARP], (2000). *Fixing to stay: A national survey on housing and home modification issues*. Fielded by Mathew Greenwald and Associates, Washington D.C. Erişim tarihi: 27 Şubat 2022. https://www.aarp.org/content/dam/aarp/research/surveys_statistics/general/fixing-to-stay.pdf
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2023a). *Yaşlılara hizmet merkezi*. Erişim tarihi:14.04.2023 <https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/yasli-hizmetleri/yasli-lara-hizmet-merkezi>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2023b). *Yaşlılar lokali*. Erişim adresi: 14.04.2023 <https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/yasli-hizmetleri/yasli-lar-lokali>
- Arun, Ö. (2022). Türkiye: Yoksullaşarak yaşlanan toplum. *Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları*, Politika Belgesi: 1.
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2011). 2012 *Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesillerarası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu*. Erişim tarihi: 28.03.2023

https://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/Sosyal%20Politika%20ve%20C4%B0stihdam/aktif_yaslanma_bilgi_notu.pdf

- Aydın, İ. ve Tütüncü, Ö. (2021). Pandemi sürecinde yaşlılık ve rekreasyon. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32(1), 100-105.
- Balfour, J.L. ve Kaplan, G.A. (2002). Neighborhood environment and loss of physical function in older adults: Evidence for the Alameda County Study. *American Journal of Epidemiology*, 155(6), 507-515.
- Baran, A.G., Kurt, S.K. ve Tekeli, E.S. (2017). Yaşlıların dijital teknolojileri kullanım düzeyleri üzerine bir araştırma, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 45(Güz), 1-24.
- Barret, P, Hale, B. ve Gauld, R. (2011). Social inclusion through ageing-in-place with care? *Ageing & Society*. 32, 361-378. <https://doi.org/10.1017/S0144686X11000341> .
- Baykara, Acar, Y. ve Acar, H. (2002). Sistem kuramı-ekolojik sistem kuramı ve sosyal hizmet: Temel kavramlar ve farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13 (1), 29-35.
- Black, K. (2008). Health and aging-in-place:Implicatio for community practice. *Journal of Community Practice*.16(1), 79-95.
- Beki, A. (2008). *Türkiye’de sosyal belediyecilik uygulamaları: Ümraniye Belediyesi örneği*. (Yayın No. 253670). [Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Beydili Gürbüz, E. (2021). Yaşlılık ve sosyal politika. İçinde D. Başer (Ed.). *Sosyal politika ve sosyal hizmet* (2.basım, ss.227-244). Nobel.
- Boyacıoğlu, N.E., Irmak, H.S. ve Çaynak, S. (2021). Yaşlılık döneminde sağlıkla ilgili bilgi edinmede internetin kullanımı, *Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (3), 641-50.
- Bulduk, E. Ö. (2014). Yaşlılık ve toplumsal değişim. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*,182 (182), 53-60. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/21492/230389>

- Bulduk, M.F. ve Şahin Say, D. (2020). Yaşlılık döneminde sosyal ilişkiler ve kuşaklararası ilişkiler. İçinde D. Say Şahin (Ed.) *Yaşlılık Sosyolojisi* (2.baskı, ss.157-174). Ekin Yayınevi.
- Büyükgümüş, R.B. (2017). *Yaşlı bireylerin metropol hayatı içerisindeki bireysel ve mekânsal etkileşimleri: Üsküdar örneği*. (Yayın No. 465641). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Büyükgümüş, R.B. ve Şentürk, M. (2019). Kentte yaşlanma deneyimi: Sosyolojik bir yaklaşım, İçinde V. Kalinkara (Ed.). *Yaşlılık: Yeni yüzyılın gerçeği*. Nobel Yayınevi.
- Calvo, E., Haverstick, K. ve Zhivan, N. A. (2009). Determinants and consequences of moving decisions for older Americans. Boston, MA: Center for Retirement Research at Boston College.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1, 62-71.
- Canatan, A. (2016). Yaşlılıkta sosyal ilişkiler ve kuşaklararası etkileşim. İçinde H. Ceylan (Ed.). *Yaşlılık sosyolojisi* (ss.139-155). Nobel.
- Ceylan, H. (2021). *Yaşlılık ve refah devleti İsveç üzerine bir alan araştırması* (2.basım). Nobel.
- Ceylan, H., Ayar, M. ve Günel, Z. (2015). Küresel ve yerel perspektiften yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve uygulamalar. İçinde M. Şentürk ve H. Ceylan (Ed.), *İstanbul'da yaşlanmak İstanbul'da yaşlıların mevcut durum araştırması* (ss. 61-106). Açılım Kitap.
- Çağlar, T. (2014). Yaşlılık ve sosyal hizmet: Yaşam destek merkezi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(2),145-162.
- Çağlar, T. (2015). *Türkiye ve Almanya'da karşılaştırmalı yaşlı bakım model ve uygulamaları*. (Yayın No. 388351). [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı] YÖK Tez Merkezi.
- Çağlar, T. (2017). *Yaşlı bakımı: Modeller ve uygulamalar*. Nika Yayınevi.

- Çamur Duyan, G. (2019). Yaşlı ailesi ile çalışma. İçinde U. Yanardağ, M. Z. Yanardağ (Ed.). *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet* (ss.127-143). Nika Yayınevi.
- Çankaya Belediyesi (t.y.). *Baharevi nedir?* Erişim tarihi: 14.04.2023
<https://www.cankaya.bel.tr/pages/256/Bahar-Evi/>
- Çapcıoğlu, İ. ve Alpay, A. (2019). Çevresel gerontoloji bağlamında ‘yerinde yaşlanma’ nın temel belirleyicileri ve aktif yaşlanma süreciyle ilişkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 1949-1966. <https://doi.org/10.15869/itobiad.614239>
- Çavuş, F.Ö. (2013). *Yaşlılara Yönelik Evde Bakım Hizmetlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayın No.354711). [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez. Merkezi.
- Çohaz, A. (2010). Türkiye’de Yaşlı ve yaşlılara sunulan bakım hizmetleri. *Akademik Geriatri*, ss.122-126. Erişim tarihi: 14.04.2022.
<https://www.yumpu.com/tr/document/read/15779722/turkiye-de-yasl-ve-yasllara-sunulan-bakm-hizmetleri-akademik->
- Dağ, A. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında yaşlılık ve sosyal dışlanma, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (28), 480-500.
- Dahlin-Ivanoff, S., Haak, M., Fange, A.ve Jwarsson, S. (2007). The multiple meaning of home as experienced by very old Swedsh people. *Scandinavio Journal of Occupational Therapy*, 14(1),25-32.
- Danış, Z. (2006). Davranış bilimlerinde ekosistem yaklaşımı. *Aile ve Toplum*, 8(3), 45-53.
- Danış, M.Z. ve Efe, F. (2016). Aktif yaşlanma. İçinde V. Kalıncara (Ed.). *Yaşlılık: Disiplinler arası yaklaşım, sorunlar, çözümler 2* (ss.263-292). Nobel.
- Değer, T.B. (2020). Yaşlanan toplumda belediye hizmetleri. İçinde D.S. Şahin (Ed.). *Yaşlılık sosyolojisi* (2.baskı, s.347-370). Ekin Yayınevi.

- Demir Erbil, D. (2022). *Yaşlıların aktif yaşlanma düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi*. (Yayın No. 705167). [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Doğan, A.S. (2021). Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal yardım ve hizmetler: Kurumsal yapı ve mevzuat bağlamında bir değerlendirme. İçinde F. Altun (Ed.). *Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Yaşlılık* (s.159-176). Gazi Kitabevi.
- Doğan Merih, Y., Ertürk, N., Yemenici, M. ve Satman, İ. (2021). Evde sağlık hizmetlerinde teknoloji kullanımı. *Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı Dergisi*, 4(3)76-89. <https://doi.org/10.54537/tusebdergisi.1037224> .
- Ekici, S.K. ve Gümüş, Ö. (2016). Yaşlılıkta teknoloji kullanımı, *Ege Tıp Dergisi*, 55 (Ek Sayı), 26-30.
- Ersanlı, E. (2008). Yaşlıya bakım hizmetleri. İçinde K. Ersanlı ve M. Kalkan (Ed.). *Psikolojik ve bedensel açıdan yaşlılık* (ss.184-189). Pegem Akademi.
- Esendemir, Ş. (2016). Türkiye’de yerinde yaşlanma ve mekân gerontolojisinin temel parametreleri, *Sosyoloji Dergisi*, 36, 411-429.
- European Union. (2019). *Ageing Europe Looking at the lives of older people in the EU*. Belgium: European Union. Erişim tarihi: 27 Şubat 2022, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10166544/KS-02-19-681-EN-N.pdf/c701972f-6b4e-b432-57d2-91898ca94893?t=1631631350686>
- Evde Sağlık Hizmetleri Raporu. (2021). Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı Türkiye Halk Sağlığı ve Kronik Hastalıklar Enstitüsü, Yayın No: 48569. Erişim tarihi:16.04.2022 https://www.tuseb.gov.tr/tuhke/uploads/yayinlar/makaleler/pdf/17-08-2021_611bbe89b7b76_evde_sagilk_hizmetleri_raporu.pdf
- Ewen, H. H., Hahn, S.J., Erickson, M.A. ve Krout, J.A.(2014). Aging in place or relocation? Plans of community-dwelling older adults. *Journal of Housing for the Elderly*, 28(3). 288-309. <https://doi.org/10.1080/02763893.2014.930366> .

- Eyüboğlu, H. (2021). *Yaşlılık, yerinde yaşlanma ve konut*. (Yayın No.676099). [Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İç Mimarlık Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Fiesel, W., Kulyk, M.R., Peel, B., Pfeifer, S., Robert, J-A. ve Statler, K. (2013). Aging in place: A Saskatchewan perspective. SIHL. Group Project.
- Gardner, P. J. (2011). Natural neighborhood net-works-Important social networks in the lives of older adults aging in place. *Journal of Aging Studies*, 25(3), 263-271. <http://doi.org/10.1016/j.jaging.2011.03.007>
- Gençtan, E. (1984). *Çağdaş insanda normal dışı davranışlar* (3.basım). Maya.
- George, A. (2017). Influencing factors on age-friendly interiors. *Forensic Sci Add Res.*,1(4),1-7. <https://doi.org/10.31031/FSAR.2017.01.000517> .
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş* (3.Baskı). İçinde A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Golant, S.M. (2003). Conceptualizing time and behavior in environmental gerontology: A pair of old issues desrving new thought. *The Gerontologist*,43 (5),638-648.
- Göçer, Ş. (2021). *Değişen dünya ve yaşlılık ilişkileri* (2.Baskı). Nobel Yayınevi.
- Gönüllü Taşkesen, C. (2017). *Kırsal ve Kentsel Alanlarda Yaşlanma, Yaşlılık ve Yaşlılar: Denizli İli Örneği*. (Yayın No. 469825). [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Görgün Baran, A. (t.y.) Yaşlılığın sosyal boyutu. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi [GEBAM]. Erişim tarihi: 26.03.2022. http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yaslilikin_sosyal_boyutu.pdf
- Görgün Baran, A. (2008). Yaşlılıkta sosyalizasyon yaşlılıkta ve yaşam kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2, 86-97.

- Görgün Baran, A., Kalinkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. ve Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve aile ilişkileri: Ankara örneği*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No.127.
- Granbom, M., Perrin,N., Szanton, S., Cudjoe, T. K. M. ve Gitlin, L.N. (2018). Household accessibility and residential relocation in older adults. *Journals of Gerontology: Social Sciences*, XX (XX),1-12. <https://doi.org/10.1093/geronb/gby131> .
- Guralnik, J. M., Ferrucci, L., Simonsick, E.M., Salive, M. E. ve Wallace, R.B. (1995). Lower-extremity function in persons over the age of 70 years as a predictor of subsequent disability. *The New England Journal of Medicine*,132, 556-561.
- Güçlü, İ. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri: Teknik, yaklaşım-uygulama* (2.basım). Nika Yayınevi.
- Güler, Ç. (1998). Yaşlılıkta tanımlar ve yaşlılık üstüne söylenenler. *Turkish Journal of Geriatrics*, 1(2), 105.
- Gürsoy Çuhadar, S. (2020). Yaşlanan nüfusa çözüm önerisi olarak aktif yaşlanma yaklaşımı: eleştiriler ve olası endeks için Türkiye önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 79, 361-397. <https://doi.org/10.26650/jspc.2020.79.0004>
- Güven, S. (2002). Yaşlılıkta aile ilişkileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1(10), 92-99.
- Güzel, B. (2020) Türkiye’de Covid-19 pandemi sürecinde dezavantajlı bireylere yönelik uygulamaların incelenmesi: “vefa sosyal destek grubu” örneği (Derleme Makale) *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 16, 101-114. <https://doi.org/10.46218/tshd.803673>
- Ilgar, L. (2008). Yaşlılık dönemi sosyal özellikleri ve serbest zaman etkinlikleri. İçinde K. Ersanlı ve M. Kalkan (Ed.). *Psikolojik, sosyal ve bedensel açıdan yaşlılık* (ss.63-96). Pegem Akademi.
- İçişleri Bakanlığı (2020). *65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Genelgesi*. Erişim tarihi: 27.03.2023

<https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsızligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-genelgesi>

İçli, G. (2008). Yaşlılar ve yetişkin çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 29-38.

İçli, G. (2016). Sosyal statü ve rol bağlamında yaşlılık. İçinde H. Ceylan (Ed.). *Yaşlılık sosyolojisi* (ss.41-60). Nobel.

İçli, G. (2019). Yaş dostu kentler. İçinde V. Kalıncara (Ed.). *Yaşlılık: Yeni yüzyılın gerçeği* (ss.379-410). Nobel.

Jones, A. L., Harris-Kojetin, L. ve Valverde, R. (2012). Characteristics and use of home health care by men and women aged 65 and over. *National Health Statistics Reports*, (52), 1-7.

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi (t.y.). *Yaşlı vatandaşlarımıza yönelik hizmetlerimiz*. Erişim tarihi: 08.05.2022

<https://kahramanmaras.bel.tr/yasli-vatandaslarimize-yonelik-hizmetlerimiz>

Kalıncara, V. (2000). Yaşlılıkta sosyal katılım ve kent hizmetleri. İçinde G. Erkan ve V. Işıkkhan (Ed.). *Antropoloji ve yaşlılık-Prof. Dr. Vedia Emiroğlu'na armağan* (ss.77-86). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Yayın No. 006.

Kalıncara, V. (2019). *Yaşlılık: Yeni yüzyılın gerçeği*. Nobel.

Kalıncara, V. (2020). Mobilya düzenlemeleri ve yerinde yaşlanmanın desteklenmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi VI. Uluslararası Mobilya Kongresi Özet Kitap*, Trabzon, Türkiye. Erişim tarihi: 09.01.2023. https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/ifc2020_bc5e6.pdf

Kalıncara, V. (2021). *Temel gerontoloji yaşlılık bilimi* (Genişletilmiş 4.Basım). Nobel.

Kalıncara, V. ve Arpacı, F. (2013, Mayıs, 23-25). Yerinde yaşlanma. *7.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Karabük, Türkiye.

Kalıncara, V. ve Arpacı, F. (2016). Yerinde Yaşlanma. İçinde V. Kalıncara (Ed.). *Yaşlılık: Disiplinler arası yaklaşım, sorunlar, çözümler 2* (ss.399-422). Nobel.

- Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018): Yaşlanma özel ihtisas komisyonu raporu*. Kalkınma Bakanlığı Yayınları. Yayın No. KB: 2900-ÖİK:740.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *On birinci kalkınma planı (2019-2023): Kalkınma sürecinde sivil toplum kuruluşları özel ihtisas komisyonu raporu*. Kalkınma Bakanlığı Yayınları. Yayın No. KB: 3020-ÖİK:801.
- Kaplan, D.B. ve Berkman, B.J. (2021a). Introduction to social issues affecting older people. Erişim tarihi: 20.03.2022. <https://www.msmanuals.com/home/older-people%E2%80%99s-health-issues/social-issues-affecting-older-people/introduction-to-social-issues-affecting-older-people>.
- Kaplan, D.B ve Berkman, B.J. (2021b). Family caregiving for older people. Erişim tarihi: 20.03.2022. <https://www.msmanuals.com/home/older-people%E2%80%99s-health-issues/social-issues-affecting-older-people/family-caregiving-for-older-people>.
- Kaplan, K. ve Demir Bolçay, D. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde kısıtlı serbest zamanda fiziksel aktiviteye katılan yaşlı bireyler üzerine nitel bir araştırma. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 122-137. <https://doi: 10.30769/usbd.943354>
- Karahisar, T. (2019). Yaşlılarda teknolojik dışlanma ve dijital beceri sahipliği. İçinde N. Tan Akbulut ve E. Balkaş Erdoğan (Ed.). *Yeni medya ve iletişim çalışmaları* (1.baskı, ss.166-199). Eğitim Yayınevi.
- Karakuş, B. (2019a). Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal politika öncelikleri ve buna etki eden düzenlemeler. İçinde U. Yanardağ, M. Z. Yanardağ (Ed.). *Yaşlılık ve sosyal hizmet* (ss.245-262). Nika.
- Karakuş, B. (2019b). Türkiye’de yaşlılara yönelik hizmetler ile bu hizmetlere ilişkin kurumsal yapı ve mevzuat: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yaşlılara yönelik hizmetleri. İçinde U. Yanardağ ve M. Zubaroğlu Yanardağ (Ed.). *Yaşlılık ve sosyal hizmet* (ss. 263-306). Nika.

- Karakuş, B. (2019c). Türkiye’de AÇSHB dışındaki kurumların yaşlı hizmetleri ve bu hizmetlere ilişkin mevzuat durumu. İçinde U. Yanardağ ve M. Zubaroğlu Yanardağ (Ed.). *Yaşlılık ve sosyal hizmet* (ss. 307-340). Nika.
- Karataş, K. ve Duyan, V. (2002). Kocatepe yaşlı dayanışma merkezinin hizmet çevresinde oturan yaşlıların sosyodemografik özellikleri ve gereksinimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(2),77-90.
- Karataş, K. ve Duyan, V. (2008). Difficulties that elderly people encounter and their life satisfaction. *Social Behavior and Personality*, 36(8), 1073-1084.
- Karataş, S. (1990). Yaşlılıkta yaşam doyumu ve etkileyen etmenler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 8(1-3), 105-114.
- Karataş, S. (2000). Sosyal değişme ve yaşlılık. İçinde G. Erkan ve V. Işıkhani (Ed.). *Antropoloji ve yaşlılık-Prof. Dr. Vediaha Emiroğlu’na armağan* (ss.173-185). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006.
- Kerem, M., Meriç, A., Kırdı, N. ve Cavlak, U. (2001). Ev ortamında ve huzurevinde yaşayan yaşlıların değişik yönlerden değerlendirilmesi. *Türk Geriatri*, 4(3),106-112.
- Kırca, K., Kutlutürkan, S. ve Sözeri Öztürk, E. (2021). Yaşlı yetişkinlerde mobil uygulamaların kullanımındaki engeller ve çözüm önerileri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)/ Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*,14(1),40-44.
<https://doi.org/10.46414/yasad.776872>
- Kim, K., Golamudi, S.S. ve Steinhubl, S. (2017). Digital technology to enable aging in place. *Exp Gerontol* 88, 25-31. <https://doi.org/10.1016/j.exger.2016.11.013> .
- Korkut, G. (2021). Yaşlı yoksulluğu. İçinde G. Korkut (Ed.). *Sağlık, sosyal ve ekonomik yönleriyle yaşlılık* (ss.131-152). Ekin Yayınevi.
- Korkut, G. ve Dikmen, T. (2020). Evde yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya ilişkin tutumlarının sosyo-demografik değişkenler bağlamında incelenmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22, s.93-118.

- Koşar, N. (1996). *Sosyal hizmetlerde yaşlı refahı alanı*. Şafak Matbaacılık.
- Krysiak, J.L. ve Finn, J. (2015). Dr. Robin Bonifas ile nitel araştırma. İçinde E. Erbay (Çev. Ed.). A. Aykara ve K. Düzyurt (Çev.). *Etkili uygulama için sosyal hizmet araştırmaları* (ss.187-226). Nika Akademi.
- Kurt, G. (2008). *Türkiye’de yaşlılık olgusuna sosyolojik bir bakış Sivas il örneği*. (Yayın No.227433) [Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Kurtdaş, M.Ç. (2020). Covid-19’un toplumsal etkileri üzerine bazı değerlendirmeler. *Şehir ve Medeniyet Şehir Araştırmaları Dergisi*, 532-545.
- Kurtkapan, H. (2018a). *Kentte yaşlılık ve yerel yönetim uygulamaları*. Nobel.
- Kurtkapan, H. (2018b). Aktif yaşlılık ve yerel yönetim uygulamaları: İstanbul örneği. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 2, 38-52. <https://doi.org/10.24876/senex.2018.13>
- Kurtkapan, H. (2019). Yaşlılar için bir sosyal sermaye kaynağı olarak emekli dernekleri: İstanbul örneği. *Muhakeme Dergisi/Journal* 2(1), 72-82. <http://doi: 10.33817/muhakeme.567604>
- Kurtkapan, H. ve Şentürk, M. (2021). Yerinde yaşlanma ve yerel yönetim uygulamaları: İstanbul Örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3), 01-13. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.3.1>
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (6.basım). Bağlam Yayıncılık.
- Lawton, M.P. (1990). Aging and performance on home tasks. *Human Factors*, 32 (5), 527-536.
- Li, F., Fisher, K.J., Bauman, A., Ory, M.G., Chodzko-Zajko, W., Harmer, P., Bosworth, M. ve Cleveland, M. (2005). Neighborhood influences on physical activity in middle-aged and older adults: A multilevel perspective. *Journal of Aging and Physical Activity*, 13, 87-114
- Little, W. (2016). *Introduction to sociology*. (13.Section Aging and Elderly). 2 st Canadian Edition.

- Mahler, M., Sarvimaki, A., Clancy, A., Stenbock-Hult, B., Simonsen, N., Liveng, A. ve Horder, H. (2014). Home as a health promotion setting for older adults. *Scandinavian Journal of Public Health*, 42, 36-40. <https://doi.org/10.1177/1403494814556648> .
- Mahmood, A., Yamamoto, T., Lee, M. ve Steggell, C. (2008). Perceptions and use of gerontechnology: implications for aging in place, *Journal of Housing for the Elderly* 22 (1),104–126.
- Mitzner, T.L., Boron, J.B., Fausset, C.B., Adams, A.E., Charness, N., Czaja, S.J., Dijkstra, K., Fisk, A.D., Rogers, W.A. ve Sharit, J. (2010). Older adults talk technology: technology usage and attitudes. *Comput Human Behav.* 26(6), 1710-1721. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.06.020> .
- Ocepek, J., Roberts, A.E.K. ve Vidmar, G. (2013). Evaluation of treatment in the Smart Home IRIS in terms of functional independence and occupational performance and satisfaction. *Computational and Mathematical Methods Medicine*, 2013, 1-10. <https://doi.org/10.1155/2013/926858>.
- Oğlak, Y. (2011). Türkiye’de Yaşlı bireylerin bakım gereksinimlerine yönelik yaşadığı ortamda sunulacak bakım modelleri. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 13(4), 115-130. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iscuc/issue/25479/268748>.
- Otrar, M. ve Kurtkapan, H. (2015). Nicel araştırma: İstanbul’da yaşlıların mevcut durumu. M. Şentürk ve H. Ceylan (Ed.). *İstanbul’da yaşlanmak: İstanbul’da yaşlıların mevcut durumu araştırması* (ss.129-228). Açılım Kitap.
- Öcal, A.T. ve Gök, M. (2020). Sağlıklı, güvenli ve bağımsız yaşamaya yönelik aktif yaşlanma: Almanya ve Türkiye karşılaştırması. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 9(1), 43-66.
- Öğüt, S., Öğüt Düzen, K. ve Polat, M. (2017). Huzurevlerinde yaşayan yaşlıların yerinde yaşlanma konusundaki duygu ve düşünceleri. *Manisa CBU Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 522-526.

- Özdemirkan, T., Şenlik, Z.B. ve Şimşek, A.Ç. (2020). Sağlıklı aktif başarılı yaşlanma. *Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Dergisi*, 1(1) 51-57.
- Özer Baş, G. (2021). *Yaşlı bireylerin mekân kullanım tercihleri*. Iksad Publications. Erişim tarihi: 27.01.2022. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/04/YASLI-BIREYLERIN-MEKAN-KULLANIM-TERCIHLERI.pdf>
- Özhan Elbaş, N. ve Arpacı, F. (2004). Yaşlı bireyin evde sağlık bakımı. İçinde V. Kalıncara (Ed.). *Yaşlılık disiplinler arası yaklaşım sorunlar, çözümler* (ss.119-134). Odak Yayınevi.
- Özkan, M. (2017). *Yaşlılarda mekân aidiyeti: Yaşlılık ve mekân ilişkisine sosyolojik bakış*. (Yayın No. 471286). [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Özkan, Y. ve Purutçuoğlu, E. (2010). Yaşlılıkta teknolojik yeniliklerin kabulünü etkileyen sosyalizasyon süreci, *Aile ve Toplum*, 6 (23), 37-46.
- Özmete, E. (2019). Yeni yüzyılda yaşlanma için gündem: Temel kavramlar ve yaklaşımlar. İçinde U. Yanardağ, M. Z. Yanardağ (Ed.). *Yaşlılık ve sosyal hizmet* (ss.11-29). Nika.
- Özmete, E. ve Dinç, B. (2020). Yaşlıların “göç ve yerinde yaşlanma” bağlamında kentsel dönüşüm ile ilgili değerlendirmeleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 197-234.
- Özmete, E., Hablemitoğlu Ş. ve Yıldırım, F. (2012). Ankara’da yaşlı yoksulluğu: Ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçların analizi. *Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM)*.
- Pardeck, J. T. (1988). An ecological approach for social work practice. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 15(2), 133-142.
- Paul, G. ve Stegbauer C. (2005). “Is the digital divide between young and elderly people increasing?”, *First Monday*, 10 (10). Erişim tarihi: 07.05.2022. <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/download/1286/1206?inline=1>

- Payne, M. (2020). Sistemler ve ekolojik uygulama. İçinde H. Sakarya (Çev.). K. Karataş (Çev. Ed.) *Modern sosyal hizmet kuramı* (ss.239-272). Nika Yayınevi.
- Peek, S.T.M., Wouters,E.J.M., van Hoof, J., Luijkx, K.G., Boeij, H.R., Hubertus J.M. ve Vrijhoef, H.J.M.(2014). Factors influencing acceptance of technology for aging in place: A systematic review. *International Journal of Medical Informatics*, 83, 235-248.
- Pine, P.P. ve Pine, V.R. (2002) Naturally occurring retirement community-supportive service program, *Journal of Aging & Social Policy*, 14(3/4), 181-193.
https://doi.org/10.1300/J031v14n03_10 .
- Rioux, L. (2005). The well-being of aging people living in their own homes, *Journal of Environmental Psychology*, 25(2), 231-243.
- Rossi, G., Boccacin, L., Bramanti, D., ve Meda, S. G. (2014). Active ageing: Intergenerational relationships and social generativity. in C. Grassi, P. A. Marsan, & G. Riva (eds.), *Active ageing and healthy living: A human centered approach in research and innovation as source of quality of Life* (pp.57-68). IOS Press.
- Sarı, H.K. (2021). Yaşlılık ve sosyal hizmet ilişkisi bağlamında yaşlılık ve yoksulluk. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(1), 159-167.
- Say Şahin, D. (2020). Kitle iletişim araçları sağlık ve bakım alanında kullanılan teknolojiler, yaşlı birey ve popülerliği her geçen gün artan bir kavram ‘geronteknoloji’. İçinde D.S. Şahin (Ed.). *Yaşlılık Sosyolojisi* (2.basım). Ekin Yayıncılık.
- Saygılı, S. (2011). *Yaşlılık psikolojisi*. Türdav.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative resarch: A Guide for researchers in education and the social sciences* (third edition). Teachers College Press.
- Selekler, K. (2007). Alzheimer hastalığında koruyucu faktörler var mı? *Türk Geriatri Dergisi*, 10(3), 156-168.
- Seniors Commission (2002). A quiet crisis in America: A report to congress by the commission

on affordable housing and health facility needs for seniors in the 21st century. Erişim tarihi: 21.03.2022.

https://govinfo.library.unt.edu/seniorscommission/pages/final_report/finalreport.pdf.

Sever, H.(2020). Yaşlı bireylerin geniş aileden kopuş nedenleri ve alternatif yaşam aranjmanlarına dair algıları: Gaziantep örneği. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 13(1), 1-9.

<https://orcid.org/0000-0002-8946-0411>

Sincan Belediyesi (2023). *Güngörmüşler konakları*. Erişim tarihi: 14.04.2023

<https://www.sincan.bel.tr/gungormusler-konaklari>

Şentürk, M. (2015). Sonuç ve tartışma: Bir yaşam alanı olarak kent ve İstanbul'da yaşlanmak. İçinde M. Şentürk ve H. Ceylan (Ed). *İstanbul'da yaşlanmak* (ss.283-341). Açılım Kitap.

Şentürk, M. (2019). Sosyal etkileşim ve dayanışma ağları açısından akrabalık ve komşuluk ilişkileri. *Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi, 2018* (ss.268-311). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Şentürk, M. ve Ceylan, H. (2015). *İstanbul'da yaşlanmak*. İstanbul'da yaşlıların mevcut durum araştırması. Açılım Kitap.

Şenturk, M. ve Kurtkapan, H. (2017). Yaşlılığın mekansallaşması: Kadıköy Moda'daki bir apartman dairesi üzerine nitel bir çalışma. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 1, 4-19.

Şahin, D.S. (2021). Yaşlanan dünya, demografik dönüşüm ve aktif yaşlanma. İçinde G. Korkut (Ed.). *Sağlık, sosyal ve ekonomik yönleriyle yaşlılık* (ss.1-18). Ekin.

Siporin, M. (1980). Ecological systems theory in social work. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 7 (4), 507-532.

Sixsmith, A. ve Sixsmith, J. (2008). Ageing in place in the United Kingdom. *Ageing Int*, 32, 219-235.

Teater, B. (2015). Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri, uygulama için bir giriş. İçinde A. Karatay (Çev. Ed.). *Sistem kuramı ve ekolojik yaklaşım* (ss.25-49). Nika Yayınevi. (2.baskı, 2014).

- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153- 182.
- Tel Aydın, H., Kıyak, E., Tosun, N. ve Ünsal Avdal, E. (2016). Yaşlılık ve günlük yaşam aktiviteleri (GYA). İçinde V. Kalıncara (Ed.) *Yaşlılık ve disiplinler arası yaklaşım, sorunlar, çözümler 2* (ss.235-262).
- Tereci, D., Turan, G., Kasa, N., Öncel, T. ve Arslansoyu, N. (2016). Yaşlılık kavramına bir bakış. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), 84-116.
- Tetenbaum, L. (2019). The Met life report on aging in place 2.0 Rethinking solutions to the home care challenge. The MetLife Mature Market Institute, New York.
- Therriault, P.Y., Lord, M.M., Desaulnier, A. ve Lefay, G. (2018). Use of assistive technologies in daily life: A portrait of current knowledge. *Edorium Journal of Disability and Rehabilitation*, 4, 1-10. <https://doi.org/10.5348/100044D05PT2018RA>
- Thomas, H. & Blanchard, J.M., (2009). Moving beyond place: Aging in community. *Journal of the American Society on Aging*. 33(2),12-17.
- Tufan, İ. (2001). Yaşlanan dünyada bir delikanlı: *Türkiye. Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(3), 27-49.
- Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye’de yaşlılık ve yaşlanmak yaşlanmanın sosyolojisi*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Tufan, İ. (2016). *Antik çağ’dan günümüze yaşlılık ve yaşlanma (2.baskı)*. Ankara: Nobel.
- Tuncay, T. (2020). Sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları. *Öncelikli paradigmlar güçlendirme ve ekolojik sistem teorileri* (ss.29-47). Anadolu Üniversitesi. Yayın No.403-6, Açık Öğretim Fakültesi. Yayın No.2818.
- Tunçbilek, Z. (2022). Yerinde yaşlanma. *Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Uygulama ve Araştırma Merkezi (GEBAM) Bülteni*. Erişim tarihi: 27.12.2022. <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/bultenler/bulten2022.pdf>

- Tutal, O. (2016). Yaşlılık, yaşam ve çevresi ve evrensel tasarım. İçinde V. Kalıncara (Ed). *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2* (ss. 489-507). Nobel.
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2023). İçinde güncel Türkçe sözlük. Erişim tarihi: 21.02.2022 <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkan, M. ve Sezer, S. (2017). Yaşlı yoksulluğunun yarattığı sosyal ve psikolojik sorunlar: Muğla örneği. *Adnan menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 35-37. <https://doi.org/10.30803/adusobed.356218>
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], (2023). İstatistiklerle Yaşlılar, 2022. Haber Bülteni. Sayı. 49667. Erişim tarihi: 17.03.2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2022-49667>
- Uyanık, Y. (2017). Yaşlılık, yaşlanan nüfus ve sosyal politika. *İş ve Hayat Dergisi*, 3(5), 67-100.
- Üresin, Ş. (2005). *Yaşlıların bakım ve barınma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mekânsal organizasyonlarda "ev" ortamının sağlanması: 75.Yıl Dinlenme ve Bakımevi örneği*. (Yayın No.196518). [Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Mimarlık Ana Bilim Dalı], YÖK Tez Merkezi.
- van Hoof, J., Kort, H.S.M., Rutten, P.G.S. ve Duijnste, M.S.H. (2011). Ageing-in-place with the use of ambient intelligence technology: Perspectives of older users. *International Journal of Medical Informatics*, 80, 310-331.
- Wahl, H.W. ve Oswald, F. (2010). *Environmental perspectives on ageing*. The Sage Handbook of Social Gerontology.
- Walters, W. H. (2002). Later-life migration in the United States: A review of recent research. *Journal of Planning Literature*, 17(1), 37-66.
- Wang, W., Shepley, M. ve Rodiek, S. D. (2012). Aging in place at homethrough environmental support of physical activity: An interdisciplinary conceptual framework and analysis, *Journal of Housing For the Elderly*, 26(4), 338-354.

- Wiles, J.L., Lebing, A., Guberman, N. Reeve, J. ve Allen, R.E.S. (2012). The meaning of “aging in place” to older people. *Gerontologist*, 52(3), 357-366.
- Woolhead, G., Calnan, M., Dieppe, P. ve Tadd, W. (2004). Dignity in older age: what do older people in the United Kingdom think? *Age and Ageing*, 33, 165–170. <https://doi.org/10.1093/ageing/afh045> .
- World Health Organization [WHO], (2002). *Active ageing. A policy framework*, Geneva. Erişim tarihi:12.11.2022.https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- World Health Organization [WHO], (2011). *Global health and aging*. Erişim tarihi: 17.11.2022 https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/2017-06/global_health_aging.pdf
- World Health Organization [WHO], (2017, 1 May). *10 facts on ageing an health*. Erişim tarihi: 27.03.2023. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/10-facts-on-ageing-and-health>
- World Health Organization [WHO], (2023a). *Creating age-friendly cities and communities*. Erişim tarihi: 15.03.2023. <https://www.who.int/activities/creating-age-friendly-cities-and-communities>
- World Health Organization [WHO], (2023b). *National programmes for age-friendly cities and communities*. Erişim tarihi: 15.03.2023. <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/age-friendly-environments/national-programmes-afcc>
- Yaşama Dair Vakıf [YADA] (2019). *Türkiye’de yaşlılık tahayyülleri ve pratikleri araştırması*. İçinde M. Ergün ve T. Arvas (Ed.). Filmon Baskı Çözümleri.
- Yaşlı Destek Programı [YADES] (2016). Uygulama Usul ve Esasları. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yaşlı Destek Programı. Erişim tarihi:07.04.2022.<https://www.aile.gov.tr/media/7017/2016-yades-uue-kitap%C4%B1%C4%9F%C4%B1.pdf>

- Yelboğa, N. ve Varol, B. (2018). Yaşlı kadın ayrımcılığı ve kadının dışlanması. *Sosyal Çalışma Dergisi*, (2)1, 51-64.
- Yenimahalle Belediyesi (2020). *İkinci bahar dayanışma merkezi*. Erişim tarihi:14.03.2023. <https://www.yenimahallekultur.com/37-ikinci-bahar-dayanisma-merkezi.htm>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. (2020). Salgınların sosyal-psikolojik görünümü: Covid-19 (Koronavirüs) pandemi örneği. *Journal of Turkish Studies*, 15(4), 1331-1351.
- Yıldırım Becerikli, S. (2013). Kuşaklararası iletişim açısından yeni iletişim teknolojilerin kullanımı: ileri yaş grubu üzerine bir değerlendirme, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(44), 19-31.
- Yılmaz, S. (2010). *Geleceğin yaşlıları için ideal mekân tasarımı*. (Yayın No. 292342). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Yılmazer, N. (2021). *Yaşlı-mekân ilişkisi bağlamında kentsel dönüşüm ve yerinde yaşlanma: İstanbul-Ünalan mahallesi örneği*. (Yayın No.705249). [Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.
- Yung, E. H. K., Conejos, S. ve Chan, E. H. W. (2016). Social needs of the elderly and active aging in public open spaces in urban renewal. *Cities*, 52, 114-122.

EK 1. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

“Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanma Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Ankara İli Örneği” isimli bu araştırma Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Türken ÇAĞLAR ve Yüksek Lisans öğrencisi Gülay SEZGİN tarafından gerçekleştirilecektir. Araştırmanın amacı, evde yaşamını sürdüren yaşlı bireylerin destek ve bakım ihtiyacı ile ilgili yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmak ve yerinde yaşlanma kapsamında bu sorunların giderilmesine ilişkin sosyal hizmet gereksinimlerini belirlemektir.

Araştırmanın yüz yüze yapılması ve bir saat sürmesi planlanmaktadır. Görüşmeyi bir bütün olarak yazma veya akılda tutma zor ve sizin söyleyeceğiniz her nokta önemli olduğundan görüşme kayıt altına alınacaktır. Görüşme ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacaktır. Katılımcının ses kaydına rıza göstermemesi durumunda, araştırmacı kendisi notlar alacaktır.

Sizinle görüşme yapılmadan önce Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan araştırmanın yapılabilmesi için izin alınmıştır. Önceden hazırlanmış görüşme formundaki sorulara vereceğiniz açık ve güvenilir cevaplar araştırmanın amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Görüşme sonucunda sizden alınan bilgiler bilimsel amaçlar (yayın, konferans sunumu vb.) dışında kullanılmayacaktır. Bize verdiğiniz bilgilerin gizliliği kesinlikle korunacaktır. Bu araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayalı olup, katılmak, reddetmek veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Çalışmayı bırakma durumunda herhangi bir sorumluluğunuz yoktur. Görüşme esnasında rahatsızlık hissi duymanız halinde çalışmadan ayrılabilirsiniz. Bu durumda istenirse rahatsızlık hissi ile ilgili destek verilebileceğinin bilinmesi önemlidir. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Onay vermeden önce aklınıza gelebilecek herhangi bir soru varsa sormaktan çekinmemelisiniz. Araştırma bittikten sonra da araştırmacıya telefon ya da e-posta yoluyla ulaşarak soru sorulabileceğinizi ve sonuçlar hakkında bilgi alabileceğinizi bilmenizi isterim. Araştırmaya katılımınız ve katkı verdiğiniz için teşekkür ederim.

Tarih :
Katılımcı :
Adı-soyadı :
Adres :
Tel. :
İmza :

Bu araştırmaya kendi isteğimle katılıyorum ve yukarıdaki koşulları kabul ediyorum.

Araştırmacı :
Adı-Soyadı :
Adres :
Tel. :
e-posta :
İmza

EK 2. SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1.Cinsiyetiniz?

- Kadın
 Erkek

2.Yaşınız?

- 65-74 yaş grubu
 75-84 yaş grubu
 85+yaş grubu

3.Eğitim durumunuz?

- Okuryazar değil
 Okuryazar
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Ön lisans
 Lisans
 Yüksek Lisans ve/veya Doktora

4.Medeni durumunuz?

- Bekâr
 Evli
 Eşi vefat etmiş
 Eşinden ayrılmış/ayrı yaşıyor
 Diğer.....

5.Mesleğiniz?.....

6.Sosyal güvenceniz ?

- Yok

- Yeşil Kart
- Bağ-Kur
- SSK
- Emekli Sandığı
- Diğer.....

7.Aylık geliriniz?

- 2.000-4.000 TL
- 4.001-6.000 TL
- 6.001-8.000 TL
- 8.001-10.000 TL
- 10.001 TL+

8.Çocuğunuz var mı?

- Evet
- Hayır

9-Cevabınız evet ise kaç çocuğunuz var?.....

10.Kiminle yaşadığınız?

- Yalnız
- Eşi ile birlikte
- Çocuğu/çocukları ile birlikte
- Eşi ve çocuğu/çocukları ile birlikte
- Kardeş/kardeşleri ile
- Akrabalar ile birlikte
- Diğer.....

11. (Yalnız ve eşi ile birlikte yaşadığını belirtenler için) Yaşadığınız yere yakın mesafede yaşayan çocuklarınız/akrabalarınız var mıdır?.....

12. Kaç yıldır aynı yerde yaşıyorsunuz?.....

EK 3.YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1.YAŞLI BİREYLERİN YERİNDE YAŞLANMA DENEYİMLERİ

- 1.1.Yaşadığınız ev yaşamınızı rahatlıkla sürdürmeniz için ihtiyaçlarınızı karşılamakta mıdır? Evde yaşamınızı zorlaştıran bir şey var mıdır anlatır mısınız?
- 1.2.Yaşadığınız evin binasına giriş ve çıkışlarda zorluk yaşıyor musunuz?
- 1.3.Yaşadığınız yerdeki mekânlara tek başınıza gidip, gelebiliyor musunuz? Bu konuda yaşadığınız zorlukları anlatır mısınız?
- 1.4.Yaşadığınız yerde ihtiyaçlarınızı karşılayacak mekânların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 1.5.(Yeterli olmadığını belirten yaşlı bireyler için) Eksik olarak gördüğünüz mekânlar nelerdir?
- 1.6.Yaşadığınız yerde en çok iletişimde bulunduğunuz kişiler kimlerdir? Bu kişiler ile en çok nerede iletişime geçersiniz bahseder misiniz?
- 1.7.Yaşadığınız yerde bir yere gitmek istediğinizde ulaşım da zorluk çekiyor musunuz anlatır mısınız?
- 1.8.Yaşadığınız yerde katılabileceğiniz sosyokültürel aktiviteler var mıdır bahseder misiniz? Başka hangi aktivitelerin olmasını isterdiniz?
- 1.9.Herhangi bir derneğe veya vâkıfa üyeliğiniz var mıdır? Varsa bu kuruluşların faaliyetlerine aktif bir şekilde katılıyor musunuz yoksa sadece üyelik düzeyinde mi kalıyorsunuz anlatır mısınız?
- 1.10.Yaşlandıkça kendi kararlarınızı tek başınıza alabiliyor musunuz? Yoksa sizin yaşamınızı ilgilendiren konularda kararlar bir başkası tarafından mı alınmaktadır anlatır mısınız?
- 1.11.Yaşadığınız evde kullandığınız teknolojik aletleriniz nelerdir?
- 1.12.Bu teknolojik aletleri kullandığınız konular/alanlar nelerdir?
- 1.13.Bu teknolojik aletleri rahatlıkla kullanabiliyor musunuz? Bu konuda bir desteğe ya da eğitime ihtiyacınız var mıdır anlatır mısınız?
- 1.14.Evde kullandığınız teknolojik aletler günlük yaşamınızı nasıl etkilemektedir?

1.15.Evde Teledestek hizmetlerinden haberdar mısınız? (bilgi sahibi olmayanlara bu hizmet hakkında açıklama yapılacaktır) Bu tür hizmetler hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

1.16.Yaşadığınız ev sizin için ne ifade etmektedir? Bu konudaki duygu ve düşüncelerinizden bahseder misiniz?

1.17.Önümüzdeki yıllarda da aynı evde mi yaşlanmak istersiniz anlatır mısınız?

1.18.Yerinde yaşlanma (yerinde yaşlanma terimi, içeriği vb. anlatılacak) sizin için ne ifade etmektedir? Bu konudaki duygu ve düşüncelerinden bahseder misiniz?

2.YAŞLI BİREYLERİN YERİNDE YAŞLANMA DESTEK SİSTEMLERİ VE SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİ

2.1.Yaşadığınız yerde günlük yaşamınızda en çok görüştüğünüz kişiler kimlerdir (çocuklar, akrabalar, komşular, arkadaşlar, apartman görevlisi, esnaf vb.) anlatır mısınız?

2.2.Yaşlandıkça günlük yaşamınızda herhangi bir işinizi yapmakta zorluk yaşıyor musunuz anlatır mısınız?

2.3.(Zorluk yaşıyorum cevabı verenler için) Zorluk yaşadığınız konularda destek aldığınız kişiler var mıdır bahseder misiniz?

2.4.(Zorluk yaşıyorum cevabı verenler için) Zorluk yaşadığınız konularda destek aldığınız özel ve devlet kurumları var mıdır bahseder misiniz?

2.5.Evde yaşamakta iken ekonomik zorluk yaşıyor musunuz anlatır mısınız?

2.6.(Zorluk yaşıyorum cevabı verenler için) Ekonomik zorluk yaşadığınızda en çok hangi kişilerden / kurumlardan ve ne tür destekler alırsınız anlatır mısınız?

2.7.Yaşadığınız yerde özel ve resmî kurumlar; bakanlıklar ve belediyeler tarafından evde verilen hizmetler (evde sağlık, evde bakım, evde sosyal destek vb.) hakkında bilginiz var mıdır? Bu tür hizmetlerden yararlanıyorsanız bahseder misiniz?

2.8. (Bu hizmetlerden yararlandığını belirtenler için) Resmi ve özel kurumlar; bakanlıklar ve belediyeler, özel merkezler ve hastanelerden aldığınız hizmetlerden memnun musunuz? Memnun olmadığını belirtenler için sizce bu hizmetler ihtiyaçlarınızı karşılaması için nasıl olmalıdır?

2.9.Mahallenizde yaşıtlarınız ile bir arada vakit geçirebileceğiniz ve ihtiyacınız olması halinde evinizde destek hizmetleri de veren merkezler var mıdır? Varsa eğer bu tür hizmetlerden yararlanmak ister misiniz anlatır mısınız?

2.10.İhtiyaç duyduğunuz destek hizmetlerinin size evinizde sunulması durumunda aynı yerde yaşamaya devam eder misiniz, yoksa başka bir yere mi taşınmak istersiniz anlatır mısınız?

2.11.Yaşadığınız yerde özel ve kamu kurumları (bakanlıklar ve belediyeler) tarafından verilen hizmetler dışında, ihtiyacını hissettiğiniz hizmetler var mıdır?

2.12.Sizce yaşadığınız yerde yaşlanmanızı destekleyici hizmetler neler olmalıdır (hem yakın çevreden verilen destekleri hem de kamu ve özel sektör tarafından verilen destek hizmetlerini) anlatır mısınız?

2.13.Yaşadığınız yerde kalabilmenize dair ihtiyaçlarınız ve zorluklarınız ile ilgili benim sormadığım ancak sizin belirtmek istediğiniz başka bir konu var mıdır?

EK 4. ORJİNALLİK RAPORU

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 05/07/2023

Tez Başlığı : Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanma Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Ankara İli Örneği

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 211 sayfalık kısmına ilişkin, 05/07/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Gülay SEZGİN	Tarih ve İmza 05.07.2023
Öğrenci No: N20135326	
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet	
Programı: Sosyal Hizmet	

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Türken ÇAĞLAR

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT**

Date: 07/05/2023

Thesis Title : The Experiences of Aging in Place and Social Service Needs of Elderly People Living at Home: The Case of Ankara Province

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 05/07/2023 for the total of 211 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 3 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Gülay SEZGİN

Student No: N20135326

Department: Social Work

Program: Social Work

Date and Signature
05.07.2023

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Assoc. Prof. Türken ÇAĞLAR

(Title, Name Surname, Signature)

EK 5. ETİK KOMİSYON İZİNİ

Tarih: 11/08/2022
Sayı: E-35853172-300-00002332727
00002332727

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00002332727
Konu : Gülşay SEZGİN Hk. (Etik Komisyon İznı)

11.08.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 06.07.2022 tarihli ve E-12908312-300-00002280121 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Gülşay SEZGİN**'in **Doç. Dr. Türken ÇAĞLAR** danışmanlığında hazırladığı “**Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanma Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Ankara İli Örneği**” başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **26 Temmuz 2022** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: AEBAB787-F325-46A3-A8E5-DEA4B38508DE

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/fnu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazim@d@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgisayar İşletmeni

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: .

Keş: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

